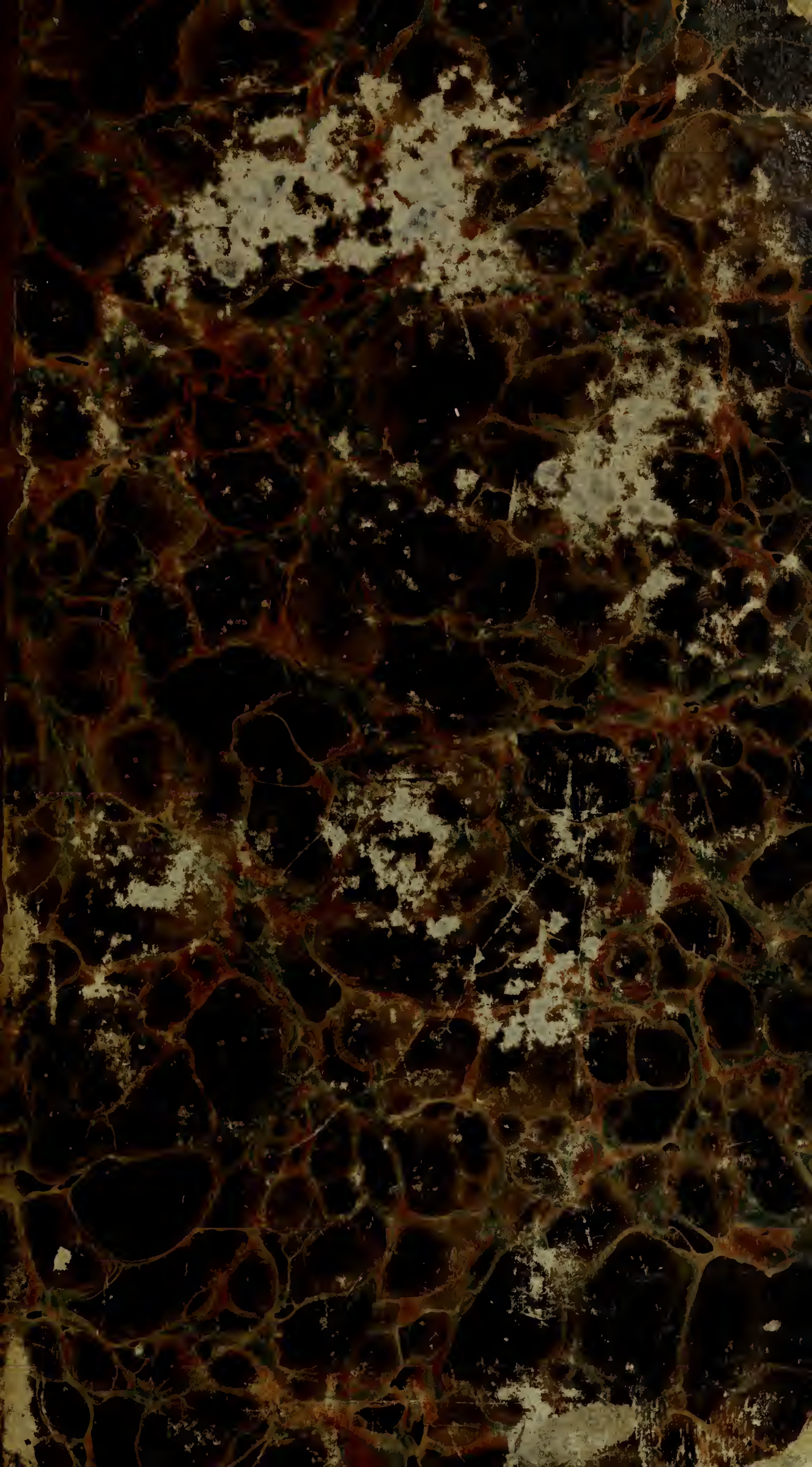

325. HOUBRAKEN, ARNOLD. De Groote Schouburgh der Nederlantsche en Schilderessen, etc. *Numerous engraved plates after famous artists.* 3 vols., 8vo, old calf-backed boards, worn, lower margins of title-pages in vols. 1 and 2 are clipped. (*Brandt*) In's Gravenhage [The Hague] 1753

DE GROOTE SCHOUBURGH DER NEDERLANTSCHE KONSTSCHILDERS EN SCHILDERESSEN.

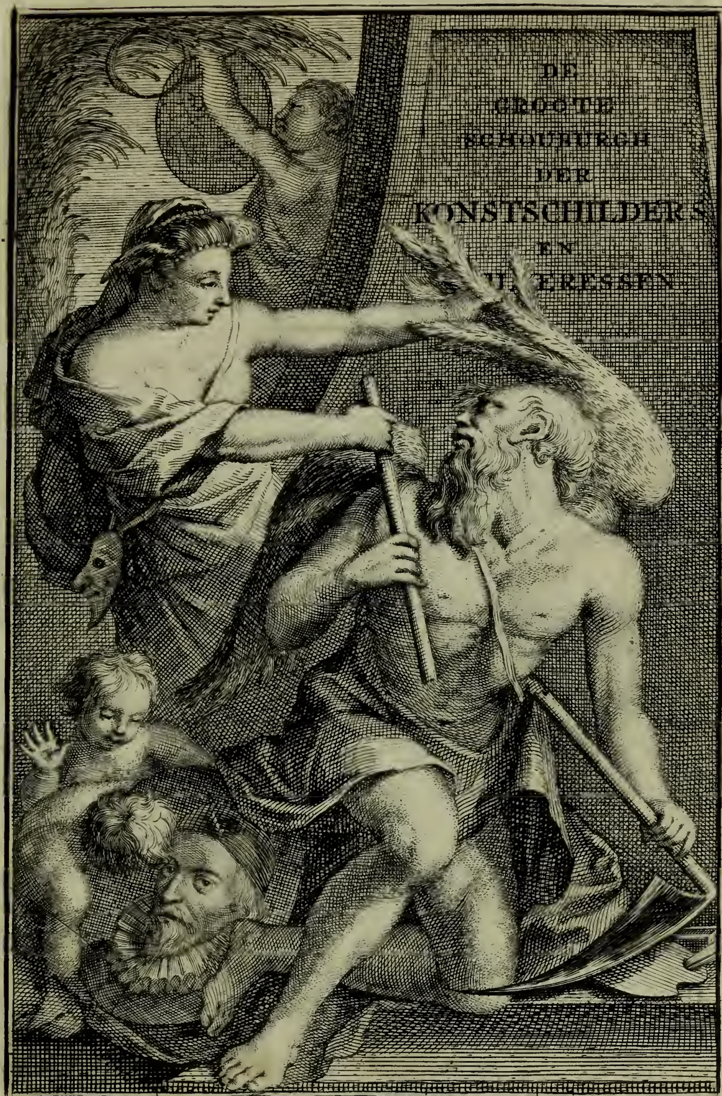
OP DE

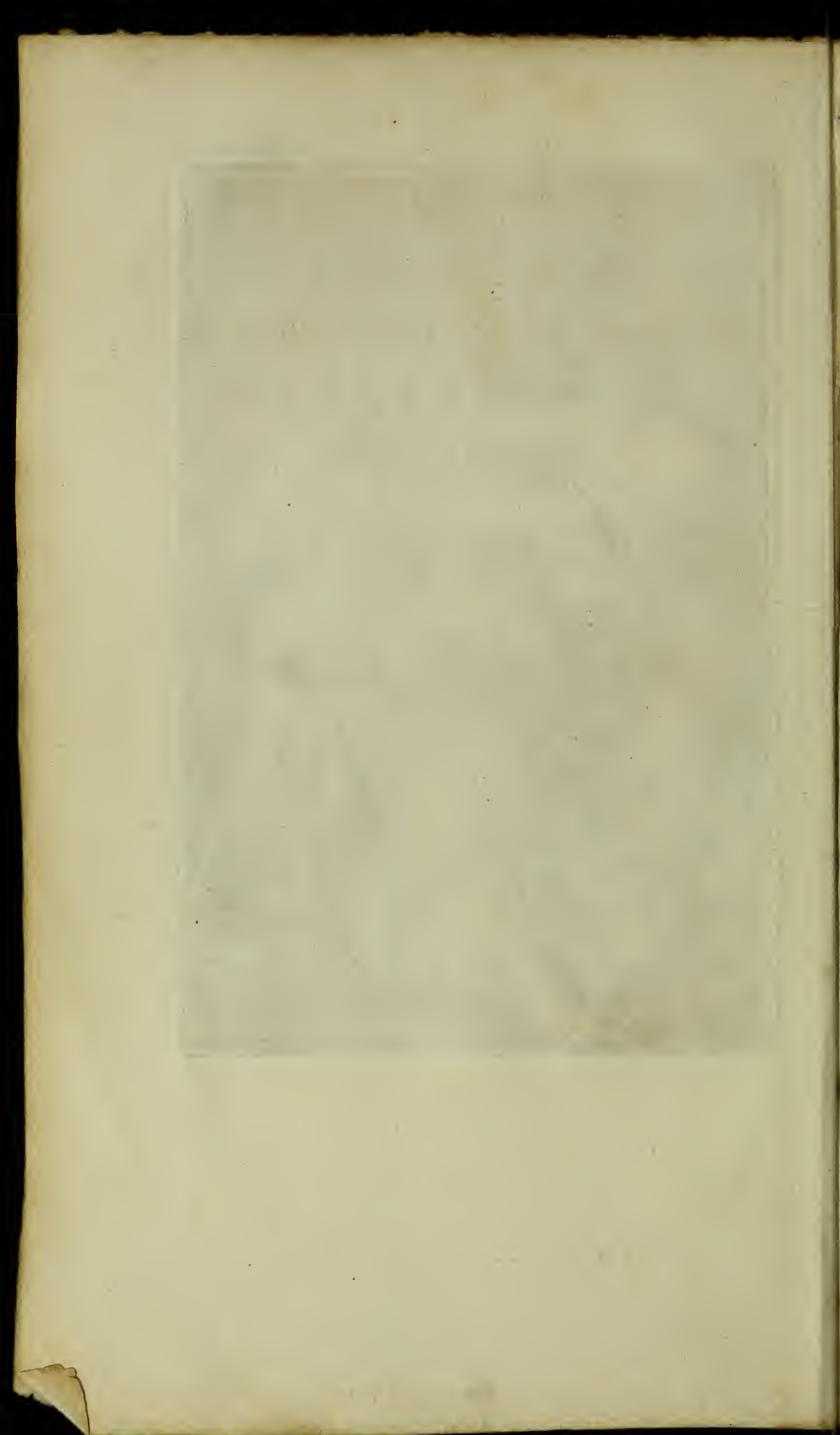
TITELPRINT.

DE KONSTGODES vervoert door yver
Verbeelt de Konſtzucht van den Schryver
Die zig geen moeite en vlyt ontzag;
Om naam en roem der Konſtenaren,
Die door den tyd verduiſtert waren,
Op nieus te ſtellen in den dag:
Noch dit de Leerjeugt konde weig'ren
Die op hun ſpoor ten Konſtberg ſteig'ren.

Men ziet haar driftvuur aangeſteken,
Den ſnellen TYD zyn ſeizſteng breken
En wederhouden in zyn loop,
En zynen vluggen gang beteug'len,
Door 't ſnuiken van zyn' ſnelle vleug'len.
De Beelteniſſen over hoop
Geworpen worden, voor het knagen
Der wormen, ruſtig wech gedragen;

Op dat de Kunſtjeugt die mocht ſieren,
Met palm, en groenende Laurieren,
Of voerenze op naar d'Eeuwigheit.
Dan mag de Nyd haar gal uitbraken.
De blinde onwetenheit dit wraken,
Haar is een vaſte glans bereit.
Daar zy voorheen gedaalt in 't duiſter,
Steets pralen met vernieuden luiſter.

DE
GROOTE
SCHOUBURGH
DER
KONSTSCHILDERS
EN

DE GROOTE SCHOUBURGH DER NEDERLANTSCHE KONSTSCHILDERS EN SCHILDERESSEN.

Waar van 'er veele met hunne Beeltenissen ten Tooneel verschynen, en hun Levensgedrag en Konstwerken beschreven worden: zynde een vervolg op het Schilderboek van K. v. MANDER.

HET I. DEEL.

'T welk zyn aanvang neemt met het Jaar 1466, en vervolgt met die Konstschilders, welker geboorte in dien tusschentyd tot het Jaar 1613. voorgevallen is.

DOOR

ARNOLD. HOUBRAKEN.

DEN TWEEDEN DRUK

Van veele Drukfouten gezuivert en met Nieuwe Registers voorzien.

IN 'sGRAVENHAGE,

BY { J. SWART, C. BOUCQUET, EN M. GAILLARD. } 1753.

Aan de

BEMINNAARS

Van de

SCHILDERKONST, KONST-OEFFENAARS en LEERLINGEN.

Mecenaten van de Kunſt,
Konſtaankwekers door wier gunſt
Kunſt en Konſtenaren leven:
Koeſteraars van dezen ſchat,
Die een dierbaar goet bevat
Dat die oeffening komt geven,
Daar zy levend in 't verſtant,
't Recht begryp der dingen plant:

Vond uw Konſtgenegen oog,
Als het wikte, of als het woog,
In een Konſtwerk naar de Reden
Vergenoegen; daar 't penceel
Met Natuur ſtryt op 't Tafreel,
En des Hemels wonderheden
In de Schepſelen verſpreit,
Ziet door 't Konſtpenceel verbreit;

Gy hebt meerder reden thans,
Nu dit werd des nyv'ren Mans
U een oegſt van Tafereelen,
Daar des makers geeſt in ſpeelt
Door zyn pen aan u verbeelt;
Om uw zucht hier door te ſtreelen,
Daar een yder voort gebracht
Staat te pronk in volle kracht.

KONSTENAARS die moeite en zweet
Daaglyks aan uw werk befteet
Om uw Konft in top te ftieren;
Hier verfchynen op een Ry
Konftenaren zy aan zy
In hun Beeltnis, met Laurieren
Van onwelkb'ren roem op 't hooft,
Die noch Tyd, noch Wangunft rooft.

Dit moet u een fpoor zyn, om
In vrou Pallas Heyligdom
Daar nooit vadzige aterlingen
Maar het yv'rig echte krooft,
Door dat yvervuur gerooft
Met gerekten hals indringen;
Daar de Weldaad van haar troon
Reikt aan elk verdienden loon.

Klimt den Konftberg ruftig op,
In uw yver. Op den top
Staan de blinkende Laurieren;
Die door moeite en zweet gerooft,
Na verloop van tydt het hooft
Van den overwinnaar fieren.
Veftigt hier op uwe hoop.
Kunft is maar voor zweet te koop.

En gy KONSTJEUGT die het zoet
Van de Konftvrucht fmaakt, hou moet.
Valt die vrucht zomwyl wat bitter
In 't verkrygen zwicht maar niet;
Niemant kryg' hier aan verdriet,
Zoo hy worden wil bezitter
Van zyn oogwit en zyn wenfch,
't Doelwit van den veegen menfch.

Span

Span den boog van uw verſtant,
Val met onvermoeide hant,
Steeds aan 't werk met luſt en yver,
Op het ſpoor en voorbeelt van
Menig braaf en wakker man,
In de Konſt; die van den ſchryver
Wort op zyn Tooneel vertoont,
En met eer en roem bekroont.

D'een verſtrekt een baak in Zee:
D'ander wyſt een goede ree,
Daar zy volgen d'een na d'ander
Op den SCHOUBURG kleen en groot,
Yder by zyn Jaargenoot,
Op het voorbeelt van VAN MANDER:
Daar verhaalt word wie door kunſt
Drongen in der Vorſten gunſt.

Hebt gy zucht en wetensluſt?
Elk tooneel is toe geruſt
Tuſſchen 't ſpel, in ſtee van Reyen,
Met vertogen die 't verſtant
Zeker leiden met de hand,
En ten ſteylen konſtberg leien,
Op een gladde en effen baan,
Door den Leidsman eerſt begaan.

Zyt g'een onbedreveling
In des waerelts wiſſeling
In den SCHOUBURG zult gy leeren,
Hoe gy u op 's waerelts vloed
Dragen moet in tegenſpoed:
En uw driften zult beheeren.
Als u 't luk gelyk een bal
Toerolt, denk, 't is 't los geval.

Laat geen luiaardy of waan
Door gewoonte u kleven aan.
Laat uw leidſtar niet ontglippen
Uit het oog in volle zee
Daar gy dobbert naar de ree.
Myd dees twee gevreesde klippen
Daar gy ſchipbreuk lyden kont
En uw hoop zien gaan te gront.

Die zig in zyn eigen oog
Kleen verbeeld zig nooit bedroog:
Maar die te ydel zig vermeten
Konſt en leyding te verſtaan,
Zullen als 't 'er komt op aan
Schand'lyk toonen niets te weten.
Al wie zig op waan betrout
Op te zwakken grontſteun bout.

Gader als de nyvre By,
Uit deez' letterlekkerny
Voorraad voor de Wintertyden:
Of gelyk de Mieren doen,
In het prilſte van 't ſaizoen.
Wil geen moeite of arbeit myden,
Voor gy hebt de nuttigheit
Tot uw voordeel opgeleit.

AL DOENDE LEERT MEN.

OP

OP DEN

GROOTEN SCHOUBURGH

DER

SCHILDEREN

EN

SCHILDERESSEN,

Gesticht door den Kunstryken Heer

ARNOLD HOUBRAKEN.

O Schilderleerling, dien de hant
Des meesters leit, om uw verstant
Te scherpen, en de kunst te leeren,
Die d'edele Natuur braveren
En wezens stellen kan in 't licht,
Tot lust en voedsel van 't gezicht:
ó Schilderleerling, lees de bladen,
Waar in gy ziet de brave daden
Der Kunstenaren, hier genaemt,
En al de werrelt door befaemt.
Hier staan voor u verbeelt naar 't leven,
En door de nyvre pen beschreven
De Schilderhelden, welker naam
Heeft stof gegeven aan de Faam.
Hier ziet men RUBBENS *en* VAN DYKEN
Met hunne tafereelen pryken,
In Vorstenhoven hoog ge-eert,
Daar hun geen haat of wangunst deert,

Hoe

Hoe wrokkende, hoe zeer verbolgen.
Men ziet, hoe later geesten volgen
Op dien doorluchten heldendraf.
Han naam verydelt doot en graf,
En leeft in weerwil van de tyen.
Hier maken ernst en boerteryen
Een mengeling van zuur en zoet,
Tot een verpozing voor 't gemoedt,
Dat zich vermeit in 't een en 't ander.
Dus hout HOUBRAKEN *'t spoor van* MANDER,
En van SANDRART, *en van* DE BY,
En schaft ons keur van lekkerny.
Ook geeft hy lessen waart te hooren,
Voor dien de Kunst heeft uitgekoren
Tot haren lieven voesterling,
Die voedsel van haar hant ontfing.
Maar hoe zyn veder is te loven,
Nogh gaat haar zyn penceel te boven.

D. VAN HOOGSTRATEN.

DE

Jak. Houbraken Sculps.

DE

GROOTE SCHOUBURGH

Der

NEDERLANTSCHE

KONSTSCHILDERS

En

SCHILDERESSEN.

'T IS al van oudts af in gebruik geweeſt, dat men de Beelteniſſen van Mannen, die in Wetenſchappen en Konſten boven het gemeene Volk uitſtaken, in marmer of metaal heeft opgerecht, om der zelver gedachteniſſe onuitwiſſelyk te maken: hunne namen, en bedryven op duurzaam Perkament, tegens den verſlindenden tyd geboekt: en hunne Afbeeltzels op Tafereelen gemaalt, opgehangen; op dat die den Nakomelingen, tot verwonderinge, en ſpoor tot navolginge verſtrekken zouden.

De waarheit van dit gezeide is zoo zonneklaar, dat niemant daar bewys toe vorderen zal: noch ook der Edele Schilderkonſt, vergeleken met de Beelthouwery en Schryfkonſt, daar omtrent den voorrang betwiſten; wyl zy boven dien Beelteniſſen en andere dingen der zichtbare natuur, met zulk een levendigen zwier, natuurlyke koleur, en gevolglyk met onvergelykelyk meerder vol-

maaktheit, en daar al het andere maar als dootverf by te gelyken is, weet na te bootzen.

Overzulks is het niet om te verwonderen, dat de Schilderkonſt in zoo groote achting is geweeſt, in die tyden en plaatzen daar de Wetenſchappen en Konſten het hoofd opſtaken, en het vernuft en de vlyt der deftige Mannen, door eere, en belooninge (de ware Voedſters van de zelve) wierden geſpoort, en opgewakkert. En van hoe groot eene waardy de Schilderkonſt oulings by de Grieken geſchat is geweeſt, blykt uit deze voorbeelden. Attalus, anderen zeggen, Ptolomeus, boodt den Konſtſchilder NICIAS voor een zyner Tafereelen, daar Ulyſſes op afgebeelt ſtont, 60 Talenten, dat is zesendertig duizent goude Kroonen, doch dees weigerde 't zelve te verkoopen; maar gaf het Athenen, zyne geboorteſtadt, ten geſchenk. Dezelve Attalus gaf voor een ſtuk Schildery van ARISTIDES (volgens getuigenis van Plinius) 100 Talenten. Ook ſchilderde ASCLEPIODORUS twaalf beelden van Goden, en Mnaſon gaf hem 300 *Minen* voor yder der zelve.*

Zelf in later tyd getuigt gemelde Plinius, *Dat Julius Cæſar van* TIMOMACHUS den Byzantiner *heeft laten ſchilderen de beelden van Ajax en Medea, om in den Tempel van Venus de Teelſter opgehangen te worden, en hem daar voor betaalt* 80 *Talenten.* Eyndelyk, wat hoogagting men oulings voor de Schilderkonſt had, zal uit Demetrius blyken. Deze geſtoort op die van Rhodus, om dat zy een verbond hadden aangegaan met zyn vyand Ptolomeus: dat zy gedood

* 3600 *Minen* zilver voor de 12 Geſchilderde Godebeelden maaken naar de uitreekening van zommigen 63000 gulden.

dood hadden Alcinus den Epiroter, een wakker Krygshelt: dat zy een ſchip hadden aangehouden met een ryke lading, hem van zyn Huisvrouw Phila toegezonden, en het zelve aan Ptolomeus verzonden; kwam met zyn krygsmacht voor die veſting, met voornemen om dezelve door vuur en zwaard te verwoeſten. Wat gebeurt'er? de belegerden zenden gezanten, om hem te ſmeeken, dat hy niet hen, die misdaan en ſulks verdient hadden, wilde verſchoonen, maar alleen een Konſtſtuk van JALCHUS: om welk op te maken, PROTOGENES van Caunus bezig was. Demetrius beluſt, gaat dit Konſtſtuk bezien, en wort zoodanig door het verwonderlyk Tafereel bewogen, dat hy zyn voornemen ſtaakt. Zie *Plutarchus in 't leven van Demetrius.* Hierom zietmen ook dat de beruchtſte Schryvers onder de Grieken, en Latynen de Schilderkonſt hoog verheven, en daar van met grooten roem geſchreven hebben.

Maar wat hunne Konſtwerken, als ook de Boeken die men zeit dat ANTIGONUS, PROTOGENES, THEOPHANES, EUPHRANOR, XENOCRATES en APELLES, over de Schilderkonſt (deze droeg zyn boek op aan zynen leerling Perſeus) geſchreven hebben aanbelangt, daar mede is 't als met vele hunner Filoſofen gelegen, daar men alleen van weet, dat zy boeken van hunne geleertheit en wetenſchappen geſchreven hebben, maar dat zy zamen door den alles verſlindenden tyd vernielt zyn: zynde niet als de roem hunner Konſtwerken, en Geleerde ſchriften de vergetenheit ontvlugt.

Gelukkiger zyn de Italianen dan de Grieken om dat hunne boeken, die zy over de Schilderkonſt, en 't leven der Schilderen geſchreven heb-

ben, 't bederf des tyts ontworstelt, noch in wezen zyn; als daar zyn de schriften van den Ridder *Georgio Vasari*, deze heeft geschreven tot het jaar 1567, en zig daar in van de aanteekeningen van *Laurens Giberti*, *Dominico Girlandai*, en van den grooten URBYN bedient. Als mede van *Giov. Baglione*, welke schryft tot den Jare 1642, zynde een vervolg op *Vasari*. *Carlo Rudolf* heeft mede een Boek geschreven van de Konstschilders, maar deze handeld alleen van de Venetianen. *Leonard da Vinci*, van de Schilderkonst in 't Italiaans, met een lange Voorrede van *Rafael du Fresno*, *Giov. Paolo Lomazzo* van de *Proportie* of Lichaamsmeting. Maar dit kan tot ons oogmerk niet dienen, noch ook *Franciscus Junius*, hoewel ik 't zyner roem żeggen moet, dat een wonderbare zucht, en geneigtheit tot de Konst zyn boezem bezeten heeft, terwyl hy zig die onnavolgelyke moeite om alles dat tot lof, en bevorderinge van de Konst noodig is te weten, uit d'akelige outheit op te delven niet heeft ontzien, maar loffelyk uitgevoert, en de Konst een Kroon op 't hooft gestelt, welker luister de nyd, tyd en onwetenheit niet zullen verduisteren; en dus zyn oogwit bereikt.

Na hem heeft KAREL VAN MANDER de pen opgevat, en de leerlessen der Konst niet alleen in Vaarzen beschreven, maar is ook d'eerste geweest, die de gedagtenisse der Nederlandsche Konstschilderen (op dat die niet in 't graf der vergetenheid gesmoord wierden) ten voorbeelde der nakomelingen geboekt heeft.

Een geruimen tyd daar na heeft KORNELIS DE BIE, van Lier, het zwaart op gevat, maar wel meest voor de glory zyner Landslieden geschermt, en zig weinig aan de Hollandsche Konstschilders

laten

laten gelegen leggen. Ook zyn 'er na dien tyd Fransche Schryvers geweest, als *Andre Felebien*, *Florent. le Comte*, en *Du Pile*, die het levensbedryf van sommige der voornaamste Nederlandsche Konstschilders beschreven, en my noch al in dingen die duister waren licht gegeven hebben.

Maar meerder dienst heb ik uit dat kostelyke werk **De Teutsche Academie van Joachim van Sandrart / auf Stockau / Hoch-Furstl. Pfaltz-Neuburgischen Raht**; konnen trekken. Dit werk beschryft de Konst en Konstoeffenaars van hun eersten aanvang af, even als *van Mander*, en vertoont daar nevens in 180 Tafereelen, de beroemste Griekse, Roomse, Franse, Hoog- en Nederduitse Konstschilders, door de voornaamste Plaatsnyders in koper gebragt. Waarlyk een werk waar door de Schryver een onverwelkelyken roem behaalt heeft, en ook in 't byzonder moet geprezen worden om dat hy zonder veel eenzydigheit de Nederlantsche Konstschilders zoo wel als de Hoogduitsche, naar mate van hunne verdiensten pryst. En al schoon hy mee, als anderen, *van Mander* (in opzicht der genen, die door hem beschreven zyn) volgt en naschryft, gelyk ook de gansche schikking van 't werk op de selve leest geschoeid is; zoo heeft hy 'er meer op zyn lyst; door dien hy vervolgt tot het Jaar 1675. Egter is 't 'er zoo mee gelegen, dat wy met Seneca konnen zeggen: *De genen die voor ons geweest hebben, hebben veel gedaan; doch voor ons is noch wat overgebleven om te doen. Laat ons dan deze dingen, die wy ontfangen hebben, trachten te vermeerderen, en dit erfgoed grooter aan onze nakomelingen overgeven.*

Dat nu de volgende Eeuwen, ook deze in welke wy leven, roemwaarde Konstenaars konden opleveren: dat de zucht der Konstkwekende Muzen

aan geen lucht of waereldsoort bepaalt is, en dat die buiten Griekenland, en Romen wonen van de ſelve voor geen aterlingen gehouden worden: als mede dat het geweſt daar men de Nederduitſche taal ſpreekt, hoe kleen in opzicht van Italien en andere Landen en Koningryken, in zyn begryp en omtrek, geenzints onvruchtbaar is geweeſt, in 't voortbrengen en aankweken van brave vernuften, noch misdeelt van Roemwaardige Konſtenaars: maar dat de Schiltgodes zelf binnen den Hollantſchen Leeuwentuin, zoo outyts als in later tyd, en noch, doorluchtige Konſtoeffenaars heeft doen ontſpruiten, zulks lyt geen tegenſpraak.

Het eerſt gezeide heeft KAREL VAN MANDER, wiens yver elk pryzen moet, door menigte van voorbeelden betoogt: en het laatſte zullen wy, die zyn Boek van het Levensbedryf der Schilderen, voornamentlyk in opzicht der Nederlantſche Konſtenaren, voornemens zyn te vervolgen, doen blyken.

Egter hebben wy het zelve zoo eng niet konnen bepalen, of wy moeſten ſomwyl een buitenſprong doen tot nabuurige landen; om dat vele van onze voorname, zoo oude, als nieutydze Konſtſchilders uit Duitslant, Zwitzerlant, Gulikerlant, Keulslant, en zoo voort, zig in Gelderlant, Brabant, en andere omleggende Provincien, als ook in Hollant met 'er woon begeven, hunne Konſt daar geoeffent, en hunne levensdagen daar als inboorlingen geſleten hebben. Als GASPAR NETSCHER, geboren te Praag, in Bohemen; JOH. LINGELBAG en ABR. MINJON, te Frankfoort; JAN LIS, te Oldenburgh; PETER PAULUS RUBBENS, te Keulen; GER. LAIRES, te Luik; GOV. FLINK,

te Kleef; NICOLAAS DE HELT STOKADE, te Nimwegen; LUD. BAKHUIZEN en FRED. DE MOUCHERON, te Emden; ERNST STUVE, te Hamburgh; DIDERIK FRERES, te Enkhuizen; GER. TERBURGH, te Deventer; LAMB. JAKOBSE, te Lewaarden, en een groot gedeelte in Brabant.

In tegendeel weer Nederlanders die door reisluſt geprikkelt, hun gantſchen levenstyd, buiten hun Vaderlant, hebben geſleten, en hun Konſt ten dienſtè van vremde Hoven geoeffent. Om deze hebben wy dikwerf over woeſte zeen, en ſteyle Alpiſe Gebergten, om beſcheiden moeten uitzien; 't welk egter niet belet dat dit Boek alleen den naam van HET LEVENSBEDRYF DER NEDERLANTSCHE KONSTSCHILDERS op 't voorhooft draagt.

KAREL VAN MANDER, om ter zake te komen, ſluit (na dat hy een Lyſt van de toenmaals levenden heeft opgeſtelt) zyn Boek met het Jaar 1604. en dus is 'er van dien tyd, tot nu, een groote hondert Jaar verloòpen, zonder dat iemant het zelve in dusdaniger voegen vervolgt heeft in de Nederduitſche taal. Overzulks was het wel hoogtyd (daar niemant de ſchade van zoo groot verlies ter harte gaat) dat de pen wierd opgevat, eer dat de verſlindende tyd de gedachteniſſen van velen geheel had uitgewiſcht.

Gezegent Negental, aankweekſters van eerlyke Konſten en Wetenſchappen op Parnas, die door de tintelende vuurſtralen van Apolloos Hoofdſierſelen in gloet gezet, uwe Gunſtelingen, als zy daarom ſmeeken, door dat zelve vuur den boezem ontſteekt, hunne geeſten opwakkert, en een duidelyk begryp der zaken doet hebben, be-

gunſtigt myn voornemen, en helpt my de dingen door de vergetenheit met duiſterheid omzwachtelt, ontwindelen; op dat ik een verklaart gezicht kryge van het duiſtere: de Konſt naar hare waarde, en elk der Konſtoeffenaren ten Tooneel brenge, eyndelyk na mynen afgeſloofden yver zeggen mag met Horatius:

'K heb een gedachtenis den Volken
Voltooit, die 't ſtaal verduuren kan.

Maar my dunkt, dat ik van ter zyden hoor zeggen: Waar ſteekt gy u in? Wat beweegt u ongevergt zulken laſt op uw ſchouders te torſchen, te waken, terwyl anderen hun ruſt nemen? en in uwe uitſpanningen altyd overkropt met overdenken, onderſoeken en naſporen van dingen, die lang verleden zyn, eyndelyk, u te bekommeren met iets, waar van gy u kond ontſlaan; inzonderheit in zulk een eeuw als waar in wy leven, *Daar yder voor zig zelven, byna niemant voor een 's anders nut, of voordeel is?* en men in dezen bedorven tydt van velen niet alleen weynig danks heeft te wachten voor die moeiten: maar in tegendeel Bedilzuchtigen (daar de ſpreuk: *De beſte ſtuurluy ſtaan aan lant*, op toegepaſt kan worden) op den ſchryfſtyl, op ſchikking en woordenvoeging (ſchoon zy van hunne bekwaamheit nooit proef gegeven hebben) zullen vitten en hairklooven.

Wat nu gedaan? zal ik dit pryſſelyke voornemen, dat tot roem der Konſtenaren, en tot opbouw der Eedle Konſt ſtrekt, om het bedillen van Momus nachtbroedzel, dat het heldere licht van wetenſchap in zyn Uylegezicht niet verdragen kan, ſtaken: en het den genen die daar naar

naar verlangen en reikhalzen onthouden? Neen! De Rede leert my, *dat, behulpzaam te wezen tot eens anders nut (waar in het ook wezen mach) zo wel als tot zyn eygen, de keten is, die de menſchelyke zamenlevinge ſchakelt.*

Hoe lief zou het wezen als alle menſchen naar hun vermogen toeleyden tot elks byzonder en algemeen nut: de Konſtenaars onderling als een lichaam, en elk der zelve als byzondere deelen, gereed waren om elkander dienſt te doen, behulpzaamheit te bewyzen, en dus de Konſt op te bouwen! Die *alleen voor zig zelfs is* (zeit de ſpreuk) *toont dat hy een vrek is.* Maar het is te beklagen, dat de waerelt thans hoe langer hoe meer bedorven wort, en door die kwade geaartheit oorzaak is, dat velen die tot nut voor 't algemeen, en den weetluſtigen in 't byzonder iets zouden konnen voor den dach brengen, hun pen te ruch houden; om dat zoo ras 'er iets aan 't licht komt, 't zelve ſtraks door ſpot-en laſterſchriften wort gehekelt: een misdryf, dat den grondt leid om alle fraaije wetenſchappen te dempen, en voor altyt te ſmoren.

Dus begreep het ook de doorluchtige Yſtroomdichter, daar hy zeit:

Heeft Scaliger niet Flakkus lier,
Zoo goddelyk van klank en zwier,
Beſchuldigt van vervalſchte ſnaren?
En word niet Naſoos eed'le geeſt
Gebrandmerkt, of hy onervaren,
Te los, en welig was geweeſt?
Wie zoekt zich dan in 't licht te geven,
Word dit die Helden aangewreven?

'T was een vremd begryp van myn meeſter

 Samuel

Samuel van Hoogſtraten, dat hy zyn *Treurſpel* van DIERYK en DOROTHE, *of de verloſſing van Dordrecht* aan d'Afgonſt opdroeg met deze woorden: *Maar indien ik om de gemeene ſleur te volgen, gehouden ſchyn eenig patroon te kiezen, wel aan, ik offer dan deze verzen aan de verwoede en felle tanden van de verhongerde Nydt.* Waarlyk een ſtout beſtaan, de Nydt te tergen, en uit te dagen. Wy willen liever zyne onverbeterlyke konſtleſſen, dan diergelyke ſtoutheit ten voorbeeld van naarvolging nemen; want de Nyd ſlaat tyts genoeg, en ongetergt, de klauwen in yders Schriften, als ook de Bedilzuchtigen, zonder dat hun oordeel wort gevergt. Maar wyl ik door dit myn ſchryven niemant in den wech loop, of ſchade aanbrenge, maar de gedachteniſſen der Konſtenaren, tot luiſter van de Konſt, en eer hunner nakomelingen, alleen tracht levendig te houden, wil ik een gewenſter lot hopen. En beurt het echter dat de laſter my hier over aanklampt, ik zal hem met een taay gedult af keeren, terwyl ik aan den anderen kant my trooſt met de hoop, dat de beſcheydenen deze myne nutte verhandelingen zullen pryzen, en myn yver dank wyten, als die

Myn tydgenooten ten geval,
Den vrekken tyd den tyd ontſtal.

Doch dit alles overgeſlagen, wil ik my tot het begin ſchikken, en den beſcheiden Lezer voorſtellen: of niet wel voeglyk wezen zal, yders Konſtenaars Levensbedryf, daar het *van Mander* heeft gelaten, op te nemen? Zy zullen met my ja oordeelen; want daar zyn veele Konſtſchilders, als HENDRIK GOLTZIUS, MA-

THEUS en PAULUS BRIL, OCTAVIO VAN VEEN, HANS ROTTENHAIMER, ABRAHAM BLOEMAART enz. die, wanneer hy zyn Boek eindigde, in 't jaar 1604 noch in leven waren, zoo dat hy hunne geheele Levensbedryf, tot het einde van hun Leven, niet heeft konnen beſchryven. Gelyk ook veele welker naamen hy alleen noemt, als: ADAM VAN OORT, HENDRIK VAN BALEN, SEBASTIAAN FRANKS, FRANÇOIS STELLART, ADAM VAN FRANKFOORT, PIETER KORNELISZ. VAN RYK, ROELANT SAVERY, PAULUS MOREELSZ., FRANS HALS, HANS SNELLING, TOBIAS VERHAAGT, PIETER LASTMAN, AART JANSZ. DRUIVESTEIN, en meer andere. De laatſte achten wy maar als met kryt geſchetſt, d'eerſte maar ten halven af gedaan, of (om naar de wyze der Schilders te ſpreken) gedoodverft. Waarom wy ons bevlytigen zullen om elks Levens vervolg, zoo na 't ons doenlyk is, daar aan te voegen, en alwaar aan hunne Levensbeſchryvinge iets komt t'ontbreken, dat te vullen. Inzonderheid zullen wy ook die, welke geheel verzuimt, en door *van Mander* over 't hooft gezien zyn, tot meerder volkomenheid met hunne Afbeeldzels (gevolgt naar de beſte Schilderyen, Tekeningen en Printen die te bekomen waren) daar toe voegen; Als met name, DESIDERIUS ERASMUS, BERNARD VAN ORLEY, KORN. ANTONISSE, DAVID JORISZ., JOAN DACK, JAN DE HOEY, DIRK en WOUTER CRABETH, van welke men tweezints kan zeggen: dat zy doorluchtige werken gemaakt hebben; Mr. ISAK NICOLAI, JAN VAN KUIK WOUTERS enz.

Daar en boven hebben wy deze Konſtwebbe doorgaans met leerzame Zinſpreuken, en nutte leeringen voor de Schilderjeugt, als ook met verſcheiden Redenvoeringen over voorname grontregelen en wezentlyke zåken van de konſt, doorweeven: vele duiſtere Hiſtorien, benamingen, en ſpreekwyzen opgeheldert: der Heydenen Oudtydze gewoonten, en gebruik, omtrent hunne Feeſten, wyze der Veeſlachtingen, Offerdienſten, en toeruſtinge der Offerdieren aangeweezen. Als ook mede de gedaanten der Altaaren met hunne verſierſelen, en Offergereedſchappen, uit de oude marmere overgebleven gedenkteekenen, en Roomſche Muntſtukken opgedragen, in printverbeeldingen, tot zonderlingen dienſt der Leerbegerige Schilderjeugt vertoont, nevens onze Aanmerkingen, en Redenvoeringen over de zelve. Ook de wyze van Strafoeffening, Lykbegravingen, en Zinteekeningen op Standaarden en Leegervaandelen der Hebreeuſe, Griekſche en Romeinſche Volken, welke oulings in gebruik waren. Wy vertoonen ook in print verſcheide Beelteniſſen van d'aloude Waereltvorſten, als *Antiochus Epifanes*, *Filippus van Macedonien*, *Alexander den Grooten*, &c. ook Filoſofen, inzonderheid welker bedryven het penceel en de teekenpen ſtoffe geven tot verbeeldingen; om de ware beelteniſſen, in ſtee van verdichte in het tafereelwerk te konnen gebruiken, die wy alle gevolgt hebben naar hunne Medalien, en marmere Kopſtukken, welke voor egte beſtempelingen in de Konſtkabinetten opgeſloten en bewaart worden. Al het welke wy tuſſchen de bedryven zullen invoegen; om den Lezer door die veranderinge (even als de aanſchouwers der Tooneelen, by tuſſchenpoozen, door het ſnarenſpel vermaakt worden) te verluſtigen.

Van

Van de Konſt der overledenen zullen wy vryborſtig ons oordeel geven, en 't een tegen 't andere in vergelyking brengen: doch van de penceelkonſt der levenden alleen zeggen, waar in hunne Konſtwerken beſtaan, en aanwyzen waar, en in wier Konſtkabinetten eenige van hunne voornaamſte Konſtſtukken te zien geweeſt of noch te zien zyn; dienende met een tot wegwyzer voor alle vremdelingen, die geneigtheid hebben om de Konſt der voornaamſte Nederlantſche Konſtſchilders te zien.

Ook zullen wy, op 't einde van ons werk de Tooneelwetten, anders *'t Gebruik* en *Misbruik des Toneels* van den braven Dichter Andries Pels, op de Schilderkonſt toepaſſen, en uit der zelver grontwetten voorbeelden tot Beſpiegelinge afleiden. Waar uit blyken zal dat de Dicht- en Schilderkonſt eene en zelve Grondregelen tot haar Baſis, of voetſtuk hebben: en dat de meeſters der Toneelen, gelyk de Hiſtoryſchilders, die noodig hebben te weten; dienende niet alleen tot de Schilderjeugt die zich tot de oeffening der Hiſtorien wil begeeven: maar ook met een tot de Konſtminnaars; op dat zy met een konſtkundig oordeel, eene onfeilbaare keure zouden konnen doen.

Zoo 't ymant verwaantheid mochte denken te wezen dat wy van zoo veele wigtige zaken, en 't edelſte van de Konſt beſtaan te oordeelen: dien antwoord ik in dit opzicht als de genoemde Pels in zyne vertaling van Horatius, in opzicht van de Dichtkonſt, met een weinig verandering:

'Kzal, als de ſlypſteen doen, die 't yzer wel kan ſcherpen,
Al blyft zy zelve bot; 'k zal onderwyzen, hoe
Men wel moet ſchild'ren, alhoewel ik 't zelf niet doe;

'K

'K zal toonen, waar de ſchat der Maalkonſt is verſteken,
Wat brave Schilders maakt en voort weet aan te kweeken;
Wat wel en kwalyk voegt; hoe hoog de kundigheid
Van Schilders legt, hoe ver de dwaaling hen verleidt.

Ten minſten zal ik de brugh leggen, daar anderen konnen over ſtappen tot meerder volmaaktheit.

Wy hebben ook aangeweſen de veranderingen die de Konſtoeffenaars, zedert dat de Keizer *Maximiliaan* de zelve geadelt heeft, zyn onderhevig geweeſt: Hoe dezelve naderhand door de Stedebedienders onder Ambagtsgilden betrokken, en hoe daar weer uit ontworſtelt zyn, met de verzoekſchriften, en *actten* van ſcheydinge enz.

Hier benevens heb ik my van een klaaren en verſtaanbaren Schryfſtyl bedient, het ſlepende onrym ſomwylen met een vaarsje doormengelt, dat de tong by beurten op maat doet huppelen, een verandering die de verdrietelykheid in 't lezen beneemt; dewyl ik niet alleen den genen die in de letteren geoeffent, de boeken met een gefronſt voorhoofd doorbladeren, maar elk tragt te behagen en dienſt te doen. Een ſchakel van agtereenvolgende zaken van gelyken aart te lezen maakt den Lezer verdrietig: en voordachtelyk duiſter te willen wezen, is wel een vond om den Lezer vol verwondering te brengen over het verſtant van den ſchryver: maar 't is te gelyk ook waarheit dat een inhoudende of raadzelagtige ſtyl, onbekende, en t'zaamgewronge woorden den zin verworgen, waar door de Lezer, die zig daar niet aangewent heeft, niet verſtaat wat hy leeſt, een laſt, die mynen Konſt ge-

genooten, voor wien dit werk ten meerendeelen is opgeſtelt, niet is te vergen.

Wy hadden met den aanvang van dit werk geen gedachten, of toeleg, om Konſtenareſſen ten tooneel te voeren, of Glasſchilders in myn Boek nevens andere in te voegen; maar verſcheide redenen hebben ons daar toe doen beſluiten.

1. Om dat wy zagen dat *van Mander* ons daar in was voorgegaan, die een ganſche Lyſt van vernuftige Vrouwen opgemaakt heeft, en de Glasſchilders, als ook de Schilders met Ey, Lym en Waterverf, mede Schilders noemt, en zulke die hun werk daar van maken mede onder de Konſtſchilders telt: gelyk ook *Samuel van Hoogſtraten*; aangezien het zelve meede door behulp, of 't gebruik van 't penceel geſchied.

2. Dat veele van de oude, en jongertydſche Olyverfſchilders ook het Glasſchilderen hebben gehanteert, als oulings *Luc. v. Leyden*, *Lange Pier*, *Marten Heemskerk*, *Hendrik Goltzius*, *Jan van Bronkhorſt*, *Pieter Holſtein*, *Abraham Diepenbeek* enz. en jongſt geleeden *Jacob van der Ulſt*, Borgermeeſter van Gorkum.

3. Om dat de Glasſchilders, zoo wel als de Olyverfſchilders voor opbouwers en voortplanters van de Konſt in dien vroegen tyd moeten geacht worden, als uit welke weêr andere zyn ontſproten, en uit hunne Konſtleſſen en Voorbeelden voortgeteelt; als onder veele de Vader van den beruchten ANTONY VAN DYK, die mede in zyn tyd een Glasſchilder was in 's Hartogenboſch. Gelyk ook die twee gebroeders DIRK en WOUTER CRABETH, daar Gouda nu noch trots op is, welke een zoon en verſcheide brave Meeſters hebben voort-

voortgeteelt en naargelaten enz. Als ook om dat de Glasſchilders thans maar weinig in getal en die Konſt met hare bewerkers genoegſaam ten grave gedaalt zynde, over zulks ons weinig werk, en by gevolge dit boek niet veel meer dikte konden geeven, of toebrengen. Deze zelve Rede deed my ook beſluit nemen van zulken die uit een enkele drift en zucht tot de Konſt, (zonder toeleg om voordeel daarvan te genieten) het penceel hebben geoeffent (ſchoon in die volkomentheit niet als andere die het met een tot hun koſtwinning dient) om hun yver te gedenken.

Daar en boven hebben wy ons een ſchikking in dit werk voorgeſtelt, waar door elk Konſtſchilder volgens zynen ſtipten geboortentyd te voorſchyn zal komen en veele met hunne Beelteniſſen, die een groot honderd zullen uitmaken, behalven verſcheide andere platen, elkander in rang zullen volgen, en men daar by ook op het Jaartal zal konnen zien, wie'er in tegendeel (zoo veel ons doenlyk is geweeſt) geſtorven zyn. Daar *van Mander* niet heeft opgelet: want hy plaaſt MICHIEL MIEREVELT geboren 1568. voor HENDRIK GOLTZIUS die geboren is 1558. gelyk ook KORNELIS VAN HAARLEM geboren 1562. voor OCTAVIO VAN VEEN geboren 1558. Noch ook heeft KORN. DE BIE daar zoo naauw acht op gegeeven, maar zomwylen den eenen voor den anderen geſtelt. Uit dien hoofde of in gevolge van onze voorgeſtelde leyding komt na't openen van onzen GROOTEN SCHOUBURGH der KONSTSCHILDERS, d'eerſte te voorſchyn, met zyne Beeltenis,

DE-

A.P.16.

DESIDERIUS ERASMUS.

Wy hadden niet gedacht dat dit groote licht der geleertheid onzen SCHOUBURGH zou beschenen hebben; (want wy al ter halver wegen van ons pennewerk gekomen waren, eer wy hadden ontdekt, dat hy ook 't penceel uit Konstliefdigheid gehanteerd had) en noch minder dat wy met dit zelve het Tooneel openen zouden. Maar *Dirk van Bleiswyk* gaf ons in zyne *Beschryving van Delf*, de gelegenheid daar toe aan de hand, op de 321 en 360. bladzyden.

Hy is geboren binnen de Stadt Rotterdam in 't Jaar 1466, op den 28 van Wynmaand. Anderen willen dat hy tot Gouda geboren is, en tot Rotterdam aan de Maas opgevoed. Wy laten het die Stedelingen betwisten. Zyn Vader was *Gerard*, en zyn Moeder *Margriete* genaamt, afkomstig van een eerlyk geslacht te Zevenbergen. Deze, ontydig door de pest uit deze waerelt wechgerukt zynde, quam onze *Gerard Gerardzen* (welke benaminge hy naderhand in DESIDERIUS ERASMUS verwisselde) onder het bestier van drie opzigters of voogden: die hem, (na dat hy al vorens tot Deventer de beginselen der taalgeleertheid aangevangen had) in 's Hartogenbosch in 't *Fraterhuis* bestelden, met voornemen om hem tot de Kap op te brengen. Maar alzoo de pest aldaar hand over hand toenam, wendde hy zig weder tot zyne voogden, die nergens meer op toeleiden dan om hem het Kloosterleven smakelyk te maken; gelyk hy dan hunne geneigtheid ten gevalle, zig begaf in het vermaarde Klooster, dicht by Delf gelegen, *Sion* genaamt. Dit was ontrent den jare 1486.

De proefjaren uit, en hem gevraagt zynde wat

hy nu van zin was, gaf hy den Overſten van 't Klooſter tot antwoort: *Dat hy noch de waereld, noch het klooſterleven, noch ook zig zelven recht kende, en gevolgelyk tot geen Verband koſt beſluiten, maar voornemens was, gelegenheit te zoeken van zig vorder in de geleertheit te oeffenen.* Doch dit ging zo vlot niet, ten zy de Biſſchop van Uitrecht hem een voorſpraak waar geweeſt, die hem ook een byzondere gunſt bewees, met hem voor te dragen by den Biſſchop van Kamerik, die voorgenomen had een reis door Duitſchland en Vrankryk, naar Italien te doen, en iemant zocht, die bedreven was in veele talen: 't geen onzen DESIDERIUS beter geleek, dan binnen den ringmuur van een Klooſter beſloten te zitten.

Die reis volbracht, en hy weder in Holland gekomen zynde, leiden zyne twee Voogden, (een was onderwyl geſtorven) hem op nieuw, als voren aan 't oor, zelf met bedreiginge, dat hy zig tot het klooſterleven ſchikken zoude. Daar echter 't niet toe zoude gekomen hebben, ten ware een zyner goede kenniſſen, daar hy in zyne jeugt te Deventer mee ter ſchool gelegen, en op een kamer geſlapen had, hem door ſchoone woorden had weten te bekoren. Gelyk hy gevolgelyk zig dan in het klooſter Emaus, of *ten Steene* genoemt, by Gouda, op den Yſſel gelegen, begaf. Of het nu is geweeſt de geneigtheid tot zyn ouden Vriend, de overvloed van deftige Boeken, daar men doen ter tyd zoo gereed niet als thans aan konde geraken, of dat de wetten van dat *Convent*, hunne klooſterlingen zoo eng in hunne doeningen niet bepaalden, dat hy dit voor andere verkoos, weet ik niet; hoewel ik rede vind om het laatſte te gelooven; aangezien hy, aldaar in zyne uitſpanningen, de

de Schilderkonſt geleert, en geoeffent heeft; ja zoo hoog daar in door byzonderen vlyt, en vernuft is opgeklommen geweeſt, dat de Gedenkſchriften melden, dat de Prioor *Kornelis Muſius*, eertyds een Tafereel, verbeeldende de kruisſing van Chriſtus, gehad heeft, dat ERASMUS geſchilderd had; 't geen van alle Konſtkenners geprezen, en van gemelden * *Muſius* voor wat byzonders in zyn Konſtkabinet bewaard is geweeſt.

Een groot vernuft vind de toegangen, die tot de wetenſchappen leiden, gebaant. Zoo dat *Gratiaan* te regt zeid: *Daar zyn lieden die ras volmaakt worden, in alles wat het ook wezen mag; andere ook die traag of zelden daar toe geraken; de rede is, om dat de een zyne vleugelen, de ander zyn beenen gebruikt.*

Meerder aanwyzinge van zyne Konſtwerken ben ik niet magtig geworden; en geen wonder, de tyd heeft van 't Klooſter, waar in hy de Konſt geoeffent heeft, den eenen ſteen op den anderen niet gelaten; alleen is de naam, ten bewys dat het'er geweeſt is, door de loffelyke Schryf- en Drukkonſt, in weerwil van den verſlindenden tyd, uit het puin, ter onſterflykheid, geborgen.

Hy is te Bazel geſtorven op den 11 van Hooimaand 1536, oud 70 Jaren, en heeft een onverwelkelyke roem van wegen zyn geleertheid nagelaten.

Zyne gevolmachtigden over de uitdeelinge van zyne naarlatenſchap, hebben hem te Bazel, in de Groote Kerk, een aanzienlyke Grafſtede laten oprechten.

* Dit was *Kornelis Muſius*, Prooſt van St. Aachten Klooſter, binnen Delf, die naderhand door een meer als Barbariſche wreedheid mishandeld, en eindelyk door bevel van *Lumey*, Grave *vander Mark*, deerlyk verworgt werd. Zie de Beſchryving van Delf p. 444.

rechten. Gelyk ook de Rotterdammenaren tot luister hunner Stad, hem eerst een steenen, naderhand een metalen beeld hebben opgerecht; daar de Prins der Nederduitsche Dichters, dus van spreekt:

Wat wysheit Latium en Grieken hield besloten,
Begreep gansch Kristenryk zoo haast ERASMUS *kwam,*
En gaf met zynen naam aan Hollands Rotterdam,
Een naam, vermids hy was uit haren schoot gesproten.
Zy, als de dood het licht voor hem had afgeschoten,
Noch 't rottende gebeent', noch stuivende assche nam:
*Maar rechtte een steenen * Beeld. De Nyd spoog vuur en vlam,*
En zocht geweldig hem van 't Outer af te stooten.
Dan laas! Geleertheits pronk zig keerd aan nyd noch spyt.
Geen graf zyn Faam bestulpt. Hy helderd met den tyt.
Zyn krans groent onverwelkt, en bloeid in afgunst veylig:
Die onlangs was van Steen, nu glinstert van Metaal.
En zoo de Nyd zig steurt aan deze pracht of praal,
Zoo giet men licht van Goud den Rotterdamschen HEYLIG.

* In den Jare 1572.

Op den voet des beelts heeft men dit van *J. Oudaan:*

Hier rees die groote Zon, en ging in Bazel onder:
De Rykstad eer' en vier' dien Heilig in zyn Graf;
Dit tweede leven geeft, die 't eerste leven gaf;
Maar 't licht der talen, 't zout der zeden, 't heerlyk Wonder,
Waar met de Liefde, en Vrede, en Godgeleertheit praalt,

Word

Word met geen Graf geëert, noch met geen beeld betaalt:
Dies moet hier 't luchtgewelf Erafmus *overdekken,*
Nadien geen mind're plaats zyn Tempel kan verstrekken.

Hier aan volgt de Konftige Glasfchilder
DAVID JORISZ.

Hy was geboren te Delf: maar in wat jaar is my tot nu toe onbekend; alleenlyk word befloten, dat hy een Delvenaar was, uit de predikinge der zesentwintig Apoftelen, die van den Koning der Wederdooperen waren uitgezonden, welke onder andere nieuwe verzinzelen den Volken verkondigden, dat 'er zederd Chriftus, vier Propheten waren opgeftaan: twee valfche, te weten de *Paus van Romen*, en *Martyn Luther*; en twee waarachtige, namelyk *Jan van Leyden*, en *David van Delf*. Deze was (voor den tyd dat hy door *Obbe Philips* tot Biffchop over de Doopsgezinden tot Delf gefteld wierd) een konftig Glasfchilder van zyn beroep; waar van noch zommige overblyfzelen te Delf, in 't jaar 1667. te zien waren.

Hy was een Speelmans zoon, onbedreven in taalkunde, doch volgens getuigenis van alle die van hem hebben gefchreven, eigen wys, en niettemin byzonder loos, enz. fchoon van aangezicht, en wel gemaakt van leden, in zeeden gemaniert, en wel befpraakt. Hy had een langen gekrulden geelen baard, waar aan hy ook, als men hem, begraven zynde, naderhand weder ontgraafde, om te verbranden, kenbaar was.

In den jare 1538 den 2 van Loumaand kwam het eerfte Placcaat tegen hem uit; waar uit men by giffinge eenigzins zyn levenstyd kan afmeten: en het tweede Placcaat den 2den van Sprokkelmaand daar

aan volgende, binnen welken tusschentyd zyn moeder (die in het doodvonnis genoemt word *Marytje, Jan de Gorters Dochter, Weduw van Joris de Coman en Moeder van David Jorisz*) om dat zy herdoopt was, binnen 't Klooster van de Cellebroers te Delf wierd onthooft, en ook daar begraven.

Wanneer hy zich dan langer, uit vreeze van aangegrepen te worden, en in banden te geraken, in de Nederlanden niet dorst vertrouwen, is hy in 't Jaar 1544 met zyn Huisgezin naar Bazel vertrokken, en na dat hy daar elf jaren gewoont had, op den 26 van Oegstmaand 1556 gestorven, en in de *Parochie-* of Hooftkerk, (zyn naam verandert hebbende in *Jan van Broek* om niet agterhaald te worden) begraven. *

Heden worden noch van zyne Teekeningen by de Liefhebbers t'zyner gedachtenisse bewaard. De Konstliefdige *Jacob Moelaart* te Dordrecht heeft 'er vier stuks die van zyn eigen hand geteekend zyn, te weten: de Vinding van Mozes. De verbeelding van 't Lant van Belofte: Daar Petrus de sleutels ontfangt. En de verbeelding van den Hoofdman over Honderd. Deze met de pen omgetrokken en met het penceel geschaduwt, zwemen naar de handeling van Lucas van Leyden.

Zyn beeltenis kan men zien in de PLAAT A. nevens die van Erasmus, waar onder aan de byvoegzelen der Konstgereetschappen zich een masker omwoelt van een slang ('t geen ten Zinnebeeld van zyn levenswyze strekt) doet zien.

Volgt in order van tyd

KORNELIS ANTONISZE geboren tot Amsterdam. Van zyn penceelwerk ziet men op

* Zie hier van breeder in de Beschryving van Delf pag. 763.

op de *Thesaurie Ordinaris* de afbeelding van Amsterdam, in dien stant als het zich vertoonden in zyne eerste bemuuring, die in 't jaar 1482 begonnen werd. Dit stuk is door dezen KORNELIS ANTONISZE in 't jaar 1536, toen ter tyd Schutter der Voetboogs Doelen, en in 't jaar 1547, Raad dier Stad geworden, naar 't leeven gemaalt, en de Dichter Jan Vos maakte daar op deze regelen:

Hier beurt zich Amsterdam; vol hoop, uit brakke veen.
Zoo wort een Visschers buurt de haven aller zeên.
Op zulk een grontvest weet het Land zyn Staat te zetten.
Men bloeit door Koopmanschap, men leeft door wyze Wetten.

Deze heeft ook naderhand het zelve oud Amsterdam met deszelfs Kloosters, Kerken, en andere gestichten, in 12 plaaten Houtsnee gebracht, doen drukken, en aan Keizer Karel den V. toen Graaf van Holland, opgedragen, die het zelve met *Octroi* bestempelde voor 't namaken. Waar van afdrukken onder de Minnaars van Oudheden berusten.

En nevens hem verscheind:

JAN DE HOEY geboren te Leyden in 't Jaar 1545. By wien dees de Konst geleert, of wat hy geschildert heeft, weet ik niet. De roest des tyds heeft de gedachtenis van 't zelve uitgewist, en ons alleen flaauwe merkteekenen overgelaten tot bewys, dat 'er zulk een Konstenaar in die vroege eeuwe geweest is; wiens penceelwerken met de goedkeuring van Hendrik

den IV. Koning van Vrankryk vereert zyn geweeſt. Die hem ook tot zyn Kamerdienaar, en opzichter zyner Schilderyen of Konſtbewaarderſchap verheven heeft. En *Fl. le Comte* in zyn *Kabinet der Konſten* getuigt: *dat hy in al zyn bedieningen tot zyn zeventigſte jaar toe, wanneer hy ſtierf* 1615, *een geruſt leven* (dat zeldzaam is) *gehad heeft;* aangezien de Nyd voornamentlyk in de Hoven zich ontdekt: 't geen ons doet beſluiten dat hy zich op de Staatkundige levenswyze grondig verſtaan heeft, welke Gratiaan *een byzondere hoedanigheyt noemt die niet in boeken, noch in de Scholen wort geleert, maar op de Toneelen van het vernuft, en in den Schouburg der beſcheidentheid.* En beſluit: *Dat de kundigheid van met alle menſchen te konnen omgaan, zommigen meer dienſt en nut gedaan heeft dan de zeven vrye konſten t'zamen.*

Onder de heldere Konſtſtarren die van Rome de Waerelt omſcheenen hebben, was RAFAEL VAN URBYN inzonderheid in dezen tyd berucht: Des velen al vroeg die Leidſtar in haar Stantplaats hebben opgeſpeurt; om door behulp van dat hemelſche Konſtlicht de diepe verborgentheden der Konſt t'ontdekken.

Onder deze (waar aan *van Mander* maar met wynig woorden gedenkt (was BERNARD VAN ORLEY, gebooren in Brabant, maar in wat Stad of jaar weet ik niet; aangezien een lange reeks van verloopen jaren de gedachteniſſe daar van begraven heeft: maar het is klaar af te meten, dat hy een goeden ouderdom bereikt heeft, wyl hy is geweeſt een Leerling van dien grooten *Rafael van Urbyn*, die in 't jaar 1520 tot groot verlies van de Konſt, pas 37 jaren oud geſtorven, van onzen ORLEY in den jare 1550 op dat ſpoor gevolgt is.

Flo-

Florent le Compte zeit: *dat hy by Rafaëls leven zoo ver in de Konſt gevordert was, dat hy hem aan zyn groote werken heeft helpen ſchilderen.* Naderhand heeft hy zich ook tot het Schilderen van Beeſten, Beeſtejachten en Lantſchappen begeeven: zonder nochtans het Hiſtorie- en Beeldenſchilderen af te laten, als onder blyken zal. *Groote Geeſten* (zeit Gratiaan) *hebben altyd getracht een nieuwen weg in te ſlaan, om roem te bejagen; dog op zoodanige wyze dat de voorzichtigheid hun altyd tot Leidsman gedient heeft. Of zy hebben liever getracht d'eerſte te wezen in de tweede, als de tweede in d'eerſte Bende.* Of dit laatſte, reden tot verandering in zyn verkiezinge, ontrent de voorwerpen zyner penceelkonſt gegeven heeft, kan ik niet zeggen: maar wel dat hy roem in 't een en 't ander behaalt heeft.

In Brabant wedergekeert, geraakte hy berucht voor den beſte in 't Schilderen van Jachteryen in dienſt van Keizer Karel den V. voor wien hy heeft geſchildert het Boſch van *Soigne*, met al de aangename gezichten, om en by dezelve. Diergelyke ook voor de Hertogin van Parma om de Tapitzeryen na te bootſen, voor welke hy (als ook voor de afbeelding van den Keizer, en voornaamſte van 't Hof) rykelyk beloont werd.

t'Antwerpen heeft hy voor de Kanonniken, om een hunner Klooſterkapellen te ſieren, de verbeeldinge van 't laatſte Oordeel geſchildert, op een vergulden gront. En voor de Gebroederſchap te Mechelen een groot ſtuk, waar in St. Lucas zit, de beeltenis van de waardige Moedermaagt Maria af te malen.

MICHIEL COIXI heeft naderhand de deuren die dit Konſtſtuk voor het te ſterke dag-

licht, en ſtofdekten, van buiten beſchildert. Gelyk *van Mander* daar ook aan gedenkt in 't leven van *Michiel Coixi* leerling van onzen ORLEY, met deze woorden: *Daar waren ook te Mechelen van hem twee deuren aan d'altaartafel van St. Lucas, waar van het binnenſte Tafereel door Bernard van Bruſſel* (dus noemt hy onzen ORLEY) *beſchildert was.* Doch deze deuren zyn door de Kloosterlingen tot een hoogen prys, aan den Hartog Mathias van wegen de konſtige beſchildering verkocht, en buitens land vervoert.

Zes *Cartons* zyn 'er na de dood van BERNARD VAN ORLEY onvoltooit gebleven, welke door *J. Jordaans* naderhand zyn opgemaakt. En dit is 't al wat ik 'er van weet te ſchryven.

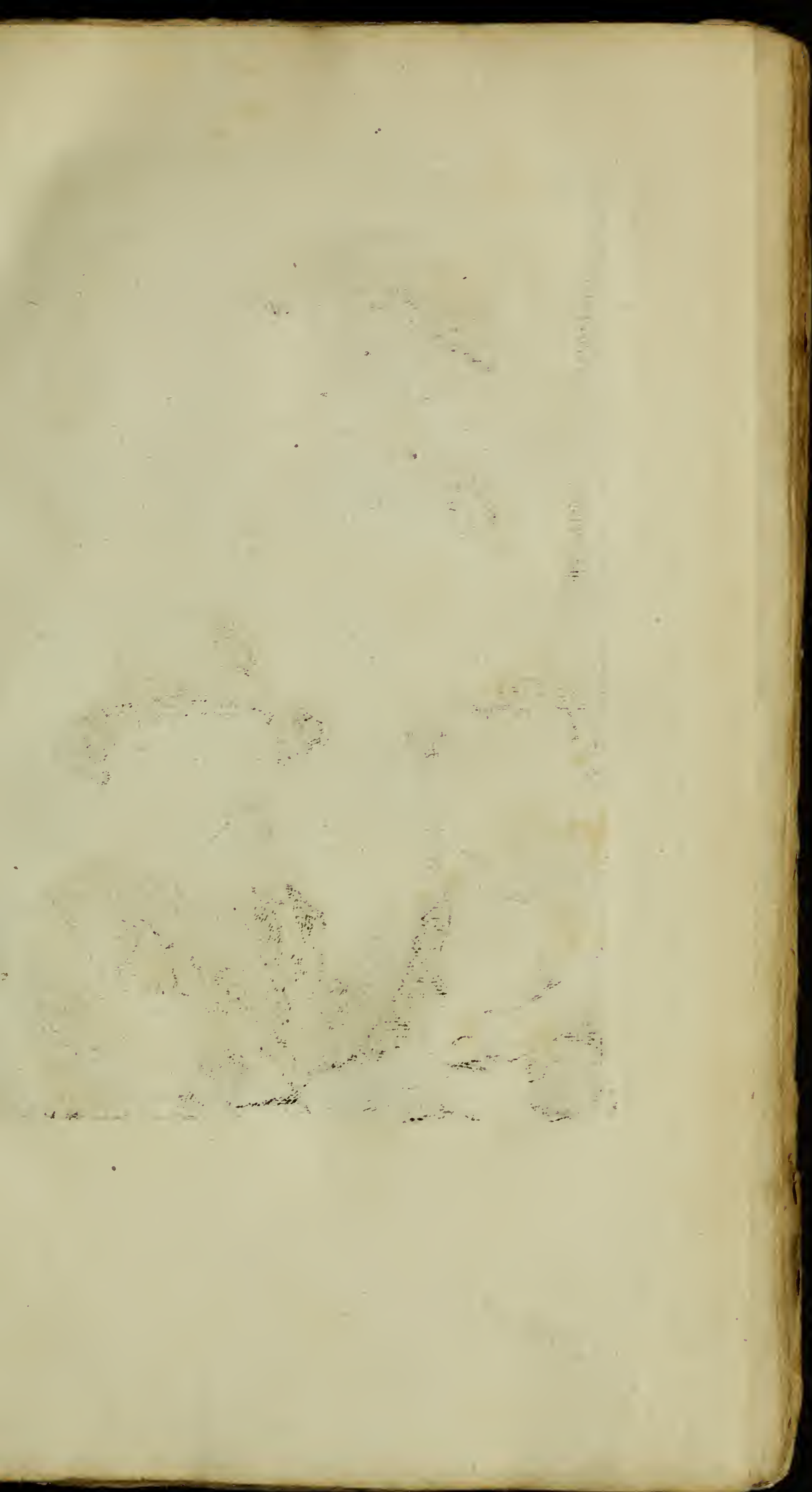
Deze hebben hun rol uitgeſpeelt, en maken ruimbaan voor de twee gebroeders, Konſtſchilders daar Gouda niet al buiten reeden op roemt, namentlyk

DIRK EN WOUTER CRABETH.

Men is verwondert, dat *Karel van Mander* in zyn Schildersboek geen een woord van dezelve meld.

Doch des te meer (zeit de Stads geſchiedenisſchryver) *dient hunne heugeniſſe vernieuwt.* Eenigen hebben gemeent dat zy van afkomſt Duitſchers waren; anderen dat zy uit Vrankryk waren geſproten; doch hunne nazaten getuigen dat zy uit Holland afkomſtig zyn.

Van Mander melt op pag. 148, a, van eenen Adriaan Pieterſz. Crabeth, wiens Vader door de wandeling *Krepel Pieter* wierd genoemt. Deeze was een Leerling van *Zwart Jan*, of *Jan Zwart*, Schilder van Groeningen, welke hy door vlyt te boven geleert hebbende naar Vrankryk vertrok, daar hy ook geſtorven is. De

B.P. 27.

De Heer *Almeloveen* is van gedachte dat Claudius, anders Krepel Pieter, niet alleen Vader van gemelden *Adriaan*, maar ook van DIRK, en WOUTER geweest is, en gevolgelyk ADRIAAN, DIRK, en WOUTER broeders. Hy styft zyn gevoelen daar mee, dat de twee laatste zoo wel *Pieterszoonen* als de eerste genoemt worden; behalven dat ook de tydrekeninge van alle drie te gelyk uitkomt.

Willem Tomberg, zoon van *Daniël Tomberg*, Glasschilder van Gouda, is van gedachten dat zy by eenige Kloosterlingen hunne eerste grondbeginzelen geleert hebben.

Van WOUTER word verhaald, dat hy Vrankryk en Italien heeft bezocht, en voor gewoonte had, op alle plaatzen, daar hy doorreisde, een glas alleen ten staal van zyn Konst agter te laten. Deze is by alle Konstkenneren geoordeelt boven zyn broeder uit te steken, voornamentlyk in het welteekenen, ook stak zyn werk uit in helderheid, en dat van DIRK in tegendeel was krachtiger in zyn koleuren, zoo dat men van ouds zeide; *'t geen Dirk doet door zyn diepzels, werkt Wouter uit door zyn hoogzels.* Beide waren zy brave meesters, zoo wel in groot als klein werk, en dat met zulke vaardigheid dat het byna niet te geloven is; 't geen egter uit de Jaarmerken blykt. WOUTER zyn eerste Glas, waar de Koninginne van Sába in afgebeelt staat in 't Jaar 1561, afgemaakt hebbende, leverde 's jaars daar aan het groote glas, dat Hertogin Margariet bekostigt had, en aan de Kerk schonk. In 't jaar 1564, dat van Christus geboorte, en 1566 dat, daar de Tempelroof van Heliodorus in vertoont word, alles binnen den tyd van zes jaren: en noch was DIRK vaardiger in 't werken,

ken, want hy maakte zes glazen in drie jaren af, die immers zoo groot waren. Want in 't jaar 1555, maakte hy 't glas daar Chriſtus gedoopt word. 's Jaars daar aan de twee volgende, en in 't jaar 1557 maakte hy drie glazen af, dat van den Koning van Spanje, Johannes den Boeteprediker, en den Doop van den Moorman, zynde die alle zes van de grootſte maat.

In den jare 1567 maakte DIRK het Glas daar Chriſtus de Wiſſelaars uit den Tempel dryft. En 1571 daar Judith Holofernes het hoofd afſlaat, 't welk zyn laatſte werk is geweeſt, dat hy in de Kerk van Gouda gemaakt heeft.

Zy waren, ſchoon broeders, zoo konſtnayverende, en hielden zich ontrent de Konſt zoo bedekt voor elkander, dat wanneer de een diesaangaande iets vraagde, den ander hem tot antwoort gaf: *Ik heb het door vlyt gezocht, doe ook zoo.* Dit ging zoo ver, dat wanneer zy by geval eens op elkanders winkel kwaamen (dat niet veel gebeurde) het werk dat zy onder handen hadden, voor dien tyd overdekt wierd, overzulks wanneer zy elkanderen iets te zeggen hadden; lieten zy het over en weêr ſchriftelyk weeten. Ook word getuigt dat zy voor hun Kerkwerk geen grooten loon bedongen hebben, waarom zy ook daar benevens het Glazemaken aan de hand hielden, zoo lang zy leefden.

DIRK bleef ongetrouwt en woonde op de weſtzyde van de Gouwe, over de turfbrugge, daar nu het Amſterdamſe Veer is, en leefde noch in 't Jaar 1600.

WOUTER woonde agter de Vismarkt, op de Noortzyde, en trouwde een vrouw uit het oud geſlacht van Proyen, en liet een zoon na, *Pieter* genoemt,

noemt, die naderhand Borgermeester wierd. Hy werd in zyn ouderdom beroert, maar het jaar, waar in hy gestorven is, weet ik niet. De Plaatsnyder *Reynier van Parzyn*, met *Wouters* zoons Dochter getrouwt, liet hunne afbeeldzels in print uitgaan, die wy nagevolgt vertoonen in de PLAAT B.: daar de vermaarde Dichter, Jooft van den Vondel, dit volgende gedicht onder schreef:

Offert WOUTER *met Elias,*
Doove verf schynt hemels vier.
Eet hy 't Paaslam met Messias,
Zyn penceel vol aart en zwier,
Draaft te moediger en stouter.
Stel het beeld op 't Schilders outer.

DIEDRIKS *uurglas is verloopen,*
Noch volhard hy met Sint Jan,
'T volk te leeren en te doopen,
Daar het grimmeld om dien man,
Zoo vol yver als boetvaardig.
Is die helt geen konstkroon waardig?

Deze twee groote meesters in die Konst zyn gestorven, en ook de Konst met hun, zegt *W. Tomberg*. Hoewel de Heer *Almeloveen* wil, dat in de Boekzaal van den Heere *Joachim Feller*, een of twee boeken gevonden wierden, daar deze Konst in te leeren was. Hoe het daar mee is, weet ik niet, maar wel, dat men van de uitwerkzelen van dat geschrift niet meer gehoort heeft. Gemelde *Willem Tomberg*, geeft wel eenig beduid ontrent de stoffe, die zy daar toe gebruikt hebben, maar belyd zyne onkunde in de wyze Hoe, zy die
stoffe

ſtoffe tot zulken gebruik gebracht hebben, en begromt de zulken, die zeggen, dat men thans zulke ſchoone verwe niet heeft, als ouling in de glazen gebruikt is, even als of het glas toen met zulke ſchoone koleuren beſchildert wierd, daar in tegendeel de koleuren aan 't glas gegeven worden door zilver, yzer, koper, bloedſteen, Menie, enz. daar over te ſtryken en in glasovens te gloejen. Waar naderhand de diepzels door het penceel, op 't reeds gekleurde glas bewerkt wierden, en andermaal gegloeit, enz. Deze *W. Tomberg* was de zoon van *Daniel*, zoons zoon van den Predikant *Herboldus Tombergius*; die eerſt zeven jaren die Konſt had geoeffent, by *Weſterhoud* van Uitrecht, die doenmaals tot Gouda woonde, en naderhand dezelve voort leerde by meergemelden Vader van *Ant. van Dyk*, waar door hy zo ver in die Konſt kwam, dat hy voor den beſten gehouden wierd; gelyk hy ook naderhand, over het onderhouden van de Kerkglazen tot Gouda geſtelt is geweeſt, van welke hy 'er ook verſcheide, voor een groot gedeelte vernieut heeft, wanneer die door het ſchrikkelyk onweer in den jare 1674 waren ingeſlagen. Dog hebben de koleuren zoo in kracht, als helderheid, by de vorige niet konnen halen. Ook word gezegt, dat naderhand nooit de ſtof gevonden is van 't ſwart, waar mede 't kleed van d'Abdiſſe van Rynsborg, in 't glas van Koning Salomon geſchilderd is. Hy ſtierf in 't jaar 1678. oud 75 jaren.

In en na den tyd van DIRK en WOUTER CRABETH, waren ook in bloei *Willem Tybout*, en *Kornelis Ysbrantſe Kuffeus*. Van deze maakt, behalve den Goudze *Chronyk*, ook *Samuel Ampſing*, in zyne beſchryving van Haarlem gewach, en pryſt hun

hun Konſtwerk aldus in vaarzen:

Hoe dapper meeſterlyk kon TYBOUT *glazen ſchryven*,
En wat heeft KUFFEUS *hand in deze konſt gedaan?*

W. Tybout ſtierf den 24 van Wiedemaand in 't jaar 1699. oud 73 jaren, en *Kornelis Ysbrantſe Kuffeus* den 24 van Bloeimaand, in 't jaar 1618.

D. van Bleiswyk in zyne *Beſchryving van Delf*, gedenkt op 't Jaar 1563. van gemelden *Willem Tybout*, en zeid: *Dat hy, in 't Noordkruiswerk van de Nieuwe, of St. Urſels Kerk te Delf, een uitnemend konſtig glas geſchilderd heeft: waar in het afbeeeldzel van Philips den Tweeden, Koning van Spanjen, nevens dat van zyn derde vrouw Elizabeth de Valois, oudſte Dochter van Hendrik den Tweeden, Koning van Vrankryk, beide knielende voor een tafel daar twee boeken op lagen, vertoond wierden. Zy waren in hun pragtig Koninklyk gewaad afgebeeld, ieder met een beſchermheilig achter zich, en de geſlachtwapenen boven hun hoofd. In de bovenhelft van 't glasraam ſtond afgebeeld de Ooſterſche Koningen, eerbied bewyzende aan Jeſus, die op den ſchoot van Maria zat, met een groot gewoel van Beelden rondom haar heen: braaf geteekent en geſchildert. Zulks de Konſtkenners daar groote agtinge voor hadden. Gelyk ook voor 't konſtig geſchildert glas in de Kapel van de Hooge Heemraden van Delfland, die alle levensgroot ten voeten uit, in 't harnas natuurlyk geleeken, afgemaald waren, door den Konſtigen* LAURENS VAN KOOL.

Van WILLEM TYBOUT, zietmen nu noch, ten ſtaal van zyn Konſt, op de glazen van het groot vertrek van de voorſte Doelen, binnen Leiden, alle de Hollandſche Graven, ten voeten uit geſchildert,

dert, welke hy gevolgt heeft (ſchryft *Michael Voſmerus*, in zyn Boek, dat hy noemt *Principes Hollandiæ.*) naar de afteekeningen die hy gemaakt hadde, naar de oude muurſchilderyen in 't Klooſter van de Karmeliter Monniken, of de Lieve Vrouwe Broeders, geſticht in den jare 1249 binnen Haarlem, na dat de beſchilderde paneelen, met de zelve Beelteniſſen der Graven beſchildert waren. Doch *Kornelis van Alkemade* (*in zyn Voorbericht op de Hollandſche Rymkronyk van Melis Stoke*) ſpreekt gemelden Schryver dies aangaande op pag. 8. tegen, en wil dat deze alleen voor egte namaakzels, gehouden moeten worden, welke de Klooſterlingen (wanneer de eerſte en egte afbeeldzels met waterverw op den muur geſchilderd, door afbryzelinge des muurs en onduurzaamheid der waterverwe verdonkert waren) op houte paneelen lieten ſchilderen, en die van de Magiſtraten van Haarlem, in 't laatſt van de 15 Eeuw, uit de klaauwen der Beeldſtormers gered, en geplaatſt zyn op de voorzaal van hun Stadhuis, daar zy noch te zien zyn. Waarom gemelde *Alkemade*, de zelve ook heeft uitgekeurt, om 'er den laatſten druk van *Melis Stokes Rymkronyk*, mee op te ſieren.

Ik laat deze tegenrede in hare volle waarde, maar moet omtrent de printverbeeldingen zeggen: dat, zoo de zelve in allen deelen naaukeurig gevolgt zyn, naar de oude afbeeldzels op de Klooſter paneelen, ik my niet verbeelden kan de ware Beelteniſſen der Hollandſche Graven te zien: Aangezien verſcheide beelden noch gaan noch ſtaan konnen, noch eenige maatſchikkelykheid van deelen tot het geheel, daar in is waargenomen, 't geen my doet agterdenkende worden, dat de Teekenaar even zoo min achtgevingen, in 't navolgen der onder-

onderſcheiden wezenstrekken gebruikt hebben.

Deze zoo overheerlyke oude pronkſtukken (gelyk Alkemade verder voortgaat) met veel arbeid geſchildert en zorge bewaart, by de liefhebbers der oudheden in zoo groote agting, dat ze die Stad niet doorreizen, ten zy ze deze eerwaarde oudheid begroet, en met veel genoegen beſchout hebben, enz. mogen wezen wat zy willen, ik wilde liever hebben die konſttafereelen van *Kornelis Korneliszen* daar 't Prinſen Hof te Haarlem mee pronkt: en die in zoo groote waarde gehouden werden, dat voortyds voor een geſchilderde Voet (zoo die uit een der Tafereelen geſneeden mocht worden) 600 guldens geboden wierden; waar op de Dichter Jan Vos ſpreekt, en als met den vinger daar op wyzende, zegt:

Dit is de Voet *daar* Luit *tot honderd pond voor biet:*
Maar Utrecht heeft een Voet, *dien gaf het graag voor niet.*
Zyn honderd pond, daar niet, wat heeft het Sticht voor reden?
Haar Voet *wil uit de Kerk, tot in het Raadhuis treden.*

De meenigte Glasſchilders die Gouda voortgebracht heeft, ſchynen my toe, genoeg geweeſt te hebben, om alle de Kerken van Holland, met hunne Konſtwerken te vullen: want behalven die door anderen zyn voortgeteelt, zoo zyn uit de School van de Broeders CRABETTEN voortgeſprooten *Jakob Caan*, *Jan Dirkſz Lonk*, *Govert Hendrikſz*, *Jan Dameſz*, *Aart Verhaaſt*, *Gysbert vander Kuil*, *Dirk de Vrye*, *Adriaan vander Spelt.*

AART VERHAAST, en GYSBERT VANDER KUIL, waren yverige Konſtgezellen, en getrouwe reisbroeders, door Vrankryk tot Romen toe. *Verhaaſt*, op bedreiging dat hy, indien hy niet weder in

zyn Vaderland keerde, verſteken zou wezen van zyn erfgoederen, nam naa 't verloop van elf jaren de te rugreis aan; dog *vander Kuil* bleef volle twintig jaren uitlandig, waar naar hy wedergekeert tot Gouda ſtierf, in 't jaar 1673. wanneer *Verhaaſt* al in 't jaar 1666. overleden was; en zig ſcheen verhaaſt te hebben, om eer zyn reisgenoot weder kwam, voor uit te wezen, op de reis naar de eeuwigheid.

DIRK DE VRYE verwiſſelde (na dat hy verſcheiden maalen op zyn Konſt door Vrankryk gereiſt had) 't penceel voor de Vroedſchappelyke en Borgermeeſterlyke waardigheid tot Gouda, en ſtierf 1681.

ADRIAAN VANDER SPELT was by toeval te Leiden gebooren, maar zyn afkomſt aan Gouda verſchuldigt. Hy was een uitſtekend Bloemſchilder, en had zig lang aan 't Hof van Brandenborg onthouden. Eindelyk keerde hy weder tot Gouda, daar hy voor zyn derde Vrouw, een Groenings kwaadaardig wyf trouwde, die hem niet alleen den luſt, maar ook zyn levenslamp, eer hy noch den middeltrap zyns ouderdoms bereikt hadde, in 't jaar 1673 uitblies.

JAN FRANSE VERSYL, JAN DAME DE VET, JAN en PIETER DONKERS, zullen op hun beurt op het Tooneel komen; dog van de reſt weet ik niet veel te zeggen.

Maar eer dat wy daar aan beginnen, diend by de voorige (waar aan *van Mander* niet gedenkt) noch gevoegt te worden, JOAN DAC. Deze was een Keulenaar, en leerde de Konſt by *Bartholomeus Spranger*, in den jaare 1556. die hy naderhand voortzette in Italien; daar na ook in Duitsland; waar door 't gebeurde dat Rudolf de Tweede, de Zoon

van

van Maximiliaan daar een welgevallen in kreeg, hem in zyn dienſt nam, en naar Italien zond, om de geagtſte *Antique* voor hem af te teekenen. Wedergekeert, maakte hy veele roemwaardige werken voor den Keizer. Hy ſtierf aan 't Hof, en had eer en goed vergaderd.

De geenen welker levensbedryf *Karel van Mander* maar ten deele heeft beſchreven, hebben wy als maar gedoodverfd aangemerkt, en zullen nu, na voorgaande overleg, de hand daar aan leggen, om zyn tafereel daar 't gebrekkig is; op te maken. Onze pen zal tot penceel verſtrekken, om 't geen ingeſchoten, en duiſter is, door een vernis op te helderen, op dat elk in het byzonder, duidelyk en klaar gezien mag worden. De eerſte die na orde van jaren in de hand komt, is

JOHANNES SNELLINKS. *Karel van Mander* noemt hem *Hans Snellink*, en ſpreekt, in 't leven van *Octavio van Veen*, aldus van hem: *Daar is te Antwerpen een uitnement Schilder, geboren (zoo ik 't wel heb) te Mechelen, wonder fraai in 't verbeelden van Hiſtorien, en Bataljes. Hy is van Princen en Heeren dikwils gebruikt geweeſt, om Nederlandſche veltſlagen te ſchilderen, en wiſt heel eigentlyk het krygsvolk, hier en daar door den damp van 't buskruid bewolkt, te verbeelden. Hy mach nu* 1604. *een man van 55 jaren wezen.* By gevolg geboren 1549. Meer weet ik ook niet van hem, als dat de groote VAN DYK, hem van wege zyne Konſt heeft waardig geacht, onder de beſte Konſtſchilders te ſtellen, en zyn beeltenis door eigen hand af te malen. Gelyk het zelve ook onder die, welke in print uitgaan, getelt word. Ik heb hem in de PLAAT A boven aan plaats ingeruimt. My is nooit van zyne werken, maar wel de roem van de

zelve voorgekomen. Het had *de Bie*, die zoo veel korter op *van Mander* gevolgt is, doenlyker geweeſt, van hem wat te melden, dan my, nu'er zoo veele jaren verloopen zyn. Maar wat raad? wy moeten 't ons getrooſten, dat wy van ſommige Konſtſchilders, die in onzen tyd noch geleeft hebben, maar weinig weten te zeggen; ja naaulyks agter ſommiger geboortentyd hebben kunnen komen; zoo om dat 'er van de zelve geen nageſlacht meer overig was, en zy die hen in hun leven gekend hadden, dood waren, als ook om dat ſommigen, die noch al veel bericht daar omtrent zouden hebben konnen geven, zig daar aan niet lieten gelegen zyn; 't geen my dikwils verdrietig gemaakt heeft, ziende dat myn yver zoo traag geholpen wierd. Ja ik kan den Lezer wel verzekeren met waarheid, dat, indien ik een yder, waar van ik onderrigtinge, in dingen die duiſter voor my waren, verzocht hebbe, in dien zelven yver en geneigtheid gevonden had, als daar ik in was, veele zaken meer in 't licht zouden gekomen hebben, die nu wel voor altoos in 't duiſter zullen begraven blyven.

Om dezen tyd, of wel wat vroeger werd tot Leiden geboren Mr. ISAAK NICOLAI. Den netten tyd van zyne geboorte heb ik niet konnen naſpeuren. Ook verwonder ik my dat *Karel van Mander* niet een woort van hem melt, te meer dewyl hy een Man van aanzien, en verſcheidenmalen Borgermeeſter der Stad Leiden geweeſt is; daar en boven lang genoeg voor zyn tyd geleeft heeft om het gerucht van zyn naam en Konſt te konnen hooren; want men vint zyn naam al in den jare 1596 op de Rol der Borgermeeſteren getelt. * Daar en boven waren toen al van zyne Konſt-

* Zie de Beſchryving van Leiden p. 618.

Konſtwerken te zien, inzonderheid in de Vierſchaar, op de groote Looyhal, en verſcheiden groote huizen te Leiden, die naar dien tyd pryſlyk gehandelt zyn. Wat zucht deze Heer voor de Konſt gehad heeft, blykt hier aan, dat hy alle drie zyne Zoonen daar toe heeft aangekweekt. Den oudſten JAKOB ISAAKSZ. is langen tyd te Napels geweeſt, alwaar hy ook een vrouw trouwde en met de zelve in den jare 1617 in zyne Vaderſtad Leiden kwam, en de Konſt tot genoegen der liefhebberen aldaar, en op andere plaatſen oeffende, tot dat hem door de Dood de draad des levens afgeſneden wierd binnen Utrecht in 't jaar 1639, daar hy ook begraven is. KLAAS ISAAKSZ. zyn tweede Zoon, onthielt zig in den Haag, en zyne Konſt was gewilt. WILLEM ISAAKSZ. was in zyn leven Hopman van de ſchuttery te Delft, en een geacht Plaatſnyder, maar hem is in 't bloejenſte van zyne Lentejeucht op 't jaar 1612, het leven door de Doodzeis afgemaait.

Thans verſchynt ADAM VAN OORT.

Hoe dat dikwerf de gedachteniſſen van wakkere mannen, en hunne roemwaardige werken outyds door den tyd en woede van Mars, in de vergetenheid begraven zyn, blykt hier uit, dat ik, na onderzoek gedaan te hebben, niets van hem weet te zeggen, als dat *Karel van Mander*, in 't leven van *Octavio van Veen*, zyn naam melt: en dat *Kornelis de Bie* zyne Konſt pryſt, zeggende:

Dees Konſt die heeft van OORT, *zoo wel en fraai gedaan,*
Dat vele Geeſten zelfs daar af verwonderd ſtaan.
Die niet en is by 't goud van Crœſus te gelyken.
Die ryke ſchat moet voor dees hemelgaven wyken.

Onder zyn Afbeeldzel door Hendrik Snyers gesneden, leeſtmen dat hy is een leerling van * Lambert, zynen Vader geweeſt: dat hy is geboren te Antwerpen, in 't jaar 1557. en geſtorven 1641. zyne Beeltenis na het zelve gevolgt, zietmen nevens A. Elshaimer in de Plaat C.

OCTAVIO VAN VEEN, geboren uit een aanzienlyk en vermaard geſlacht, tot Leiden, in 't jaar 1558. Verloor zyn ouders vroeg. Zyn Voogden of Opzichters lieten hem de Taalkunde, en teffens de Tekenkonſt leren, by ISAAK NICOLAI, die in den jare 1596 Borgermeeſter tot Leiden was. Met zyn vyftiende jaar beſtelden zy hem te Luik, om zig in de taalgeleertheid voort te oeffenen. Hy gaf al vroeg blyken van zyn groot vernuft, zoo in de tale, als in de teekenkunde, daar hy wel inzonderheid toe geneigt was; des zocht hy onder voorwending van de taaloeffening voort te zetten, gelegentheid om daar in te konnen voort gaan, 't geen hem gelukte. Hy had byzondere kennis aan den Kardinaal *Groosbek* (zeit *du Pile*) die hem brieven van voorſchryvens gaf aan den Kardinaal *Maducio* te Rome, daar hy wel ontfangen werd. Hy oeffende zig voorts in de Talen, in de Natuurkunde, Dichtkunde, Wiskunſtige Wetenſchappen, en Schilderkonſt, onder opzicht van *Fred: Zuchero*, zoo dat hy in Italien wierd aangezien voor een Man op alle Wetenſchappen afgerecht en gevolgelyk voor een van de grootſte verſtanden van dien tyd.

Na dat hy nu eenige roemwaardige werken gemaakt had, vertrok hy naar Duitſchland en wierd ten

* Deze Lambert van Oort, van Amisfoort, groot Schilder en Bouwmeeſter, kwam te Antwerpen in St. Lucas Gilt, in 't jaar 1547.

ten eerſten in des Keizers dienſt ontfangen. Naderhand ook by de Keurvorſten van Beyeren en Keulen. Doch alle de voordeelen die zy hem aan de Hoven aanboden, waren niet machtig om hem lang te houden, maar hy vertrok, en ging vervolgens zyn dienſt den Prins van Parma (die toen het beſtier over de Nederlanden had) aanbieden, en ſchilderden des Prinſſen Pourtret levens grootte ten voeten uit in 't harnas.

Na de dood van dezen Prins vertrok hy naar Antwerpen daar hy veele Konſtwerken maakte, die daar noch in de Kerken zyn te zien.

Als Aartshertog Albert van Ooſtenryk het beſtier in de plaats van Parma had, ontbood hy hem tot Bruſſel te komen, en maakte hem opziener van de Geldtmunt; doch niettegenſtaande hem dit ampt veel belemmeringe gaf, liet hy niet na te Schilderen. Hy ſchilderde gemelden Aardshertog nevens de *Infante* Clara Eugenia Iſabella, Dochter van Philips den II. Koning van Spanje, geboren in den jare 1566. en getrouwd met den Aardshertog Albertus 1599. die een Zoon was van Keizer Ferdinand den II. Welke ſtukken tot een vereeringe gezonden werden aan Jakob Koning van Engeland.

Om nu te toonen dat zyn geeſt tot alles bekwaam was, maakte hy een lange reeks van *Emblemataa*, of zinnebeelden, een werk alleen voor vernuftelingen.

Dus zag men van hem zinnebeelden van Horatius. 't Leven van St. Thomas van Aquina, en zinnebeelden van de ydele liefde; die hy opdroeg aan gemelde *Infante*, die hem daar voor zoo veel gunſt bewees dat zy hem verplichtte ook iet diergelyks te maken van de Goddelyke Liefde.

Lodewyk de XIII. Koning van Vrankryk deed

hem verscheiden malen zyn Hof aanbieden, maar te vergeefs; want hy had voorgenomen in de Nederlanden zyn leven in de Konst te slyten. Gelyk hy ook te Brussel gestorven en begraven is in 't jaar 1629, den 6 van Bloeimaand.

OCTAVIO, komt my voor uit alle omstandigheden d'eersten of voornaamste geweest te zyn, die uit het Oorlogspuin 't hooft boven gesteken, en den opbouw van de Konst in Nederland (daar door de schult des Oorlogs, Konst en Konstenaars ontbraken) voortgezet en aangekweekt heeft, waarom men dan met recht van hem heeft mogen zeggen:

Dum quondam ingentis &.....

Dat op dezen zin uitkomt, waar in hy sprekende word ingevoert,

Veel stoffen dat hun pen de Helden tot de wolken
Heeft opgebeurt om 't slaan van onverwonnen Volken,
En hunnen roem door heel de Waerelt getrompet.
Maar my lust onze Konst dus lang door Mars *verplet,*
En in een oorlogsnacht gedompelt en begraven,
Weêr op te beuren, en heur luister te doen draven
Door al het waereltront. Door myne nyvre hand
Is weêr de Kunst gebragt in haren hoogen stant,
Waar op ik moedig ben ten trots der lasteraren.

om welke rede wy zyne Beeltenis op de Tytel geplaatst hebben.

Dat de alverwoestende Oorlog het Graf der Konsten en het bederf der Konstenaren is, geeft de Y-stroom-

ſtroomdichter niet onſierlyk in den voorzang van zyn Zege der Schilderkonſt dus te kennen:

O Konſten buigt voortaan uw hooft,
Als gy de Krygstrompet hoort ſteken:
Dat ſchel geluit vermoeit uw ſpreken.
De blakende Oorlogsvlam verdooft
Den luiſter, die u pleeg te ſieren;
Mars eigent zelf dan uw laurieren.
Wat baat het, of gy geeſtig weidt,
En trots braveert met uwe waarde,
Wanneer een krygsſtorm werpt ter aarde
Uw ingebeelde onſterflykheit?
Voor al ziet elk hoe d'eêlſte verven
Der Schilderkonſt om 't hooft beſterven.

Dat dezelve noch al zoo arg gedrukt worden door inlandſche Kerkberoerten, en borgertwiſten, waar door elk genoeg om die rampen, min om de Konſt te denken heeft, is door de bevindinge ontdekt; inzonderheid in zulken tyd toen de Konſt meer tot pronk der Kerken, als tot huiscierſel gebruikt wierd. Nu leefde hy in dusdanig een tyd waarin de Klooſterlingen bedeeſt ſtonden te kyken, als beducht voor een algemeen verval van den Roomſchen ſtoel door de predikinge van Johan Kalvyn, Martyn Luther en anderen meer, waar door de gemoederen van 't gemeen tegens elkander in bitterheid en twiſt aangroeiden.

In zulk een ſtand zomtyds arger, zomtyds beter voor de Konſt, bleef het nog al eenige agtereenvolgende jaren. Want Willem Goeree teekent in *zyn waereltlyke veranderingen* aan, op het jaar 1566 uit *van Mander*, dat de Brugſe Schilder, *Mar-*

kus Geeraards, die veel zig beholp met teekeningen voor de Glasſchilders te maken, geheel buiten eenig werk was, wegens de nieuwe predikatien, die de Konſt geheel in ſtilſtant bracht. En hy voegt 'er by: *Want de Pâpery raakte in Nederland zoo zeer aan 't ſlapbakken, dat zelfs de Schilders en Beelthouwers begonnen van ſlegte neringe te klagen; waarom ook gemelde Geeraards het etzen van eenige Ezopiſche Fabelen in* 125 *kopere platen ter handnam: welke Fabelprinten naderhand in 't Boek gebracht zyn, dat by ons noch met de naam van Vorſtelyke Warande der Dieren bekent, en door den Dichter Jooſt van den Vondel, met leerzame uitleggingen in Vaarzen opgeheldert is.* Dus ver breed genoeg, aangezien de tyd ons gebied, dat wy zynen jaargenoot ten tooneel voeren, welke zoo 't my toeſchynt, al vroeg de donkere wolken van twiſt, die de Konſt drukten is ontvlugt, om ze elders adem te doen ſcheppen.

In wat deel van de Konſt JAN DE WAAL zig heeft geoeffent, weet ik niet. Maar wel dat hy de Konſt, by den ouden *Francois Franken* van *Herentals*, gemelt by *van Mander* bladz. 161. geleert heeft, en zig met eenen *Jan de Mayer*, die een goed Schilder was, naar Parys begeven, alwaar hy zyn Konſt met yver heeft voortgezet, en de fortuin hem is gunſtig geweeſt. Hy was een Antwerpenaar van geboorte, en ſtierf in 't jaar 1633 oud 75 jaren.

Nevens hem verſchynt zyn tydgenoot ADRIAAN NIEULANT, gebooren tot Antwerpen. Deze heeft de grondbeginſelen van de Konſt geleert by *Pieter Franſz*, die te *Helzevor* in de Sond, in het jaar 1569 geboren is, dog een Haarlemmer van afkomſt was, en tot Amſterdam

woon-

woonden. Hy begaf zig daar na tot het onderwys van *Francois Badens*, die wel een Antwerper van geboorte was, maar 't zedert zyn vyf jaren met zyne ouders, die om den Spaansen moordlust t'ontwyken, in den jare 1576. tot Amsterdam was komen woonen. Hy was een goet Schilder van kleene Beeltjes en Landschappen, en stierf op den 5 van Bloeimaand 1601.

De Bloemen, welke met hare menigerhande schoone gestalten, aangenaame koleuren, en verkwikkende geuren, de hooven sieren, en het oog der aanschouwers verlustigen, ontspruiten in 't prilste van den Zomertyd; maar onze ABRAHAM BLOEMAART, een der schoonste en welriekenste bloemen in den bloemhof der Konst, ontlook in den guuren wintertyd, ontrent Kersdag in 't jaar 1564. binnen Gorkom. *Hy was een Konstig Bouw- en Vestingbouwmeester en zyn Vader een Beeltsnyder*, zeit *K. de Bie* by vergissing. Dog *van Mander* zeit: *zyn Vader Kornelis Bloemaart genoemt verstont zig op de Bouw- en Vestingbouwkunde, daar beneevens was hy een Konstig Beeldsnyder.* 't Is klaar dat *de Bie* (die 't levens bedryf uit *van Mander* ontleent heeft) in 't naschryven geen genoegzame acht heeft gegeeven. *Van Mander* geeft reden waarom zyn Vader uit zyne geboortestad Dordrecht met 'er woon naar Gorkom vertrok, van daar naar 's Hertogenbosch, van daar weer naar Utrecht, hoe dat onze A. BLOEMAART van Parys 't huis gekomen, van Utrecht te Amsterdam kwam wonen met zyn Vader die aldaar voor Stads Bouwmeester is aangenomen geworden. Na des Vaders overlyden keerde BLOEMAARD weder naar Utrecht. *En hy is* (zeit *de Bie*) *over*

over drie of vier jaren eerſt geſtorven. Alsmen 4 jaren aftrekt van 1662 (wanneer zyn Boek gedrukt is) zoo komt het uit op 1658. Dog het is niet te denken, dat hy dus oud zou geworden zyn. Dus moet men het zeggen over 3 of 4 jaren, nemen op den tyd als hy dit boek ſchreef, dat veel jaren kan geweeſt zyn eer het ter drukpers kwam, en over zulks deze rekening onzeker is. Doch dat hy een oud man geworden is, blykt uit het Rym, waar in men aldus leeſt: *De Dood had hem geſpaart omtrent de honderd jaren.*

Wat Meeſter hy tot onderwyzer in de Konſt gehad, en wat voorname ſtukken hy gemaakt heeft, en welke noch van hem te zien zyn, kān in *van Mander* nagelezen worden op p: 209. die daar in met *de Bie* verſcheelt dat hy verſcheiden Meeſters met namen opteld, waar by Bloemaart geleert zou hebben, d'andre daar en tegen zeit:

Meeſt heeft hy uit den geeſt dees Konſt alleen bekomen
En zonder onderwys .....

Zyn Beeltenis zietmen in de Plaat C boven de beelteniſſen van *Elshaimers* en *Ad. van Oort.*

Hy heeft drie Zonen naargelaten die mede de Konſt hanteerden.

HENDRIK, d'oudſte, had de Schilderkonſt by zyn Vader geleert, doch weinig van zyn geeſt en aart overgeërft, ook geene bekwaamheid om met de Waerelt te konnen omgaan, waarom *Sandrart* geeſtig van hem zeit: *Hy heeft zyn gelukskogel niet vernuftig genoeg weten voort te ſchieten, en dus is het afzetzel van die ſchoone Bloem verſtikt.* In de tweeden, ADRIAAN

ge-

P.45.C.

genoemt, was meer geeſt en yver. Hy werd een goed Schilder, en trok naar Italien om zyn Konſt voort te zetten, daar in hy dapper toenam. Daar na raakte hy in dienſt te Salsburg by eenen Benedictus groot beminnaar van Konſt, en maakte daar vele fraaije ſtukken. Maar geraakt in woorden met een Student, werd hy dood geſteken.

KORNELIS de Jongſte had zig ook tot het ſchilderen begeven, maar verwiſſelde 't penceel voor 't graafyzer, naardien zyn natuur daar toe meer geneigt was. Hy leerde de behandelinge van 't graafyzer by *Krispyn van de Pas:* en kwam in korten tyd zoo veer dat hy verſcheiden platen, zoo naar teekeningen van zyn Vader, als van anderen in koper ſneed, waar van de drukken noch onder de liefhebbers van Printkonſt in agting zyn. Hy vertrok om gelegentheid tot het maken van grooter werken te hebben eerſt naar Parys en van daar naar Romen, daar hy veel heerlyke Printen na Schilderyen van de geachte Italiaanſche Konſtſchilders gemaakt heeft. Zyn Vader die groote geneigtheid had om hem voor zyn dood noch eens te zien, ontbood hem; maar het overkomen werd van hem zoo lang van den eenen tot den anderen tyd verſchoven tot dat zyn Vader ſtierf, en hy toen voornemens wierd daar te blyven. En ſtierf'er in grooten ouderdom.

Hoe verſchillig de Konſtoeffenaars zyn, in opzigt van de verkiezinge hunner voorwerpen, en hoe deze tot dit, en wederom andere tot dat deel van de Konſt door een natuurlyke zucht worden aangedreven, zalmen doorgaans in ons werk konnen beſpeuren.

TOBIAS VERHAEGT was gezet op 't ſchilderen van Geboomte, Gebergten, Ruinen,

nen, Gebouwen &c. *K. de Bie* melt tot zynen roem,

Hoe fraay dat yder ſtuk verzacht is in 't verſchiet:
De Boom'en ſchoon getroſt en levendig geſchildert,
De gronden los en mals, de takken dicht verwildert.

Hy is om zyn Konſt heel bemint by den Hertog van Florenſen en ſedert te Romen beroemt geweeſt,

Daar hy ook heeft gemaakt den Babilonſen *toren,*
Die daar meer werd geacht als eenig werk te voren:
Gelyk hy naarmaals noch gemaakt heeft drie of vier,
Waar van m'er eenen vint geſchildert binnen Lier;
Die Frank *heeft geſtoffeert met aardige Figuren,*
Waar door dat zynen roem zal eeuwig blyven duuren.

In 't Leven van *Octavio van Veen* vind ik zynen naam onder de Aankomelingen geboekt. Hy kon roemen dat hy een grootmeeſter tot onderwyzer gehad heeft, en door dat zelve Konſtzog ook een grootmeeſter (te weten Petr. Paul. Rubbens) opgekweekt heeft. Hy is geboren te Antwerpen in den jare 1566. en aldaar ook geſtorven in 't jaar 1631.

Nu volgt de Konſtige Pourtretſchilder MICHIEL MIEREVELT, geboren te Delf 1567. wien wy moge vergelyken met de Aardvruchten, die hunnen beſtemden tyd hebbende om te volgroeien, echter menigmaal, wanneer de Natuur dezelve door bekwamen reegen en zonneſchyn gunſtig is, eerder tot rypheid komen, dan de Landman gewacht had, 't geen hem dan hoop geeft van zyn oegſt en winſt zeker te hebben. Dus is het

het gebeurd met onzen MIEREVELT, van wien getuigt word, dat de vruchten van zyn vernuft vroeger als naar gewoonte tot rypheid gekomen, groote hoop van eenen gelukkigen uitslag aan zyne ouders gaven; want met zyn agtste jaar kon hy trots den besten Schoolmeester van Delf schryven; waarom hy al van zyn twaalfde jaar af, by den vermaarden Konstschilder *Anthony Blokland* besteld werd, om de Konst te leeren, welkers penceelhandeling hy in weinige jaren wist na te bootsen.

Ons lust het levensbedryf, van dien puikschilder zyner Eeuw in Pourtretten, te vervolgen tot aan zyn grafstee, daar wy uit 's vaders lykas een jongen Fenix, den Vader niet ongelyk in schoonheid, zullen zien voortspruiten.

Van Mander breekt de schakel van zyn levens bedryven af, met tot zynen roem te zeggen, op pag. 196. *Dat hem de Hertog Albertus, om zyn verheven Konst, met grooten ernst heeft aangezogt.* En Sandrart zegt: *dat hy zo ver in de gonst des Hertogs door zyne Konst was ingedrongen, dat hy hem vergunde en vryheid gaf, om zyn Mennonisten Godsdienst die toenmaals naau vervolgt werd, onverhindert te mogen beleven.* En als wy de oude gedenkschriften der Stad Delf doorsnuffelden, vonden wy ook t'zyner eere geboekt, dat, als Koning Karel de eerste trouwde met Henriette de Bourbon, Dochter van Henrik den IV. Koning van Vrankryk, in den jare 1625, hy verzocht werd om te Londen by zyne Majesteit te komen, het welke hy ook gedaan zoude hebben, ten ware in dien zomertyd het pestvuur zig te Londen zodanig verspreid hadde, dat de Koning en Koninginne zelf geraden vonden, de stad te ruimen, waar door zyn voornemen gestuit zynde hy besluit nam het overige

van

van zyn levenstyd in zyn eigen Vaderland te eindigen. Gelyk hy ook, na dat hy vele Vorſten en Heeren geſchilderd heeft, tot Delf geſtorven is, op den 27 van Hooimaand 1641. en een goeden naklank nagelaten heeft. De vermaarde Dichter Joachim Oudaan maakte 't zyner gedachtenis dit tydtellend Grafſchrift:

DAT AAN DEN GROOTEN MIereVeLt
sterfLIk VVas,
aLs 't tot asCh
en stof heen VIeL, Is hIer gesteLt,
het ander Laat gedaChtenIs
aan dees kreIts;
of ree WeIts
naar 't rIIk daar geene naCht en Is.
M. IↃC. XLI.

Ik vind ook een ander op zyne afbeelding door hem zelf geſchildert, aldus:

Dit 's d'uiterlyke ſchyn van MICHIEL MIEREVELDT,
Die door zyn groote geeſt hem zelfs onſterflyk ſteldt.

Onder zyne leerlingen worden geteld inzonderheit *Paulus Moreelze*, *Pieter Gerritze Monfoort* en *Klaudius Kornelisze.* Hy was een wel beſpraakt en vrindelyk man, waar door hy over al aangenaam was: men gelooft dat hy in zyn leven wel 5000 Pourtretten gemaakt heeft, waar onder zyn geweeſt daar hy 150 gulden voor gehad heeft.

Een groot getal van zyn Pourtretten ziet men in koper geſneden van zyn zwager Willem Delff, in druk uitkomen, deze is geſtorven voor zyn ſchoonvader,

vader, welke overleden is te Delf den 27 van Hooimaand 1641. en heeft naargelaten twee zoonen, den eerften PIETER MIEREVELT, geboren 1595. den 5 Oćtober, die een uitmuntend Pourtretfchilder geweeft is, gelyk men zien kan aan een ftuk op de Snykamer tot Delf, zynde van den zelven aart als van zyn Vader.

PAULUS MOREELSE is geboren tot Utrecht, in 't jaar 1571. *Karel van Mander* gedenkt aan hem in zyn Boek op pag. 212. B. en zegt: *Ook is t' Utrecht een Schilder, geheeten Paulus Moreelze. Deze is byzonder in het Kontcrfeiten zoo groot als 't leven: heeft 'er tegenwoordig verfcheide onder handen, welke meefterlyk behandelt zyn, als van den Graaf en Gravinne van Kuilenborg ten voeten uit, zoo groot als 't leven; de Huisvrouw van Sr. Knotter, welke trooni Konftig gehandelt is, en andere meer. Deze is een leerling van Michiel Mierevelt, en noch redelyk jong.* Wy voegen hier by, dat hy toen al in Italien geweeft had, en daar door in zyn Konft merkelyk was toegenoomen. Hy had zig te Romen zynde geoeffent in 't fchilderen van Hiftorien, maar vond daar toe geen tyd om eenige Hiftoriftukken te maken, om dat hy door de menigvuldigheid der Pourtretten, die hem van alle kanten toevloeiden, belemmert of belet werd. Hy was niet alleen een Konftig Schilder in diervoegen, dat hy grooten roem behaalt heeft, maar daar nevens ook Bouwmeefter, waarom ook de Katrynepoort, te Utrecht, naar zyn beftek gebout is. Hy is geftorven Raad en Schepen der Stad Utrecht, in het jaar 1638. en zyn lyk werd met een ftatig gevolg ter aarde beftelt. Dit mogt den vromen JAN VAN KUIK WOUTERSZOON, Konftig Paneel- en Glasfchilder niet gebeu-

ren, hebbende zyn noodlot gewilt, dat zyn lichaam levendig door de vlamme verteerd wierd.

Het is byna niet om te geloven, dat menſchen waar in de rede, liefde, verdraagzaamheid, medelydzaamheid en alle Chriſtelyke deugden en hoedanigheden, volgens het voorbeeld en de leere van hunnen patroon Jeſus, onder welkers Baniere zy zig hebben laten inſchryven, behoorden plaats te hebben, zig tot zulken vervloekten drift, haat, en dwingelandy hebben konnen uitlaten, zoo niet menige voorbeelden ons hadden doen zien, dat de drift der zulken veel ongetoomder, hun haat vinniger, en hunne meeſterſchap met dwingelandy verzelt gaat. Trouwens ieder byna weet wat de Latynſche ſpreuk, *Odium Diabolicum*, en *Odium Theologicum*, beduiden wil.

Maar wat zullen wy zeggen? wy zien dat het egter dus gebeurt, tegens het recht der natuur aan, die yder in opzicht van zyn Godsdienſt vrye keur laat, zoo dat, wie het zy, niemant bevoegt is over eens anders gemoet te heerſchen, en deſſelfs begrippen, naar zyn oordeel of begrip te dwingen: dewyl yder menſch in dat opzigt op zich zelven ſtaat, en van niemant afhangt dan van zyn Schepper, aan wien hy daar van rekenſchap zal moeten geven ten laatſten dagen. Egter, gelyk wy even noch eens zeiden, gebeurt het; en zal het voorbeeld van dezen man hier toe ten bewys konnen dienen.

JAN VAN KUIK WOUTERSZE werd om zyn geloofsgevoelen, 't geen van dat der Monniken verſchilde, aangeklaagt, en gevolgelyk te Dordrecht op de Vuilpoort, toenmaals de Gevangenpoort, gezet, met Adriaantje Jans van Molenaars-

Molenaarsgraaf. Daar hy eenen langen tyd gevangen zat, om rede (gelyk my klaar toefchynt) dat de Hoofdfchout, Jan van Drenkwaert Boudewynfze, hem wel liefft had willen verfchoonen: en dus, gelyk men gemeenlyk in zulk geval doet, het uitvoeren van het vonnis van tyd tot tyd uitftelde, en fleurende hield. De gemelte Hoofdfchout was noch jong en ongebaardt, waarom zyn Pourtret ook konde dienen voor Salomon, in de Hiftorifche vertooning van zyn eerfte Recht, waar van hy een groot tafereel in de gevangenis had befchilderd voor den Opperfchout. Doch dit doen veroorzaakte niet alleen agterdenken by de Monniken, maar zy hadden de ftoutheid van in hunne openbare Predikatien te zeggen: dat de Schout hem dus lang in de gevangenis hield, om dat hy voor hem zoude fchilderen; en lafterden zyne flaphertigheid. * Waarom de Schout zig gedrongen vond, hem ten flagtoffer hunner woede over te geven; gelyk gefchiedde, zoo dat hy, op het nieuwe werk te Dordrecht op den 28 van Lentemaand 1572. in weêrzin van de meefte aanfchouwers, te gelyk, met de voorgemelde Adriaantje Jans, levendig om de getuigeniffen van Jefus Chriftus, is verbrand. Hy liet na een bedroefde Vrouw, een Dochtertje van 7 jaren, en een goet gerugte.

Hem volgt SEBASTIAAN FRANKS, van wien *van Mander*, op pag. 208, aldus meld: *Hy heeft geleert by Adam van Oort*, *en is nu* 1604 *oud omtrent* 31 *jaren; is geeftig in 't maken van Landfchappen*, *Peerdekens en Beeldekens.*

K. de Bie meld daar benevens van *Gabriel*, en den

* Zie Matt. Balens befchryvinge van Dordrecht p. 841. en 't Bloedig Tooneel der Doopsgezinden, pag. 590. en 628.

den *Jonge Franks*, dien ik gis dat hy naderhand in zyn rym *Jan Baptist* noemt, op pag. 100. en onder de Pourtretten van *Van Dyk*, zietmen *Sebastiaan*; *François*, en *François Franks* den jongen.

SEBASTIAAN komt my voor als de grondwel, waar uit de andere Konstbeken afvloeijen, of hunne af komst hebben. Immers hy schynt my toe de eerste van dien Konststam te wezen, aangezien *van Mander* van geene anderen meld. En hier in komt *de Bie*, met *van Mander* over een, dat SEBASTIAAN, een braaf Schilder van Landschappen en Figuurtjes was. Myn schoonvader Jakob Sasbout Souburg had in zyn tyd twee Landschappen, met fraaije Figuurtjes van hem, op koper geschildert, die my altyd wonder wel bevielen. In 't eene stond afgebeeld, hoe de kinderen van Bethel, die den Propheet, Kaalkop na riepen, door de Beeren verscheurd wierden. In het ander was een Historie uit het Nieuwe Testament, en de beeldjes waren vast geteekent, en los gekleed.

Van den jongen FRANKS zegt *de Bie*, dat zyn Konst bestond in het verbeelden, zoo van Historien van 't Nieuwe Testament, als van het oude Roomsche Volk, het gewoel is zonder ent, het geen zyn eel penceel daar in weet af te beelden, en met een lossen aart daar kragtig uit te haalen.

Wie nu van deze de Konstvertrekken, behangen met veelerhande Konststukjes, in 't kleen, en zoo, dat men daar in de behandeling klaar ziet, van elken meester, geschildert heeft, weet ik niet. Wy zien dat de beruchte van Dyk hunne Beeltenissen heeft waardig geacht, om onder de grootste Konstschilders van dien tyd gestelt te worden.

Nu komt in ordre van tyd ten Tooneel de Konstschilder ADAM ELSHAIMER, geboren te

Frank-

Frankfoort, in 't jaar 1574. Zyn Vader was een Pottebakker, anderen zeggen een Kleermaker, die in hem van jongs af aan een groot vernuft, en drift tot de Schilderkonst bespeurende, hem besteedde te Frankfoort, by *Philip Offenbach*, * een goed teekenaar, en Schilder: dien hy naderhand veer in Konst heeft overtroffen. Hy was wars van alle gezelschap, doorgaans droefgeestig, en geneigt tot eenzaamheid. Tot zyne uitspanningen verkoos hy de afgelegenste plaatzen, waarom hy dikwerf in Kerken en oude vervalle Ruinen, by zig zelven gevonden werd, en van die geneigtheid niet was af te trekken tot gezelschappen van zyne Konstgenooten of anderen, zeggende:

Toen ik my wende met de menschen te verkeeren,
Vond ik dat by hen niet, als kwaatdoen, was te leeren.

Door welk doen hy wel een tweede Democriet scheen te wezen, *die* (volgens het schryven van T. Stanley uit Lucianus en Agellius) *in eenzame plaatsen, en in de Graven, die door hunne eenzaamheid en duisterheid tot overdenkingen best dienden, gelyk ook tot het oeffenen van de kracht zyner verbeelding, zig verbergde; om buiten het gewoel der menschen te wezen.*

Hy heeft weinig stukken, maar kragtig, uitvoerig en met veel moeite bewerkt, in zyn leven geschildert. Doch heeft echter aan dat kleen getal genoeg doen blyken, dat hy een groot meester in de Konst was. Had hy in zyn leven voor zyn

* Van dezen *Offenbach* of *Uffenbach*, Leermeester van *A. Elshaimer*, is een groot Altaarstuk, te Frankfoort, in de Kerk van de Predikheeren, verbeeldende de Hemelvaart van Christus, te zien. Hy had zig in de Borgerlyke oproeren gemengt, en stierf in 't jaar 1640.

Konſtwerk zoo veel gekregen, als 'er nu voor betaald word, hy waar licht niet arm geſtorven; want dat ſtukje 't geen Ceres verbeeld, daar zy een jongen, om dat die haar beſpotte, in een Hagedis herſchept, daar Ovid. in 't 5. B. af vermeld, en dat door *H. Goud* geſneden, in print uitgaat, is verkogt voor de ſomme van 800 gulden. Maar wat zal ik zeggen? de minſte van de Konſtenaars zien de waarde van hun Konſt betalen by hun leven, en moeten zig overzulks met onzen *Elshaimer* getrooſt houden; die niets naargelaten heeft, voor al zyn vlyt, dan een beroemden naam, die met zyn doorblokte penceelwerken, eeuw in eeuw uit ſtand houden zal. In welk opzicht men zegt: *'t geen op een ſprong gemaakt word, is met een weder gebroken. 't Geen een eeuw duuren moet, moet in een eeuw gemaakt worden. Het koſtelykſte van alle Metalen groeit allertraagſt.* Michiel Angelo, die zeer lang aan zyne werken bezig was, zeide: *Dat de verhaaſting niet docht in de Konſten: en dat gelyk de Natuur langen tyd bezig is om de dieren te vormen, die lang moeten leven; van gelyken ook de Konſt, die zig voorſtelt de Natuur te volgen*, enz. *De vroege lentevruchten kan men niet lang bewaren.* Waarom ook Apelles eenen Schilder, die hem een zyner penceelwerken vertoonde, en daar nevens zeide, dat hy 't zelve in zoo korten tyd gemaakt had, tot antwoord gaf: *Men heeft geen moeite om dat te gelooven, want men ziet het aan 't werk.* Maar het was licht aan het penceelwerk van onzen Konſtenaar te zien, dat hy 't met het koſtelyke zweet van zyn vernuft, en door een weergadeloos gedult bearbeid had.

Sandrart zegt: *Hy had een Roomſche Vrouw getrouwd, en had veel Kinderen: waar door hy in*

ſchulden

ſchulden verviel, arm werd, en eindelyk in de gevangenis raakte. In den jare 1632. *leefde zyn vrouw noch, en verſcheide zoonen, maar toen was hy al lang dood. David Tenier* de Oude, heeft in Italien by hem geleert. Maar inzonderheid word zyn leerling *Jakob Ernſt Thoman* van *Landau*, geroemt, die zyn handeling zoo net wiſt na te bootſen, dat 'er weinig onderſcheid in te vinden was.

Van een geheel anderen aart en begrip was zyn jaargenoot LUCAS FRANCOIS, de Oude. De Voorſte beminde de ſtille eenzaamheid, deze het Hofgewoel: de eerſte veragtte het geld, of behield niets, de laatſte had het lief en bedienden zig daar van. Hunne begrippen verſcheelden ook zoo veel, als hunne geboorteplaatſen van den anderen lagen; want hy begreep: *dat de Hoven de fortuin van de Konſt zyn, en dat men die by de hairen moet houden zoo lang zy hare gunſt aanbied.* Zes jaren heeft hy in Spanjen en Vrankryk zyn Konſt, zoo wel in Hiſtorien als Pourtretten met lof geoeffent. Men ziet noch van zyn Konſtwerken te Mechelen, daar hy geboren is, in het jaar 1574 op den 25 van Louwmaand, en is geſtorven op den 16 van Herfſtmaand 1643. naarlatende twee Zonen *Pieter* en *Lucas*, die brave Konſtſchilders geweeſt zyn, en dien wy op 't jaar van hunne geboorten zullen gedenken.

In den tyd dat *Adam Elshaimer*, daar wy even te vooren van geſproken hebben, te Romen was, was HENDRIK GAUD, geboren te Utrecht, uit een doorluchtig geſlacht, ook daar. Deze hield groote gemeenſchap met *Elshaimer*, 't zedert hy kennis met hem gemaakt had, wanneer hy in Holland was, en had groote achting voor zyn Konſt, waarom hy niet alleen kocht, 't geen hy maak-

te, maar gaf hem ook gelt voor af, om voor hem te schilderen. Hy zelf schilderde ook op die wyze, waarom hy die ten Model hield, maar inzonderheid stak hy uit in 't plaatsnyden, gelyk hy ook de opgegaarde Konst van *Elshaimer*, wedergekeert tot Utrecht in koper bracht, 't geen zyn eerste en laatste werk geweest is. Want een Juffrouw die graag met hem wilde trouwen, gaf hem iets in, dat in stee van hem verlieft te maken, hem 't verstand deed verliezen (dit was in 't jaar 1624) zoo dat hy geen weet van iets had, ten zy men hem over de Konst aansprak, daar van hy tot zyn dood toe wist te oordeelen.

ROELANT SAVRY *Jakobszoon* is geboren te Kortryk in Vlaanderen, in 't jaar 1576.

Gelyk de neiginge der menschen zo wel als hunne wezens onder malkander verschillen: zo is de een ook van een vergenoegder aart als de ander. Vele hebben zich vergenoegt met slegts een gering deel van de Konst te bezitten, en waren met hun lot te vreden. M. HONDEKOETER, Schilderde Vogelen; P. SNAYERS, viervoetige Dieren; OTTO MARCELIS, Slangen, Hagedissen, &c.; EEMONT, Watervogels, Kruiden &c. Deze beelden, geene Landschappen. Maar R. SAVRY verstond dit alles, zoo dat men niet kan zeggen, in wat deel hy best was.

Zyn Vader JAKOB SAVRY, die mede een goed Schilder was, leidde hem tot het Schilderen van Vissen, Vogelen, en andere dieren, maar deze bepaling scheen hem veel te eng; dus oeffende hy zich daar benevens in Landschappen, inzonderheid Noordsche gezigten, als Klippen en Watervallen. Ondertusschen geviel het tot zyn geluk,

luk, dat de Keizer Rudolph van zyne werken quam te zien, zyn werkzamen aart prees, hem in zyn dienſt nam en gelegentheid gaf om met een Heer na *Tyrol* te reizen, om alle fraaije gezichten van Landſchappen en Watervallen na 't leven af te teekenen, en zich den aart en natuur der dingen door geſtadige beſchouwinge in te drukken, het geen hy ook wonder vlytig in agt nam: teekenende alles wat hem ſchilderachtig voorkwam in een boek, 't voorſte werk met de pen, de verſchieten met potloot, en voorts met kleurige ſapjes, of met flaauwe waterverf overwaſſen: waar van hy zich naderhand bediende als hy te Praag de Gallery met Landſchappen beſchilderde, waar van de meeſte door Egid. Sadelaar, en zyn leerling Izak Major, in koper geſneden in print uitkomen.

Na de dood van Rudolf, die voorviel in 't jaar 1612. begaf hy zich naar Holland daar hy veele zoo groote als kleene Konſtſtukken voor de liefhebbers geſchildert heeft. Hy was een man van middelbare geſtalte, maar diklyvig, 't geen aan zyn kopſtuk of borſtbeeld, dat op verſcheide wyzen in kooper geſneden uitgaat, wel te zien is.

Wy hebben ons bedient van dat gene welk van *P. Moereels* geſchildert, en door Geertruyd Rogman in koper geſneden is, waar van wy een proefdruk vonden by den Konſtliefdigen *E. Feytama*, waar onder *Hend. Lamb. Rogman* 1640, met zyn eigen hand geſchreeven had: ROELOF SAVRY *Schilder van Rudolphus en Mathias Roomſe Keizeren &c.* met eenige Rymregelen die op dezen zin uitkomen:

'T ſchynt dat SAVRY *Natuur te booven heeft geſtreeft;*
Wanneer hy Boſch en Rots, en grazige Valeyen,
Waar in 't viervoetig vee gaat luſtig ſpelemeien,
Door Konſt verbeeldde. Zy hem daarom nydig heeft
Den Dood geport zyn zeis, tot zyn bederf, te wetten.
De Konſtgodes betreurt dit droef en deerlyk lot
Van haren Lieveling, ſchoon oud, te vroeg geknot.
Maar Veerman Charon kon zyn ziel naau overzetten;
Om 't Elizeesdom, 't geen zyn boot aan allen kant
Omringde, en vreugdig aan den nieuling bood de hant.

Ik heb eens een groot ſtuk van hem gezien, verwonderlyk Konſtig geſchildert, waar in Orpheus een Tracisch harpſpeelder, zoon van Apol en Kalliope, een der negen Zanggodinnen, verbeeld was, daar hy als Nazo in zyn II. Boek der Herſchepping, zeit: *'t Geboomte, 't grimmig wiltgedierte en ſteenen door zyn ſnarenſpel verrukt, lieflyk ſtreelt en naar zich lokt.* Dit is de Fabel; maar zy wil te kennen geeven, dat hy wilde en woeſte menſchen heeft weten te temmen en van aart verwiſſelen, hen afleidende van de ongeregelde wyze van leven, door wetten te geven en Godendienſt in te ſtellen, waar door hy dezelve tot deugd, beleeftheid, vriendſchap en Gaſtvryheid geleid heeft. Juſtinus zegt: *dat Midas, die ryke Koning van Frygie, zoon van den Oſſenhoeder Gordius, van Orpheus onderwezen in Frygien, de Godendienſt inſtelden.* Horatius heeft deze Fabel insgelyks zoo verklaart. Hoor zyn Vertaler A. Pels op pag. 34.

.... want Orpheus, zo in zynen tyd geacht,
Die tolk der Goden, heeft het menſchelyk geſlacht

Door

Door vaarzen afgeſchrikt van moord, en beeſtig
leeven;
Waarom die brave naam den held is nagebleven,
Dat hy de Leeuwen, en de Tygers temmen kon.

En vervolgt:

Ja Vorſt Amphion, die oud Thebe zelfs begon
Te bouwen, kreeg dien naam, dat hy de harde ſteenen
Kon leiden door zyn luit, en vleyend dicht, waar
heenen
Hy wilde.

Dusdanige uitlegging hebben wy ook elders in 't breed aangetoont.

Gelyk door de warmte der Zomerzon de vrugten tot hare volkomene rypheid worden gebragt: zoo word ook het verſtand van een Konſtſchilder door de kundigheid van de bedoeling der Fabelen tot volkomen begryp gebragt, om alle verbeeldingen, van wat aart zy ook zyn mogen, door dit behulp, uit de byvoegſelen ſpraak by te zetten, doende dus de ſtomme Schilderyen ſpreken. By 't eerſte voorkomende voorwerp zullen wy de proef van ons gezegde opmaken, en aantoonen wat nut zulks te weten, een Konſtſchilder geeft. Immers zoo ons de luſt daar toe byblyft, en de draad van ons leven zich zo ver uitſtrekt, dat wy ten einde van dit werk, eens tot ruſt zullen gekoomen wezen, zullen wy den uitleg der Fabelen van Ovidius ter hand neemen, op dien voet als het PALEPHATUS begonnen heeft, in zyn boekje *van de Ongelooflyke Hiſtorien.*

Hy had zich gewent des morgens naarſtig te ſchilderen, en 's namiddags in gezelſchappen te gaan, en bleef ongetrouwd; en zoo hem iemand naar

den

den waarom vraagden, dien zette hy af met de ſpreuk van Horatius:

.... *Melius nil cælibe vita:* dat is:

Niet beter als een ongetrouwd leven. Of ook wel met het vaarsje dat uit den Dichter Menander, dus vertaalt is:

Wie trouwen wil mag trouwen;
Maar wie de ruſt bemint,
Die wagte zich van vrouwen.

Hy leefde wel vernoegt, en woonde t'Utrecht daar hy ook geſtorven is, in 't jaar 1639.

Dit jaar 1577 ruim zoo vrugtbaar als de voorgaande in 't voortbrengen van Konſtenaaren, brengt uit Antwerpen, de wieg van zoo menig vermaard Konſtenaar,

ADAM WILLAARTS te voorſchyn. Deze had zich gezet tot het Schilderen van Rivieren, met Barken, Schuitjes, en Galeyen vol gewoel van kleyne Beeltjes, gelyk ook Zee, en Stedehavens, woelig door 't dryven van Koophandel, en laden of ontladen van vragten, 't geen hy alles heel uitvoerig, natuurlyk en konſtig door zyn Konſtpenceel heeft afgemaalt, zoodanig dat hy door het zelve is geroemt geweeſt. Inzonderheid ('t geen ik by na overgeſlagen had) muntte hy uit in 't verbeelden van Brand. Hy is t'Utrecht, daar hy woonden, overleden.

AART JANZE DRUIVESTEIN, dien *van Mander* in 't laatſte van zyn Boek onder de aankomelingen gedenkt, werd een fraai Landſchap en Beeſteſchilder: doch oeffende die Konſt uit

uit enkele liefde tot de zelve, en niet uit noodwendigheid. Hy word onder de Borgermeesteren van Haarlem getelt, en was ook voor dien tyd Ouderling van de Gereformeerde Kerk. Hy overleed op den 5 van Oegstmaand 1617 oud 50 jaren.

Nu volgt zyn brave tydgenoot

JAKOB WILLEMSZ. DELFF. Deze was een goet Pourtretschilder, als kan gezien worden op de Stads Doele te Delf, aan het rot Schutters dat hy in den jare 1592 heeft geschildert, 't welk met het opspringen van 's Lands Buskruidmagazyn in 't jaar 1654 nevens meer andere Konststukken gekneust en aan flarden raakte, maar om de agting, welke zyn Zoons Zoon de Heer Jakob Delff daar voor had, weder gekalfatert en herstelt werd.

Hoe groot een zucht en liefde JAKOB voor de Konst had, blykt daar uit dat hy alle drie zyn Zonen daar in heeft opgekweekt.

KORNELIS DELFF, de oudste, had eerst zyn Vader, daar na *Korn. Kornelisze* van Haarlem tot Leermeester in de Konst, en was een goed Stillevenschilder.

ROCHUS DELFF, de tweede, een goet Pourtretschilder.

WILLEM DELFF, de jongste, een konstig plaatsnyder. Deeze was getrouwd met een Dochter van den beruchten *M. Mierevelt*, wiens voornaamste Pourtrette hy in Koper gesneeden heeft. Hy is overleden op den 11 van Grasmaand 1638.

In dit zelve jaar 1577. den 28 van Wiedemaand is dat grote zonnelicht, aan den Nederlandsen konsthemel

hemel, namentlyk, PETRUS PAULUS RUBBENS, tot Keulen, aan den Ryn, tot grooten luifter dier Stad, opgegaan. Want heeft de Duitfche Maro, Jooft vanden Vondel, door zyn geboorte de Agrippyner ftedekroon een paerel bygezet: zoo heeft zy geen minder luifter ontfangen, door het te voorfchyn brengen van dezen nieuwen Apelles, aan wiens helder konftvuur veelen hun lamp hebben aangeftoken.

Zyn Vader *Jan Rubbens*, van edle afkomft, en Raadsheer in den Raad van Braband, vond zich gedrongen door een inlandfe beroerte, Antwerpen te ruimen, en zyn wyk te nemen, met zyn Vrouw tot Keulen, om dat haar zwanger zynde door fchrikken, geen ongeval mocht overkomen, by welke gelegentheid dan onze PETRUS PAULUS RUBBENS aldaar geboren is. Dus verhaalt *du Pilé*, het welk beveftigt word door *Florent. le Comte*, dien ik doorgaans veel netter en opmerkender bevind als *Kornelis de Bie*, die Antwerpen tracht door RUBBENS geboorte te vereeren. Doch het zy daar mee zoo 't wil: de Konft vind reden van zig te verheugen over de geboorte van dat Konftlicht, dat over de geheele waerelt fchynt.

De onluften geftilt, trokken zyne ouders van Keulen weder naar Antwerpen. Zyn Vader na verloop van weinig jaren geftorven, werd hy door zyn Moeder en Voogden ter fchool beftelt om talen te leeren; met voornemen om hem in de Rechtsgeleertheid op te kweken, ten einde hy daar na het aanzienlyk ampt van zyn Vader mocht bekleden. Daar benevens verzorgden zy hem van bekwaame meefters; om hem in zyn buitentyd andere eerlyke Wetenfchappen en Konften te laten leeren, aangezien zyn geeft tot alles bekwaam

fcheen;

ſcheen; en ziende hem ook zonderling geneigt tot de teekenkonſt, bezorgden zy hem een goed meeſter, om eenige van zyne buiten uuren in die oeffeninge te beſteden. Maar 't was niet lang daarna of zyn drift en geneigtheid groeide tot die Konſt zoo ſterk aan, dat zyn Moeder en Opzigters geraden vonden, zyn geneigtheid op te volgen, en geheel tot het leeren van die Konſt over te geven, en beſtelden hem dus by OCTAVIO VAN VEEN, Schilder van den Hertog van Parma, en den Aartshertog Albertus: of wel eerſt by TOBIAS VERHAEGT, wiens Beeltenis met die eer, *il eſte premier maiſtre du fameux P. P. Rubbens*, pronkt. Anderen willen dat ADAM VAN OORT zyn eerſte onderwyzer in de Konſt geweeſt zy.

Het luſt ons niet eene pennetwiſt, om zyn geboorteplaats, of wie in hem de eerſte gronden der Konſt gelegt heeft, aan te rechten: maar ik zeg als Baſilius Kennet, *in de levensbeſchryving van den Griekſen Dichter Homerus*, by gelegentheid van den twiſt der * Steden, over zyne geboorte: *Ondertuſſchen hebben de beminnaars van de Dichtkonſt zig van die onzekerheid bediend, en gewilt, dat zoo wel hun groote meeſter, als hun Konſt, van een Goddelyken oorſpronk behoort te worden geoordeelt.* Dit is uit opzicht dat het menſchelyke vernuft, waar uit de Konſten geteelt worden, en voortſpruiten, van

* Lang hebben de Steden *Rhodus*, *Colophon*, *Salamis*, *Chee*, *Argos*, *Athenen* en *Smyrna*, over het geboorterecht van Homeer getwiſt. Herodoot ſchynt die eer aan de laatſtgemelde toe te wyzen, aangezien zyn Moeder *Critheis* wel tot Cuma in Æolien, woonde, en van hem zwanger was voor zy van daar vertrok, dog egter by hare vrienden te Smyrna zynde, op een feeſtviering, nevens andere Vrouwen by de Rivier Meles, onverwacht van hem verloſte, en het kind naar de plaats van zyn geboorte *Meleſigenes* noemde.

van een Hemelſche afkomſt is, volgens de Bybelſpraak in het Boek des *Uittogts*, daar *Mozes* wel uitdrukkelyk in den naam van JEHOVA, van *Bezaleël* den Zoone *Ury*, en *Ahaliab* zeit: *Dat hy haar heeft vervult met den geeſt van wysheid, verſtand en kenniſſe, om allerley konſtige werken te maken enz.*

Doch dit alles overgeſlagen, RUBBENS, na dat hy zich van 't onderwys van gemelde Leermeeſters bediend had, verkoor eindelyk weer OTTO VENIUS, niet om dat hy een grooter Konſtſchilder was als de vorige; maar om zyn groot verſtant en vernuftige beſpiegelingen, tot dat hy eindelyk door zyn uitſtekenden vlyt, goed onderricht, en hulp van zyn vernuft zoo ver in de Konſt gevordert was, dat zyn werk met dat van zyne onderwyzers om den prys dong.

Kort hier op bekroop hem de reisluſt, waar op hy zich begaf door Vrankryk naar Italien; alwaar hy eenige jaren zyn verblyf hield; zomtyds ſchilderde, en voorts zyn tyd doorbragt; om alles dat te Romen, zoo van Beeldhouwery, als Schilderwerk, uitſteekt in ſchoonheid van omtrek, en behandeling naauwkeurig, en met opmerkinge te bezien.

Hy begaf zich in den zelven tyd na Venetien, tot de School van *Titiaan*, (toenmaals den voornaamſten hoogvlieger in de Konſt) en maakte kennis met een Edelman van den Hertog van Mantua, die hem uit des Hertogs naam verzocht, als Edelman, en Schilder in deszelfs dienſt over te gaan: welk verzoek hy inwilligde en aannam, om dat 'er te Mantua uitſtekende Schilderyen van de geachtſte Konſtſchilders waren. Hier onthield hy zich een tyd lang, maakte zich by den Hertog

by-

byzonder bemint, en arbeidde met grooten vlyt aan de Konſtſtukken van *Julio Romano.*

Van daar vertrok hy weer naar Romen daar hy zig voorts oeffende in alles wat dienſtig was tot opbouw van zyn Konſt, en kreeg gelegenheid, om in de H. Kruiskerk, als ook in de nieuwe Kerk van St. Pieter, eenige Altaarſtukken te ſchilderen. Gelyk ook voor Albertus, Aardtshertog van Ooſtenryk.

Thans was het in 't zevende jaar, als hy de tyding kreeg, dat zyn moeder gevaarlyk ziek was, dat hem zonder eenig uitſtel van Rome deed vertrekken. Maar zy was al overleden, eer hy te Antwerpen kwam.

Opmerkelyk is, 't geen verhaalt word, namentlyk, dat hy weinig afteekeningen of modellen van Romen met zig bracht, en als 'er hem, (nu t'huis gekomen) naar gevraagt wierd, om ze te zien, tot antwoord gaf: *dat die in 't Kabinet van zyn geheugen waren opgeſloten.* Het bleek ook wel aan de kragtige wyze van ſchilderen, die hy zig had gewent, dat hy de beruchte Konſtwerken van *Titiaan*, *Paulo Veronees*, en *Tintoret* gezien had. Doch dit moet ik tuſſchen beide zeggen: dat de Faam, den roem dien hy te Rome en Venetien, door zyn ſchilderen behaald hadde, reeds voor zyne overkomſt al had over gekraaid, waar door den een voor, den ander na, begeerte hadden, om van zyn penceelkonſt wat te hebben: en hy overzulks gelegentheid vond om veel gelts daar voor te konnen bedingen: 't geen oorzaak is geweeſt, dat veelen hem ook met een ſcheef gezicht aanzagen. Onder deze was ABRAHAM JANSZEN, die hem tot een ſchilderſtryd om den prys uitdaagde, willende 't zelve aan 't oordeel van alle Konſtkenners

ners ſtellen, 't geen hy geeſtig afſloeg, met dit antwoord : *Dat hy zulks al lang gedaan hadde, en het zelve aan 't oordeel van heel de waerelt had geſtelt, en dat hy het op gelyke wyze ook konde doen.*

Het verſtand dat hy bezat, en de bedrevenheid in de wyze van de waerelt te behandelen, vond middel om zyn benyders tot zyn vrinden te maken. Hy volgde namelyk de les van *Cleobulus: doe uwe vrienden wel, op dat zy nog meer uwe vrienden worden, en uwe vyanden, op dat gy hen tot vrienden maakt.* Daar benevens was hy beſcheiden, beleeft en minzaam, tegen ieder een; een hoedanigheid, die hem by grooten en kleenen bemind maakte, inzonderheid ook tegen Konſtenaren, waar van wy een opmerkenswaardig ſtaal zullen aanwyzen.

Zyn Moeder, als gezegt is, was geſtorven, 't geen hem beweegde te trouwen, dat eerlang geſchiedde met *Catarina Brintes*, met welke hy vier jaren in der minne leefde, tot dat zy ſtierf, 't geen hem zoo aan 't harte ging, dat hy om de droefheid wat te verzetten, goed vond een reis naar Holland te doen, om in alle de ſteden de Konſtſcholen, Konſtgenootſchappen, en Konſtoeffenaars te bezoeken, waar aan de Beſchryving van Gouda ook gedenkt, gylykze ook in 't byzonder verhaalt, dat hy JAKOB REUGERS BLOK aan zyn huis ging bezoeken, om zyn Konſt te zien; waar van wy breeder in deszelfs levensbeſchryving gemelt hebben. SANDRART, die hem in die tyd heeft leeren kennen, en zederd de vriendſchap met hem onderhouden heeft, getuigt: *Dat hy t'Utrecht gekomen, 't eerſt by* G. HONTHORST *kwam, deszelfs Konſtwerk zag, en ook met een, een ſtuk van hem, dat noch maar begonnen was, verbeeldende Diogenes, daar hy met een Lantaren op helderen dag, te Athenen*

op

op de markt naar menschen zoekt; *kocht*, *en den aanleg van het stuk byzonder prees. Dat gemelde Sandrart zyn dienst aan* Rubbens *aanbood*, *om terwyl zyn meester Honthorst onpasselyk was*, *hem vorders te geleiden*, *eerst by* A. BLOEMAART. *daar na by* KORNELIS POELENBURG, *voor wiens Konst hy veel agting betoonde*, *en verscheide stukjes aanbesteedde*, *gelyk hy zoo by ieder Konstschilder in't byzonder deed.* Van daar vertrok hy naar Amsterdam, daar *Sandrart* hem verzelde, alwaar hy veertien dagen doorbragt, om alles te bezien.

Hier benevens had hy ook een zonderlinge zucht tot alle soorten van wetenschappen en konsten, zelfs tot de taalgeleertheid. Hy zelf was geoeffent in verscheiden talen: daar by uit eigen aart welsprekent, en zyne uiterlyke wezenstrekken vertoonden de inwendige gaven van zyne eedle ziel, overzulks hy van wegen zyne bekwaamheden, van Philips den IV, Koning van Spanjen, voor wien hy veele roemwaardige werken gemaakt heeft, om eenige byzondere verrigtingen wierd gezonden aan het Brittannische Hof: en *du Pilé* voegt 'er by, *dat dit door de Infante*, *die hem gunst bewyzen wilde*, *zoo by Philips bekuipt was*; *dat hy*, *in de waardigheid als Ambassadeur naar 't Engelsche Hof gezonden wierd.* Hy verhaald vorder *hoe Karel de eerste Koning van Engeland*, *hem beleeft ontfing*, *en hem in tegenwoordigheid van 't Parlement een present deed van een Degen en Cordon*, *bezet met diamanten*, *waardig twaalf duizent Ryksdaalders. Waar op hy weder naar Spanjen vertrok*, *om rekenschap te geven van zyne verrigtinge aan zyn meester*, *van wien hy groote geschenken kreeg.* Dog anderen gelooven dat dit wel ten meerendeele geschiedde, om RUBBENS daar door gelegenheid te geven van den

Koning te ſpreeken, met wien hy belangen had, van wegen het beſchilderen van de zaal te Withal, 't geen wel bedongen was, maar niet betaalt; welke ſtukken hem, wyl hy tot Londen was, van Antwerpen, daar hy dezelve geſchilderd had, werden toegezonden.

Karel Stuart, die men gelooft dat dien toeleg begreep, bewees hem ongemeene beleeftheid, en vrientſchap.

My, in den jare 1714 daar zynde, dreef een zucht, zoo om het Konſtwerk, als de Zaal, waar uit Koning Karel de ſlachtbyl te gemoet trad, te zien: welke zedert den tyd van die Marteldood, niet meer tot een gerechtsbank, maar om 'er vreemde Potentaten en Ambaſſadeurs op te onthalen, waarom nu als noch *Banketbous* genoemt word, gebruikt werd. Thans worden 'er om de ſchaarsheid van Kerken, die men te Londen heeft, alle naarmiddagen de *Common preers*, de gemeene gebeden, in voorgeleezen, en des Zondags in gepredikt.

By dit, mochten wy ook wel gedachtig wezen, als een zyner voornaamſte werken, de galery van Luxemburg, een werk dat hem zoo veel roem heeft bygebracht, en nu noch, vermits het in zyn geheel door de beſte Graveerders, als *G. Edelink*, *G. Duchange*, *Kornelis Vermeulen*, *B. Picard*, *A. Loir*, en *B.* en *J. Audran*, in koper geſneden is, de drukken daar van door alle Landen en Koninkryken verſpreit, de waerelt doen zien, wat hy door de Konſt vermocht. Overzulks zoude het te vergeefs zyn dat wy breedwydig zynen lof melden. Al die Konſttafereelen, tot Altaarſtukken of ergens anders toe gebruikt; ook een menigte Pourtretten, voor Vorſten en Princen geſchildert, melden zelf den lof van hunnen maker.

Myn

Myn pen had byna zeker voorval, dat RUBBENS in Spanjen is ontmoet, voorby geſtapt, en dus den lezer dit volgende verhaal ontrooft, 't geen voeglyk diend gemeld, eer wy hem weder in zyn Vaderland aanſchouwen. *Jan Duc de Bragance*, die naderhand Koning van *Portugal* werd, een beminnaar van de ſchilderkonſt, ſchreef naar *Madrid* aan een zyner vrienden, ten einde hy aan RUBBENS wilde verzoeken, den Hertog te komen bezoeken, in zyn woonplaats *Villa-Vizoza*. RUBBENS bewilligde dit verzoek, en begaf zig, verzelt met een groote ſleep, op weg. De Hertog verwittigt, dat RUBBENS, die hy miſſchien maar alleen verwagtte, met zulken grootſen toeſtel, en ſleep verzelt, *Vizoza* reeds naderde, zond hem in aller yl een Edelman te paard tegen, om hem te zeggen, *dat den Hertog om gewigtige reden elders vertrokken was, en hem niet had konnen afwagten; maar tot vergoeding van zyne koſten en verlet, liet aanbieden* 50 *piſtolen.* Maar RUBBENS weigerde de zelve aan te nemen, en zeide: *dat het veel te gering was, dewyl hy voorgenomen hadde* 14 *dagen zyn verblyf te Vizoza te nemen, en duizent piſtolen daar te verteeren.*

Na dat RUBBENS nu noch een wyl in Spanjen geweeſt had, vertrok hy naar Antwerpen, daar hy zoo veele heerelyke konſtwerken gemaakt heeft, datmen 'er zig over moet verwonderen: ja men zoude het geen menſchen konnen doen geloven, ten zy men dezelve daar by met een bericht geeft, dat hy veele Leerlingen in zyn tyd heeft aangekweekt, die hy tot ſchilderen van kleederen, gronden, verſchieten, gebouwen en andere ſieraden, ook wel tot het aanleggen der naakten, gebruikte, waar door hy zig, en inzonderheid zynen leerlingen grooten dienſt

dede, gelyk 'er door het middel van hem veele brave meesters in de Konst zyn voortgesproten, die zyne grootsheid van ordineren en de kracht van zyn schilderen van hem afgezien, en zig daarvan in hunne eigen werken bedient hebben; daar zy by het leven van hunnen meester niet te veel gelegentheid toe hadden, immers tot groote en voordeelige werken niet, dewyl hy de vermogenste luiden aan zyn snoer had, en het dus meest al in zyne handen viel, of ongezocht toevloeide. Dit is aan verscheiden stalen van brave meesters, die zyne Leerlingen geweest waren, inzonderheid ANTONY VAN DYK, gebleeken; die als hy al wat voor de Kloosterbroeders gemaakt hadde, van hun dusdanig beknevelt wierd, dat het schildervuur daar door meer gedooft, als aangestookt wierd. 't Gebeurde, om dit met een voorbeeld te bevestigen, dat ANT. VAN DYK eens een Kerkstuk schilderde, 't geen tot een Altaartafereel zoude dienen, in die tyd, dat hy al van zyn Meester afgescheiden was, daar de gekapte Broeders zoo veel op wisten te vitten, dat het te duchten stond, of hy aan het bedongen geld de vingers wel blaau zou stellen; want zy hielden zig, als of zy 't hem aan de hand wilden laten houden, 't geen hem smartte, inzonderheid wyl hy in dien tyd, als het spreekwoord zegt, *overladen was met geld, als de Kikvorschen met veeren.* Overzulks hy over 't onrecht hem aangedaan als mymerende, zig begaf buiten de stad, en daar in eenzaamheid by zig zelf alleen overleide, wat middelen best diende by de hand genomen, om in dat geval zig best te redden. 't Gebeurde ter dezer tyd dat RUBBENS zig met zyn Koets, tot uitspanninge zyner geesten, liet door de Velden omryden, daar hy VAN DYK ontmoette,

te, aan wiens wezen hy met den eerſten opſlag wel zien konde, dat 'er iets aan ſcheelden. Dus vraagde hy hem naar de reden van zyn eenzaam wandelen, en droefgeeſtigheid, 't geen hy zuiver aan zyn gewezen meeſter opbiegtte, die hem zyn zwaarmoedigheid verlichtte, met tegens hem te zeggen: *dat hy des anderendaags aan zyn huis zoude komen, om het werk te zien, en middel bedenken, om hem daar in dienſt te doen.* Dit geſchiedde; want hy kwam des anderendaags by VAN DYK, zag het werk, betaalde hem in gereed geld de ſom, welke hy daar voor bedongen hadde, en liet het naar zyn huis dragen. De Kloosſtervoogden daar niet weinig in verlegen, wyl zy nu wel begrypen konden, dat RUBBENS, hunne vrekagtige behandelinge ontdekt had, ſchaamden zig voor hem, die in groot aanzien en agting was; en waren bly dat zy 't uit zyne handen voor den zelven prys weder kregen.

't Zoude een groote ondankbaarheid ſchynen te wezen, zoo ik zeyde dat VAN DYK met RUBBENS naderhand in geen min en vriendſchap leefde en omging, zoo ik de geheime reden daar van niet ontdekte, 't geen ik op zyn regte plaats doen zal.

RUBBENS dan, gelyk ik meermalen gezegt heb, was, zoo ten aanzien van zyn geboorte, gedrag, eerentytelen en konſt, by alle de grooten geacht en gezien. Hier kwam noch by, dat hy tot zyn tweede vrouw getrouwd had *Helena Forman*, die een Helena in ſchoonheid was. Een ſchoon voordeel voor een ſchilder om de koſte van 't model te ſparen. Zy bezat daar by veel verſtand en veel geld, hoedanigheden daar men'er drie in 't byzonder mee zoude konnen uitruſten, en had daar by vermogende vrienden, die

hem dienſt konden doen. Overzulks vloeiden alle de voordeelen van 't penceel voor 't grootſte deel hem gemakkelyk en van zelf toe. Daar en boven had hy een zonderlinge bekwaamheid om alle grooten te vleyen, en dus tot zyn voordeel in hun gunſt te dringen. Zulks dat men de ſpreuk van J. de Bruin, in zyn *Banket werk*, op hem wel mag toepaſſen: *Dat gaauwe verſtanden van alle hout weten pylen te maken, om hun oogwit te beſchieten.*

Hy bouwde voor zig een huis binnen Antwerpen, dat hem wel zeſtig duizent gulden koſtte, en daar in een zaal op de wyze van de *Rotonde* te Romen, daar het licht door eene opening in 't dak, van boven in neerſtraalde. Deze zaal behong hy met zyne opgegaarde Italiaanſche, Franſche en Nederlandſche Konſtſtukken, en daar onder ook ſommige van zyn eigen hand, welke Konſtzaal alom berucht was, zoo dat de Hertog van *Bukkingham* die zyn paleis teffens met Konſt wilde opſieren, order gaf, aan den Heer *Michiel le Blon*, liefhebber en goed kenner van Konſt, om voor 60000 gulden aan Konſt daar uit voor hem te koopen, 't welk ook geſchiedde. Daar RUBBENS zekerlyk goed gevoelen van zal gehad hebben, *daar nu zyn mes*, als het ſpreekwoord zegt, *aan weerzyde ſnee*, en hy den weg om geld te winnen op alle wyzen heeft geweten. Dus ſtapelde hy eenen onnoemelyken ſchat op; en 't moeſt heel de waerelt kenlyk worden.

Het was niet lang na dien uitkoop, of een doorſlepen knaap maakte aanſlag op dien vetten buit, doch vond zig in zyn voornemen ſchandig bedrogen. Het was de berugte *Alchemiſt Mr. Brendel* van Londen. Deze klampte RUBBENS met veel hoopgevende redenvoeringen, en verzekeringen van

de wiſſe gevolgen van zyn Goudmakerykonſt aan boord; biedende hem zyn dienſt tot de bewerkinge van 't zelve, voor de halve winſt, zoo *Rubbens* een *Laboratorium* wilde doen opſlaan, en de noodwendigheden, die daar toe vereiſt werden, bezorgen. Maar RUBBENS, naar dat hy hem met veel gedult had hooren uitſpreken, antwoorden hem beleeft, verſtandig en geeſtig aldus: *Myn Heer ik bedank u voor die aanbieding. Gy komt juiſt* 20 *jaren te laat; want zedert dien tyd, heb ik door 't penceel den regten Lapis Philoſophorum gevonden.* En wees hem dus van de hand af.

Nu is 'er byna niets van zekerder gevolg, als dat, wanneer yemant door zyne byzondere bekwaamheden, die hy boven anderen in konſt en wetenſchappen heeft, en wanneer hy daar door tot den top van eere opklimt, zoodanig dat de Faam het gerucht daar van alom verſpreid; zulks ſtraks veroorzaakt in anderen eene aanritzelinge tot een drift, welke na de geaartheid des gemoeds, tweederhande uitwerkingen heeft, een ten kwade, dat men afgonſt noemt; om dat zy eens anders welwezen benyd, en zynen luiſter niet dulden kan, en een ten goede, dat wy nayver noemen, om dat die niet misgunt eens anders welwezen, maar zich zelven ook wenſt in dien ſtaat te mogen zien; 't geen niet te laken is; en des noch te min, als dit hun diend tot een prikkel en ſpoor, om dien zelven weg in te ſlaan, waar door men tot die eer en dat geluk word verheven, dat men boven anderen uitſteekt.

Waarlyk de bevinding heeft ons doen zien, dat de Konſt in geen eeuwen zoo gebloeit heeft, als in dien tyd van PET. PAUL. RUBBENS, aan wiens fakkellicht veelen hun kaars hebben aangeſtoken,

en wie weet wat dienſt hy al meer aan de Konſt zoude gedaan hebben, zoo zyne levenszon in volle luiſter niet waar benevelt geworden, door een onvermydelyke duiſtere wolk van 't nootlot; het welk ons leert, dat

Al wat geboren is, eens moet het leven derven.

Een jaar twee of drie voor zyn dood, kreeg hy een beving, op de wyze van een beroertheid, in zyn handen, waarom hy het groot werk moeſt aflaten. Doch hy ſchilderde egter kleine ſtukjes, meeſt Landſchappen, op den Ezel, daar hy de maalſtok meer tot zyn gebruik konde nemen.

Hy is overleden te Antwerpen, op den 30 van Bloeimaand, in het jaar 1640. en begraven met een aanzienlyke en pragtige Lykſtatie; want voor het Lyk ging 'er een, dragende een ſwart Fluwele kuſſen, en daar op een vergulde kroon, en agter het Lyk volgde een grooten ſleep van de aanzienelykſte, zoo Geeſtelyke, als Waereldlyke Heeren, en Konſtenaren. Het Lyk werd geleid in St. Jans Kerk, daar zyn Grafſteê noch te zien is.

Hy liet een Dochter na, en een Zoon, ſommige zeggen twee Zoonen uit zyn laatſte huwelyk, de oudſte ALBERTUS genaamt, is Secretaris, of Geheimſchryver der Staten van Vlaanderen geweeſt.

Wy hebben zyn waare beeltenis gevolgt naar de beſte affchetſing boven aangeplaatſt, in de PLAAT D, op dat de Konſtſchilders zyn pryſſelyk gedrag, omtrent de jonge Konſtoeffenaars, en yver tot den opbouw van de Konſt, daar by gedenken zouden, en zoo veel heuglyker zig ten ſpiegel voorſtellen.

Beleeft zyn, en geneigt tot elks dienſt, doet een man geacht wezen, en zet zyn Konſt luiſter by.

'tKan

't Kan niet wel wezen dat alle Konſtoeffenaars elkander te gelyk minnen: doch nooit moet verſchil tuſſchen perſoonen oorzaak wezen, tot veragting van wederzydſe Konſtwerken. Rafaël d'Urbyn, en Michael Angelo de Bonarote, waren wel de beſte vrienden niet, dog prezen altyd elkanders werk. Rafaël was gemeenzaam in zyn omgang, beleeft, vriendhouwende, en geneigt om elk dienſt te doen, en die welke van een leerzamen aart waren, openhartig van de Konſt te onderrichten: waarom hy meeſt altyd, wanneer hy om een wandeling ging, met een hoop Schilders en Leerlingen verzelt was. 't Gebeurde dat Michael Angelo hem dus op ſtraat ontmoetende, in 't voorby gaan zeide: *ecco il Barigello con tutta la ſua ſbirreria*, dat is: Zie den Schout verzelt met zyn bende of dienaars. Daar op Rafaël hem toeſchoot: *e' tu caminate ſolo come la Boja*, dat is, en gy wandelt alleen gelyk de Beul.

Michael Angelo was van een ſtuurzer aart, en had voor gewoonte te zeggen wat hy dacht, waar om hy weinig vrienden had, en meeſt alleen ging, zoo dat zyne Konſt alleen de oorzaak was, dat hy geagt wierd; want het gebeurde eens, dat de Paus hem zyn Konſt- en Kabinetſchatten (een eer die zelden iemand gebeurt) liet zien. De Paus, om dat Michael Angelo zich niet eens, als wel anderen t'elkens, daar over verwonderde, zeide: *Wy konnen niet zeggen, als wel eer Petrus deed: Goud nog Zilver hebben wy niet. Dat 's waar*, antwoordde Michael Angelo; *Dog daarom kan uw Heiligheid ook niet zeggen: ſtaat op en wandeld.*

Vryborſtig ſpreken heeft zyn tyd. Waarheid word geprezen, zegt *Juvenaal*, *maar moet kouw lyden. Altyd de waarheid te ſprecken, is altyd vyanden maken;*

ken;

ken: en daar is geen gevaarlyker woeſtyn, als zonder vrienden te leven. Te leven zonder vrienden, zeit het Spaanſche ſpreekwoord, *is ſterven zonder getuigen.*

Onder een groote meenigte Konſtſchilders, die Rubbens door zyne Leerleſſen aangeteelt heeft, word ook getelt PIETER SOUTMAN. Dezen alzoo wy noch zyn geboorte of ſterftyd hebben konnen ontdekken, hebben wy niet voeglyker konnen plaatſen, dan achter zyn meeſter.

PIETER KLAASZE SOUTMAN noemt hem *Samuel Ampzing*, en gedenkt hem ook in de *beſchryving van Haarlem*, daar hy geboren en geſtorven is, met dit Vaarsje.

Hoe zou hier ook de naam van SOUTMAN *zyn verzwegen,*
Die door zyn kloek penceel, zig heeft dien ſtaat verkregen,
Zig heeft door zyne Konſt die eer en roem bereit,
Dat hy de Schilder is der Pruiſche Majeſteit.

Hy word geoordeelt meê van de beſte geweeſt te zyn, die uit die ſchool voortgeſprooten is. Hy was, toen hy aan de Konſt kwam, een borſt van een grooten geeſt, en doordringend vernuft, 't geen meer en meer door goed onderwys geſlepen, hem heeft doen klimmen tot den roem van een groot meeſter.

De ſtalen, die hy ook van zyne Konſt naargelaten heeft, toonen dat hy niet door gonſt, maar door zyne verdienſten, aan 't Poolſche Hof bemint en geëerd is geweeſt. Hy ſchilderde Pourtretten, en groote ordonnantien. KOR-

KORNELIS SCHUT, uit dezelve School voortgesprooten, was te Antwerpen geboren. De zangberg had zyn geest begunstigt, met Poëtische vindingen, het geen in zyn Ordonnantien doorstak, en zyne Konst te meer bemind dede zyn. Hy zette zig tot kloeke en woelige voorwerpen te vertoonen: en heeft beneffens het schilderen ook den Etsnaald gehanteert, als te zien is aan de menigte Printen, die van zyne hand uitkomen, die schoon zy niet in allen deelen even beschaaft en vast van omtrek zyn, nochtans zyn vlugge geest te kennen geven. *Kornelis de Bie* zinspeelt mede op zyne Etskonst, daar hy zegt:

Het werk betoont de daat, wat hoeft'er meer gezeit?
De Drukpers wyst ook aan zyn Konst vol aardigheit.

De groote VAN DYK heeft zyne Beeltenis ter liefde van zyn Konst, nevens zyn Konstgenooten ten dienst des Plaatsnyders, meê in 't klein geschildert, en wy om dezelve reden zyn borstbeeld geplaatst in de PLAAT E, by *Fr. Snyders* en *Joan Breugel*, onder aan. Nu volgt

SAMUEL HOFMAN, van *Zurich*. Deze kwam, na dat de Faam den roem van *Rubbens* werken, op hare wieken, in dat waereltoort omgevoerd hadde, afzakken naar de Nederlanden, en begaf zich in de School van RUBBENS, daar hy door deszelfs leerlessen, en het afzien van zyne behandelingen, tot een goed meester in de Konst opwiesch. Hy zette zich naderhand te Amsterdam neer, daar hy veele brave Konststukken, ook Pourtretten gemaakt heeft, en trouwde in den jare 1628. en trok daar na met zyn vrouw naar Zurich, daar hy door zyn Konst grooten roem behaalde,

en gelegentheid kreeg, om voor den Hertog van Milanen eenige Konſtwerken te maken: van daar te Frankfort aan de *Main*, daar hy een groot ſtuk op 't Raadhuis geſchildert heeft. Eindelyk zyn levensrol afgeloopen, ſtierf hy aan het Podegra, in den jare 1640. Zyn Vrouw en Kinderen, onder deze een Dochter die een Schildereſſe was, trokken na zyn overlyden weder naar Amſterdam.

JAN VAN HOEK, Antwerpenaar, heeft het geluk gehad, dat hy, om zyn grootſe ſchikkingen, kragtige wyze van ſchilderen, en vleyend penceel, niet minder als zyn meeſter RUBBENS, by Koningen en Vorſten is bemint geweeſt. Hy heeft te Romen zynde, voor verſcheiden Kardinalen geſchildert, die zyn penceelkonſt in groote waarde hielden. Ook nam de Aartshertog Leopoldus, hem voor Edelman meê, naar de Nederlanden, daar hy geſtorven is in 't jaar 1650.

Eer ik vorder gaa, moet ik gedachtig wezen, zyn braven Stadgenoot MARTEN PEPYN, die gelyk de Arent alle vogelen braveert, ook alzoo in Italien zynde, zyne tyd- en landgenoten te boven ſtreefde, zulks hy door Italien en Romen voor een hoogvlieger berucht was, en grooten roem behaalde.

Ik was verlegen waar ik hem plaatſen zoude, tot dat my uit zeker verhaal, 't geen volgen zal, bleek, dat hy by 't leven van PET. PAUL. RUBBENS, al overleden was.

Men hout het voor een ſpreuk, toepaſſelyk op de geleerden, *Dat zy niet graag zien, dat hun licht door anderen betimmert word.* RUBBENS, die zyne ſnelle vlucht in de Konſt kende, en hoorde dat

dat hy van Rome naar Braband ſtond te komen, was daar over verzet. Maar wanneer kort daar aan het tegendeel door 't gerucht verſpreid wierd, te weten dat hy van voornemen verandert, een Roomſche vrouw getrouwt had, liet hy zig ontvallen: *Nu* P E P Y N *getrouwt is, heb ik geen vrees dat my alhier iemant zal overtreffen, of boven 't hooft komen.* Het geen beveſtigt, dat hy een groot Konſtenaar is geweeſt. Op hem volgt

ABRAHAM JANSZEN. Deze, alzoo noch by *Sandrart*, noch by *de Bie*, eenig merk van zyn geboorte of ſterftyd word gevonden, dagten wy voeglyk te wezen, dat agter *Rubbens* geplaatſt wierde; niet alleen om dat hy een tydgenoot van hem geweeſt is, maar ook om dat hy een rol in zyn levensbedryf heeft. Hy is te Antwerpen geboren, en was een der voornaamſte Schilders in dien tyd. Dog heeft niet veel ſtukken gemaakt, maar die 'er van hem zyn, zyn voortreffelyk konſtig geteekent, en naar 't leven uitgevoert. Zyne geneigtheid viel op 't ſchilderen van groote Hiſtorien, met levensgroote Beelden, waarom alle Vorſten en Potentaten begerig waren naar zyn Konſt, om in Vorſtelyke Galeryen, Konſtzalen en Kerken op te hangen, en naar alle bedenken, (dus word 'er getuigt,) had niemant zyns gelyk geweeſt, indien hy met yver op dien voet was voortgegaan. De verheffing van *Rubbens* was naar allen ſchyn, de eerſte oorzaak van zyn val. 't Is waar dit behoorde hem een ſpoor geweeſt te hebben, om met des te meerder yver naar de volmaaktheid der Konſt te ſtreven, en *Rubbens* die hem in 't bejagen van voordeelen, door dien hy zoo veele vrienden had, voor uit was, door een onvermoeiden vlyt, met het penceel te volgen, in plaats van de moet verloren

loren te geven, en hulp te zoeken in zyn bederf. *Maar wie*, zegt de ſpreuk van Amphilogus, *is t'aller uuren even wys? en als de kloot aan 't gaan is*, zegt het ſpreekwoord, *rolt hy voort.* Dus ging het ook met onzen ABRAHAM JANSZEN; hy verkoos zyn verderf, te weten de liefde, tot zyn vertrooſtinge, en ſtiet al zyn welvaren aan den ſteen van zyne ontydige min te mortel. Hy ging met zyn nieuwe vrouw dagelyks om een wandeling, en koeſterde de ledigheid, die hem als de motte verteerde, waar door zyn huisgezin in ſlegten ſtaat, eindelyk tot armoede verviel, terwyl hy met een berooit hoofd omzwervende, trooſt zocht in de herbergen, en de zwarigheid met den drank af ſpoelde.

Zulke voorbeelden konnen de ſchilderjeugt ten baak verſtrekken, om zig voorzigtig te vermyden voor die klip. Gelyk dat van *Rubbens*, om geruſtelyk aan te zeilen, tot de haven van 't geluk, die door onvermoeiden vlyt, in ſtadige oeffeningen en ſpaarzaamheid alleen bekomen word.

Op zyn beurt komt nu te voorſchyn

HORATIUS GENTILESCO. Deze was een Florentyner van geboorte, doch word onder de Italianen niet getelt, om dat hy den meeſten tyd van zyn leven in Spanjen, Engeland, Braband en Holland heeft geſleten, waarom wy hem ook een kleine plaats onder de Konſtſchilders hebben ingeſchikt. Zyne geneigtheid liep meeſt tot het ſchilderen van groote Hiſtorieſtukken. *Sandrart* verhaalt: *dat hy twee ſtukken tot Amſterdam van hem heeft gezien, die hy voor Koning Karel den eerſten geſchildert had. 'T eene verbeeldde een om hare zonden treurende Maria; 't ander Lot met zyne twee dochters, die puik goed, en zoo ten opzigt van teekening, als koleur,*

koleur, wel gehandelt waren. Hy werd naderhand van den Koning naar Engeland geroepen, om voor hem te ſchilderen, daar hy ook geſtorven is; maar in wat jaar heb ik niet konnen te weten komen. De Brabanders noemden hem *Gentiel.* Hy was een goede bekende van *Sandrart*, die ook, als hy te *Napels* kwam, zyn dogter *Arthemiſia*, die een Schildereſſe was, ging zien, en de groete van haar vader bracht. Zy ontfing hem beleeft, en vertoonde aan hem 't geen zy toenmaals gemaakt had, zynde een David, vertoonende het hoofd van Goliat levensgroot, 't welk uitvoerig en ſtout geſchildert was. Zy ſchilderde ook Pourtretten, en was wel gezien by de gemalin des Onderkonings van *Napels*. Zy teekende ook op de *Academie*.

In dezen tyd moeten wy ook gedagtig wezen, aan den beroemden Brabantſen Konſtſchilder

HENRIK VAN BALEN. Deze is, volgens het getuigen van *Karel van Mander*, een leerling geweeſt van *Adam van Oort*. Wat zyne Schilderkonſt aanbelangt, die is zoo in opzicht van ordinantie, teekening en wyze van ſchilderen deugdzaam goed, zoo dat zyn werk wel by de Konſt van geagte Meeſters hangen mag. In 't byzonder moet ik ook zeggen, dat hy zyne naakten zoo ſchoon van omtrek, en zoo rond en kragtig heeft uitgevoert, dat byna alle andere Konſt daar by afvalt.

Onder vele van zyne groote Konſtwerken, ſteekt uit de verbeeldinge der zondige waerelt, ten tyde van den Boetprediker Noach: Het dorſtige Iſraël, drinkende van 't water uit den Steenrots: Ook een ſtuk daar de Egyptiſche Koning Pharao verdrinkt in 't Roode Meer, en Iſraël dus de vervolger ontkomt. Van 't zelve voorwerp heb ik noch korts geleden

een kleiner ſtuk gezien, heel woelig, wel gekoppelt en vol veranderingen van kleederen. De grootſte troep der vlugtelingen was op den tweeden grond, in den klaren dag geſtelt, en de Figuren op den voorgrond beſchaduwt, 't geen een goeden welſtant gaf aan dat koppelende gewoel op den tweeden grond, dat zig weder tegens den benevelden bergagtigen agtergrond, en 't blaauw verſchiet redde. Gelyk ook mede een klein ſtukje op koper geſchildert, verbeeldende het oordeel van Paris; en waren de drie Godinnen, inzonderheid Venus, die zig van agteren liet zien, zoo rond, kragtig en uitvoerlyk geſchildert, datze ſchenen buiten 't Tafereel uit te ſteken. Daar benevens was de grond, waar op zy ſtonden, met gras, kruitjes, en voorts het geheele landſchap, uitvoerig en konſtig door den *Fluweelen Breugel* geſchildert.

Behalven veele hiſtoriſche vertooningen, die hy konſtig door zyn penceel verbeelt heefd, vind men ook Zinnebeelden vernuftig en leerzaam door hem toegepaſt. De Hr. en Meeſter J. van Schuilenburg, Raad en Griffier over de Prinſſelyke Domeinen, enz. heeft diergelyke in zyn berucht Konſtkabinet, in 's Gravenhage, verbeeldende een deugdzaam man, zittende onder een pragtig behangſel, met eene kroon van eere op zyn hoofd. Minerva, Godes der Wysheid, ſtaat ter linker zyde nevens zyn zetel; ter rechter hand de Gerechtigheid, met een weegſchaal in de hand, waar in zig in de eene de hoofden van een zwyn, vos, wolf en paauw, zinteekeningen van Gulzigheid, Liſt, Roofluſt en Hovaardy, doen zien, welke tegens den Winkelhaak, Liniaal, Oyevaar en Breydel, zinteckenen die op een deugdzaam gedrag toegepaſt worden, in de benedenſte ſchaal verbeeld, te licht worden bevonden.

den. Daar nevens aan zietmen Liefde de Nyd van zig ſtooten, en de Kupidoos, Slangen en andere gedrochten, weg zweepen. Zyn Beeltenis ſtaat nevens dat van R. Savry in de Plaat D.

Hy heeft een Zoon naargelaten JOHANNES genaamt, die hem 1611 te Antwerpen geboren wierd, waarvan *K. de Bie*, op p. 120 zegt: *hy heeft de Konſt by zyn beruchte vader* HENRIK VAN BALEN *geleert.* Hy heeft de zelve naderhand in Italien voortgezet, en by zyns vaders leven grooten roem verkregen, waar op dit vaers ziet:

Pythagoras, * *Tyran van* † *Lemnos*, *heeft geſchreven:*
Als't Lichaam ſterft, de ziel tot ſlechte of beter ſtant
Verhuiſt. Wie twyfelt aan dit oude leerſtuk, want
De Geeſt van HENRIK *leeft in* JAN, *by's vaders leven.*

Hy

* 't Is klaar dat de oude Latynen door dit woord hebben verſtaan, een die heerſchappy voert met gezach en opperwaardigheid. Een voorbeeld hebben wy by Virgilius, daar Latinus aldus van Eneas zegt:

Pax mihi pacis erit dextrum tetigiſſe Tyranni:
door J. Oudaan dus vertaalt:
Ik acht het van den Vreede een goet gedeelte althans,
De dapp're regterhand te raken des Tyrans.

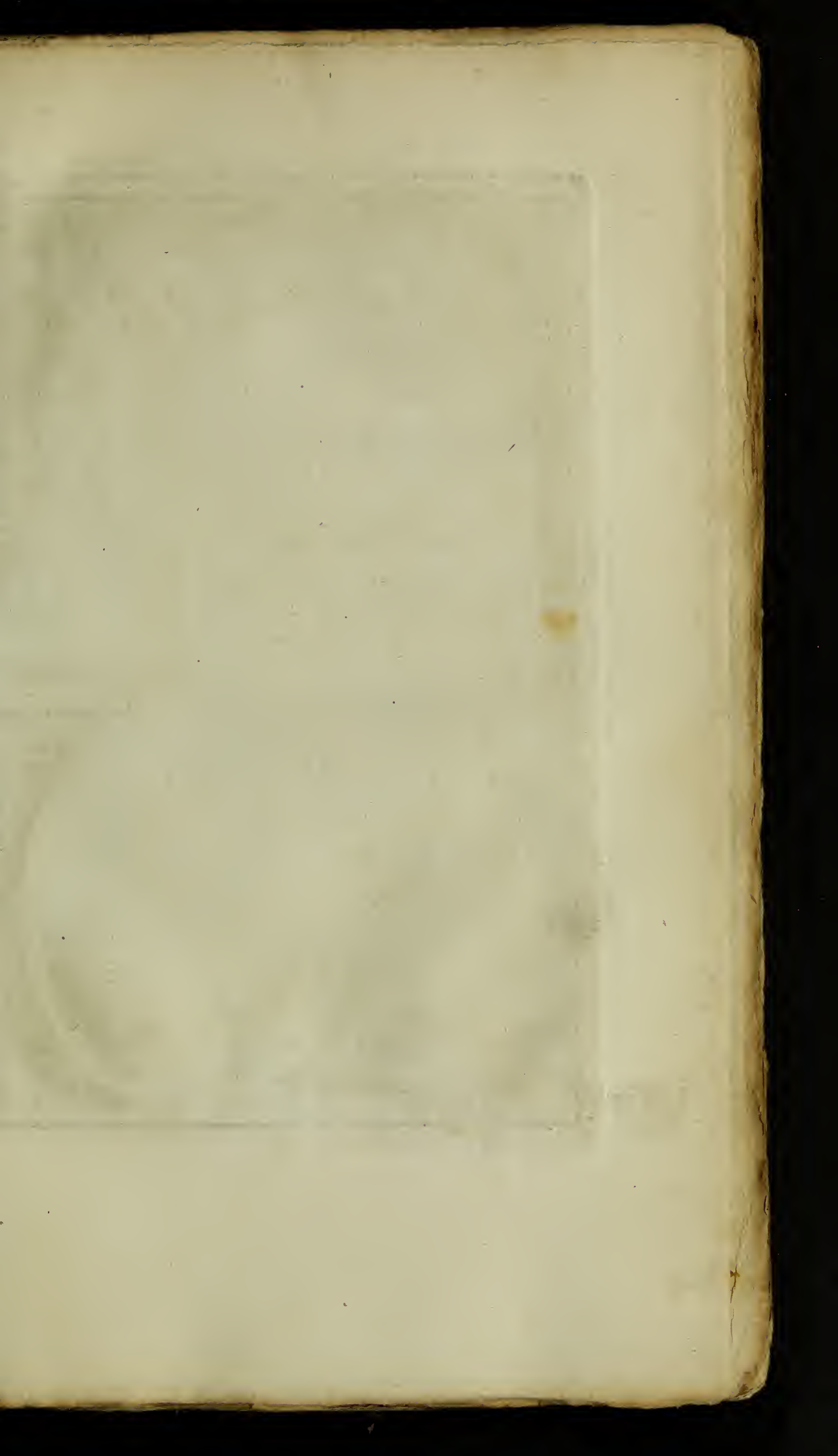
En Atheneus noemt de Liefde, Τύραννος θεῶντε καὶ ἀνθρώπων: Een Tyran, dat is een heerſcher, van Goden en Menſchen. Ook is den Taalgeleerden bekent, dat dit woord een Koning, Vorſt, en groot Meeſter in Konſt of Wetenſchappen beteekent. Zie P. Rabus *Vermaaklykheden der Taalkunde.* p. 123. daar hy zulks uit een Grieks vaars van Anakreon beveſtigt. Naderhand heeft men, die door ſlinkſe wegen, liſt, geweld, enz. dwingelandy oeffenden, met den gehaten naam van Tyrannen gebrandmerkt. Zie breeder in myn Kantſchrift, op het *Leven van den Apoſtel Paulus*, by P. *Boeteman* gedrukt. p. 125.

† Anderen zeggen Samos, alzoo zyn vader hem, noch jong zynde, van Tyrrhenen naar Samos had overgebracht. Zie Thom. Stanley, *Filoſof. en Poetiſche Oudheden.* p. 125.

Hy was in den jare 1662. noch in leven, en woonde te Antwerpen, maar zyn vader was toen al overleden, als uit het Rym van *Kornelis de Bie* te bespeuren is.

Hier nevens verschynd ten Toneel de Konstschilder FRANCOIS SNYERS, geboren te Antwerpen, in 't jaar 1579. Hy heeft de beginselen van zyn Konst geleerd by HENRIK VAN BALEN. Doch zyne geneigtheid is gevallen, eerst op 't schilderen van Fruit, daar na op alle soort van viervoetige Gedierten, die hy wonderlyk, elk in zyn soort, zoo natuurlyk schilderde, dat men in zyn tyd, niemand vond die hem daar in gelyk was. Inzonderheid maakte hy zyn naam berucht door het zamenschikken der Dieren tot de Jagt; een verkiezing, welke inzonderheid diende om de wanden der Vorstelyke Zalen, en Galeryen op te pronken. Gelyk ook de Koning van Spanjen, en de Aartshertog Leopoldus Wilhelmus, zig in hunne Paleizen daar van bedient hebben. Hy leende dikwerf de hand aan RUBBENS, en die weder aan hem, en 't zyn wel de geagtste stukken, daar men 't penceel van die twee groote meesters in ziet. Want gelyk de een op het vertonen van kragtige werkingen en driften in Beelden was afgericht, zo scheen des anderens penceel als gemaakt om Dieren in hun grootste vuur en drift af te malen; ja 't is verwonderlyk, hoe hy in zoo menigvuldige veranderingen, draajingen en buitelingen, de vaste deelen, rekking en buiging der spieren in de Dieren heeft waargenomen. Zietmen de Jagthonden draven naar 't Wildt, zy schynen 't oog voorby te gieren. Grypen zy 't met hun gespitste tanden aan, 't vuur straalt hun ten oogen uit: en die verminkt of gebeten vertoond worden, drukken de pynlykheid

van

E. P. 85.

van hun ontfangene wonden, door een gekromden rug, gewronge buiging en wyt opgesparde muilen, zoo natuurlyk uit, dat men 'er deernis meê hebben zoude. Wat hoeft 'er meer gezeit, daar het Konstwerk zelf spreekt? zyn Beeltenis staat boven aan in de Plaat E.

Wy mochten ook niet langer verschuiven zynen braven Land-, tydt- en Konstgenoot

JOAN BREUGEL, bygenaamt den *Fluweelen*. Hy was de Zoon van PIETER BREUGEL, anders *Peer den Drol*, dus genoemt om zyne geestige koddigheden en boerteryen, die hy doorgaans maakte; in welk opzicht ook *van Mander* getuigt: *dat hy in een zyner laatste stukken een Galg, waar op een snaterende Exter zat, verbeeld had, daar hy de verdienste van een klappige tong meê wilde aanduiden, en 't zelve zyn Vrouw tot een testament naliet.* Plautus zegt: *Dat hy nooit een zwygende Vrouw heeft gevonden, en het gesnater een Vrouwlyk huisraat is.* En Socrates beklaagde zig van drie lastige dingen, de Letterkonst, de Dichtkonst en een klapagtig Wyf, en zeide: *dat hy de twee voorste zig had kwyt gemaakt, maar dat hy het klapagtig Wyf moest houden.* Dit overgeslagen, 't is bedenkelyk dat onze JOAN BREUGEL, de grondbeginselen van de Konst, onder opzicht van zyn vader geleid heeft; doch heeft zig tot eenen geheel verschilligen aart van schilderen gesteld. *Men kan*, zegt het spreekwoort, *zyn kinderen wel minnen, maar niet zinnen.* Want hy verkoos den Bloemhof van Flora, ten voorwerp van zyn penceel. Maar gelyk de mensch by verandering leeft; zoo zag men ook na verloop van eenige jaren, zyn penceel, in sierlyke Land- en Watergezichten, op menigerhande wyzen, en zoo als 't hem in 't le-

ven voor kwam, ſpeelemeyen. Egter verliet hy het ſchilderen van Bloem en Fruit, en wat tot Veld- en Tuingewaſſen behoort, niet zo, of hy heeft zig naderhand in zyne Landſchappen daar noch van bedient.

In den jare 1713. heb ik een ſtuk 3 voet hoog, en 4 breet, van hem gezien, daar ik en alle Konſtminnaars uuren lang, zonder ons te konnen verzadigen, met verwonderinge op ſtonden te kyken; waar in zoo menigerhande ſoort van Bloemen, Struik- en Boomgewaſſen, op den voorgrond geſchildert waren, dat het oog daar in als in eenen doolhof verwart bleef, en ſchoon 't zelve op het twintigſte deel in grootte, niet by 't leven konde halen, nochtans was yder in zyn ſoort, in dat klein beſtek, zoo uitvoerig, konſtig en natuurlyk geſchildert, als of het in de grootte van 't leven had geweeſt: inzonderheid ſtak 'er in uit een Vygenboom, die in een tuinpot ſtond: waar van de ſtam zoo natuurlyk gekleurd, de bladen zoo geeſtig en dun geſchildert, de groene uitſpruitſelen, half gekleurde, volwaſſchen, en van rypheid geplooide Vygen, zoodanig waren geſchildert, dat het geen penceelwerk, maar 't leven ſcheen te wezen. Dit ſtuk van 't Loo gebragt, werd te Amſterdam in 't Heeren Logement 1713. den 26 van Hooimaand verkogt voor 2825 guld. De twee Figuren die in 't zelve waren, verbeeldden * Pomona en † Vertumnus, door Rubbens geſchildert, gelyk

ook

* Pomona heeft haren naam van *Poma*, Appelen, Peren, enz. zy was een der Latynſche Boommaagden, die in 't aankweken de kroon ſpanden; aangezien zy noch in 't jagen, noch baden, maar alleen in tuin oeffening haar vermaak nam. Zie P. Ovid. Nazo, 't 14 Boek, 't 11 Hoofdſt.

† Vertumnus, een Latynſche Godheid, wiens Feeſtdag op den 30 van October wierd gevierd. Zie de kantteek. van L. Smits, op de voorgemelde plaats.

ook de weerga, met een ſlapend Vrouwtje en Sater, voor 1875 gulden. Dog het alleruitmuntenſte in Konſt dat ik van hem gezien heb, is het zoo genaamde Paradys, by den Heer *Le Court van der Voort*, tot Leiden, waar in zig een menigte van allerhande Dieren op 't allerkonſtigſt, in een niet min konſtig geſchildert Landſchap doen zien: en de Adam en Eva op 't alleruitvoerigſt door *Rubbens* geſchildert. Dit ſtuk is gekomen uit het beruchte Kabinet van den Heer *de Bie*, den *Mecenas* van *G. Dou*.

Menigte van kleine ſtukjes, ten bewys van zyne naarſtigheid, is 'er van zyne konſtige hand in de Konſtkabinetten alzins te zien; waar onder veele, waar in een Meulenhoef aan den kant van een riviertje ſtaat afgebeeld: of ook wel een Dorpje, of eenig ander Gehugt aan den kant van 't water, 't welk hy dan vorders heeft opgeciert met kleine zeil- en waterroeituigen, gelyk op 't land met karren, wagens, paerden en allerhande ſoort van kleine Beeltjes, die hy by uitnementheid konſtig en uitvoerig wiſt te maken: waarom hy ook van *Judocus Momper* en anderen zyne tydgenooten gebruikt werd, om hunne Landſchappen met Beeltjes, Paertjes, enz. op te cieren. Immers hy heeft zoo aan 't een als ander, aan al de waereld doen zien, dat hy een groot meeſter in de Konſt was. Zie zyn Beeltenis onder aan in de Plaat E.

Hier aan verſchynt de brave Konſtſchilder ADRIAAN STALBEMT, geboren te Antwerpen, in 't jaar 1580. op den 12 van Wiedemaant. Van hem word getuigd, dat hy van der jeugt af aan zoo vlytig en naarſtig is geweeſt in de oeffening van de Konſt, ja zoo geheel zig daar aan overgegeven heeft, dat het ſcheen

als of hy alleen voor de Konſt geboren was. Hy zette zig tot het ſchilderen van Landſchapjes, met kleine Figuurtjes, welke hy zoo natuurlyk, geeſtig, konſtig, en uitvoerig behandeld heeft, dat hy, om zyne uitſtekende Konſt geroepen is aan het Brittanniſche Hof, alwaar hy, door zyn penceel dingen heeft uitgewerkt, daar men veel van weet te zeggen.

Hy leefde, en woonde binnen Antwerpen, en oeffende de Konſt noch in zyn 80ſte jaar.

In dit jaar 1580. werd te Stettyn, in Pomeren, DANIEL BLOK geboren. Zyn Vader *Marten Blok*, was geboren te Utrecht. In Holland, zegt de Schryver, doch dit willen wy voor geen fout rekenen, wyl het de Schryvers dus gewoon zyn, en zelden de onderſcheidèn Provincien noemen. Immers om dat hy van 't Sticht van Utrecht herkomſtig is, hebben wy reden gevonden van hem hier een enge plaats in te ruimen.

DANIEL, die dan al vroeg blyken gaf, dat hy tot de Konſt geneigt was, werd te Dantzik beſteld, by *Jakob Scherer*, een bekwaam meeſter om hem op te leiden tot de hooge Schole der Schilderkonſt. Hy zètte zig inzonderheid tot het ſchilderen van Pourtretten, dat hem wel gelukte; want hy heeft voor Guſtavus Adolf van Zweden, de Genealogie, Stam- en Geſlagtlinie der Hertogen van Mekelenburg geſchildert. Van Schilder werd hy Hoveling, en verloor op eenen ſtond alles wat hy bezat, door 't brandſtigten der woedende oorlogsbenden in den jare 1651, zoo dat hy die naauwlyks met behoudenis zyns lyfs ontvlugten konde. Hy ſtierf te Roſtok in zyn tachentigſte jaar.

Dat

Dat ik in de *Titelprint van 't Tweede Deel myner Zinnebeelden*, de Schilderkonst met een doek voor den mond vertoond heb, daar van gaf ik deze reden: *Dat de tong niet mogt pleiten voor't penceel, maar het werkstuk zig zelf moet verantwoorden.* De slechtste soort van krukken en brekebeenen in de Konst hebben meesten tyd voor gebruik, dat ze hunne werken door stoffen, en snorkeryen opvyzelen: maar groote meesters hebben in tegendeel hunne kunstwerken laten spreken, en het vernuft van hunnen maker melden.

Apelles en *Praxiteles* konden roemen, dat zy alleen voorrecht hadden, om 's waerelts Monarch af te beelden, daar dit volgende vaers op speelt:

Apelles werd uit veele alleen gestelt,
Te schilderen den grooten Alexander:
Praxiteles had oorlof, en geen ander,
Een marmer beeld te maken naar dien Helt.

Doch zy hebben zig daarom niet vermeten aangestelt, maar stil gehouden, en hun werk laten zeggen: *wie zy waren, en wat zy in de Konst vermochten.*

Van den eerstgemelden hebben wy een opmerkelyk voorbeeld: 't geen ons tot aanleiding van een nieuw Toneelbeeld strekken zal. Deze, door begeerte aangespoort, om *Protogenes*, en zyn beruchte werken, te zien, scheepte naar Rhodus; maar als hy hem niet op zyn winkel vond, nam hy een penceel met verf, maakte daar meê, op den opgespanne doek, dien hy daar vond staan, een fynen trek, zeggende tegens de Dienstmaagd, die hem vraagde wie zy zeggen zoude dat naar haar meester gevraagt had, dat zy tegens *Protogenes*, wanneer hy t'huis kwam, zeggen zoude, *Die dezen trek met*

het penceel gemaakt heeft, heeft naar u gevraagt: en ging weg. *Protogenes* t'huis gekomen, en bericht ontfangen hebbende van 't geen 'er gebeurt was, en ziende dit werk met verwondering, zeide: *Dit heeft Apelles gedaan, want niemant anders kan zulks doen.* Daar op nam hy een penceel, en maakte eenen anderen trek, op den zelven doek, zeggende tot zyn Dienſtmaagd, *Zoo Apelles andermaal komt, toon hem dien trek, en zeg, Dit heeft gemaakt daar gy naar vraagt. Apelles* kwam, en ziende dat die trek konſtiger was, dan de zyne, nam een penceel met andere verf, en maakte eenen * *Trek* door de andere trekken heen, zoo konſtig, dat als *Protogenes* dien zag, zig verwonnen gaf, in aller yl naar de zeepoort liep, en *Apelles*, dien hy daar vond, minnelyk bejegende.

Een diergelyk geval ontmoet ons in 't leven van FRANS HALS, wiens Beeltenis zig aan den overkant met een hoed op't hoofd doet zien. *Anthony van Dyk*, de Fenix van zyn tyd, als hy in dienſt van Karel den eerſten, naar Engeland zoude overſchepen, was verlangende om hem voor af te zien, kwam te Haarlem, en ging aan zyn Huis. Maar 't had zyn werk

* *Samuel van Hoogſtraten*, in zyn negende Boek van de *Schilderkonſt* p. 332, is met *van Mander* hier omtrent van eene gedachten. Zy meenen niet dat dit ſlegts regte uitgetrokke linien of ſtreepen zullen zyn geweeſt, die een Schryfmeeſter dikwils beter uit de hand zou konnen trekken dan de beſte Schilder, maar eenige omtrekken van armen, beenen of iet diergelyks. Hoogſtraten ſterkt zyn gevoelen met de getuigenis van Plinius, die zegt: *dat 'er de genen die de Schilderkonſt verſtonden, grootelyks zig over verwonderden, en verbaaſt ſtonden*; waar uit wel te denken is, dat de Konſttrekken geen regte lynen zyn geweeſt, en 'er de oude Schryvers 't regte beduid niet van hebben gegeven, 't Beurt meer, als onbedrevelingen van zaken ſchryven, die zy niet verſtaan, *dat zy daar van oordeelen als de blinden van de koleuren*.

F. P. 91.

werk in, hem in de bierkroegen op te zoeken, daar hy niet eer uit kwam, voor hy zyn pintje geleegd had. Inmiddels ſtont *van Dyk* met veel gedult te wagten, die zig voor hem bedekt hield, zeggende alleen tegen hem, dat hy een vremdeling was, die geen anderen tyd had, als den tegenwoordigen, en egter begeerte had van zyn Pourtret door hem te laten ſchilderen, 't geen F. HALS zonder verder navragen hem inwilligde. Hy nam een doek, zoo goed en zoo kwaad, als hy toen maar aan de hand had, en begon aan 't werk te vallen. *Van Dyk* maakte weinig tuſſchenſpraak met hem, onder 't zitten, om niet bekent of ontdekt te worden. 't Was in korten tyd gedaan, en FRANS verzocht hem op te ſtaan, om te zien of het dus van zyn behagen was. *Van Dyk* prees het, en maakte toen met hem eenige zamenſpraak, dog zoo, dat hy niets merken konde. Onder andere reden zeide hy: *gaat het ſchilderen zoo in zyn werk? Zou ik het ook niet konnen doen?* vatte voort een ledigen doek, dien hy daar zag ſtaan, zette dien op den Ezel, en verzocht hem neer te zitten. FRANS zag haaſt aan 't aanvatten van 't palet, en penceelen, dat dit de eerſtemaal niet was, en dat de vermomde Ulyſſes zig van zelf wel ontdekken zou, dog had geen bedenken op *van Dyk*, maar beſloot dat het de een of de ander potzige Schilder moeſt wezen, die zig door een ſtaal van zyn Konſt te toonen, wilde doen kennen. 't Leed niet lang of *van Dyk* belaſtte hem op te ſtaan, om 't werk te zien. Zoo haaſt als hy 't bezag, zeide hy: *Gy zyt van Dyk, want geen menſch anders kan zulks doen, viel hem om den hals, en kuſte hem.*

Van Dyk nam zyn Pourtret nat voor zich meê, bedankte hem, en ſtopte zyn kinderen daar ryke-

lyk

lyk wat voor in de hand, daar zy niet lang kaſſiers van bleven; want FRANS die buitekans voort op de lippen nam.

Men zegt dat *van Dyk* veel moeite deed, om hem meê te troonen naar Engeland, maar hy wilde daar niet naar luiſteren, door dien hy zoodanig op die ſlegte wyze van leven verſlingert was. Egter behield hy groote achting voor deszelfs Konſt, gelyk hy ook naderhand dikmaals gezegt heeft: Dat, indien hy in zyne vermenginge wat meer van het teere, of dunne gehad had, hy een der grootſte meeſters zoude hebben geweeſt; want dat hy zyn weerga niet kende, die 't penceel zoo tot zyn wil had, dat hy, na hy een Pourtret had aangeleid, de vaſte wezenstrekken, hoogſels, en diepſels met een penceelzet, zonder verzagtinge of verandering zoo hun behoorlyke plaats wiſt te geven.

Men zegt, dat hy voor een gewoonte had, zyn Pourtretten vet, en zachtſmeltende aan te leggen, en naderhand de penceeltoetſen daar in te brengen, zeggende: *Nu moet 'er het kennelyke van den meeſter noch in.*

Hoe krachtig en levendig hy, door zyn penceel den natuurlyken zweem des menſchelyken wezens heeft weten na te bootſen, getuigen de menigvuldige Pourtretten, die men nu noch van hem ziet. Te Delf in de Oude of Kolveniers Doelen is een groot ſtuk van hem, waar in eenige Hoofden of Bevelhebbers der Schuttery, levens groot in ſtaan afgebeeld, en zoo kragtig en natuurlyk geſchildert zyn, dat zy de aanſchouwers ſchynen te willen aanſpreken.

Hy had ook een Broeder, DIRK genaamt, die een fraai Schilder was, en zig oeffende in Gezelſchapjes, en kleine Beeltjes. Samuel Ampzing gedenkt

gedenkt aan hun beide in de beſchryving van Haarlem, met dit volgende rym:

Hoe wakker ſchildert FRANS *de luiden naar het leven?*
Wat zuiv're beeldekens weet DIRK *ons niet te geven?*

Zyn brave Konſt en ſtoute wyze van penceelbehandelinge, maar niet zyne levenswyze moet de ſchilderjeugt zig ten voorbeeld, en tot naarvolging ſtellen, aangezien hy geen goed beſtierder van zyn levenskar was, als die niet zelden van 't middelſpoor afholde, wyl hy zyne driften te ruimen toom vierde.

FRANS was gemeenlyk allen avond tot de keel toe vol met drank. Echter hadden zyne Leerlingen groote agtinge voor hem, en de oudſte verſtonden malkander daar in, dat zy by beurten agt op hem gaven, en hem des avonds, inzonderheid wanneer het duiſter of laat wierd, uit de kroeg haalden, op dat hy niet in 't water zoude loopen, of op een andere wys eenig ongeluk ontmoeten; die hem dan gevoegelyk t'huis bragten, kouſſen en ſchoenen uittrokken, en te bed hielpen.

Deze, die dan de een voor en de ander na, agt gegeven hadden, dat hy, hoe beſchonken, egter eenig avondgebed, uit gewoonte, uitſtamerde, en altyd beſloot met dezen wenſch: *Lieve Heer, haal my vroeg in uwen hoogen Hemel*, waren agterdenkende onder malkander, of dit wenſchen van hunnen meeſter wel ernſt was. Des bedachten zy te zamen een middel, om daar proef af te nemen. Een *Adriaan Brouwer*, die een Leerling van hem was, van de jeugt af aan op potſeryen af-

afgericht, en *Dirk van Delen*, waar van wy op 't jaar 1650 zullen ſpreken, hadden hier deel in. Dit ſtuk ging onder belofte van elkander niet te bekrajen, onder hun vieren aan. Zy boorden vier gaten in den zolder, boven zyn bedſteê, waar door zy ſterke koorden neerlieten, die zy aan de hoekeinden van 't bed vaſt knoopten. Wanneer zy hem dan den volgenden avond vol en zoet, als men gemeenlyk van de zulke zegt, te bed geholpen hadden, en het licht uit de kamer gedragen, gingen zy op hunne kouſſen de trappen op naar boven, om hunne rol uit te ſpelen, zonder dat hy daar af iets gewaar werd, en luiſterden ſcherp toe naar het prevelen van zyn Avondgebed, dat hy dan naar gewoonte weer met dezelve wenſchinge: *Lieve Heer haal my vroeg in uwen hoogen Hemel*, beſloot; waar op zy hem gelykerhand met het bed naar boven trokken. Hy die in den dommel van zyn dronkenſchap dit egter gewaar werd, en vaſt beſloot dat de Hemel zyn gebed verhoord hadde, terwyl hy zig voelde om hoog heffen, veranderde van toon, roepende veel luider als gewoonlyk: *Zoo haaſtig niet, lieve Heer, zoo haaſtig niet, zoo haaſtig niet*, enz. waar op zy hem weder zacht lieten dalen naar beneden, zonder dat hy bemerkte dat hem dit uit potſery geſpeelt werd. Wanneer hy nu vaſt in ſlaap lag te ronken, maakten zy behendig de touwen weder los, en zy noch hy ontdekten niets, dan na verloop van jaren wat 'er geſchied was: maar FRANS gebruikte na dien tyd die wyze van bidden niet meer. 't Welk onder hen dikwils ſtoffe tot lachen gaf, wanneer zy hem niet meer om den Hemel hoorden wenſchen.

Ik was met de beſchryving van myn Boek al heel naar 't eind gevordert, wanneer onder de papieren

pieren van een oud Haarlemmer Konſtſchilder een begraafnisbriefje van hem gevonden werd, waar agter op aangeſchreven ſtond : FRANS is geſtorven te Haarlem, in den ouderdom van 5 of 86 jaren, in 't jaar 1666, en is op den 29 van Oogſtmaand, in 't Koor van de Groote Kerk begraven, naar dat zyn Broeder DIRK hem in 't jaar 1656 was voorgegaan. Zy waren Mechelaars van geboorte. En op de Lyſt van St. Lucas Gildeboek te Haarlem ſtaan verſcheiden Zonen, en Zoonszonen van FRANS HALS geboekt, die alle de Konſt gehanteert hebben, als FRANS HALS FRANSZOON, HERMAN HALS FRANSZ., JAN HALS FRANSZ., en KLAAS en JAN HALS JANSZONEN, van welke 'er noch een leeft in Ooſtindien, die daar getrouwd is aan een Meſtys, of halve Zwartinne. Zekerlyk om haar geld. Deze heeft daar een huis gebouwd, en 't zelve met Schilderyen behangen, op de Hollandſe wyze, en is een groot beminnaar en konſtig oeffenaar van de Speelkonſt, door het welke hy zig meer als door zyn penceelkonſt by de braafſte luiden bemind heeft weten te maken. Het een en 't ander ſchynt hun aangeboren te wezen. J. Wieland, een oud Liefhebber, en die de meeſte der zelve gekent heeft, getuigt: dat al de kinderen van F. HALS luchtig van geeſt, en beminnaars van Zang- en Speelkonſt geweeſt hebben.

Het ſpreekwoord zegt : *Armoede is de vindſter der wetenſchappen en konſten*; doch dit gaat niet altyd zeker, want zoo dit een algemeene regel was, zoo zoude moeten volgen, en voor een waarheid doorgaan, dat de braafſte Konſtenaars, en veelweters, uit behoeftigheid zyn voortgedreven, of door armoede zyn voortgekomen; daar menigte van voorbeelden ons het tegendeel heeft doen zien, hoe bui-

buiten noodwendigheid van zig daar door te generen, veele door geldmiddelen gezegend, en van groote geboorten, echter door een aangeboren zucht tot wetenſchappen en konſten, zoodanig wierden gedreven, dat zy die oeffeningen boven alle andere waereltſche vermaken verkozen, en zig daar geheel aan over gaven.

DEODATUS DEL MONT zal een voorbeeld tot bewys van myn zeggen opleveren. Deze was geboren te St. Truyen, in 't jaar 1581, uit een geacht geſlagt, daar en-boven om zyn groot verſtand in de Meetkunde, Starkunde, Schilderkonſt en meer andere pryswaardige wetenſchappen en konſten, geadeld van den Hertog van Nieuborg, aan welks hof hy lang verkeert heefd; was ook van den Koning van Spanjen, dien hy als Veſtingbouwmeeſter in zyn jeugd gedient hadde, met veele voordeelen en vrydommen begunſtigt: en wanneer die hem naderhand betwiſt werden, heeft de Koning in eigen Perſoon, daar over aan zyn Broeder Ferdinand, den Prins Kardinaal geſchreven, ten einde hy hem zyne vrydommen en voorrechten wilde verdedigen en herſtellen. Hy is niet alleen een Leerling van *Petrus Paulus Rubbens*, maar ook zyn lieffte boezemvriend geweeſt; die hem ook in zyne reis door alle de Steden van Italien heeft verzeld. Behalven zyne Konſtſtukken, die in buitengeweſten zynen roem ſchragen, ziet men ook te Antwerpen, in 't Klooſter genaaamt de *Facons*, een Altaarſtuk, dat kloek gehandelt, wel geordineert en vloeijende geſchildert is, verbeeldende de Offerhande der drie Koningen. En noch een ander in de Lieve Vrouwe Kerk, vertoonende de *Transfiguratie*, de Verheerlykinge van Chriſtus

Chriſtus op den berg. Als ook by de Paters Jeſuiten, een Kruisdraging enz. genoegzaam ſtalen van zyn vermogen in de Schilderkonſt.

Fruſtra fit per plura quod per pauciora fieri poteſt.

'T is te vergeefs veel woorden te gebruiken, als men 't door weinige beduiden kan.

Hy is geſtorven op den 25 van Slachtmaand in't jaar 1634. binnen Antwerpen. En word van hem gezeit, dat hy door zyne bedrevenheid in de Sterreloopkunde veele zaken wiſt te voorſpellen; als onder andere ook

Het Jaar van zyne Dood ook waarlyk te voorzeggen.
En zoo hy had gezeit, is 't waarlyk ook geſchiet.

Die dit getuigd is *Kornelis de Bie.* Dog die 't niet gelooven wil zal 'er niet om gebrand worden.

Thans zal het tyd wezen dat ik den beruchten PIETER LASTMAN ten Toneel voer, aangezien hy op, of omtrent dezen tyd is geboren.

Hy was een Leerling van *Kornelis Kornelisz van Haarlem* geboren 1562, in welkers levensbeſchryving *van Mander* van hem op pag: 207 B. meld, met deze woorden: *Laſtman is een Jongman van goede hoop, en thans in Italien.* Dit was in 't jaar 1604. Als ik nu ſtel dat hy toen ter tyd 23 jaar oud was; (want dat hy Jonger de reis naar Romen zoude ondernomen hebben is niet denkelyk) en als men dan die 23 jaren te ruch teld, van 1604, komt het uit op 1581.

'K heb dikwils met grooten roem van zyne Konſtwerken hooren ſpreken, doch geen gelegenheid

gehad om 'er veel van te zien nog ook zyn Beeltenis, door Thomas de Keizer geſchildert, daar Vondel dus op zeit:

De geeſt van PETER *voer in 't ordineeren ſpeelen,*
En volgde vrouw Natuur op doeken en pannelen,
Zyn Kunſtgetuigen. Toen, wie 't oordeel ſtryken kan,
Of LASTMAN *Fenix was, of* RUBBENS *zyn genan.*
De Keizer heeft hem dus zyn ommetrek gegeven:
Maar anders tekend hy zich in zyn Konſt naar 't leven.

Gemelde Vondel, die door ſtadig met de braafſte Konſtenaren te verkeeren goed oordeel van Konſt had, zeit: *Dat zyne ordonnantien woelig waren, en zig welvoeglyk koppelden: zyn naakte wel geteekent, zyne Kleederen natuurlyk en vlak geplooit, en de Koleuren vloeyende en kragtig geſchildert.* Meer konnen wy 'er niet van zeggen, als dat gemelde Nederduitſche Maro den inhoud van een zyner voornaamſte Konſtſtukken in Vaarzen tot zyner gedachtenis en roem naargelaten heeft, welks hoofdſchrift is; LASTMANS OFFERSTAETSI te LISTREN aan den Heere JOAN SIX. Dit is 'er 't begin af:

Wat dunkt u, Konſtgeleerde SIX?
Wie had de ſchikkonſt ooit zoo fix
Als LASTMAN, *waard de teekenkroon*
t' Ontfangen van Sint Paulus troon,
Toen hy zyn wonderwerk van Liſtren
Zoo verſch vertoonde, als heurde 't giſtren?
Dit tuigt uw hemelſch Tafereel,
Daar onze Apelles zyn Toneel
En grond met volle kennis bouwd,
En zoo deze Offerſtaatſie houd,

Dat

Dat zelf de geest van Rome en Grieken
Nooit hooger zweefde op zyne wieken.
Met welk een' zwaai en staatigheit
En priesterlyke Majesteit
Verschynt al 't Heidensch Priesterdom
Voor d'oude Stad, vol yvers om
Te wierooken voor Christus Boden,
Hier aangezien voor Grieksche Goden!
Men acht dat hier in menschen schyn
* *Merkuur, en Dondergod Jupyn*
Verschynen, om den Jongeling,
Die flus op krukken ging, en hing,
Te heelen, zonder konst van kruiden.
Dat stuk verbaast veel duizend luiden.
Een rykdom, en verscheidenheit
Van toestel naderd, en geleit
† *Bekranste en § witte Stieren vast*

Naar

* De bygeloovigheid had den oude Heidenen ingeboezemt te gelooven, dat de Hemelgoden zomtyds in menschelyke gedaante op de waereld verschenen, en omgang met de volken hielden, 't welk de oude Fabeldichters hielpen onderschragen; onder welke Naso, als een der voornaamste, wel mag gestelt worden, die by 't leven van Keizer Augustus een geheel boek van die herschepping geschreven heeft; in het welke hy onder meer andere vertellingen (want hooger staan zy by ons niet te boek) verhaald, hoe Jupiter en Merkuur, in Menschelyke gedaanten omwandelende, de ondankbaren verdelgden, en de herbergzame Philemon en Baucis in boomen veranderden; om dat d'een des anders sterfuur (dat hun beede was) niet met smarte zoude zien, waar op de puntdichter *L. Rotgans*, aldus zeit:

Zoo treurt Philemon nooit by 't Lykvier van zyn vrouw;
Noch Baucis scheurt om hem 't gerimpelt vel uit rouw.

† *Bekranste*] Dat de slachtdieren als zy naar 't outaar geleid wierden, met groene kranssen om hals en lendenen omhan-

 gen

Naar d' Offerplaats op 's Priesters last,
Op veêl, tamboer, en lier, en fluiten,
Langs 't ryk bestrooide padt naar buiten.
Hier blaken fakkels, licht en klaar.
Hier riekt de wierookkandelaar.
Hier glinstren wierookvat, lampet,
En goude schotel, op dien tredt.
De Byl, en Bloetpan op het slagten
Van Vee en Offerhande wachten.
Een kenner ziet hier, heel vernoegt,
Hoe d'eene persoonadie voegt
By d'ander; en hoe elks gelaat
En ampt, gelyk een zangers maat,
Zyn plicht bewaart: hoe kleene en grooten
Hier

gen waren, daar van hebben wy verscheyden voorbeelden in d'oudheid: gelyk ook anders, de lenden met een offerkleed, bestikt met goude en zyde Loopwerken, overdekt, en het hoofd met een pragtige offerhuif opgeciert, die tusschen de hoornen uitgespannen met zyde koorden aan de topeinden der hoornen gebonden wederzyds met kwasten afhingen, waar van wy de gedaante, afgeteekend uit een marmere fries, den woedende tyd ontrukt, om de gedachtenis daar van te behouden, hier nevens in print aanwyzen. Tot meerder opcierfel hebben de Heydenen ook zomwylen de hoornen van het offerdier verguld. Ovidius zegt in zyn 10 Boek der Herscheppinge.

Indutaque cornibus auro victima,
Dat is;
'T slachtofferdier hebbende de hoorenen verguld.

§ *Witte stieren*] Het offerbeest zullende dienen ter eeren van eenig oppergod moest niet alleen uitgelezen uit andere geenig mangel hebben, maar ook hagel wit wezen. En in tegendeel pikzwart als het dienen zoude tot een offer voor de Geesten en onderaardsche Godheden; gelyk *L. Smids* heel wel heeft aangemerkt in het kantschrift op Nazoos werken, gelyk wy ook breeder zullen aanwyzen, wanneer wy van deze dingen in het byzonder zullen handelen.

Hier treên, als op een' galm van noten.
Hoe ſchoon verſchiet die lange ry,
Van verre flaau, en dichter by
Al ſterker, voor 's aanſchouwers oog?
Hoe deiſt de Poort, en Kerk, zoo hoog
En rond gebouwd, Jupyn ter eere,
Op datze ons noch de Bouwkonſt leere.
Zoo ſluit ten leſte d'Ommegang,
Daar 't Outer wacht, en al te lang
Verlangde naar den Offerwyn.
Nu wil d'Aertsprieſter van Jupyn
In 't wit, bekranſt met eike blaren,
D'Apoſtels eeren op d'altaren.
Maar zie om hoog, hoe 't heilig paar
Met woorden, handen en gebaar,
Van 't Heidenſch gruweloffer yſt,
En Offermans, en ſcharen wyſt
Naar Godt, wiens eere altaren paſſen.
Zy roepen: wy zyn ſtof en aſſchen.
Gy zultze ſtraks van boven neêr
Zien ſpringen, Godts en Jeſus eer
Beſchutten, en van harteleet
*En rouw * verſcheuren elk zyn Kleet,*

Op

* Het ſcheuren der kleederen was gemeen by de Hebreeuwen, wanneer iemant godslaſterlyke woorden hoorden ſpreken. In later tyd is hier omtrent zekere bepaling gemaakt: want wy lezen by R. Maimonides, ***indien iemant een Iſraëliet zynde, een Iſraëliet Gods naam hoort laſteren, die moet zyn kleederen ſcheuren, maar indien hy het hoort van een Heiden zoo is het niet nootzakelyk.*** En dus zouden d'Apoſtelen zig hier in hebben vergrepen, of hun drift te ver vervolgt hebben. Wy hebben deze tegenwerping beantwoord in het kantſchrift op het leven van DEN KRUISHELD, PAULUS p. 55. Hier komt alleen te pas, dat wy (om de Leerbegerige jeugt in 't regte ſpoor te leiden) aantoonen de wyze van het Kleederſcheuren.

 De

Op datmen bloet noch wynkelk ſtorte,
En dadelyk d'Offerſtaatſie ſchorte.
Hoe ſtemt de ſtraal van ons gezicht
Met elks hoegrootheid, en met licht
En ſchaduw van een ieder zaak?
Hield vrouw Natuur om haar vermaak
Voorheen de hand aan eenig Schilder,
Zoo doet zy 't hier, en nergens milder.

'T heeft geen tegenſpraak, dat, wanneer wy een oulingſe Hebreeuſche, Griekſche, of Romeinſche gebeurde zaak, of Hiſtorie willen vertoonen, wy ons dan in opzicht van de bekleedingen der Beelden naar 's Lands gebruik, wyze van plechtigheden, met hun gantſche aankleeven, toeſtel, en gereedſchappen, moeten bedienen van die Schryvers welke het naaſt aan die tyden geleefd hebben: of van de verbeeldingen of marmere gedenkſtukken,

De Kleederen van den hals af benedenwaarts met beide de handen van een te rukken, zulks dat men de naakte borſt zag, was de gemeene wyze van Kleederſcheuren. Dus leeſt men by Maimonides: *De Kleederen moeſten geſcheurt worden van voren, en die de zelve ſcheurt op den rug, of in de zyde, of van onderen, wykt af van de gewoonte van ſcheuren*; en by *Joſeph.* in het 2. b. deſſ. *De Overprieſters zelf kon men zien, op hun hoofden ſtof geworpen hebbende, en naakt aan de borſt, hunne Kleederen geſcheurt zynde*, in tegenſtellinge van die wyze van Kleederen ſcheuren, die alleen en enkel hoorde tot den Hoogenprieſter, die zyn kleed niet anders vermocht als van beneden af naar boven op te ſcheuren; gelyk de Joodſe meeſters dit in hunne ſchriften naaukeurig onderſcheiden. Dus lezen wy: *De Hoogeprieſter ſcheurt van onderen, maer een gemeen prieſter van boven. Miſna tit, Horajoth. Hoofdſtuk* 3.

Volgens deze leiding hebben zig onze braafſte Konſtoeffenaars vergiſt, als zy den Hoogenprieſter Kajaphas hebben verbeeld, zyne Kleederen van de borſt nederwaarts ſcheurende.

ken, en muntſtempels, die eentydig met het geen waar van zy het gedenken dragen, ook te ſamen door den tyd grys geworden zyn; en niet doen als den Konſtſchilder Rembrant, die (gelyk Andries Pels in zyn *Gebruik* en *Misbruik des Tooneels* p: 36 zeit)

Op Nieuwe, en Noordermarkt zeer yv'rig op ging zoeken
Harnaſſen, Mariljons, Japonſche Ponjerts, bont,
En rafelkragen, die hy ſchilderagtig vond,
En vaak een Scipio aan 't Roomſche lichaam paſte,
Of d'ed'le leden van een Cyrus meê vermaſte.
En egter ſcheen hem, ſchoon hy tot zyn voordeel nam,
Wat ooit uit 's waerelds vier gedeelten herwaarts kwam,
Tot ongemeenheid van optooiſel veel te ontbreken,
Als hy zyn beelden in de kleederen zou ſteken.

en veel min als die Schilderbaas, die, Kleopatra, daar zy de ſlang om haar te ſteken tergt, voor aan in een ſtuk, en op den agtergront de Kaart van Amſterdam met de nieuwe uitlegging vertoonde, en dus ons zelve beſpottelyk maken by die, welke het wezentlyke in de Konſt verſtaan, en in de Oudheidkunde bedreven zyn. Wy verzwygen den naam van dezen vernufteling die noch in leven is, agtervolgens de les van Horatius, door den zelven Dichter Andries Pels aldus vertaald:

Wacht u, op 't leven van byzonderen te ſchimpen;
Met welk een ſchyn, wat ſlag van verwen, welke glimpen
Gy 't ook wilt mommen. Toon in 't algemeen het kwaad;
Beſtraf, beriſp het; maar verzwyg hem, die 't begaat.

Maar om dat het aller Schilders doen niet is, met de neus in de boeken te ſnuffelen; heb ik my de moeite getrooſt van nazoek te doen, aangaande de gereedſchappen die de oude Heidenen in hunne offerdienſten gebruikten; als ook der zelver gedaanten uit de afteekeningen der oude Marmere Friezen, als elders op te gaaren, in een plaat by een te ſtellen, de Leerbegeerige Schilderjeugt *de ſtukken* (als men gemeenlyk zeit:) *voorgeſneden;* zoo dat niemant (of hy wil) daar in onwetende behoeft te blyven, of zig in zyn werk te vergrypen.

Hier ziet gy dan verbeelt, des Opperprieſters Muts, ook die van een minder Prieſter; de Slagtbyl, Slagtmeſſen, koker met Vilmeſſen, Wierookkandelaar, Lamp, Kiekenkevie, Offerhuif, Offerſchaal, den Offerpot, Wierookkoffertje, Watervat, Offerkruik, Kroezen, Kwiſpel, Wywatervat, Bloetpan, enz. in 't voorgaande vaers gemeld.

Met zulke Huif, of Hoofddekzelen dekte de Prieſterſchap hare hoofden, en die de Godtsdienſtige plegtigheden bywoonden, gebruikten daar toe de ſlip van hun opperkleed of ſluyer. Dit beveſtigd Plutarchus daar hy zegt: *De Romeinen tot de Goden gaande, plachten met bedekten hoofde de zelve te eeren, om met dat teeken de neerſlagtigheid hunnes gemoeds te betuigen.* En is niet buiten waarſchynlykheid van Joachim Oudaan aangemerkt: dat de Apoſtel Paulus den mannen gebied *met ongedekten hoofde te propheteeren*; *om 't gebruik der Chriſtenen, tegen 't gebruik der Heidenen aan te kanten, en dus onderkennelyk te maken*, gelyk zulks ook de toeleg was van Moſes, het geen wy breedwydig uit Spencer hebben aangewezen in de Brieven van Philaléthes.

Dit Hoofddekzel of deze Opperprieſterlyke Muts,

I. *Apex* genoemd, was van witte wolle gemaakt, met purpere banden verciert, welke ook dienden om onder de kin toegebonden te worden. Het ſpits dat pynappelwys na boven toeliep, werd wel met een takje van een heilzamen boom beſteken. Doch om wat reden deze Muts is van wol gemaakt geweeſt, daar het dragen van wolle kleederen door een wet aan de Prieſters verboden was, weet ik niet, maar dit weet ik uit Plutarchus: *Dat de wolle kleederen volgens de leere van Orpheus en Pythagoras voor zulken onbetamelyk geacht wierden, om te dragen; als zynde de wolle van een dood lichaam, het geen onrein wierd gehouden.* Over zulks dienen de ſelve altyd in wit lywaat verbeeld te worden, als ook alle die eenige verrichtingen daar ontrent hadden, en de geene die in hunne proef jaren waren en de Prieſterſchap by de offerhande verzelden. Die ook daar en boven (volgens de getuigenis van Tzetzes) met mirtetakken, of andere groente met bloemen doorvlogten, waren gekranſt. Zodanig eene ſchynd Hippolitus geweeſt te hebben als Fedra op hem verliefde; want dus lezen wy in Naſoos IV. Heldinnebrief volgens de nieuwe vertaling van Vondel, den Nederlanderen geſchonken door den Heere David van Hoogſtraten: *Ik wenſchte dat ik in Krete geſtaan hadde, toen ik te Eleuſis op het Feeſt van Ceres ging. Toen viel myn zin (hoewel ook te voren byzonder op u, en de liefde zette zig in 't merg van myn gebeente. Gy waart in 't wit gekleed, en met bloemen bekranſt: en uw blank aanſchyn bloosde van bloode ſchaamte.*

II. Verbeeldde Muts of het hoofddekſel van een *Flamen*, Prieſter van Jupiter, 't welk de blikſem, op de zelve geſtikt, duidelyk aanwyſt. En om dat in velerlei gevallen te laſtig viel voor de Opper-

 Prieſters

Priefters het hoofd met een hoed of huif bedekt te houden, is naderhand een draad of fnoer *Filum* genaamd, in plaats gekomen, en de Priefters zyn zedert *Flamines* genoemd, zie A. Bogaert Roomf. Mog. p. 84. ook dekten zy fomwyl hun hoofd met een krans van Laurier- of Eykenloof.

III. De *Slagtbyl*, overeenkomende met de gedaante die men van dezelve ziet op een penning van Lepidus, gemeen in de Muntkabinetten, IV. V. en *Slachtmeffen* uit d'oude overgebleve marmere friezen binnen Romen gevolgd. Feftus, zegt: *dat het is geweeft een lang yzer mes, met een rond yvoren handvatfel, dat met goud of zilver, of met fpykers van Cyprifch koper beflagen was, 't geen de priefters tot de offerhande gebruikten.* En het tweede heeft zyne overeenkomft met de afbeelding, die men daar van vind op de Keizerlyke munt, zie Oudaans Roomfche Mogendheid pag. 545. Tab. 113. 9. en 558. Tab: CXIV. 4. waar nevens wy niet t' onpas verbeelden VI. den *Koker* met Vilmeffchen, die de flachters aan hun gordel hangende droegen; uit de oudheid opgefpeurt door den oudheidkundigen *W. du Choul*, Raadsheer des Koninks van Vrankryk, en *Bailliu* over de gebergten van *Dauphiné*.

Van dezen hebben wy ook ontleent den *Kandelaar*, waar boven aan een fchaalswyze holligheid te befpeuren is, bekwaam om wierook op t' ontfteken, waar op J. van den Vondel naar alle bedenken op gezien heeft in dit even voorgaande vaers, daar hy van een *wierookkandelaar* fpreekt. Welke dan van een zelve gebruik zal geweeft zyn, als de wierookvaten, en fchalen; of konden tot een Lamp hebben geftrekt om licht te geven; aangezien deszelfs fchulpfchaal,

of lepelswyze holligheid op de top deszelfs eenige gelykheid heeft met de lepelswyze ſchalen op den zevenarmigen Joodſchen Tempelkandelaar, waar van wy alleen een topſtuk, in de print by de prieſterlyke Muts (gevolgt naar de afteekening die W. Goeree in het 4 Deel der Moſaïſe Hiſtorien der Hebreeuſche kerke p. 88. doet zien) vertoond hebben.

Diergelyk een gedaante van Kandelaar zietmen op een penning van Auguſtus, nevens een krans van Oſſenbekkeneelen en offerſchalen en bloemen aan een gevlogten.

Het zy daar mede zoo 't wil, dit gaat vaſt, dat d'oude Romeinen hun Tempeldienſt en offerhanden met ontſtoken lichten vierden. Op een penning van Antonia (na datſe van Klaudius tot Prieſterinne van den vergoden Auguſtus gemaakt was) ziet men twee ontſteken toortſen nevens een feſtoen van loofwerk, met het byſchrift SACERDOS DIVI AUGUSTI. *Prieſterinne van de vergode Auguſtus.* Zie Oudaans Room: Mog: Tab: CXIII. 11. 12.

En aangezien d'oude Romeinen ook Lamplichten in hunne Tempelen, huizen of haardſteden gebruikt hebben, hebben wy ook deze *Lamp.* VIII. om hare vremde vorm en gedaante mede na geſchetſt, om te konnen dienen voor de Konſtoeffenaars, wanneer zy ſomwyl eenige Godenbeelden, in Tempelen, of overdekte poortalen vertoonen, wyl het de gewoonte was dat voor de zelve zoo wel by dag, als by nagt brandende lampen hingen. Van welk Lamplicht zig ook de Prieſters die by beurte de nagtwagt hielden hun gebruik hadden. 't Is ook dienſtig voor die Huisgoden op hunne altaren vertoonen willen, by welke

welke altyd een brandende Lamp hing. Aan deze Lamp (uit den grond opgedolven in den jare 1525.) hing een kopere plaat waar in met Latynſche letteren geſchreven ſtond LARIBUS. SACRUM. PUPLICÆ. FELICITATI. ROMANORUM. dat is: *Aan de Huisgoden toegewyd tot algemeen heil der Romeynen.* En alzoo wy zagen dat wy den omtrek van onze plaat ruim genoeg genomen hadden, hebben wy ook dien brok ſteen IX (waar op de Kiekenkevie, van de Prieſters en Wichelaars allerwegen met hun omgevoerd, om uit de wyze van het eeten der Kiekens voorſpellingen te doen) nog te Rome in zyn geheel bewaard, en te zien, plaats ingeſchikt. Uit deze ſchatkamer van oudheden hebben wy ook ontleend dezen beeldvertoonenden marmerſteen, X waar op zig vertoond het Bekkeneel of ontvleesde ſtierkop met zyn Offerhuif. Deze *inful*, of Huif, was van gebreide wol, geſpannen boven het hoofd des Offerſtiers, geſtruikt aan de topenden der hoornen, van waar de geknoopte offerbanden (van de Grieken ταινίαι, en van de Latynen *Vittæ* genaamd) neêrwaarts hingen. Met dit optooiſel ſtond het Offerdier eenen tyd lang voor het * altaar te pronken; daarna dienden de Bekkeneelen der geſlagte Offerdieren, om de Godvrugtigheid en den Godsdienſt te vertoonen, en wierden geplaatſt tegen den altaar § XI. Deze altaren waren rond of

* Dus op het ruggeſtuk eenes pennings van Ceſar, vertoond Tab. CXIV. Fig. 4. in Oudaans, Roomſche Mogendheid.

§ *Altaar*] De Heidenſche ſchriften melden van een altaar van uitſtekende hoogte, die Apol van enkele Bekkeneelen, of hoornen der geſlagte Offerdieren had opgeſtapelt. 't Welk Dan. Heinſius in zyn Lofzang van Bachus, dus te pas brengt.

Men

of vierkant, hoog of laag, naar 't geen de Priefters daar op te verrigten hadden. Op het buitenrond, of zoo zy vierkant waren, op de plint beelden hebbende van Feftoenen van bloemen, vrugten, offerfchalen, bekkeneelen enz. Ook wel omvlogten of behangen met Feftoenen van levend groen, doormengeld met bloemen, of vrugten; welke af hingen of gefchikt werden, naar vereifch van het geofferde, of naar de onderfcheyden Godenbeelden voor welke het offer gefchiede. Daar benevens is het ook niet even veel (dit behoord een Konftenaar die zig in de oude Hiftorien oeffend te weten) wat foort van flagtvee men op 't outer brengt, aangezien een zelve offer, d'eene Godheid vermaak, en d'andere een afkeer verwekt.

Verkens wierden geflagt in velerhande voorvallen en opgeofferd aan verfcheiden Godheden. Als aan Jupiter nevens een ftier en fchaap, alle vyf jaren te Romen door den Tugtmeefter op het veld van Mars: aan Venus op de Bruiloften, om hare

Men zeit dat Febus heeft gemaakt in oude tyden
Een groot en hoog altaar, befluwt aan alle zyden
Met horens die hem bragt zyn zufter uit het velt,
Die menig horenbeeft by Delos had geveld.

Een potfig Dichter heeft deze volgende rymregelen daar op toegepaft,

Zoo eens de Mannen in 't gemeen,
De Hoornen zamelden by een,
Die dikwils de geliefde vrouwen,
Voor pluimen, zetten op hun hoofd:
Men zou daar mee op 't minft, gelooft
My, wel een altaar konnen bouwen,
Zoo hoog als in Egiptenland,
Ooit fpitze grafnaald is beplant.

hare gunſt tot de voortteling: aan Ceres, om dat zy de bezaaide akkers met hunne ſnuiten niet omvroeten zouden.

Den Grensgod *Terminus* werd in de eerſte tyden geen bloed geofferd; om dat hy een twiſtſcheider is tuſſchen de Landbewoonders en de Lantheeren, en de Dorpelingen waren jaarlyks op den 20 van Februarius gewoon zyn beeld te bekranſſen, en met offerkoeken te beſchenken. Naderhand werd hem een zuigende bigge opgeofferd. Zie *Ovid.* 23. *van zyn Alm: het* 15 *Hoofdſtuk.*

De Lampſaceners ſlagten jaarlyks een Ezel voor den Tuingod Priapus, en zy offerden het ingewand aan Veſta, op welker vierdag een Ezel word bepronkt met halscieraad. De overige krygen heilig avond en worden uit den rosmeulen ontſpannen, tot dankbare gedagteniſſe, dat de Ezel van Sileen, wanneer de Tuingod haar in den ſlaap ſtil meende te bekruipen, door zyn gebulk haar had gewekt, op datze dien ſnoepluſtigen mogt ontvlugten. Zie *Ovid.* 2. *Boek aan zyn Alm*: *het* 5. *Hoofdſtuk.* Op den Feeſtdag van Saturnus werd een menſch geſlagt. Welk onmenſchelyk bedryf ſproot uit misduyding van het Orakel. Dusdanig een dwaling (zeit H. Korn. Agrippa, in zyn boek van *de ydelheid der wetenſchappen* p. 20.) *is den Grieken en Italianen over gekomen uit de Dubbelzinnigheid van het woord* φῶς, *'t geen en een menſch, en een licht beteekend, waar uit eertyds de bezorgers der Feeſten van Saturnus, door des woords tweezinnigheid misleid, alle jaar aan Saturnus een menſch geofferd hebben, daarze hem met ontſteken waſſe kaarſſen of ander licht even eens hadden konnen te vrede ſtellen; welke misvattinge des volks ten laatſten door onderregting van Hercules begrepen zynde, zyn zy naderhand wyzer geworden.*

den. Hoewel nogtans de Karthaginenſers deze jaarlykſe onmenſchelyke menſchenſlachtinge (volgens getuigeniſſe van Curtius) *noch lange jaren hebben onderhouden.*

De Wyngaardeniers hadden voor gewoonte, alle jaar een Ram of Bok aan Bachus te offeren, op dat hy 't beſchadigen van den wynſtok zou voorkomen. Daar en tegen had Juno afkeer van een Geit. Hoewel die van Sparta, zedert dat Herkules hun was voor gegaan, jaarlyks een Geit op haaren feeſtdag offerden. Dusdanige byzonderheden, thans van ter zyden ingevloeit, zullen wy elders verhandelen, en ons tot de verdere opening der Printvertooningen begeven.

By het cieren der altaren daar wy even van ſpraken moeten wy ook zeggen dat de Heidenen gewoon waren met dusdanige vercierſelen de *plinten* tuſſchen de bovenlyſt, die het tempeldak ſchooren, en de *kapiteelen* op te pronken (daar deze marmere brok, of plaat XII. het bewys van aantoont) en dus inwendig in hunne gewyde Tempelen deden ſtellen; om den aandagt door die godvrugtige beſpiegelingen op te wekken. Gelyk dan deze ſteen om de gedagtenis daar van te behouden, gemetſelt in den muur boven de poort van St. *Juſt* ontrent Lions nog te zien is. Waar in zig boven de Feſtoen met offerbanden aan twee gehoornde Bekkeneelen geſtrikt zig ook doet zien een *Patera* zoo genaamd, dat is, Offerſchaal: hoewel dit woord ook van Virgilius gebruikt word tot die ſchaal, of het bekken daar men gewoon was het bloed der ſlagtdieren in te vangen. Zie *Oudaans Ro. Mog*: p. 557. Deze ſchaal diende om by de offerhande uit te drinken; *want* (gelyk de Heer L. Smids in zyn kantſchrift op Naſoos werken aanmerkt) *Zelden waren*

'er

'er offerhanden zonder Gaſtmalen, waar in voornamentlyk de exta *of ingewanden der geſlagte dieren werden opgeſmult, gekookt of gebraden van de Koks, die daar altyd tegenwoordig waren.* De gedaante van den pot of ketel, genaamt *olla* ziet men XIII. vertoond. Daar nevens aan XIV. het wierookkoffertje *Acerra* genaamd, waar uit de Prieſter, zoo haaſt het offervlees aan 't ſmeulen was, een deel nam en wierp het in 't vuur om den ſtank van 't gezengde vlees te verdooven. XV. Vertoond een draagbaar watervat, dienende om het offer te reinigen. Ook XVI. het vel van een ſlagtdier. Dit diende by wylen voor de Prieſters die den nagt over in de Tempelen bleven, om de Goddelyke antwoorden af te wagten van de Goden, over 't gene zy verzogten, om op te ruſten. Daar Virgyl op ziet in het VII. boek, als hy zeit:

Op vellen neergeſpreit heeft hy den ſlaap gezogt. Want de Goden (zeit Cicero) *ſpreken met de genen die ſlapen.*

Hier nevens aan XVII. vertoond zig 't *hoofd eenes Rams*, dat tot gelyke beduiding geſteld werd, als wy van 't hoofd des ſtiers gezegd hebben. XVIII. Vertoond de gedaante van een *Offerkruik*, daar de offerdienaars den wyn meê naar de Tempels, of daar de Offerdienſt geſchiede, droegen, en XIX. twee onderſcheiden *Kroezen*, om den offerwyn, (na dat de zelve al vorens gevuld waren uit de Offerkruik *Præfericulum* of *Sympulum* genaamd) op 't altaar te plengen, of de drinkſchalen te vullen.

XX. Een wit aarde kruikje met een engen hals *Urceus*, *Urceolus*, of *Guttus* genaamd (*Druppelvat* noemd het Oudaan) om dat 'er het nat als by druppelen

pelen uit liep, en gebruikt werd om water uit te ſchenken tot reiniging en waſſinge der handen, of om oly op de offerhande te gieten. In den jare 1520 is dusdanig een kruikje gevonden op den grond, of binnen de geſloopte muuren van het huis te Britten, bedenkelyk door Keizer Kaligula geſtigt; thans met het zeewater bedolven. Van dit kruikje (by den Heere van Waſſenaar nevens andere oudheden in bewaring) geven wy een afteekening, heel gelyk naar de gedaante die men daar van op verſcheiden penningen van Keizer Antoninus en andere ziet; nevens den Wichelſtaf. XXI. waar van Oudaan zeit: *De Wichelaar zullende eenige voorteekenen nemen, hield dezen ſtaf in de hand, en teekende of ſtreepte daar eenige ſtreken des Hemels mede af, om tuſſchen de zelve de voorteekenen van 't geen 'er voorkwam waar te nemen, zonder zyn oogen wyder te laten weyden.* Die ook van gedachten is: *Dat* (nadien de zelve hol was) *de Wichelaar daar op heeft konnen blazen, en daar meê geluit maken, als met een krygsklaroen.* XXII. De Kwispel, of de Beſprengkwaſt. Deze diende nevens een Laurier of anderen groenen tak, om de Offeraars of 't geofferde, gedoopt in 't water daar d'offertoorts in uitgebluſt was, te beſprengen: voor welk beſprenkelen d'oude Heidenen groote achtinge hadden, verbeeldende zig daar door van misdryf-ſmetten gezuivert te worden. *Virgilius*, beſchryvende de uitvaart van Miſenus, zegt; *dat Coryneus de beenderen in een koper vat gezet hebbende, de geenen, die daar rondom waren, drywerf met ſchoon water beſprengde, gebruikende tot een Kwispel een Olyftak.*

Hier by vertoonen wy XXIII. het Wywatervat. Dit werd geplaatſt aan, of in den ingang

der Tempelen, om de genen die tot de zelve ingingen te befprengen. Gelyk wy 'er dan een van geen oncierlyken ſtal, uit een oud overblyfzel nagebootſt doen zien. Eindelyk XXIV. het Afbeeltſel van de holle Schotel of Bloetpan *Diſcus* genaamt. Oudaan noemt de zelve een Platteyl, en wierd gebruikt om het bloed der Offerdieren welke geſlagt wierden in te vangen, of om de ingewanden daar in te reinigen. De Konſtſchilders moeten ook niet verzuimen eenige *Fluiteniſten* of Pypers by de Offerhande te plaatſen; aangezien de zelve daar, en in de Lykſtatien, en blyde Feeſten alzins in 't ſpel komen: ſpelende zy op enkele Fluiten *Tibæ* genaamt, en dubbele Fluiten, die regs en links behandelt, d'eene een hoogen of ſcherpen, d'ander een lagen of doffen toon ſpeelden. Waar van wy verſcheiden ſoorten *A. B.* C. uit oude marmere gedenkſteenen vertoonen, in de even voorgaande print.

Van meer andere byzonderheden zullen wy op een andere plaats ſpreken, als wy van de Feeſten die onder de Heidenen in gebruik waren zullen handelen, en inzonderheid van zulke, die met woeſte dertelheid, dronkenſchap, en geilheid verzeld gingen. Dus willen wy onze tuſſchenrede hier afbreken.

Met het openen van dit nieuw Toneel, verſchynd DAVID TENIERS en HENR. VANDER BORGHT, gevolgt van hun tydgenooten.

Een onbedreven ſtuurman mag na veel dobberens op de woeſte baren eindelyk zyn haven bezeilen, maar die by tyds een ervaren loots inneemt gaat veel zekerder.

DAVID TENIERS de oude, nam in zyn begin tot leiding den bedreven Loots in de Konſt P. P.

RUB-

RUBBENS, onder wien hy zoo veer gevordert is, dat hy zig naar Romen begaf om zyn Konſt voort te oeffenen. Hy heeft tien jaren in Italien gewoont by den berugten ADAM VAN FRANKFOORT, bygenaamt *Elshaimer*. D'een en d'andere verſchillige behandeling van Schilderen mengelde hy onder een, en hield zig aan die wyze zoo in 't groot als klein. Hy was een Antwerpenaar, geboren in 't jaar 1582. en is geſtorven 1649.

HENRIK VANDER BORGHT de oude, is geboren te Bruſſel in 't jaar 1583, maar met zyne ouderen in den jare 1586, om de beroerten, waar door Braband inzonderheid in dien tyd geſchokt werd, vervoerd naar Duitſchland, daar hy opgevoed is. Tot zyn jaren van begrip gekomen viel zyn genegenheid op de Schilderkonſt, waarom zyn ouders hem beſtelden by den Konſtſchilder GILLES VALKENBORG, van wien affcheidende hy zyn Konſt voortgezet heeft in Italien. Van daar wedergekeert heeft hy zig tot Frankendaal neergeſlagen, en daar gewoont tot den jare 1627, wanneer hy met 'er woon te Frankfoort is gekomen.

Hy was ook een groot kenner van allerhande *Rariteyten* en *Antique Medaljes*, dat hem inzonderheid by den Graaf van Arondel bemind maakte. Hy is in een goeden ouderdom geſtorven: maar waar, en wanneer, is my tot nog toe onbekend gebleven.

Onder het getal der Schilderen, die wy by *Korn. de Bie* geboekt vinden zonder eenig merk van hunne Geboorteplaats of Sterftyd, nog ook by wien zy de Konſt geleerd hebben, word gemeld.

WENCELAUS KOEBERGER. Hy was *Præfectus Generalis Montium Pietatis Bruxellis, Alberti Archiducis quondam Pector humenarum Figurarum.*

Dat is Schilder van den Aartshertog Albertus, en algemeen Bewindsman van de Bergen der Barmhertigheid te Bruſſel; het geen de Lombart betekend. *Florent le Comte, Schulpteur, & peintre te Paris*, ſchryft in zyn *Kabinet der Konſten*, dat hy is geweeſt een Leerling van *Marten de Vos* die geſtorven is in 't jaar 1604. oud 70 jaar: waar by hy doet dit volgende verhaal: Dat KOEBERGER door de min getroffen, verliefde op de *Dochter* van *Marten de Vos*, en dat hy om die Minnedrift te verzetten voornam een Reis naar Romen te doen, *denkende* (als het ſpreekwoord zeit) *Uit het oog, uit het hart*; gelyk 't ook gebeurde.

Als hy dan een wyl tyds te Romen geweeſt had vertrok hy naar Napels, daar hy kennis maakte met een Brabander *Franco* genaamd, een van de eerſte en berugſte Schilders in dien tyd. Hy was hier niet lang by geweeſt, of hy verliefde (want Kupido vervolgde hem met zyn minneſchigt) op de *Dochter* van *Franco*, zoodanig dat hy haar ten huwelyk verzogt, het geen hem, om dat hy een jongman was van goede hoop, en een grooten geeſt bezat, toegeſtaan werd. Hy bleef dan nog eenigen tyd in Italien naarſtig en yverig de Konſt voortzetten naar de beſte voorbeelden, maar vertrok eindelyk naar Braband. Te Antwerpen heeft hy in de kapel van de *Arbalêtriers* in de Lievevrouwe Kerk geſchildert een St. Sebaſtiaan grooter als 't Leven; en eenige vrouwtjes in 't verſchiet, weenende om de marteldood van dien Sant, in welks wezen hy de doodelyke trekken zoo natuurlyk had vertoond, dat'er alle konſtkenners van verwondert en verbaaſt moeſten ſtaan, als zy het zagen. Maar dit was zyn ongeluk, dat het ſtuk niet

niet lang in de Kerk hing of het hoofd van den Sant was 'er met een mes (zonder te weten wie het gedaan hadde) uitgefneden, en weg geftolen. Hy vulde het gat weder met een ftuk geplumierd doek en fchilderde daar weder een ander hooft op, maar dit lukte zoo wel niet als het eerfte. Daar na trok hy van Antwerpen naar Bruffel om den Hertog Albert, die hem voor zyn Schilder heild; en inzonderheid beminde, om dat hy zoo Medaljekundig was. *Glaude Fabri de Peyrefc* kwam uit Vrankryk om zyn Kabinet te zien. Hy vertoonde het hem en wees hem veele dingen tot berigt daar ontrent dienende. KOEBERGER verftond zig ook op de Bouwkunde, zoo zeer, dat hy is Bouwmeefter geweeft van de Kerk der Lieve Vrouw van *Montaigu*, die hy maakte naar 't model van St. Pieters Kerk te Romen; ook de Auguftine Kerk te Bruffel. Hy heeft ook veel Fonteinen en cieraaden in des Hertogen Paleys te *Fornure*, anders *Veurné*, gelegen tuffchen Nieupoort, Duinkerken, en Dixmuyden, de vermakelykfte Landftreek van Vlaanderen gemaakt. Uit welke omftandigheid men (al is men geen Edipus) wel ramen kan in wat tyd hy geleeft heeft, om hem een plaats onder de braafte Konftoeffenaars in te fchikken. Want de Aartshertog Albertus, zoon van Keizer Ferdinand den tweeden is geboren 1560. getrouwd in 't jaar 1599, en geftorven 1621. Des zullen wy (vermits ons niets nader daar ontrent gebleken is) hem plaatfen op 't jaar 1583.

Men ziet zyn Beeltenis, gevolgt naar de affchildering van *A. van Dyk* in de PLAAT F. boven aan nevens dat van L. VAN UDEN.

Leiden vrugtbaar in 't voortteelen van Konftenaren bragt voort in 't jaar 1584

JAKOB WOUTERSZ. VOSMEER, afkomftig van het oud geflagt der Vosmeeren. Deze is eerft geweeft een Landfchapfchilder, maar begaf zig naderhand geheel tot het fchilderen van Bloemen waar in hy zeer gelukkig is geweeft. In zynen lente tyd heeft hy Italien bezogt, en keerde van daar in 't jaar 1608, (toenmaals 24 jaren oud) weder in zyne geboorte Stad Delf, alwaar hy de Konft (fchoon hy *Majoor* van de Borgerwagt was) tot genoegen der konftliefdigen bleef oeffenen tot dat hy ftierf in 't jaar 1641.

In dit zelve jaar is binnen de Stad Leiden geboren DAVID BAILII, Zoon van *Pieter Bailii*, die in zyn tyd een Konftig Schilder is geweeft. Zyn Vader ziende in hem van der jeugt aan een natuurlyke drift tot de Konft doorfteken, liet hem eenigen tyd by zig zelven zoo wat teekenen naar prenten. By toeval gekomen op den winkel van *Jaques de Geyn*, kreeg hy genegenheid om het graafyzer te leeren behandelen, 't geen hy oeffende een jaar lang, en daar in wel toenam. Dog hebbende meerder zugt tot de Schilderkonft, befteeden hem zyn Vader by *Adriaan Verburg* om in die Konft onderwezen te worden, alhoewel hy zig in dien tyd geneerde met de geneeskonft te oeffenen, en bleef daar eenigen tyd, tot hy in den jare 1601 naar Amfterdam vertrok om de Konft voort te zetten onder 't onderwys van *Kornelis vander Voort*, toen geagt den beften Pourtret Schilder, waar by hy omtrent zes jaren bleef. En alzoo dezelve veele konftige Schilderyen van andere meefters hadde, vond hy gelegenheid om 'er nu en dan een na te fchilderen, onder deeze was een Tempel van *Steenwyk*, dien hy zoo konftig naargebootft had, dat de gemelde Steenwyk bezwaarlyk het

het een ſtuk van het andere konde onderkennen.
Van Amſterdam weder tot Leiden gekomen, maalde hem de reisluſt in 't hoofd. Dus vertrok hy in den Wintertyd 1608, naar Hamborg; daar van daan naar Duitſchland, tot Frankfoort, Noremborg, Augsborg, en verſcheide andere Steden; door Tirol naar Venetien, en van daar tot Romen, om de behandelinge der Italiaanſche Konſtſchilders, waar 't mogelyk, af te zien, en een lange wyl verblyf te nemen; maar zeker toeval deed hem, als hy daar niet lang geweeſt was, van voornemen veranderen en weder naar Venetien keeren; daar hy maar vyf maanden bleef, en van daar genoegzaam weder langs den zelven weg dien hy van te vooren gereiſt had, naar zyn Vaderland keerde; dit was in 't jaar 1610. Door Duitſchland naar beneden komende heeft hy verſcheiden Hoven aangedaan, daar hy een ſtaal van zyn Konſt tot gedagtenis liet, inzonderheid aan 't Hof van Brunswyk, daar hem de Hertog een jaarlykſe wedde wilde toeleggen, zoo hy zig voor eenige jaren tot zyn dienſt wilde verbinden, 't welk hy affloeg. Eindelyk wars van 't reizen, is hy in den jare 1613 weder tot Leiden gekomen, om, als hy uitgeruſt zoude hebben, zyn Konſt in ſtilheid te oeffenen.
De menſchen (zeit het ſpreekwoord) *leven by veranderinge*: dit is aan onzen DAVID BAILII, ook gebleken, want in den jare 1623, verwiſſelde hy zyn kloek penceel, voor de fyn verſnede Pen; en teekend veele Pourtretten uitvoerig, met inkt, (die hy dan met het penceel voort opmaakte) op parkement, daar de liefhebbers van de Konſt groot genoegen in hadden.
Simon van Leuwen, meld (in zyn *Korte beſchryv.*

van Leiden) om dezen tyd ook van eenen *Jan Arentsz.* die een goed Landfchapfchilder was.

Friefland heeft in deezen vroegen tyd meê flikkeringen van een verborgen konftvuur doen uitlichten in zyne fteedelingen.

PIETER DE VALK geboren te Leeuwaarden 1584. was de Zoon van een Zilverfmit en Borger van die Hoofdftad van Friefland. By wien hy de Konft geleert heefd weet ik niet, *maar dat hy zig in zyn jeugt geoeffent heeft naar de Penceelkonft van A. Bloemaart* (zeit Joh. Hilarides van Bolswerd) *blykt aan een ftuk Schildery dat nog te zien is by zyn Dochters Dochters Dochter Antje Ieppes te Sneek.* Waar van wy naderhand zullen fpreken.

Valk reisde naderhand om zyn Konft voort te oeffenen naar Italien, daar hy verfcheiden achter een volgende jaren bleef. Weder t' huis gekomen zynde kwam hy te trouwen en won twee Zonen, die in hun jeugt meê derwaards trokken, d'een door luft tot de Konft gedreven, d'ander op zyn handwerk, en tot gezelfchap van zyn broeder, op de lange reis. Dog deze misleid en bedrogen door een Genuwees, werden in Barbaryen voor flaven verkogt, zonder ooit weder op te dagen. De Vader fchilderde onderwyl te Leeuwaarden op 's Princen Hof verfcheiden Beeltenifen, Hiftorien, Landfchappen enz. die in waarde gehouden worden, en voor een gedeelte daar nog te zien zyn.

Zyn Borftbeeld konftig en uitvoerig door hem zelf gefchildert 1605, in zyn 21 jaar, te Sneek by zyn Dochters Dochters Dochter te zien, doet ook 't effens zien, dat hy op dien voet voortgegaan, naderhand een braaf meefter moet geweeft zyn.

Antje Ieppes bove gemeld heeft een afteekening na 't zelve gemaakt, en ons van Sneek toegezonden

den om de gedagtenis van haren overgrootvader onder de Konſtſchilders levendig te houden. Men zie die Beeltenis geplaatſt in de Plaat G.

WILLEM VANDER VLIET, (wiens afkomſt is van een jonger Zoon) uit het oud adelyk geſlagt van *Vander Woert*, is geboren te Delf in 't jaar 1584. had een vaardig, en vloeijend penceel, ſchilderde Hiſtorien, (zeit de Stads ſchryver) dog begaf zig naderhand tot het ſchilderen van Pourtretten, tot dat hy overleed in Wintermaand 1642 oud 58 jaren. Deze had ook een Broeders-Zoon HENRIK VAN VLIET genoemt, die ook de Konſt hanteerde, en lange jaren onder zyn Ooms opzigt zig oeffende in 't ſchilderen van Hiſtorien, Nagtlichten, Perſpectiven; naderhand begaf hy zig by den berugten *Mierevelt*, om zig tot het Pourtretten ſchilderen te oeffenen. Dog zyne kerkjes van binnen in te zien, en op de wyze van *Em. de Wit*, met geeſtige Vallichten en beeltjes geſtoffeert behagen my wel beſt.

GUILIAM NIEULANDT, geboren t' Antwerpen in het jaar 1584. was een Leerling van *Roelant Savry* t'Amſterdam, by welken hy in 't jaar 1594. kwam om de Konſt te leeren. Waar na hem de Reisluſt den Schilders inzonderheid als aangeboren, in 't hoofd kwam; Hy vertrok naar Rome en woonde drie jaren by den berugten *Paulus Bril.* Zyne genegendheid ſtrekte byzonder tot het verbeelden van vervallen en door den tyd, en woede geſloopte Roomſche gebouwen, Triomfbogen, Tempelen, Badſtoven, Graven en dergelyke ſchuilhoeken van uilen en vledermuizen, of vervallen holle ſpelonken, daar men de Echo hoord nabaauwen, waar van hy 'er ook een goed deel zelf met de naald in koper geëtſt heeft. Hy was ook

een goed Digter, naar dien tyd te ſchatten. Hy keerde in den jare 1607. weder naar zyne geboorteſtad Antwerpen, en van daar met 'er woon t'Amſterdam, alwaar hy geſtorven is in het jaar 1635.

CHRISTIAAN JANSZ. VAN BIEZELINGEN, zyn tydgenoot, was geboren te Delf, maar in wat jaar, heb ik niet konnen naſpeuren; maar hy was in den jare 1584. al berugt voor een goed meeſter in de Konſt, en over zulks heb ik hem geen voeglyker plaats konnen inſchikken. Van hem word verhaald, dat hy den * Prins van Oranje in dat zelve jaar te Delf doorſchoten zynde van Balth. Gerards, na dat door den Staat verboden was naar zyn wezen eenig pourtret af te malen, op dat het miſſchien in handen van 's Prinſen Vyanden komende hun ſtof van ſpotten zoude geven, echter gelegenheid gevonden heeft om 't doode lichaam van den Prins te zien, en een ſchets van het wezen te maken, ja de gelykenis zoo wel getroffen heeft, dat men het zelve naderhant boven alle andere afteekeningen heeft gekeurt: waarom ook § *Henrik Gerritsz. Pot*, als hy dat groote ſtuk in 't jaar 1620 maakte dat op het Raadhuis te Delf in Schepens Kamer hangt, zig van dat Model bediende. 'T geen vorder van hem verhaald word, is dit, dat hy zommige zyner goede vrienden, die een reis naar Spanje zouden doen, aan boord van 't Schip ging bezoeken, om het laatſte vaar wel met

* David Flud van Giffen, Predikant te Dordrecht heeft het pourtret van *Balthaſar Gerards*, den Moorder van Willem den I. Prins van Oranje, onder zyne Rariteiten gehad, door dezen van Biezelingen naar 't leven afgeteekent, toen hy in banden was.

§ Beſchryving van Delft, pag. 845.

met hun te drinken: en in die vrolykheid, op het ſterk aanhouden zyner vrienden (terwyl het Scheepsvolk vaſt zeyl maakte) met zyn vrouw en twee kinderen meê gevaren is. In Spanje gekomen, raakte hy te Madrid aan 't Hof, en is daar gebleven tot dat zyn vrouw overleden was; waar na hy naar Holland ſcheepte, daar hy een andere heeft getrouwd, waar mede hy is te Middelborg in Zeeland gaan woonen, daar hy ook geſtorven is in 't 42 jaar zyns Ouderdoms.

De Stad Antwerpen die wel den grootſten naamrol (in vergelyking van andere Nederlandſche Steden) zou konnen uitleveren, heeft ook d'eer dat binnen haren wal in den jare 1585, geboren wierd.

GASPER DE KRAYER. Van wien *Korn: de Bie*, aldus tot zyn roem ſpreekt:

Want al het geen hy doet is lieffelyk gedommelt,
Heel zwierig zoet en mals, verdreven en geſchommelt.

Hy heeft de Konſt geleerd by *Raphael Coxi*, en zoodanig daar in van tyd tot tyd toegenomen, datmen hem onder de berugte Konſtenaars teld. Van zyne Konſt getuigen nog Bruſſel, Gent enz. ook Nazaret, by Lier gelegen, daar hy verſcheide altaarſtukken geſchildert heeft, die het gemoed tot aandagtige beſchouwingen kunnen opwekken.

Hier by verſchynd de Konſtſchilder en Zededigter DIRK RAFELSZ. KAMPHUIZEN geboren te Gorkum in 't jaar 1586.

Zyn Vader Rafel Kamphuizen, uit een adelyk geſlagt geſproten, was een Heelmeeſter, om zyn oordeel in de Geneeskunde en hups gedrag by elk be-

bemind: en zyn moeder (welkers Vader Hans van Mazeik, een Koopman van Gorkum om de belydenis van zyn geloof onthalſt werd) was berugt om haar zonderling godvrugtig leven onder de Doopsgezinden. Deze ſturf als DIRK acht jaren oud was, en zyn Vader volgde haar in kort na. Zyn oudſte Broeder die getrouwd was, en den winkel van zyn Vader na deszelfs overlyden waar nam, ziende een groot vernuft in zyn jongſten Broeder, en hem tot de Schilderkonſt geneigt, beſtelde hem by eenen *Diderik Govertze* om de Konſt te leeren welken hy in eenige jaren door naarſtige oeffeninge niet alleen naby kwam, maar ook in Konſt te boven ging. Van zyne geſchilderde Tafereelen zyn my nog eenige voorgekomen waar in verbeeld waren Boere ſtalletjes, en Landſchappen met beeltjes, koetjes, paerden enz. ook verbeeldingen van Maneſchyn enz. Ook zommige van zyne Penteekeningen, waar in hy zonderling uitſtak, beruſten nog onder zyne vrienden. Hy oeffende de Konſt tot zyn achtiende jaar, wanneer hy door aanradinge zig tot de taaloeffening begaf, waar in hy zoo bovenmaten vorderde, en zig zoo wel gedroeg, dat, als de Heer van Langerak en Nieupoort tot Leiden kwam om by de Profeſſoren te vernemen of zy geen bekwaam perſoon op de Academie kenden dien hy 't opzigt zyner Kinderen mogt toebetrouwen, Armyn onzen KAMPHUISEN inzonderheid hem daar toe aanprees, gelyk hy gevolgelyk ook tot dien dienſt overging, en zig daar ook zoo wel in kweet, dat hy daar na ook tot deszelfs *Sekretaris* of Geheimſchryver wierd aangeſtelt.

Onderwylen had hy zig in zyn buitentyd naarſtig in de Godgeleertheid geoeffend; en zynde wel beſpraakt,

ſpraakt, en van deugdſaam leven, werd hem van zyne vrienden geraden zig van den dienſt te ontſlaan, en zyne oeffening alleen aan te leggen tot den Predikſtoel, 't geen wel gelukte. Want na dat hy eenige reizen de Preekbeurt van Do. Taurinus in de Domkerk tot Utrecht tot groot genoegen van de gemeente had waargenomen, kreeg hy, door voorſpraak van de Heeren Ledenberg en Langerak, een vaſten dienſt te Vleuten.

Altyd voor wind en ſtroom te varen is maar zelden het lot der vromen. Wat gebeurt'er? Als hy op eenen morgen in zyn Boekvertrek zit, komt een verſchrikkelyke groote Uil met groot gedruis aanſcheren, en zig neer zetten voor het glasraam. Hy hervat zyn vlugt andermaal, dringt met groot geweld door de glazen in zyn kamer en zet zig neder op zyn Schryfleſſenaar, ziende hem met vreeſſelyke opgeſpalkte oogen aan. Hy daar van niet weinig verzet, grypt egter dit dier en werpt het tegens den want dat het ſtierf, raapt het eindelyk op, en draagt het naar beneden om dit monſter aan zyn vrouw (want hy was toen al getrouwd) te vertoonen, die immer zo min als hy met dit voorval in haar ſchik was, vreezende dat dit niets goeds beduidde, maar een voorteeken was (zeit de Schryver) dat de Kerk-Uilen hem plagen zouden, gelyk na weinige dagen gebeurde dat'er een verbodſchrift wierd afgekondigd, waar in Kamphuizen en alle die van zyn gevoelen waren niet alleen den Predikſtoel, maar ook het Leeraren in huizen, ſchuren ook in 't open Veld, op verbeurten van lyf en goed verboden werd; zedert welken tyd hy als een verbanneling hier te Land en elders in bekommertheid heeft moeten omzwerven, en zig by deze en gene van zyne vrienden verſchuilen. Waarom ook

Lam-

Lambert Jakobze Konſtſchilder en Prediker te Leeuwaarden hem ried het Prediken voor een tyd te ſtaken, en zig tot eenig ander burgerlyk beroep, of Winkelnering te begeven. Maar zyn yver was te vlammende om naar dien raad te luiſteren, zig niet ontziende het gevaar dat hem met loode ſchoenen alzins naging te ondergaan. En hoe afſchuwelyk de leer van Armyn, en wat op die leeſt ſchoeide, in dien tyd uitgekraaid wierd, blykt aan dit eene ſtaal; Dat zyner vrouwe moeder, welke te Dordrecht woonde, hem met ſchroom eenen nagt herbergde, vreezende voor oproer, aangezien het in dien tyd zoo gevaarlyk was een Remonſtrant, als een gedrogt in huis te nemen. *Tantum poteſt præjudicata opinio.* Zoo veel vermag het vooroordeel, zeit Cicero. Dus veer genoeg.

Hy heeft een Zoon naargelaten, welke de Schilderkonſt geoeffent heeft, maar daar kan niet breed van geroemd worden. En 't ſcheen ons vreemd dat een Vader, die getragt heeft elk van de Konſt af te ſchrikken, in hem geen af keer tot de Konſt verwekte: ja men had dien goeden man al beſchuldigt van onverſtant, tot ons *het levens bedryf van D. R. Kamphuizen*, gedrukt by *J. Rieuwertſz.* 1699. in handen kwam, en aanwees dat hy niet de Schryver, maar alleen de vertaler is geweeſt van het Straf-Rym, *Idolelenchus*, dat in zyn Rymwerken ſtaat, en dus begint:

Beeldryke Schilderhand, na aapſter van Gods hand,
U wil ik door gedigt, afſchild'ren voor 't verſtand;
Verleidſter van 't gezigt, dat zig verſtaat op 't ſterf-
felyk.
Uw tooverſche vergift is meê al ziel verderffelyk.

De

De Bouw van dit gantſche hekelſchrift is gegrond op het misbruik der Konſt. Als de Keizer Julianus beval dat men onder de Beelden van Jupiter, Mars, Mercurius en meer andere Goden zyn Beeltenis zoude plaatſen, en dezelve op zware bedreigingen belaſte Goddelyke eere te bewyzen: wie had nu de ſchult, of was oorzaak tot deze verfoeilyke afgodery? Niet de Konſtenaar, om dat hy maker van het zelve was, en des Keizers Beeltenis op de Beelden der Goden ſtelde; wyl dezelve geen meerder agting voor het zelve daar door konde hebben als voor eenig ander Beeld; gelyk verhaald word van zeker Beeldſnyder, die een Chriſtus Beeltje van Palmenhoud gemaakt had, het welke hem, ziek zynde, van den Prieſter voorgehouden wierd. En als hy geen de minſte eerbewyzinge, of agtinge voor het zelve betoonde, vraagde de Prieſter wel degelyk verwonderd hem of hy zyn God niet meer kende, aangezien hy geen bewys daar van blyken deed: waar op hy antwoorde: *Zouw ik dat niet kennen, dat ik zelf gemaakt heb van Palmhout?* maar het was de Keizer (om weder tot ons vorige gezegde te komen) die door Schandelyke Eerzucht vervoerd, zyn onderdanen met geweld dwong voor de zelve te ſtuipen. Over zulks worden de gemaakte Beelden alleen door misbruik verheven; en dus kon ook Geſteranus op dien voet ook wel den wyn, welke van een nuttig gebruik is, om dat de zelve veeltyds misbruikt word; meê wel hebben veragt. Die dit volgende rympje,

Die Beelteniſſen maakt door verf, van hout, of ſteen,
Maakt die ook Goden? neen: maar die hun ſtort gebeên,

Ge-

Gemaakt heeft verſtond het vry beter, en dus ook *Jan de Brune*, (daar hy in zyn *Wetſteen der Vernuften*) in opzigt van den wyn zeit:

De ſchult u zelve geef als gy iets doet beſchonken,
De Wyn en doet het niet, maar die hem heeft gedronken.

Utrecht, thans door het vertrek van den Konſtſchilder *Gerard Hoed*, byna geheel ontbloot van Konſtoeffening, kon in voorleden tyden nevens voorname Hollandſche Steden roemen op vele vernuften. Onder deze is niet van de minſte geweeſt KORNELIS POELENBURG, geboren in 't jaar 1586. 't ſchynd my toe of die Eeuw geen agtinge heeft gehad voor Konſtenaren, ten zy de zelve Romen gezien hadden. Immers de meeſte van de Konſtſchilders in dien tyd, die my in 't ſchryven voorkomen, hebben in hunne Jeugt al eens derwaarts gereiſt.

POELENBURG heeft meê dat ſpoor gevolgt. Te Rome gekomen behaagde hem de behandeling van *Ad: Elshaimer*, zoo dat hy toeleide zyn voorbeeld te volgen: maar 't leed niet lang of hem bekoorde de zagte, en lieffelyke behandeling van *Rafaël*, inzonderheid omtrent zyne naakten. Eindelyk nam hy een eige wyze van Schilderen aan, en oeffende zig voorts naar 't leven, en quam zoo veer dat hy boven zyn tydgenooten heeft uitgemunt zoo in teederheid, poezelheid, en ſchoone omtrekken, als ook aangename verkiezinge, geeſtige byvoegzelen van oude ruinen, natuurlyk gekleurde landſchappen, dunne en heldere luchten; 't geen zyne meenigvuldige Konſtwerken, in de geagtſte Kabinetten te vinden, getuigen konnen.

Hy heeft d'eer gehad dat verſcheide Kardinalen op

G.P. 128. Jak. Houbraken Sculp

op zyn aanlokkelyk penceel verſlingert, hem hebben komen bezoeken, om hem te zien ſchilderen. Gelyk hy ook in zyn vaderland wedergekeerd, ſtraks van Koning Karel in Engeland ontboden werd, voor wien hy verſcheide Kabinetſtukjes maakte, daar hy rykelyk voor betaald werd. Waar na hy weder tot Utrecht quam, daar hy zyne overige levensjaren ſleet, en ſtierf in 't jaar 1660. weinige jaren na het overlyden van zyn eerſten Leermeeſter *Abraham Bloemaart*. Zyn beeltenis zietmen boven aan in de Plaat G. nevens eene niſſing met naakte vrouwtjes tot aanduiding dat hy in 't verbeelden der zelve, zyn meeſten roem behaald heeft.

Onder zyne voornaamſte Leerlingen, die hy in de Konſt heeft opgekweekt, mag men tellen *Joan vander Lis*, geboren tot Breda. Deze kwam hem zoo na in de eigen wyze van verkiezing, natuurlyke vermenginge der verwen en penceelbehandeling dat zyn werk, dikwils voor POELENBURGS werk is aangezien.

Daniel Vertangen, een Hagenaar, ſchilderde heel bevallig Valkejagten, badende Vrouwtjes, en danſſende Bachanten, in cierlyke landſchappen.

François Verwilt van Rotterdam, heeft in zyne naakte beeltjes, meê de zelve wyze van ſchilderen gebruikt: dog zyn landſchapppen en ruinen ſchilderde hy (zeit Sandrard) op de wyze van *Kornelio van Bojo Leubourys*.

Zoo was ook *Warnard van Ryſen*, geboren te Bommel: die zig naar Italien begaf om zig voort in de Konſt te oeffenen. Wedergekeerd tot zyn geboorteplaats, werd hy de Leermeeſter van den Konſtſchilder *Gerard Hoet*; maar dit duurde maar een jaar; want hy begaf zig tot den Juweelhandel, en vertrok naar Spanje daar hy geſtorven is.

POELENBURG had ook een Neef *Willem van Steenree* genaamt, die by hem de Konſt leerde.

Onder zyne tyd- en Konſtgenooten komt ALEXANDER KEERINGS ten Toneel; deze was een fraai landſchapſchilder, maar had geen handeling van beeldwerk, waarom *Poelenburg* wel de meeſte van zyne ſtukken met beeltjes heeft opgeciert.

Dat de natuurdrift, een gebiedende meeſtereſſe is, heeft de bevindinge, en vele voorbeelden ons geleerd, en zal nader beveſtigt worden met de levensbeſchryving van JORIS VAN SCHOTEN. Deze is geboren te Leiden in den jare 1587. en was van der jeugt af aan zoodanig van natuur geneigt tot de Konſt, dat hy ter ſchoole gaande, in ſteê van letteren, zyn papier, met mannetjes, en dieren, als honden, katten en zoo voort bekladde, daar zyne ſchryfmeeſters veel tegen, en ook zyn ouders ongenoegen in hadden; en ook hoe dikwerf van hem gevergt, geen toeſtemming wilden geven tot het leeren van de teekenkonſt, ja 't zoude daar nooit toegekomen hebben, ten zy ymant van zyn'er ouderen kenniſſen (die een beminnaar van de Konſt was) zyn voorſpraak daar in waare geweeſt. Dit doet my gedenken aan de jaren myner jongelingſchap, toen ik in den zelven ſtaat geſteld, myne ouders niet konde bewegen dat zy my de teekenkonſt lieten leeren, maar getrooſt moeſt wezen twee agter een volgende jaren den twyndraat te hanteren by eenen Johannes de Haan. Thans Vendumeeſter, en gezworen Makelaar te Dordrecht, dog dit werken was van een gunſtigen onvoorzienen uitſlag; want deze de Haan nog nieuwling getrouwd zynde ging dikwils met zyn nieuwe vrouw vrienden bezoeken, en beval my het

toezigt van den winkel. Hy, die Leerling van *Nikolaas Maas* pourtretſchilder te Dordrecht geweeſt hadde, ziende myne drift tot de teekenkonſt, gaf my nu een teekening, dan een print om na te maken, om dus te beter in huis te blyven en daar agt op te geven; waar door ik zoo ver toe nam, dat eer ik myn tyd nog ten vollen uitgedient had, ik door voorſpraak van goede vrienden, al beſteed was by *Willem van Drillenburg* Landſchapſchilder van Utrecht. Dit was in den jare 1669. Om nu weder tot onzen VAN SCHOTEN te keeren; zyne ouders lieten zig bewegen, en hy werd in 't jaar 1604 ontrent 17 jaren oud, beſteed by *Koenraat vander Maas* een goed pourtretſchilder, daar hy in den tyd van drie jaren zoo toenam in de Konſt, dat hy konde op eigen wieken dryven. Toen bekroop hem de Reisluſt maar zyne ouders weerhielden hem in dat voornemen, en huwelikten hem uit: zedert welken tyd hy tot Leiden gebleven is, oeffenende zig dagelyks in 't ſchilderen van hiſtorien, landſchappen, en inzonderheid pourtretten, als'er op den Doele te Delf nog van hem te zien zyn.

De geheugeniſſen der dingen zyn een groot behulp om de gebeurde zaken aan haar tydſnoer te ſchakelen; maar wanneer de zelve door den tyd zyn geſleten en uitgewiſt, en niemant van dezelve iets heeft geboekt, kan men in den tydkring, waar in men de dingen beſluit, ligt mistaſten; aangezien men in dat opzigt de waarſchynlykſte giſſingen alleen maar tot behulp heeft. Wy vonden geen reden tot de levensbeſchryving van ERNESTUS THOMAN (vermits hy nooit in Nederland gewoont of verkeerd heeft) als om dat wy daar door het levensbegin van zommige Konſtſchilders,

ders, (waar ontrent wy alleen op giſſingen hebben toegegaan) nader bepaalt vinden, gelyk wy op 't eind zullen aanwyzen.

JAKOB ERNESTUS THOMAN geboren te Hagelſtein in den jare 1588, reisde (na dat hy in de beginſelen van de Konſt was onderwezen, en tamelyken voortgang had gemaakt) naar Italien ontrent den jare 1605. hy heeft 15 agter een volgende jaren te Napels, Genua en Romen in de oeffening der Konſt doorgebragt. Hy verkoos inzonderheid tot zyn gezelſchap te Rome *Adam Elshaimer*, *Pieter Laſtman* en *Johannes Pinnazio* anders *Jan Pinas*, die dagelyks met veel vlyt, wanneer de Zon boven de kimmen rees, de vermakelyke landzigten na 't leven afteekende.

Elshaimer geſtorven zynde vertrok hy naar zyn Vaderland, om de ſmart van zulk verlies te eerder te verzetten. Hy had zig deszelfs penceelbehandeling zoo zeer aangewent, dat verſcheiden van zyne ſtukken voor *Elshaimers* werk zyn aangezien. Hy ſtierf in dienſt van den Keizer te Landouw, op den 2 van Wynmaand 1653.

Wy zien hier uit dat *Pieter Laſtman*, dien wy op 't jaar 1581 geſteld hebben, met zyn vierentwintigſte jaar al te Romen was, zoo wy ſtellen dat onze THOMAN hem in 't jaar 1605, daar vond: dog dit kan niet zeker beſloten worden, aangezien dat'er ook wel ſommige jaren van die 15 jaren dat THOMAN in Italien is geweeſt, konnen verloopen zyn geweeſt, eer *Laſtman* en *Pinas* in Italien kwamen, of dat zy aan malkander kennis kregen. Het zy zoo 't wil, de waarſchynlykheid van hunnen geboorten tyd is ontrent den jare 1581. Nu volgt

PIETER FEDDES van Harlingen. Of hy een

een Glas- of Tafereelſchilder geweeſt is weet ik niet, nog ook iets van zyn levenswyze en Konſt. Maar in de buitencieraden van zyne in koper geſnedene Beeltenis, vertoonen zig Palet en Penceelen, en op den Boord van de Lyſt ſtaat PETRUS FEDDES PICTOR, 1615. dat ons hem doet onder de Konſtſchilders van de 15 Eeuw tellen. Van hem zietmen ook verſcheiden geëtſte Printen, gemerkt *P. Harlingenſis.*

Giſſen kan miſſen, zeit de oude Hollandſche ſpreuk. Dit zullen wy in het tegenwoordige voorwerp onzer beſpiegeling,

HENRIK TER BRUGGEN, bewaarheid vinden. *Korn. de Bie*, en *Joach. Sandrart* noemen hem by vergiſſing VERBRUGGEN, en ſchryven dat hy tot Utrecht 1587 geboren is. Maar uit een gedrukte *Notificatie* of waarſchouwing aan alle Liefhebbers van de Schilderkonſt enz. is my gebleken dat gemelde Hen. ter Bruggen een *Tranſiſalanus*, of Overyſſelaar was, geboren 1588, maar tot Utrecht trouwde, en woonde; want zyn vader kwam in den tyd der onluſten, oproeren en vervolgingen 1581 uit Overyſſel vlugten tot Utrecht, en is hy, zyn Zoon, en deszelfs nageſlagt daar zedert met 'er woon gebleven, uitgezondert dat thans zyn Zoonszoon Meeſter Hen. ter Bruggen in den Haag woond. Na dat hy de vaſte gronden der Konſt by A. Bloemaart geleerd had, bekroop hem de reisluſt, en begeerte om groote Meeſters op het loffelykſte ſpoor te volgen. Dus heeft hy vele buitengeweſten in zyn jeugt (behalve dat hy tien jaren te Rome gewoont heeft) bezogt; daar hy proefſtukken van zyn uitnemende Konſt, beſtaande in Hiſtorien gelaten heeft, inzonderheid, te Napels een groot ſtuk geplaatſt boven het hooge Al-

taar in de Groote Kerk. By dit ſtuk heeft hy geen naammerk geſteld, gelyk hy ook niet gedaan heeft by vele van zyne Konſtwerken, alzoo zyne vloeijende penceelhandeling in dien tyd genoegzaam alom bekent was. Een uitmuntend Konſtſtuk hangt van hem tot Middelburg by den Heere vander Streng, in zyn leven Ontfanger Generaal enz. verbeeldende een vrolyken Maaltyd, de Beelden levensgrootte. Hy heeft d'eer gehad dat *Rubbens*, wanneer hy tot Utrecht kwam om de Schilderkonſtoeffenaars te bezoeken, in gezelſchap van hun alle, zyne Konſt by uitnementheid roemde. Waar van Sandrart, die deze reis van *Rubbens* meld, en zelf zyn Leidsman geweeſt is, niet een enkel woort zegt, 't geen agterdenken geeft dat zy geen goede vrienden geweeſt zyn. Immers hier op vat het de Schryver van meergemelde gedrukte *Notificatie*, als hy deze uitdrukkingen van Sandrart doet: *In Italien den tyd tot zyn nut wel beſteed hebbende is hy naar zyn vaderland gekeerd, en heeft naar eigen geneigtheid, door diepzinnige en zwaarmoedige gedagten, in zyne werken de Natuur wel, maar onaangenaam gevolgt.* Zoo euvel neemt hy dit zwygen dat hy de ſpreuk: *Dat voor een levenden Ezel ligt is, een dooden Leeuw met den voet te treden*, op hem toepaſt.

Dog dit overgeſlagen. De Dood, als nydig over zyn roem, knipte zyn levensdraad af, op het 42 jaar, op Alderheiligen dag 1629. en 't zyner gedagteniſſe is dit volgende Graf-Schrift na gebleven.

Hier leit TER BRUGGEN, *door de Dood*
Verraſt, en overrompelt:
Van 't dierbaar levensligt ontbloot,

In

In 't duifter graf gedompelt :
Daar 't vleefch vergaat tot ftof.
Doch egter blyft de lof
Van 't geen hy heeft bedreven,
Ten fpyt der Afgunft leven.

Welke woorden overeenkomen met de uitdrukking, welke de Ridder *A. vander Werf*, tot geruftftelling van den Heere *Richart ter Bruggen*, in een brief aan hem uit Rotterdam den 18 van Grasmaand 1707, gefchreven dus laat invloeijen: *Brave Schilders hebben dit tot hun voordeel dat hunne werken de geheele Werelt doorwandelen, en derhalven altyd voor hun fpreken &c.*

Eindelyk werd gemelde Richart zyn Zoon in den jare 1707 van wil, om met eenige van zyns Vaders Konftwerken, (op het voorbeeld van den Athenienfer Konftfchilder Nicias) deffelfs geboorte Stad Deventer een gefchenk te doen, het welke ook gefchied is, gelyk my gebleken is uit een gedrukt Extract, uit het Boek van de *Refolutien* der Stad Deventer den 5 van Oegftmaand 1707.

Nu verfchynd de Konftfchilder PIETER BRONKHORST, geboren te Delf den 16 van Bloeimaand, 1588. Hoe verfchillig de driften der menfchen zyn, en hoe onderfcheiden in verkiezingen blykt, als men ziet dat de een dit, en een ander weder dat deel van de Konft tot zyne befpiegelinge en bewerkinge uitkieft. BRONKHORST verkoos niet het ligtfte, maar wel het zwaarfte en werkelykfte in de Konft, namelyk gezigten van Tempels en Kerken, geftoffeert met hiftorien; egter heeft hy het met veel roem uitgevoert; als inzonderheid aan twee bekende ftukken te zien is; waar van het eene geplaatft is in de Vier-

ſchaar op het Raadhuis te Delf, zynde een rykelyk en groots gebouw, en word daar in verbeeld Salomons eerſte-regt. Het tweede is te zien by de Weduwe van zyn Zoon, zynde een Tempel daar Chriſtus de koopers en verkoopers uitdryft. Hy ſtierf den 21 Juny 1661. Hem volgt

ADRIAAN VAN DER VENNE Schilder en Dichter. Deze is geboren te Delf Anno 1589. zyne ouders waren vermogende luiden herkomſtig uit Braband. Naar my toeſchynd uit de beſchryving die *Korn: de Bie.* van hem maakt, zoo is hy van zyne ouders te Leiden beſtelt geweeſt om de Latynſche taal te leeren. Maar hy leerde met een door 't lezen van d'oude Poëten zulke fraaije denkbeelden vormen, dat hy ook zugt heeft gekregen, om de zelven op 't papier, of met verwe af te malen, tot welken einde hy eenen *Simon de Valk*, meeſter Goudſmit en Schilder in den arm nam, die hem de grondbeginſelen der Konſt heeft onderwezen. Daar na van voornemen geworden om de Konſt met yver te vervolgen, begaf hy zig by *Jeronimus van Dieſt*, een fraai Schilder in 't graauw, waar by hy een geruimen tyd met yver de Konſt heeft voortgezet, en naderhand het door zyn vernuft zoo veer gebragt, dat zyn Konſt in dien tyd den Prins van Oranje, den Koning van Denemarken en andere Vorſten heeft behaagt. Hy is daarenboven een zinryk Dichter geweeſt, gelyk hy ook zyn ryk vernuft en Poëtiſche vindingen in menigvuldige ordonantien, die hy ten dienſte van de Plaatſnyders gemaakt, of geteekent heeft, wel heeft laten blyken; inzonderheid aan het dikwils herdrukte rymwerk van den Heere *Jakob Kats*, en een groot getal *Emblemata*, of Zinnebeelden, die hunne waarde onder de

Boek-

Boekminnaars behouden. Onder de Boeken door hem zelf beschreven zyn my bekent: *Zinnevonk op den Hollandschen Turf &c. Zinnedroom op het nieuw Wys Mal van den ouden Italiaanschen Smit* enz. in 12. En 't *Tafereel der belachende Waerelt.* 1635. in 4.

Gelyk een geagt Dichter den luister van die Konst te kort doet, wanneer hy zyne pen tot dertele Gezangen, Hekeldichten, en vuile belasteringen van zyn evenmensch gewent, niettegenstaande die dingen den Boekverkoopers dikwils meer voordeel bybrengen, en beter aan den man willen als wat goeds: *zoo ontluistert een Konstschilder* (zegt *Plinius*) *de zede Konst, zoo wanneer zyn penceel slegts kroegen, hoerewinkels, en andere veragtelyke, en schaamagtige dingen maalt:* gelyk gemelde *Plinius* al in dien vroegen tyd van eenen *Pyrcicus*, die niet als ergerlyke voorwerpsels en slegte grollen maalde, gewaagt.

Op 't laatst van de vyftienhonderste eeuw is'er geweest een JOHAN TORRENTIUS geboren tot Amsterdam in 't jaar 1589. Deze schilderde konstige en uitvoerige kleine naakten; maar de werkinge dier beeltjes, en 't geen dezelve verrigten, was niet alleen schaamagtig om aan te zien, maar geil, onkuis, onbeschoft, of ergerlyk, verleidende, en aanlokkende tot vuile bedryven: zoo dat hem zulks te maken en te verkoopen striktelyk en met bedreigingen verboden wierd. Maar wanneer hy daar niet naar wilde luisteren of zulks gehoorzamen; denkende met 't ontkennen het goet te maken, werd hy door last van 't gerecht tot Amsterdam in hegtenis gebragt: en daar over verhoort weigerde hy te bekennen, dat hy de maker was van 't gene waar mede hy

beſchuldigt wierd, ſchoon de bewyzen daar toe maar al te klaar waren. Des werd hy op de pynbank gebragt. Sandrart in den Latynſchen druk p. 299. zeit: *Dat de Raad of het Gerecht van Haerlem hem tot de pynbank bragt.* Maar hy bleef hardnekkig zonder het zelve te willen belyden. Dat nu zyn kop beter gehard was tegens de beſchuldiging, dan zyn lichaam om de pynbank te wederſtaan, bleek; want hy ſtierf onder 't pynigen. En het penceelwerk datmen van hem vond, werd door Beuls handen verbrand, in 't jaar 1640. De omſtandigheid van die zaak geeft duidelyk genoeg te kennen dat zyn tafereelen hebben geſtrekt tot aanritſelinge; niet zoo zeer tot de Cypriſche, als wel de Sodomitiſche wanbedryven. Zyn beeltenis 1628, wanneer hy 39 jaren oud was in koper gebragt, vertoonen wy in de Plaat G. agter *Daniel Segers.*

'T luſt ons hier (by gelegentheid van dit vuile voorwerp) de ſchoone les van *F. Junius* in zyn 3 Boek *van de Schilderkonſt*, in te laſſen, daar hy van zulke ſchandelyke tafereelen zeit: *Datze de wulpſe begeerlykheid van de onbezinde aanſchouwers, door de ontuchtige vertoonſelen gaande maken: Dus behoord een opregt en eerlyk Konſtenaar agt te geven, dat hy zig niet om 't voordeel, of ydel lofgetuit van een ligtvaardigen hoop, tot het verbeelden van dusdanige dingen laat vervoeren; aangezien verſcheiden groote Meeſters d'aanzienlykheid van een eerlyken naam kwyt geraakt zyn, om dat zy den roem van ik en weet niet wat voor een klugtzinnige geeſtigheid al te hittiglyk najaagden.*

Hier paſt het ſpreek woord: *Men behoeft geen luizen in de pels te zetten, ze komen 'er genoeg van zelf in.*

Nu zyn'er voorbeelden by menigten die aan-

too-

toonen hoe door geile vertoonſelen de ſnoepluſt word ontſteken. *Petronius Arbiter* verhaald van een Jongeling die ziende op een tafereel de ſchaking van *Ganimedes* door *Jupiter*, en de onbeſchaamde *Nais*, die den ſchoonen *Hylas* tot oneer aantokkelt, in deze woorden uitbrak. *Doen ook de Goden zulks?* en raakt daar op aan 't hollen.

By Torentius verſchaft ons Chevea een even gelyk voorbeeld in een tafereel, waar in Jupiter onder ſchyn van eenen gouden regen Danoë verſchalkt. Hierom zeide *Achilles Tatius*: Lib. 1. de Clitophontis en Leucippes Amoribus. *Al is 't dat zig een Menſch nog zoo ernſtig d'onthoudinge voorſteld, nogtans word hy door kwade voorbeelden ligtelyk tot navolginge verlokt; voornamentlyk als het voorbeelden zyn der gener, van welke hy een goed gevoelen heeft: Want de ſchaamte van de miſdaat word dan door d'aanzienlykheid van zulke voorgangers in een vrymoedige ſtoutheid verandert.* Dus zeide ook *Donatus* van zommige Dichters: hoe groote ſchade zy doen, *wanneer ze den genen ondeugende voorbeelden voorſtellen, die van zig zelven genoegzaam tot allerlei gebreken genegen zyn.* En wy hebben dit ſtekelig vaersje op onzen Schilder gepaſt:

De naam van Heroſtraat' zal eeuwen overleven;
Om 't ſchendig ſtuk 't geen hy t' Ephezen heeft bedreven:
Als hy de Tempel van Diana ſtak in brand.
JOHAN TORRENTIUS, *ſtak door 't penceel de vonken*
Van ontucht, liſtelyk de jeugt in merg en ſchonken.
Zyn naam blyft na zyn dood wel levend; maar met ſchand.

Dat de uitwerkingen van 's menſchen vernuft buiten toeëigeninge niet anders als onverſchillig zyn, en de toeëigeningen, en oogmerken derhalven

ven alleen goed of kwaad, pryſlyk of veragtelyk zyn, is een waarheid, di niet te wederſpreken is. Dienvolgens is de ſpreekwyze, *hoe grooter Schilder*, *hoe wilder*, en het geen men daar mede wil te kennen geven, te wraken. Ten minſten zal het een bewys geven dat het van geen nootzakelyk gevolg is, als brave mannen, zelfs zulke die in een Kerkelyk verband waren, niet hebben geſchroomt de Schilderkonſt te hanteren. Gelyk men dan oudtyts heeft gezien dat de Kardinaal *Franciſcus van Verone*, die een heilig leven leidde, en een vyand van alle kwaad was, en daarom nooit eenige voorwerpen van ligtvaardigheid, (ſchoon hy daar toe dikwils van Prinſen en Waereldſche Heeren verzogt wierd) heeft willen verbeelden, het penceel hanteerde, en een goed Schilder was. Als ook de eerwaardige Heer *Don Bartholomeo*, *Abt van Sint Clemens van Areſſo*. En in later tyd onze

DANIEL ZEGERS, een *Jeſuit*, geboren te Antwerpen in 't jaar 1590. Deze wiſt allerhande Bloemen, zoo los, zoo levendig, zoo klaar, zuiver en dun te behandelen, dat het verwonderlyk was. Ik heb in Braband zynde in de Kerk der Paters Jeſuiten een gantſche Kapel behangen met zyn Schilderyen gezien, waar onder kranſen of bloemfeſtoenen waren, zoo verſtandig naar de Konſt met troepen, naar vereys der koleuren by een geſchikt, dat ik tegens het gezelſchap dat ik by my had, zeide: *Niet te gelooven dat Glicera byzit van Pauſanies by de Griekſche Schryvers zoo berugt wegens bloemen te ſchakeren, dezelve welſtandiger heeft konnen by een ſchikken.* Daar was ook in zyn tyd een *Pater Johannes van der Borght* van d'orde der Minnebroeders, die 't Plaatſnyden han-

P. 104
XIII
XIV
XVI
XV
XX
XIX
XXIII
XVIII
XXIV
IX
VI
IV
III
XIX
VIII
II

hateerde. Dog van de Graveerkonſt wil ik niet handelen, om dat die Roomſche Juffrouw *Claudia Stella* den roem van alle (weinige in vergelykingen van 't groot getal uitgezondert) weg draagt. Want zoo men een lyſt van die alle opſtelde (dat een byna onnoemlyk getal uitmaken zoude) 'k maak my ſterk te konnen aantoonen dat'er van de honderd niet een tegens haar in konſtige behandelinge zoude konnen ophalen. Gelyk zulks ten proef van myn gezegde te zien is aan die print welke zy naar het berugte ſtuk van *Nicolaas Pouzyn*; verbeeldende Moſes, door zyn ſtafſlag 't water uit den Rotſteen doende voortkomen, om het byna van dorſt verſmagte volk te laven, heeft gegraveert.

ZEGERS was een Leerling van *Jan Breugel* bygenaamt den *Fluweelen*, die in zyn vroegen tyd mede een Bloemſchilder geweeſt is. En gelyk de Bloemen, het cierſel der Lente, om hare ſchoone geſtalte, en friſſen geur van elk begeert worden, zoo werden die van ZEGERS, om dat men die in den Herfſt van de vyftiende Eeuw zoo ſchoon zag bloeijen van alle Bloemkonſt minnenden graag ontfangen, zoo by gemeenen als grooten, inzonderheid den Aartshertog Leopoldus: en den Prins van Oranje Frederik Hendrik, die hem voor twee van zyne ſtukken een groote vereering gaf. Zyn Beeltenis, door *Jan Lievens* geſchildert, zietmen in print, die wy gevolgt hebben in onze Plaat G.

De Groote Dichter J. v. Vondel, verlokt door 't zien van DAN. ZEGERS Bloemſtukken, maakte daar op dit volgende vaerſje.

De

De geest van ZEGERS *is een By,*
Waar op de Nederlanders roemen.
Zy zuigt haar honinglekkerny
En geur uit allerhande bloemen.
Een By kwam op zyn schildery
En geur, en kleuren aangevlogen,
En riep, Natuur vergeef het my:
Dat bloempaneel heeft my bedrogen.

Deze heeft zyn rol gespeelt, en is vertrokken. Wy willen, eer een ander opkomt, de Schoutoneelgordyn maar even laten vallen; om het geen in de voorgaande tusschenreden open bleef, te vullen.

Laatst werd onze Redenvoering, in haar vollen loop (even als het snarenspel door 't opligten van de Toneel gordyn) gestuit, thans zullen wy dien toon weêr opvatten, en vervolgen.

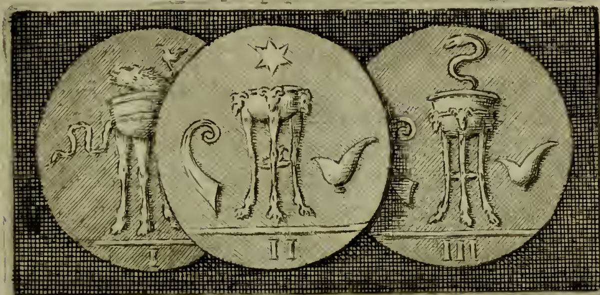
Wy spraken van de Offergereedschappen die zig ontrent der Heidenen Godsdienst deden zien, waar aan rest te spreken van de konstig gewrogte Dryvoeten, of Dryvoetschragen, daar d'ouden zoo veel meê op hadden, de Dryvoetschragen waren tot verscheiden gebruik geschikt, en niet alleen van koper en zilver gemaakt, maar ook met allerhande konstig beeld- en loofwerk geciert, die zy aan byzondere goden als aangename geschenken toe eigenden.

Onder verscheide die Herodotus te Thebe in Beotie gezien heeft, gedenkt hy van een pragtigen Dryvoet in den Ismenisen Tempel van Apollo; die met dit opschrift in Kardinische letteren pronkt:

De Vorst Laodames heeft dezen Dryvoet vol
Van Konstwerk toegewyd den grooten God Apol.

Ver-

Verſcheiden afbeeldingen der oudtydze Dryvoeten of Dryvoetſchragen, ziet men ter gedagtenis van der zelver gebruik op de Roomſche penningen, waar van wy de juiſte afbeeldingen in plaat, hier nevens vertoonen, als I die van Vitellius met het byſchrift: PONT. MAX. TR. POT. AUGUR. *Opperprieſter van Wykmeeſterlyke magt, Wichelaar.*

Dus ook op een penning van Antoninus, die den Eernaam van AUGUR of *Vogelwichelaar* onder zyne voorname Eertytelen aannam. Niet ongelyk aan dezen is de penning van M. Lepidus; met dit onderſcheid nogtans dat zig boven uit den Dryvoetſtal een Slang vertoond, door welke (zeit Lucianus) Apollo gewoon was zyn antwoorden te geven aan d'Orakelvragers. Zie Fig. 3.

De groote agting die de Heidenen voor dusdanige Dryvoeten hadden, heeft geen andere reden: als, om dat dezelve een zweemſel hadden naar den Delfiſen Dryvoetſtal, waar uit het blinde Volk geloofde dat Apollo aan de Orakelvragers antwoorden gaf. Het blinde Volk zeggen wy; want ons ontbreken geen ſtalen om te bewyzen, dat mannen van uitſtekent vernuft, en naauwe opmerking onder de Heidenen dusdanige bedriegeryen beſpot hebben.

Kato

Kato plag te zeggen : *Dat hy verwondert was, dat een Wichelaar niet lachte, zoo dikwils hy een Wichelaar tegen kwam*; om dat zy onder ſchyn van Godsdienſt het gemeene volk by de neus omleiden.

Velen hebben zig afgeſlooft om den Godsdienſt der Heidenen in zyn binnenſte te beſchouwen; om de ydelheid deszelfs, en de bedrogplegingen der Wichelaren en Tempelpapen t'ontdekken en aan 't licht te brengen. Maar wy beſchouwen het zelve maar alleen in den buitenſten omtrek, en doelen op de zienlyke pragtige vercierſelen; (welker glans het gemeen in d'oogen ſchitterende te meerder agting voor dien Godsdienſt deed hebben) om onze Konſtgenoten in 't gemeen, en de yverige Schilderjeugt in 't byzonder dienſt te doen; wanneer wy hun den weg wyzen tot de Oudheidkunde, 't welk nootwendig is voor die zig tot het verbeelden der Hiſtorien begeven, en niet graag tegens het gewoon gebruik dier aeloude volken mistaſten. En op dat de leergierige jeugt zig verzekerd mogt houden dat de kundigheid dier dingen den Konſtſchilders dienſtig zy, zoo heeft hy maar alleen op te merken, hoe G. Laires alzins daar 't te pas komt, zig van dergelyke cieraden (om zyn werken luiſter by te zetten) heeft weten te bedienen: en nog meer roem verdient zou hebben, zoo hy de oudheid daar in nagebootſt had.

Tot dus ver oordeelen wy in opzigt van den toeſtel der Heidenſche Offerhanden met hun aankleven genoeg gezeit te hebben; ſchoon wy alleen de franje (om zoo te ſpreken) van dien voorhang alleen beſchouwd hebben. Verder was onze toeleg niet: en men oordeelt een zaak volkomen te wezen, die aan het oogmerk voldoet. Wy

Wybragten voorhenen verſcheiden Konſtſchilders, mannen van onbeſproken leven en wandel, en nu even te voren *Dan. Zegers*, die de Konſt en het Kloofterleven te gelyk betragte, op het Toneel. Thans ſluipt'er weer een ruig ſchaap onder de geſchoore kudde. Het ſchynt dat het zoo effen in de waereld niet gaat. Trouwens de Toneelen vereiſchen ſomwylen wel eens verandering van perſoonen en zaken.

ADRIAAN VAN LINSCHOTEN (op de lyſt der Regenten van St. Lucas Gilt, te Delf, ſtaat zyn naam op 't jaar 1627 dus aangeſchreven: KORNELIS ADRIAAN LINSCHOTEN) is geboren te Delf in 't jaar 1590. By wien hy de Konſt geleerd heeft weet ik niet met waarheid te zeggen, maar ſommigen meenen dat hy een Leerling van *Spanjolet* is geweeſt. Immers de ſtalen die van hem na gebleven zyn, doen ons zien, dat hy zig beter op de Schilderkonſt, dan op de wellevenskonſt verſtont. Want hy een los, onbeſuiſt, en ſlordig leven leide, waardoor hy tot armoede zou hebben geraakt, ten waar twee zuſters die hy had, geſtorven zynde, hem erfgenaam van het jaarlyks inkomen harer nalatenſchap gemaakt hadden.

In 't jaar 1634 trok hy naar Braband, en trouwde daar met een jong en gering meisje, dat zig geneerde met Speldewerken, maar ſchoon was, en goed verſtant had. Na verloop van eenige jaren kwam hy met zyn Vrouw en twee Dochtertjes in den Haag wonen. *Pieter van Ruiven*, Konſtſchilder te Delf, heeft my verhaalt, dat hy hem in den jare 1677 of 78, heeft gekent, zynde toen een man van 87 of 88 jaren, met een langen ongeſchoren baart. Van Linſchotens Konſt ſprekende, wiſt

hy te zeggen, dat hy het voorval 't geen den Apoſtel Petrus met de dienſtmeit des Hoogenprieſters is ontmoet, zoo natuurlyk had afgemaalt, en de geſtalte des gemoets in de wezenstrekken zoo konſtig verbeeld, dat zeker Predikant daar zulk een welgevallen in had, dat hy hem verzogt, ook het berouw van Petrus, tot een weergâ daar toe, op een ander doek te ſchilderen. Dit geſchiede en 't was niet min konſtig en naar zyn zin uitgevallen. Als de Predikant dan kwam om 't zelve te zien, en daar verwondert voor ſtond te kyken, zeide hy: *wat dunkje, Heer Predikant? heb ik dien huilebalg niet wel getroffen?* De Predikant hem over zy aanziende, zeide: *Wel hoe! wat 's dat voor zeggen?* waar op hy 't nog erger maakte, zeggende: *Wel ja: was 't niet een groote zot dat hy daarom ging huilen? ik heb zoo dikwils gelogen en gezworen tegen myn beter weten, en heb'er nooit over gehuilt.* De Predikant zig omkeerende, zeide: *Foei jou goddeloos menſch, nu ik dit hoor, begeer ik van jou Konſt niet te hebben, en ging weg, zonder daar meer naar om te zien.*

By den Heere vander Heul, Buskruitmaker buiten de Waterlootſe Poort, hangt een Konſtſtuk van hem verbeeldende een *Alchimiſt* in zyn werkhuis, geeſtig gedagt en geſchildert. Inzonderheid de borſt en armen van het Mansbeeld, welke niet alleen vleezig en natuurlyk zyn geſchildert, maar ook vaſt, en konſtig geteekent. En dus zyn 'er meer in de huizen der oudſte geſlagten te Delf te zien.

Nu komen wy tot LUKAS DE WAAL Janſz. geboren te Antwerpen in 't jaar 1591. *Al wat van katten komt wil muizen*, zeit het oude Hollandſche ſpreekwoord. Dus was het ook met dezen LUKAS, wiens Vader een Schilder was. Want hy

hy mede trek hebbende tot de Konſt, maakte eenen aanvang daar van by zyn Vader, en daarna by JAN BREUGEL, wiens handelinge hy wonder wel heeft weten te volgen. Hy trok al vroeg, het reizen in 't hoofd hebbende, eerſt naar Vrankryk, en van daar naar Italien, daar hy veele fraaije Konſtwerken zoo in Freſco, als in Olyverf gemaakt heeft. Hy hadde doorgaans meer veranderingen, of meer verſcheiden verſchillige voorwerpen in zyne werken, als wel zyn Meeſter. Want men zag ſomtyds vremde watervallen langs rotſige gronden: ook zonneſchynen, weerlichten en onweerbuijen in zyne werken te pas gebragt, die hy met een loſſen aart natuurlyk vertoonde. Hy was in het jaar 1660 nog in leven, oud zynde 69 jaren, en woonde te Antwerpen; daar hy met luſt en yver dagelyks de Konſt oeffende.

Onder de Konſtvuuren, welke de Schildergodes oudtyds in Frieſland heeft ontſtoken, is niet van de minſte te reekenen

WYBRAND DE GEEST. Deze was een braaf Hiſtory- en Beeltenisſchilder, onder zyne tydgenooten byzonder geroemt. Te Rome, daar hy verſcheiden jaren heeft gewoont, om zig naar de beſte voorwerpen voort te oeffenen, werd hy genoemt de Frieſſche Adelaar, van wegen zyn hooge vlugt in de Konſt.

Hoe naau agt hy op alles heeft gegeven, blykt aan zyn *Kabinet der Statuen*, waar in de makers der zelve naageſpoort, en de plaatſen waar zy ſtaan, vertoond worden. Dit Boek is in den jare 1702 tot Amſterdam gedrukt.

Zyn Beeltenis kan men zien in de Plaat F nevens *F. Hals*.

Onder de Lierdichten van *Vondel* vind ik deze waarſchuwing aan WYBRAND DE GEEST;

O Geeſt, die in het Vrieſche Hof,
Het leven geeft aan aſch, en ſtof,
En zweeft met geeſtige penceelen
En verf op doeken en paneelen;
'k Geloof gy terreght vrouw Natuur,
En durft de zon haar heilig vuur
Ontſteken, en de vingers zengen,
Om leven in uw beeld te brengen.
Zie toe, Prometheus, wien gy raakt,
Als gy den menſch onſterflyk maakt,
En, om op 't Aartryk 't licht te malen,
Den Hemel plondert van zyn ſtralen.
Men ketende eertyds zulk een gaſt
In 't Noorden aan een ſteenrots vaſt,
En kortte hem die ſtoute vlogels,
Daar hy verſtrekte een aes des Vogels.
't Zyn geeſten die de wolken treên,
't Is waar, dog zonder vleeſch en been.
Een yder kenn' zyn' ſtaat en waarde.
De zigtbre geeſten gaan op d'aarde.
Dus blyftge ons hier beneden by,
Daar NOYEN, *zittende aan uw zy.*
U weet aan zyne tong te lymen,
Met puik van heerelyke rymen.
Hy is gewoon zyn Poëzy
Te huwen aan uw Schildery,
Gy zuight zyn dichten met uw ooren,
Zyn oogen kuſſen uw Pandoren.

Zyns Zoons Zoon, meê WYBRAND genaamt, oeffend zig nog in de Schilderkonſt. Deze heeft tot Leermeeſter gehad *Antoni Coxié*, wanneer hy t' Amſterdam woonde. On-

Onder zyne tyd- en landsgenoten worden geteld J. DE WILDE, een braaf Beeltenisſchilder, en JELLE REINIERS. Deze was een Konſtig glasſchilder. Te Sneek is heden nog een Konſtig geſchildert glas te zien, door het Timmermans Gilde aan de Kerk geſchonken: waar in verbeeld ſtaat de vlugt van Joſeph (hunnen Patroon) met Maria naar Egipten. Dit word geoordeelt in Konſt het werk van de berugte *Crabetten*, die de glazen in de St. Jans Kerk tot Gouda geſchildert hebben, te overtreffen. Na hem volgt

JAKOBUS POTMA geboren tot Workum in Frieſland. Wiens geboortetyd wy niet weten, konden wy niet voeglyker als agter zyn Leermeeſter Wybr. de Geeſt plaatſen, door wiens onderwys en yver hy een braaf Beeltenis-en Hiſtoriſchilder werd. Hy was daar benevens een man (als men gemeenlyk zeit) die de Waereld verſtont; en werd in zyn tyd eerſte Kamerling van den Keurvorſt voor Weenen, daar hy ook geſtorven is, in 't jaar 1684. bedenkelyk aan den Rooloop, waar door in dien tyd een groote menigte van 't leger ſneuvelde.

GERARD HONTHORST, geboren binnen Utrecht, in het jaar 1592. Heeft de gronden van de Konſt geleerd by ABRAM. BLOEMAERT, daar naar voort te Romen; daar hy in eenige jaren zoodanig was toegenomen, dat de keurigſté kenners en beminnaars van de Schilderkonſt groot bevallen in zyn werk, inzonderheid zyn nagtlichten, kregen; gelyk hy ook naderhand van verſcheiden Kardinalen, den Koning van Engeland Karel den I., den Koning van Denemarken, en eindelyk van den Prins van Oranje in dien tyd, om zyne uitſtekende Konſt, zoo in Pourtretten

als Ordinantien is aangezogt geweeſt.

Hy was byzonder minzaam, beleeft en van een geregelt leven; waarom hy ook vele Kinderen van de voornaamſte luiden in de Konſt heeft onderwezen, inzonderheid die van de Koningen van Bohemen, zuſter van Koning Karel van Engeland, den Prins Palatin, Prins Robbert, en vier Dochters, waar van d'eene was Sophia, ook de *Abdiſſe* van *Maubuiſſon*, die veer in de Konſt gekomen waren.

Hy heeft vele Beelteniſſen van aanzienlyke luiden geſchildert, en onder deze ook Maria de Medicis, Koningin van Vrankryk enz. daar Jan Vos dit op zeit:

Dus toont zig Medicis, een Moeder van drie Ryken,
De doren van de nydt verſtikt haar leelybloem:
Al wat Fortuin aan veel der Grooten ooit deed blyken,
Heeft zy alleen gevoelt. Onzeeker is de roem.
Haar klimmen word verpooſt door zwaare balling-ſchappen.
De troonen zyn van goud; maar glibberig van trappen.

Hy was in den jare 1662 nog in leven, en ſchilderde op het Prinſelyke Luſthuis in 't Boſch buiten den Haag

PIETER SNAYERS, geboren te Antwerpen in den jare 1593. heeft in zyn leven geweeſt Schilder van de Aartshertogen Albertus, en Iſabelle, als ook van zyn Hoogheid den Prins Kardinaal *Infant* van Spanje, en meer andere Prinſen. Zyn Konſt beſtond in 't ſchilderen van landſchappen, maar inzonderheid landbataljes, met hunnen bedroefden naſleep. En 't is te verwonderen, dat

Hy,

Hy, die den Krygsgod Mars, die als een Salamander
In 't vuur van buskruit leeft, nog legers aan malkander,
Nog 't zwangere metaal, met koegels opgevult,
Dat als 't zyn vlam uitbraakt, vervaarlyk loeit, en brult,
Nog 't blanke zwaart, geschaart op blinkende kasketten
Zag rukken uit de scheê, nog trommels, nog trompetten,
Den aantogt blazen: en veel min in 't bloedig velt
Ooit was, daár lyk op lyk gestapelt, door 't gewelt
Verwonnen, legt ten prooi der plonderzieke handen;
Of daar men dorp aan dorp, ziet als een Etna branden;
Nogtans al dit bedryf des Oorlogs zoo vertoont,
Als of hy 't van de wieg af aan had bygewoont.
Men ziet hoe legers als verwoede Tygerinnen
Het bloedig schoutoncel, in rook, en vuur beginnen:
En hoe de dolle wrok weerzyds niet is gepaait,
Ten zy'er is een oegst van lyken afgemaait
Door 't blinkent staal, gewet op moort en bloet vergieten;
Hoe een verdwaalde troep zig voelt den moed ontschieten,
Daar yder vrugteloos kermt om 't leven in dien nood.
Hoe ginder een die zig van helpers vint ontbloot:
Mee moet den bangen steek der punt van 't lemmer smaken,
En uit die open wond zyn veege ziel uitbraken.
Daar weder anderen verminkt aan arm en voet,
Vast worst'len met de dood, en zwemmen in hun bloed.
Den gantschen handel en byzondere bedryven
Des Oorlogs, kon geen pen zoo yſſelyk beschryven,
Nog ook de trekken van het wezen als de nood
Den mensch zoo prangt, dat hy om hulp roept aan de Dood,

Als hy (ſlegs op berigt) heeft door zyn Konſtpenceelen
Gemaalt, op 't gladde veld van zyne tafereelen.

Hy was 1662 nog in leven en woonde te Bruſſel.

ADRIAAN DE BIE, geboren uit een ongeboren Vader binnen Lier quam ter waereld in 't jaar 1594. Te weten zyn Vader was niet volgens de gemeene wyzen, als de meeſte menſchen, in de waereld gekomen, maar wierd door zeker toeval uit zyn moeders ligchaam geſneden, en mirakeleus by 't leven behouden. In zyne jeugt heeft hy de Konſt geleerd by *Wouter Abts*. Vorder getuigt H. de Poter, dat hy met zyne 18 jaren naar Parys trok, en by eenen *Rudolph Schoof*, ſchilder des Konings Lowys den XIII. twee jaren woonde, welke heel vermaart was. Dezen tyd bragt hy met byzonderen vlyt, en yver door, waar van daan hy naar Romen reisde, daar hy zes agtereenvolgende jaren ſleet, met zig te oeffenen naar de beſte voorbeelden. Voorts heeft hy de meeſte en voornaamſte Italiaanſche ſteden bezogt, zulks zyne reis negen jaren geduurt heeft. In welken tyd hy ook gelegentheid vond om voor verſcheiden Kardinalen zyne Konſt te oeffenen, die wel meeſt beſtond in het beſchilderen van goude en zilvere Platen, Porfier, Jaspis, en andere koſtbare ſteenen, waar in zy om de nette en zuivere behandelinge groot behagen vonden. In het jaar 1623 is hy weder naar Braband gekeerd, daar hy veel fraaije pourtretten, en kloeke ordonantien, vol beelden, geſchildert heeft, als onder vele tot Lier in St. Gommaars Kerk boven 't Altaar van St. Eloy. Deze ADRIAAN was de Vader van *Kornelis de Bie*, die *het gulde Kabinet der Schilders* geſchreven heeft.

In

In 't zelve jaar 1594 ſtorf de Konſtſchilder CHRISTOFFEL SCHOVARTS, geboren in Ingolſtadt. Hy was tot zulk een hoogte in de Konſt geklommen, dat hem de Keurvorſt van Beyeren in zyn dienſt aannam, voor wien hy veel treffelyke Konſtwerken te Munchen zoo in *Freſco*, als Olyverf gemaakt heeft. Hy heeft eenige jaren in Nederland gewoont (waarom wy hem ook onder de Nederlanders gedenken) maar van zyne Penceelwerken heb ik niet konnen te zien komen. Sandrart die zyn Konſt gekend heeft, ſpreekt 'er met roem van.

'T gaat in de Konſtſchool als in den Bloemhof van Flora, daar ter zelver tyd, wanneer d'een afvalt, d'ander weer te voorſchyn komt, en dus, zo de luiſter aan den eenen kant afneemt, neemt hy op een anderen kant weder aan. Ingolſtadt verlieſt een konſtbloem aan SCHOVARTS, Antwerpen wind ter zelver tyd een andere aan KORNELIS DE WAAL, broeder van LUKAS, en Zoon van JAN DE WAAL. Hy heeft naar allen ſchyn de Konſt by zyn Vader geleerd, 't welk een groot voordeel is, om dat de ſpreuk: *Men moet niet zoo leeren dat men uitgeleert is*, omtrent Vader en Kind niet gelt. Hy begaf zig naar Italien, of om in Konſt aan te winnen, of om dat hy de ſpreuk kende die zeit: *Het vaderland is een ſtiefmoeder voor uitmuntende geeſten, de Nyd heerſt in hare geboorteplaats.* Vele voorname Konſtwerken heeft hy voor Philips den III, ook voor den Hertog van Aarſchot die ter zelver tyd in Spanje was, gemaakt. Hy was 1662 nog in leven en woonde te Romen, oud zynde 68 jaren.

Zyn penceeloeffening beſtond in 't verbeelden

van allerhande Oorlogs gewoel, Zeeſlagen, Veldſlagen, en aftochten, met hun ganſchen naſleep in 't klein.

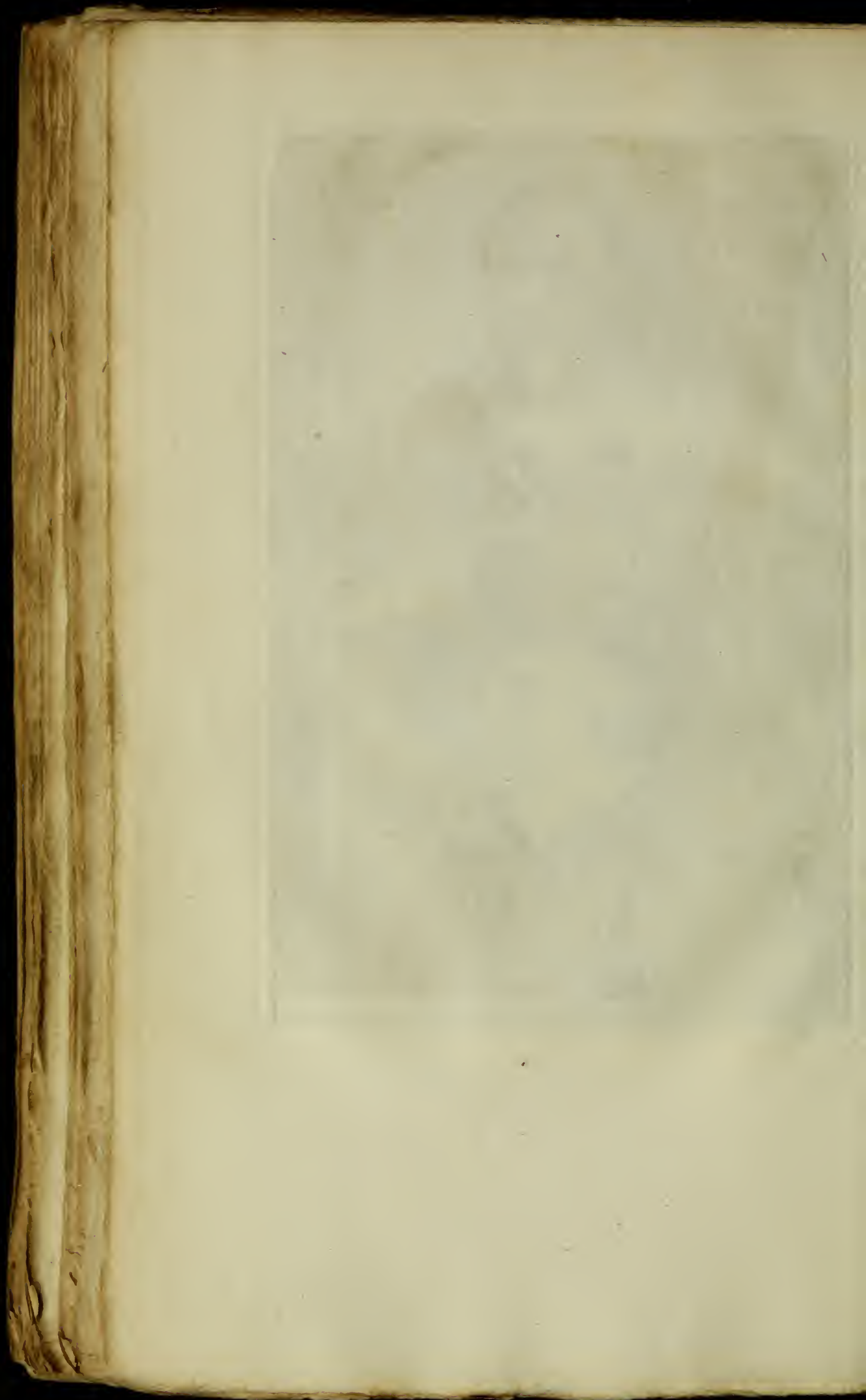
Ik heb in den jare 1715 een voornaam ſtuk van hem tot Amſterdam op een Boelhuis gezien, daar een Veſting beſtormt word vol gewoel van beelden en konſtig geſchildert. Hier zagmen het Krygsvolk vol moed de ſtormladders beklimmen; ginder weer anderen verminkt naar beneden buitelen. De Veſting ſcheen byna overweldigt. Men zag 'er 's Vyands Vaandel op geplant, en den Bevelhebber op den voorgront te Paerd, de Stormers aanvoeren.

Het Maasorakel * heeft ergens in zyne geſchriften gezeit; *Wanneer de driften tot d'een of d'ander Konſt of Wetenſchap niet kragtiger zyn, dan dat de zelve door belofte of door bedreiginge, of voorwendinge tot iets anders konnen geſtuit worden; is het een bewys, dat zulke niet bekwaam geweeſt zouden hebben, om met roem te volbrengen 't geen hun drift zig had voorgeſtelt. Maar wanneer de natuurlyke geneigtheid onſtuitbaar is, en met een onvernoegde nyverheid verzelt gaat, is de uitſlag der zaken die men onderneemt wis.* Dus is het met JAQUES JORDAENS vergaan; dees leide het toe op de Schilderkonſt, en 't lukte hem; zoo dat hy door zyn onverzettelyke drift, en yver, den naam van een groot meeſter in de Konſt verkregen heeft. Den 19 van Bloeimaand 1594 werd hy binnen Antwerpen geboren. Hy heeft tot Leermeeſter gehad *Adam van Oort*, wiens Dochter hy ook naderhand heeft getrouwd. Hy maakte al vroeg zyn werk van Konſtſtukken zoo van *Carats*, *Titiaan*, en *Paulo*

* *Erasmus.*

Goyen

Paulo Veronees, als van *J. Bassan* met oplettentheid na te schilderen, en naderhand zig de stoute behandelinge van *Rubbens* aan te wennen, en in zyn penceelwerk te laten doorsteken. Dus waren zyne Konststukken groots van gedagten woelig en geestig van vinding, zyn penceel kloek en zagt smeltende, en zyne naakten vast geteekent, en natuurlyk gekoleurt. Hy heeft verscheide groote werken, die zoo hier als elders geplaatst zyn, geschildert, als onder andere 12 stukken van Christus lyden voor Karel Gustaaf Koning van Zweden. Ook zyn geen van zyne minste op 't Huis in 't Bosch buiten den Haag, verbeeldende de roemrugtige daden van Frederik Hendrik Prins van Oranje. Emilia van Solms Douariere d'Oranje heeft dit in een groote zaal (genoemt de Zaal van Oranje) in 't rond doen schilderen, dog zyn alleen de voornaamste stukken van zyn hand, als daar de Prins zig op zyn Zegewagen vertoond enz. Hy was 1678 nog in leven en had veel roem en gelt verkregen, ging 's avonds in gezelschap, en was vrolyk by den Wyn, maar stierf kort daar aan.

Sandrart merkt aan, dat hy *Rubbens*, toen hy in zyn lustigsten tyd was, in den weg liep, waar om die hem ongevergt een groot werk opschommelde, en te weeg bragt dat hy te Madrid ontboden wierd om ten dienst van 't Hof Patroonen in Waterverf voor de Tapytwerkers te maken; *om dat hy veel ligt zyne handeling daar door zou verzetten, ten minsten zoo lang van honk en hem uit den weg zyn.* Gemelde *Sandrart* geeft ook te kennen: dat hy naderhand zoo kragtig mals, en uitgevoert niet meer schilderde, door dien hem die kleurige en harde wyze van schilderen bleef aankleven. 'T

'T fchynt my toe dat *Sandrart* in zyne levensbefchryving der Konftfchilders meer zugt tot den eenen als den anderen gehad heeft. Dat geval ontrent *Rubbens*, en *Jordaens*, door hem geboekt, (op de voorgaande bladzyde aangetekent) doet geen flaauwe fchemering daar van zien. Neem, *Rubbens* heeft een byzonder doel daar in voor gehad, en hem die zaak zoo fchoon voor gedaan, dat hy zyn oogmerk daar door bereikt heeft, kennende (door een ftaatkundig begryp 't geen hy bezat) de fpreuk: *De waarheid heeft kragt, de rede gezag, en de geregtigheid vermogen: maar die zyn zonder glans, indien de fchoone wyze van voordoen daar aan ontbreekt. Zy vergult de misflagen, en bedekt de onvolmaaktheden. Eindelyk zy vermomt alles, zoo veel geeft het die hoedanigheid te bezitten*; en zig daar van bedient heeft. Nogtans is dit maar een raadfel van *Sandrart*; want hy dit geheim zig alleen zal hebben toebetrouwd. En laat het zoo zyn dat hy een dubbele bedoeling hier in gehad hebbe: nogtans is aan JORDAENS groote dienft gefchied; *want men moet* (zeit de Italiaanfche fpreuk) *over een wyde ftreek van den tyd komen, om tot het middelpunt van de gelegentheid te geraken.* Waarom ik ook rede zou vinden om Richard ter Brugge, in zyne befchuldiging tegens *Sandrart* in opzigt van de levensbefchryving, die hy van Vader Henr. ter Brugge geboekt heeft, te billiken, en op den fchryver te paffen de reden van Gratiaan, die zeit: *Daar zyn menfchen die van alles misdaden maken, niet door zugt, maar door hunnen aart. Zy veroordeelen in den eenen 't geen zy zelfs gedaan hebben, en in den ander 't geen zy willen doen.* Waarom ook de fpreuk zeit:

O fchande, daar een meefter flaat,
Dien zelf de fchult aan 't voorhoofd ftaat.

Hy

Hy was byzonder vaardig. Men verhaald dat hy de Historie van * Pan en § Siringa, met het aankleven van dien, levensgrootte in zes dagen had afgemaakt.

Hy verstond zig niet alleen op het zeedige, maar ook op het boertige te verbeelden. Zoo d'ouden zongen, zoo pypen de jongen; en den drie Koningen avond heeft hy geestig weten te verbeelden. Men ziet daar een print van; ook van den Satyr † uit Ezopus, die verwondert toeziet dat de huiswaard koud en heet uit eenen mond blaast, door Lukas

* Pan was van het geslagt, dat de Grieken Satyrs noemen, zynde bewoonders van het wilde Woud, en Zaailanden. Hem word in 't byzonder het uitvinden van de Hardersfluit toegeschreven. Men ziet hem op oude Muntstukken verbeeld met korte hoornen, lange ruige ooren, en een bol staartje aan 't einde van de rugstreng als een Geit; om zyne bokkige geilheid, enz.

§ Sirinx of Siringa was de Dochter van den Arkadischen Riviergod Ladon, welke voor den Boxvoet Pan, op hare schoonheid verhit, nagejaagt tot gemelde rivier, in een Rietbos herschept, zyn geweldenary ontging.

† De Fabeldichters verhalen van eenen Satyr, half geit half mensch, die in den kouden Winter, uit mededogen, door een huisman werd ingenomen. Wanneer dan een der huisgenooten van koude in de handen blies, vraagde de Satyr die zulks niet gewoon was te zien, wat zulks bedui-de; die tot antwoord gaf: *Om de koude handen te verwarmen.* Een weinig tyds daar naar de Tafel gedekt, en het heete moes in een schotel opgedist zynde, schepte de Huiswaard een lepel vol moes, en blies voort daar in, om zig niet te branden. De Satyr dit ziende stond verwondert en vraagde, waarom hy zulks dede. De Huiswaard zeide: *Om het zelve te doen koelen.* Straks stond de Satyr op, en zeide: *dat hy geen gemeenschap wilde hebben met zulken, die uit eenen mond koud en heet blazen*, en ging terstond weg.

De Fabel schynd naar de letter eenvoudig, maar toegepast op dubbelhartige Menschen, dient zy tot waarschuwing, van geen ommegang met zulken te houden; om dat 'er geen staat op te maken is.

Lukas Vorſterman in koper geſneden. En welk een kragtige wyze van ſchilderen hy in zyn beſten tyd had (ſchoon hy Italien niet had bereiſt) bleek aan dat nagtlicht, verbeeldende de Hiſtorie daar Petrus in zynen yver Malchus 't oor afſlaat. Wat hoeven wy meer te zeggen, daar wy de bewyzen van zyn brave Konſt dagelyks konnen zien? zyn Beeltenis ziet men in de Plaat H boven aan.

Hy was een man van borgerlyken en beleefden ommegang, en die veel gedienſtigheid en goede raadgevingen voor anderen over had; als nevens anderen is gebleken, aan HENRIK BERCKMAN uit de Klundert van geboorte. Deze was een ſchilder van kleine Batalitjes, maar konde daar meê niet wel door de waereld geraken, des rade hy hem tot het groot ſchilderen zig te begeven 't geen wel gelukte Hy zette zig in Zeeland neêr, daar hy ook geſtorven is.

'T is ontegenzeggelyk dat Aurora de ſtralen van haar goude hulſel boven de benevelde kimmen pas doende zien, als de bladen der boomen nog druppen van den nagtdauw, en de velden nog van den nevel als met een blaauw floers overdekt leggen, en hier en daar de toppen van gehugten, en torenſpitſen beginnen in een goude tinteling zig te laten zien, wel de Schilderagtigſte gezigten vertoond voor hun die hun werk maken om zulks ter gelegener tyd op paneel te vertoonen. Dit nam LUKAS VAN UDEN in agt; want men zegt van hem dat hy zig den vadzigen ſlaap ontrok, en met het morgenkrieken opſtond en naar de Velden, en Boſſchen zig begaf,

Als

Als 't gedierte vrolyk huppelt,
't Gras word van den dauw bedruppelt,
En de nieuw verrezen Zon
Spiegelt zig in beek, of bron.

Zyne dommelagtige en zoete behandelinge, en de goede welſtand, dien hy in 't geheel in zyne ſtukken, en de byzondere loſſe zwier dien hy hadde in zyne boomen, gronden, verſchieten, en veranderingen van lochten, heeft hem eenen geagten naam gemaakt onder de beminnaars van de Schilderykonſt. Hy is geboren te Antwerpen op den 18 van Wynmaand 1595. Zyn Beeltenis ziet men in de Plaat F boven het borſtbeeld van F. Hals, 't welk zig met een hoed boven 't hoofd doet zien.

In dit zelve jaar 1595, is tot Antwerpen geboren DIRK VAN HOOGSTRATEN. Zyn Vader Hans van Hoogſtraten geboren in 't jaar 1568, op St. Mathys avond, en geſtorven in 't jaar 1605 den 14 van Lentemaand kwam, om de vervolging t'ontgaan, in Holland met zyn huisgezin woonen. Hy deed zynen Zoon in zyne jeugt het zilver- en goudſmeden leeren, nevens de daar toe vereiſte teekenkonſt; ook het graveren of plaatſnyden, waar in hy vry veer gevordert is geweeſt, als aan zeker bekent printje *Ecce Homo* genoemt ('t geen hy ook zelf geteekent heeft) te zien is. Maar gelyk gemeenlyk deze of gene landaart in iets byzonders omtrent gemeene wetenſchappen en handwerken uitſteekt, zoo ſtak Germanien in dien tyd in 't vergulden van 't zilver boven de Nederlanders uit. Dus werd DIRK door leerzugt aangeſpoort, om een reis derwaarts te doen,

en

en den Duitſchers die behandelinge af te zien. Gelyk dit ook met goetvinden zyner Ouders geſchiede.

Maar daar zynde (wie kent het beſluit van zyn nootlot voor af?) krygt hy kennis aan Nederlandſche Schilders. 't Zy hem nu de voordeelen der Schilderkonſt meerder dan die van 't zilverſmeden vleiden, het zy de geheime Schilderluſt toen zig in hem eerſt openbaarde; hy begaf zig tot het leeren van de Schilderkonſt, en volharde daar in met yver en naarſtigheid verſcheiden jaren agter een; zoo onder opzigt van zyn Meeſter, als op zig zelven. Maar eer myn pen hem uit Duitſchland wederom in zyn vaderland brengt, komt my te binnen zeker voorval dat hem in zyn uitzyn ontmoette. De plaats daar het voorviel is my uit het geheugen gegaan (wyl 'er ſedert myn Meeſter *Samuel van Hoogſtraten*, zyn Zoon, my dat verhaalde, al vele jaren verloopen zyn. 'T zal'er ook niet op aan komen. Hy viel in een krankheid, zoodanig dat 'er niets te wagten ſcheen als de dood. Zyn huiswaardin, die hem met veel toezigt en zorge diende, en hem om zyn hups gedrag lief hadde, willende haar gemoed kwyten, liep naar een Prieſter, die hem op haar berigt het gewyde brood toediende. De zieke hebbende even zoo veel bezef dat hy ontwaar wierd dat dit hem op de Roomsgezinde wyze wierd toegereikt, liet het zig uit zyn mond ontvallen, zoo dat het naderhand met het verſchudden van 't bed agter 't ledekant op den grond viel, en daarna, wanneer hy nu wat beter geworden, om door een wandeling zig wat te verfriſſchen, was uitgegaan, door de vrouw die dit waarnemende zyn kamer kwam ſchoonmaken, onder 't ledekant gevonden wierd. Zy verzweeg dit

dit tot dat hy volkomen van zyne quale herfteld was. Ondertuffchen naderde het Feeft van Paaffchen en gevolgelyk de tyd van Biegten. Toen moefter het hoogfte woord uit. Over zulks zy tot hem zeide: *Ik moet u tot myn leetwezen zeggen dat gy moet vertrekken; om dat gy het Kerkelyke heiligdom gefchonden, en die waardige bedieninge van het Heilige Sacrament veragt hebt; want ik heb de hoftie voor een gedeelte op den grond onder 't ledekant gevonden, en uit dien hoofde moet gy u by tyds van kant pakken zoo gy uw uit het ongeval dat daar uit fpruiten zoude wilde gered zien, want de biegt is aanftaande, en ik mag zulks niet verzwygen.* 'T geen dan gevolglyk d'oorzaak was dat hy zyne ouderen te eerder weder t'huis kwam. T'huis gekomen vraagde hem zyn Vader: *Wat hy van zin waare te doen; of hy nu winkel als meefter Zilverfmit wilde opzetten, of op een anderwys proef geven van zyne vordering in de konft, die hy in zyne reis beoogft had.* Hy antwoorde zyn Vader, die daar wel verwondert over ftont te kyken; *Dat hy den hamer voor 't penceel verwiffelt had, en zig niet tot het Zilverfmeden, maar tot het Schilderen zoude begeven.* Hy deed het ook, en kwam door byzonderen vlyt en yver zoo veer dat hy den naam van een goed Schilder droeg. Ik heb van zyne werken gezien die wel geteekent en ook natuurlyk gefchildert waren. Ook, uit dat voorval dat myn meefter SAM. VAN HOOGSTRATEN in zyne *Inleydinge tot de Hooge fchoole der Schilderkonft* op pag. 107. verhaald, blykt dat hy de voorwerpen natuurlyk door zyn penceel heeft weten na te bootfen.

Het jaar van zyn fterven is my gebleken uit het kantfchrift van een teekening die myn meefter

Sam. van Hoogſtraten na zyns overleden Vaders wezen had afgeſchetſt. Welke teekening nu nog by den Heere David van Hoogſtraten, door zyne Poëzy genoeg bekent, tot een gedagtenis zyns Grootvaders in zyn konſtboek, by de beeltenisſen der oude en nieuwe vernuftryke mannen, bewaart word.

Hy is geſtorven binnen Dordrecht den 20 van Wintermaand in 't jaar 1640. Zyn beeltenis zietmen in de Plaat I. onder *Leon. Bramer.*

Nu volgt de Konſtſchilder en Bouwmeeſter JAQUES FRANCART geboren te Bruſſel; maar het jaar zyner geboorte is my onbekent, aangezien *Fl. le Comte*, en *Korn. de Bie*, daar ontrent niets hebben geboekt. Dus voeren wy hem ten Toneel tuſſchen den jare 1560, en 1621. zynde het geboorte- en ſterfjaar van den Aartshertoog Albertus, Zoon van Keizer Ferdinand den tweeden, die zyn *Mecenas* is geweeſt en hem veel gonſt heeft bewezen om zyne byzondere bekwaamheden in verſcheide konſten en wetenſchappen. Hy was Bouw- en Veſtingbouwmeeſter van Bruſſel, in welken tyd hy ook de Kerk der Jeſuiten heeft gebouwd. Hy verſtond zig daar en boven op de Schilderkonſt, Meetkonſt, Doorzigtkonſt, Dichtkonſt, en Wellevenskonſt, welke t'zamen gepaart een man gelukkig konnen maken; *want hoe groot de talenten en het vernuft eenes mans mag wezen, het zyn ſlegs halve talenten* (zeit Gratiaan.) Maar als de Wellevenskonſt daar by komt, heeft alles meer aanzien. *Zy vervult alles, zelf het gebrek van de rede. Zy vergult de miſſlagen. Zy bedekt de onvolmaaktheid, enz. Zo veel geeft het die hoedanigheid te bezitten.*

FRANCART was ook inzonderheid bemind by

de Infante Isabelle, voor welke hy geschildert heeft de *Misterien*, of verborgentheden van den Rozekrans, die gezonden zyn aan Paus Paulus den vyfden, en naderhand in koper gesneden.

Anna Françoise de Bruns, die hem in maagschap bestond, heeft hy de Schilderkonst geleerd; zoo dat zy alle Schilderessen van dien tyd overtrof.

Naderhand ontsloeg hy zig van alle zyne oeffeningen, en gaf zig over aan de liefhebbery der bloemen; die hem verstrekte tot een Zinnespiegel van zyn verganklyke leven, dat ook kort daar aan verging.

By het uiteinde van *Michiel Janze Mierevelt* hebben wy met een woord of twee gezegt, dat hy twee Zonen had naargelaten, die zig beide in de Konst oeffenden, en PIETER de oudste inzonderheid den Vader in de Konst van Pourtretschilderen niet ongelyk was; ook de plaats waar te Delf overblyffelen zyner Penceelkonst te zien waren aangewezen. Op het jaar nu van zyn geboorte 1596, moet ik 'er tot lof en roem van PIETER MIEREVELT dit byzeggen: Dat, eer ik eens wist dat *Mich. Mierevelt* Zonen naargelaten had, of van hunne Konst iets gezien, my een Pourtret vertoond wierd by Gerardus Wigmana Konstschilder t'Amsterdam, dat hy voor een stuk van *M. Mierevelt* gekogt had, daar ik het ook voor aanzag. Dog het merk (zynde een P en M door een gevlogten met het jaartal 1620) dat op den agtergrond stond, deed my daar aan twyffelen, tot dat ik t' huis komende, de beschryvinge van Delf opsloeg, en daar op pag. 851 geboekt vond, dat Michiel een Zoon PIETER genoemt gehad heeft, welke overleden is in het prilste van zyne lente-

jeugt den 11 van Wintermaand 1632 het 27 jaar zyns levens.

Zyn tweede Zoon JAN had mede een goed begin gemaakt in de Konſt; maar een ongelukkig toeval belette den voortgang: hy werd krankzinnig en ſtierf in 't jaar 1633.

Dit zelve jaar 1596 bragt voort LEONARD BRAMER. Deze door reisluſt geſpoort begaf zig al met zyn achttiende jaar op reis naar *Atrecht* in *Artoys*, van daar naar *Amiens*, *Parys*; *Marſellie*, *Genua*, eindelyk naar *Romen*, daar hy zig eenige jaren heeft opgehouden, eerſt met yverig en naarſtig zyn Konſt naar zoo veel heerlyke voorwerpen voort te zetten, en daar na met zyn talent te vertoonen aan de konſtliefdige Hoven te *Romen*, *Venetien*, *Florence*, *Mantua*, *Napels*, *Padua* &c. Zyne Konſtwerken die hem voornamentlyk berugt maakten, waren, eene Opwekking van Lazarus, heel woelig van ordonantie wel geteekent, en geeſtig van dag en ſchaduwe. Een verloochening van Petrus en meer andere: en wyl hy meer op roem dan op gelt gezet was; vergenoegde hy zig daar meê, dat zyn naam door geheel Italien berugt was; en trok weder naar zyn Vaderland, om daar ook zyne Konſt te vertoonen. Thans pronkt het Princelyk Huis te Ryswyk nog met een voornaam ſtaal van zyn loffelyken geeſt. Zyn beeltenis gevolgt na 't geen Ant. vander Does geſneden heeft, ſtaat in de Plaat I. boven aan.

Men ziet dikwils onder de beminnaars van Konſt, nog van zyn kleine hiſtoritjes op koper geſchildert, die geeſtig van vinding en Konſtig gedagt zyn.

Op een zyner voorname op koper geſchilderde tafereelen, verbeeldende Thisbe, met Pyramus ha-

haren minnaar, heeft Lud. Smids dit volgende vaers gemaakt:

Eerwaarde grysheid! wat zoekt gy, by naaren nagt,
Met toortsligt, aan dit graf van Ninus? *'t is de Vader*
Van Pyramus, *en het is THISBES Moeder zagt!*
Hoe zullen deze twee zig houden, treênze nader?

Hier legt de minnares, in 's minnaars bleeken arm.
O t'ongelukkige, en te deerelyke lyken!
Elk word zyn kind gewaar. Zie beider droef gekerm.
De Moeder knikkebeent. Hy ſtut haar in 't bezwyken:

Dog onder 't ſtutten, zeeg hy met de Vrouw haaſt neer,
Had BRAMER *hem niet, met de kragt van kloeke verven,*
Geſterkt; 't bloed met een nagt gedekt, en 't moordgeweer
Verborgen in het gras; hy poogd haar zelf van ſterven

Te vryen, met metaal geharnaſt, op dat zy
Dus eeuwig treuren in een koop're Schildery.

Men vind onder d'oude Konſtſchilders ſtalen van zulke die met hunne werken traag of langzaam voortgingen, en wederom anderen welker werken (gelyk het ſpreekwoord zeit) *als van de hand vlogen*, aangeteekent.

Protogenes nam veel tyds tot het maken zyner Konſtwerken, ſchilderde dezelve viermaal over, om dat zy het marmer zouden konnen verduuren. *Leonard da Vinſi* zegtmen, dat over zyn ſchoone *Mona Liſa*, vier jaren bezig was, en 't ſtuk nog

onvoldaan liet. En *Zeuxis* roemde dat hy lang over zyne werken bezig was, zeggende: *De rasheid geeft geen bestendige schoonheid daar de gestadige en langzame arbeid, een bestandige kragt, het werk een duurzame luister geeft en doet behouden.* Waar op het spreekwoord past,

Haast gedaan, haast vergaan.

Anderen daar en tegen hebben hunne Konstwerken met een ongelooffelyke vaardigheid weten af te maken, als *Rosso*, *Pordenenes*, *Peeryn del Vago*, *Polidoor*, en oulings onder de Nederlanders *Frans Floris*, die, wanneer hy eens boven zyne gewone rassigheid wilde toonen wat het penceel vermogt, wanneer het door yver aangezweept word, schilderde zeven beelden levens groot, in den tyd van zeven uuren, welke dienen moesten tot de pragtige inhaling van Keizer Karel tot Antwerpen.

Deze voorbereitselen hebben wy gemaakt om die drie bekende penceelkampers, namentlyk KNIPBERGEN, VAN GOIJEN, (waar van wy daadlyk breeder zullen spreken) en PARSELLES daar by te gedenken. *Deze* (dus verhaald het Hoogstraten, in zyn VI Boek van *de Hooge schoole der Schilderkonst*) *hadden t'zamen een wedding aangegaan, om elk binnen zonneschyn een stuk te maken.*

KNIPBERGEN *stelde een tamelyk grooten doek op den Ezel, en het penceel tot zyn wil hebbende, begon op zodanig een aangewende wyze te schilderen, dat al wat hy ter neer zette gedaan was; want lucht, verschiet, geboomte, gebergte, en stuyvende watervallen, vloeiden uit zyn penceel, als de letteren uit de pen van een vaardig Schryver. Hy sloeg zyn bladerwerk en spartelende groente, op een aan-*

aangewende lugtige wyze; de dunne wolken dreven hem als van de hand, en de klipagtige rotſen, en brokkelige gronden werden als ſpelende uit zyne verwen geboren. Nevens dezen zat JAN VAN GOIJEN *die op een ganſch andere wyze te werk ging. Want zyn geheel paneel overzwadderende hier ligt, daar donker, min of meer als een veelverwige Agaat, beſtont hy allerlei aardige koddigheden daar in te zoeken, die hy met weinig moeite, door penceeltoetſen kenlyk maakte, zoo dat ginder een geeſtig verſchiet, verciert met boere gehugten zig op deed. Hier zagmen een oude ſteeveſt, met poort en waterhoofd voor den dag komen, en zig in 't aankabbelende water ſpiegelen, ook verſcheiden ſlag van Schepen, en Schuiten met vragt of reizigers beladen. In 't kort zyn oog, als op het uitzien van gedaantens, die in een Chaos van vermengde verwen verborgen lagen afgeregt, ſtierde zyn hand en verſtand op een vaardige wys, zoo datmen een volmaakte ſchildery zag, eer men regt merken kon, wat hy voorhad. De derde was* PARSELLES, *die groote Fenix in 't Zeeſchilderen. Maar de aanſchouwers gaven den moed byna verloren, als zy zagen hoe traag hy zyn penceelen handelde, ja het ſcheen in 't eerſt, of hy moedwillens den tyd verkwiſte, of niet wiſt, hoe te beginnen. Maar dit kwam om dat hy eerſt een vaſt denkbeeld vormde van zyn ganſche werk, eer hy verf op 't paneel bragt.* Maar *de uitſlag toonde wel dat dit de regte wyze van doen is; want ſchoon hy in langzaamheid volharde, hy nam alles zeker en wis, en was des avonds zoo wel klaar met zyn ſtuk, als zyn tegenſtryders; en hoewel* KNIPBERGENS *ſtuk grooter, en* VAN GOIJENS *volder van werk was,* PARSELLES *had in het zyne meerder natuurlykheid waargenomen, en 't werd ook by de kenners waardiger geſchat, ſchoon yder in 't*

't zyne niet en was te verwerpen.

Ik houde deze laatſte wyze ook wel voor de zekerſte, ook de tweede wel voor de vremdſte; en luſt het u Lezer, te luiſteren, ik zal u diergelyk verhaal doen van den Franſchen *la Fage*, door zyne Teekeningen en Printkonſt genoeg bekent.

JOAN VANDER BRUGGE, die te Parys omgang met hem hadde, had zyne Landsluiden, Brabanders, wonderen van dezen *Raimond la Fage* weten te vertellen, en hun beloſte gedaan, dat hy hem eens van Parys meê zouw brengen, gelyk hy dan eindelyk deed. Hy kwam met hem in de gewoone ſchilderskroeg, en plaatſte hem nevens den ſchoorſteen aan den haart, zonder dat ymand daar eenig agt op gegeven had, veel min eenig vermoeden dat dit *la Fage* was, die met hem was ingekomen. Behalven dit had hy geen glanſig goud, of zilver om zig, dat ſtraks het oog trekt en dikwils gelegentheid veroorzaakt in de nieuwsgierigen om te weten wie zoo een is.

'T leed niet lang of 't gezelſchap maande VANDER BRUGGE tot het voldoen van zyne beloſte, waar op hy met een lachenden mond antwoorde: *Of ik hem nu eens meê gebragt had*? Hier door ſtak elk d'ooren op, en begon d'een voor en d'ander na te vragen: waar is hy? Daar op (na hy hen een lange wyl in de maling gehouden had,) zeide hy: *la Fage is onder ons gezelſchap, en wees hem aan*: dog zy namen dit op voor ſpotterny, waar om ook ſommigen zig niet ontſagen te zeggen: (wyzende met den vinger op hem) *is dit la Fage? hy lykt 'er wel na.* Dit lokte *la Fage* uit den hoek; die zyn hals als een paauw opſtak, en met een bytende ſtem zeide: *Ik ben 't zelf, en wilt gy 'er 't* be-

bewys van zien, zoo doen papier en inkt geven. Dit werd hem ſtraks bezorgt, en hy aan de tafel gezeten, daar zy alle rond om henen ſchoren, en voorts op ſtoelen en banken klommen, om over de voorſte heen te konnen zien, vraagde hy: *wat zy wilden dat hy zoude maken?* waar op een uit den hoop hem toeriep: *Pharao daar hy in 't Rode Meir verdrinkt*, 't welk van alle tegengeſproken wierd; wyl onbehoorlyk was, hem, die hun d'eer aandeed van in 't gezelſchap te komen, een werk te vergen daar de ganſche avond meê zouw deurloopen, en over zulks geen tyd overig zyn om hem eenig vermaak aan te doen. 't Woord was egter geſproken, en *la Fage* begon aan 't werk, maar op een wyze waar van zy alle verbaaſt ſtonden te kyken. Hier ſchetſte hy een arm, ginder een been, hier een hoofd, daar een voed; dan eens eenige beginſelen van t' ſaam gekoppelde beelden in 't verſchiet, ſtraks weer op den voorgrond; zulks dat in 't kort het gantſche blad papier alom bezaaid ſtond met ſtukken en brokken, van paarden en menſchelyke figuuren. Eindelyk kwam die *Chaos* van onder een vermengde leedematen, tot een Konſtige welgeſchikte teekening aangegroeit, binnen den tyd van twee uuren tot aller verwonderinge voltooit, waar in hy verbeeld had hoe Pharao met zyn krygsheir, en paarden en wagenen, waar mede hy Moſes vervolgde, in 't Rode Meir verdrinkt, die met Aaron en gans Iſraël op het drooge over hunne verloſſinge juigten. En dat alles vaſt naar de Konſt geteekent met een menigte van cierlyke byvoegſelen, zoo vazen als kruiken, en menigerhande veranderinge van dragten, ſluyers en hoofdhulſels, te lang om te verhalen. Dit is my dus van goederhand berigt, en ik geef

 het,

het, zonder daar op te woekeren, voor den eigen prys, als ik het ontfangen heb weêr over. Zyn Leerling *Bauttard* thans in Engeland, heb ik 't ook op gelyke wys, dog ontrent een werk van geringer beſlag in een vol gezelſchap, daar ik tegenwoordig was, zien doen.

In 't jaar 1596, op St. Pontiaans avond, die toen kwam op den 13 van Louwmaand, is geboren JAN JOSEPHSZOON VAN GOIJEN, binnen Leiden. Zyn Vader Joſeph Janſz. van Goijen, was een beminnaar van de Teeken- en Schilderkonſt; en ziende in zyn Zoons geneigtheid en drift tot de Konſt, heeft gereed bewilligt in hem daar toe op te brengen, gelyk hy hem ook, om in de beginſelen der Konſt onderwezen te worden beſtelde by *Koenraad Schilperoort* landſchapſchilder. En naa het verloop van drie maanden by Mr. *Iſak Nicolai*, geeſtig ſchilder en Borgermeeſter: dog hy bleef daar mede niet lang, nog ook by *Jan Adriaanſz. de Man.* Waar na (zyn Vader in den zin hebbende hem een glasſchilder te maken) hy beſteld werd by *Hendrik Klok.* Maar VAN GOIJEN verklaarde voor dat beroep geen geneigtheid te hebben, maar tot het olyverfſchilderen alleen: waarom zyn Vader hem om de Konſtdrift in hem niet te bluſſen, te Hoorn in Noordholland beſtelde by *Willem Gerretzen*, by wien hy ontrent den tyd van twee jaren de Konſt met yver en naarſtigheid behartigde. Naa welken tyd hy zig weder naar Leiden begaf, en oeffende de zelve voort by zig zelven. Ontrent negentien jaren oud zynde bekroop hem een reisluim, hy vertrok naar Vrankryk, maar kwam, na dat hy de voornaamſte Steden doorzien hadde, weder te rug. Zyn Vader ziende dat hy reeds veer in de Konſt gevordert was, wilde

de hem graag tot een groot meester zien aangroeijen, en zig geen kosten ontziende, trok met hem naar Haarlem en besteede hem by den vermaarden Landschapschilder *Esaias van den Velde*, by wien hy een jaar bleef, en zodanig in de Konst toenam, dat elk zig daar over verwonderde. Hy kwam te trouwen en bleef van toen af te Leiden de Konst oeffenen tot den jare 1631. Wanneer hy om eenige reden met 'er woon naar 's Gravenhagen vertrok, daar hy ook gestorven is in 't laatst van Grasmaand 1656.

Hy schilderde meest stille watergezigten, met binnenlandse Marktschepen, en Vissers schuitjes, en een Kerkje, of eenig bekent Dorpje in 't verschiet. Gelyk hy ook de meeste van die naar 't leven geteekent heeft; welke teekeningetjes, met zwart kryt geestig aangetoetst, nu nog onder de liefhebbers bewaart worden.

Doorgaans zietmen dat zyne stukjes wat eenkleurig of graauw zyn: maar dus zynze van eersten af aan niet geschildert; maar in dien tyd was 'er een verf die men Haarlems blaauw noemde, nu buiten gebruik, om dat zy geen stant houd, dat daar d'oorzaak van geweest is.

Zyn Beeltenis zietmen in de Plaat H, onder *Jordaans*.

Onder zyne Stad en tydgenoten worden opgeteld,
Kornelis Liefring,
Arnoudt Elzevier, en
Egmont Kornelisz. Stooter, die hunne Konst dagelyks met vlyt en yver oeffenden, tot den jare 1640.

De geltmiddelen (een groot behulp om tot wetenschappen te komen) zietmen ongelyk in de waereld gedeelt: en zoo het zeggen van een oud Filosoof

losoof zeker gaat, *zoo gevende Goden zelden Rykdommen en verstant te gelyk.*

Schamen moeten zig zoo veel luye leeggangers, over het verwaarloozen van den kostelyken tyd. Dog het gaat in de waereld als het spreekwoord zeit: *Die wel zouden willen*, *en konnen niet.* Veel menschen hier toe genoegzaam van den Hemel gezegent, verzuimen die schoone gelegentheid; en eenigen die graag tot wetenschappen zouden willen komen, word door behoeftigheid, of iets anders, de tyd tot d'oeffeningen onmedogent ontrukt. Dog een onophoudelyke drift komt die klip wel eens te boven, en maakt dat zy heur doel bereikt. De spreuk van Juvenaal:

'T beurt zelden dat een Geest den hoek te boven raakt:
Die in zyn armoe naar de wetenschappen haakt;

Zeit niet, *'t beure nooit*, *maar zelden.* Dit zal de volgende levensbeschryving bevestigen.

In 't jaar 1597, op den 16 van Wintermaand is tot Leiden geboren PIETER PIETERSZ. DENEYN, of *van Neyn.* Twaalf jaren oud zynde heeft zyn Vader hem besteed by een Steenhouwer, daar hy eenige jaren by bleef; maar zyn geest bekwaam tot grooter bezigheden, dreef hem aan tot het leeren der *Mathematise* wetenschap, en vorder tot de *Bouw- en Doorzigtkunde.* Maar zyn ouders niet groot van vermogen, konden het hem niet volkomen doen leeren. Egter was zyn drift tot diergelyke wetenschappen zoo groot, dat, (niet tegenstaande hy dagelyks met zyne handen den kost met Steenhouwen winnen moest) hy, daar in zoo veer gevordert en toegenomen was, dat hy zelf in staat was om het aan anderen volkomentlyk te

te leeren. En wyl hy uit dien hoofde kennis en omgang met veelweters, en ook ſchilders had; ook aan *Eſaias van den Velde* Lantſchap-en Batalje Schilder; zoo liet hem die eerſt eenige zyner teekeningen en daar naar ook van zyne ſchilderyen, (op voorgaande berigt aangaande de mengelinge der verwe, om dat hy een byzondere drift in hem zag) na maken. Waar door hy zodanig in korten tyd gevordert was, dat hy zig in ſtaat bevond van zyn huisgezin daar door t'onderhouden. In den jare 1632, wierd hy Stads Steenhouwer, welke bediening hy nevens het ſchilderen waar nam, en onderhouden héeft, tot den jare 1639, wanneer hy al eenige jaren met een benaauwde borſt gekwelt, (een gebrek dat den Steenhouders eigen is) eindelyk, ſtierf op den 16 van Lentemaand.

Nu volgt ROELANT ROGMAN geboren tot Amſterdam in 't jaar 1597. Deze was een braaf landſchapſchilder, bragt een goede houding in zyn werk, maar ſchilderde ruuw, en wat te veel gebraden, of getaant: of dit nu hier by kwam dat het hem aan zyn gezigt ſcheelde, (want hy had maar een oog) weet ik niet.

Hy was inzonderheid yverig in het teekenen naar 't leven, en men ziet heden nog veele vervalle Klooſters en Borghten in print, welke naar zyne teekeningen uitgegaan zyn. My gedenkt een geheel boek met teekeningen gezien te hebben, waar in de meeſte Hollandſche ſtamhuizen, en bemuurde, of omwaterde ſloten afgeſchetſt ſtonden. De geneigtheid tot de Konſt bleef hem tot zyn ouderdom by; maar hy plag gemeenlyk te zeggen: *Als men de dingen komt te weten, is men verſleten.* Hy was in den jare 1686 nog in 't leven en woonde t'Amſterdam in 't Oude-Manhuis,

huis, oud zynde 88 jaren; en ſtierf zonder getrouwd geweeſt te hebben; het geen men gemeenlyk, zegt Micio by Terentius, voor een geluk rekend. Hy was in zyn tyd, met *Gerbrant van den Eekhout*, een groot vriend van *Rembrant van Ryn.*

Hem volgt THEODOOR ROMBOUTS, die door uitſtekenden vlyt en leeryver zoodanig in de Konſt gevordert is geweeſt, dat hy den eernaam van een groot meeſter gehad heeft, hy had Italien en meer andere landen bereiſt, en is geſtorven te Antwerpen in 't jaar 1637. waar hy ook geboren was op den jare 1597.

De Konſtgodes laat zig niet in heur neiging dwingen.
Men pleit vergeefs by haar, op 't oude voorregt, dat
Eerſt Griekenland, daar na Oud Rome heeft gehad;
Haar Konſtvuur broed, en teelt, wel eens uit dorpelingen
Verheven geeſten, die uit zuiv're zucht tot loon,
De Konſt vercieren met een blinkende eerekroon.

Dit paſſen wy toe op PIETER ZAENREDAM geboren in 't jaar 1597 den 9 dag van Wiedemaand binnen het Dorp Aſſendelft.

Deze al vroeg zyn Vader verloren hebbende, kwam met zyn Moeder in 't jaar 1608 binnen Haarlem wonen, en zig vindende van natuur tot de Konſt genegen, kreeg gelegentheid van by den Konſtſchilder *Frans Pieterz. de Grebber* te komen, daar hy eerſt de teekenkonſt, naderhand ook de ſchilderkonſt leerde en zig daar yvrig by bleef oeffenen tot het jaar 1622. naa welken tyd hy de Konſt by zig zelven vlytig voortzette en kwam tot Haarlem als meeſter in 't St. *Lukas Convent*, den 24 van Grasmaand 1628. Toen zette hy zig tot het

het schilderen van *Perspectiven*, *Kerken*, *Zalen*, *Galeryen*, en *Gebouwen* zoo van binnen als van buiten te zien: en had een preislyke behandeling ontrent zyn werk.

Een staal van zyn loffelyke penceelkonst ('t geen alleen genoeg is om zyn konstroem eeuw in eeuw uit levendig te houden) is de afbeeldinge van het oude Stadhuis van Amsterdam konstig in 't klein geschildert, thans nog voor een waardig Kabinetstuk gehouden; aan het welke de Dichter P. van Rixtel ook gedenkt in zyn *Mengelrymen* p. 52. daar hy het tegenwoordige Raadhuis zig verheffende op zyn oude glorie, dus doet spreken.

Dat oud gebouw, gesloopt aan vonken,
Lag lang in assche, en puin verzonken,
En wierd niet meer genoemt, indien
Het zig niet op 't paneel liet zien,
Door ZAENREDAMS *penceel en verven.*
Die * Spaar-geest, *heeft het voor zyn sterven,*
Herbaart, en eer het lag gebukt,
De dood, die 't al vernield, ontrukt;
En leerd in Schilderkonst aanschouwen,
De nietigheden der gebouwen,
Terwyl myn Borgermeesterzaal,
Nog glans trekt uit die oude praal.

Thans verschynd ook ten Toneel SALOMON DE BRAY geboren te Haarlem in 't jaar 1597. Deze werd onder de brave Konstschilders van zyn tyd getelt, en geprezen om het voortplanten dier Konst in zyne Zoonen: welke hy eene lange reeks van jaren door zyn Konstkundig oordeel, in hunne oeffeningen heeft onderschraagt; aangezien hy nog

* 't Spaar vloeit door Haarlem.

nog eenige weken na zynen jongſten Zoon heeft geleeft. Deze was JAKOB DE BRAY, een der uitgelezenſte paerlen aan Haarlems Stedekroon, dewyl hy een groot meeſter in de ſchilder- en teekenkonſt is geweeſt.

De Konſtbeminnende *Arn. van Halen* tot Amſterdam heeft een ſtuk met levensgroote beelden van hem, verbeeldende Koning David, daar hy in koorgewaat ſpelende op zyn harp voor de Bontkiſt ſtaat, verzeld met zingende en ſpelende Levyten 't welk konſtig geteekent vleijend zuiver en kragtig is geſchildert, en 'er zoo wel uit ziet, of 't eerſt uit het penceel kwam. Dit ſtuk is gejaarmerkt 1697 ten bewys dat hy eenen goeden ouderdom bereikt heeft. Tuſſchen beide moet ik ook zeggen; dat aan zyn penceelwerken ligt te zien is, dat hy zig het naakt wel verſtaan heeft. En wat zyne teekeningen op papier en perkament konſtig en ten uiterſten uitvoerig, met zwart en rood kryt door malkander gebruikt, aanbelangt, daar van bezit de Konſtlievende Heer *Iſaak del Court* wel de meeſte en beſte.

In *P. van Rixtel Mengelrymen*, vind ik dit volgende op de afbeelding van den Haarlemmerdichter *Fr. Snellinx* door *J. de Bray* geſchildert.

De BRAY *vertoond zyn Konſt aan* Snellinx *op 't paneel;*
Maar Snellinx *toont zyn Geeſt, doorlugtig in zyn blaren;*
Zyn inkt verſtrekt hem verf, de veder zyn penceel.
Ligt Vondel *aan het* Y, *hy ligt nog meer aan 't* Sparen.

Maar

Maar onze dichtgeeſten zouden hier niet alle ja toe zeggen. Hy ſtierf tot Haarlem in 't jaar 1664 in Grasmaand, en zyn Vader SALOMON volgde hem naar 't Graf op den 11 van Bloeimaand. De wormen mogen zyn lichaam verknagen, maar zyn naam blyft eeuwen duuren; door dien zyn Zoon DIRK (die een fraai Bloemſchilder, naderhand Monnik werd) zyn borſtbeeld konſtig in hout gesneden heeft. Het welk wy geplaatſt hebben in de Plaat I onder de Beeltenis van *L. Bramer* op de linkerhand van *Dirk van Hoogſtraten.*

Hadden de menſchen eenen zin (zeit het ſpreekwoord) *zy zouden eenen weg loopen*, maar wy zien dat yder al van een byzondere drift aangevoert en gedreven word. De Schilderkonſt heeft hare byzondere deelen, en by gevolge keurs genoeg tot voldoening van yders luſt, en verſchillige geneigtheid.

ADRIAAN VAN UITRECHT verkoos het Schilderen van vrugten, dieren, inzonderheid Indiaanſche vogels, en alle ſoort van pluimgedierte. 't Geen hy zoodanig natuurlyk ſchilderde dat zyn Konſt in verſcheide waereldsoorden getrokken is geweeſt. En waarlyk dusdanig een ſtil leven zou my ook meer behagen, als geſchilderde Boeken, Brieven, Zandloopers, Doodshoofden en diergelyke vertoonſels, daar een vreesagtig of bygeloovig menſch by ſchemerend lamplicht wel voor ſchrikken zou. Zyn penceel was zoo vleijende dat hy (om geen andere grooten te noemen) ook de gonſt en geneigtheid van den Konink van Spanjen daar door tot zig getrokken heeft; daar hy een gunſtigen *Mecenas* aan had.

Sandrart zeit: *Zyn eerſte doen* (dat hem veel

ligt aanleiding tot de Konſt zal gegeven hebben) *was het opzetten van alle ſoort van pluimgedierte, 't geen hy zoo konſtig wiſt te doen, dat de dieren ſchenen te leven, en veel gekogt wierden om op Kabinetten te zetten.*

Hy was geboren te Antwerpen, in 't jaar 1599. en is geſtorven in 't jaar 1651. Zyn jaargenoot

HUBERTUS GRIMANI, anders gezeit HUBRECHT JAKOBSZ. geboren te Delf, was, in zyne Jeugt tot het reizen geneigt, hebbende wel negen of tien jaren te Venetien aan 't Hof doorgebragt by den Hertog, van wien hy den bynaam van GRIMANI aangenomen heeft, dien zyne nakomelingen hebben aangehouden. Hy was een goed pourtretſchilder, maar wanneer hy naderhand gelegentheid had om voor Engelſche Heeren (welke niet veel gedult hadden om zoo lang voor hem te zitten, als vereiſcht werd om 't werk te door ſchilderen) te werken, *heeft hy 'er wat ligt* (gelyk men voor een ſpreekwoord zeit) *overgeloopen* waar om zyne laatſte werken niet zoo goed als zyn eerſte geſchat worden. Hy ſtierf in den Briel, ontrent den jare 1628 of 29.

In den tyd van HUBR. JAKOBSZ. leefde ook WOUTER CRABETH kleinzoon van den berugten *Wouter Pietersz. Crabeth.* Deze was een der voorname Leerlingen van *Korn. Ketel.* Hy bezogt Vrankryk, Italien, en de vermaarde ſchilderſchool te Romen. Van waar hy na een dertien jarige reis weder kwam in zyn geboorteſtad Gouda, en daar in 't jaar 1628 trouwde met Adriana Vrieſen. Onder zyn beſte werken word getelt een Maria's Hemelvaart, het altaarſtuk in de bidplaats van J. W. Zyn laatſte groot ſtuk dat hy geſchildert heeft was de toenmaals regerende krygsraat

tot

tot Gouda, 't geen op de zaal van St. Joris doele hangt.

Dit zelve jaar 1599. op den 22 van Lentemaand is ANTONI VAN DYK geboren, en te Antwerpen in de wieg geleit, om tot zynen volkomen wasdom aangegroeit in de zeftienhonderfte eeuw onder de Konftenaren, als een Fenix onder de vogelen, in fchoonheid uit te blinken.

Zyn Ouders hebben voortyds te s'Hertogenbofch gewoont, daar zyn Vader de Konft van 't Glasfchilderen oeffende, als uit de befchryvinge van Gouda door J. Walvis te zien is, daar men dus leeft: *Daniel* (te weten de Zoon van den Predikant Herboldus Tombergius) *oeffende zeven jaren deze Konft onder Wefterhoud; en naderhand by den Vader van Antoni van Dyk die een goed glasfchryver was, in den Bofch. &c.* 'T luft ons (om een aanvank van VAN DYKS levensbedryf te maken) den Vader uit zyn verbrande lykas te doen opzien, op dat zyn geeft zig verheuge over den fchoonen en heerlyken luifter van zynen Zoon, in een Poëtifche befchryving, of zinfpelend vertoog van den vogel Fenix; waar toe wy ons bedienen van 't rym van Joach. Oudaan.

Maar als ze merkt eer lang hoe d'as, in een gedrongen,
Opwellende uit dien klomp, en Lykbus, eenen jongen
Te voorfchyn brengt, een vrugt die na den Vader
fweemt,
Die 't blinkende gewaad den voor'ge pennen neemt,
(Daar d'Eed'le mengeling der goude en purp're veeren
Zig tot een halsjuweel, en borftcieraad fchakeren)
En met dien glans hervormd, komt dryven door
de lugt;
Dan juichtze: dan verfchynt een ongemeene vlugt

Van Voog'len van alom, die vrolik in 't ontmoeten
Met grunz'len en gezang dien Zonnezoon begroeten.

En waarlyk veelen hebben uit een Konſtminnende drift, anderen uit leerzugt gedreven, altyd zyne werken met verwonderinge beſchouwd. Ja de bevindinge heeft ons doen zien hoe als eenige van zyne voorname werken in 't ligt geſteld worden, en gelegentheid gegeven is omze te konnen zien (gelyk toen die ſtukken in 't jaar 1713 van 't Loo gebragt op 't Heere Logement te zien waren) de menſchen om de zelve als de muggen om het ligt zworven. En zoo men Konſt agting moet toedragen, zoo verdientſe die van VAN DYK waar in niet alleen een naar de Konſt geregelde teekening met het leven over een komende beſpeurd word; maar die met het ſchoonſte leven zoude twiſten: als ook een kragt en helderheid in de mengeling der verwen, daar men de natuur, zoo ze zig nevens de zelve wilde ter monſteringe ſtellen, van ſchaamte zoude zien blozen. De Konſtminnaars hebben ook op den verkoopdag den 26 van Hooimaand van 't jaar voor gemeld, aan de waereld doen zien wat agting zy voor van Dyks Konſt hadden. Want een ſtuk (waar in verbeeld ſtond Maria, Joſeph, Jeſus nevens eenige danzende kintjes) hoog 7 voet en breed 10 voet, werd verkogt voor 12050 gulden.

Ik die de gelegentheid gehad heb om een groot deel van zyn konſtige Pourtretten in Engeland van naby te konnen beſchouwen, heb menigmaal moeten verwondert ſtaan over de enkele behandelinge, die zeer welſtandig en egter op een ligtvaardige wyze aangetaſt is.

Om dan tot VAN DYKS levensbeſchryving voort te varen, zegge ik vaſt te gelooven dat de

Schry-

Schryver der Stad Gouda boven gemeld, dit van zyn Vader naar trouw en waarheid heeft geboekt; en geen toeleg heeft konnen hebben om de nakomelingen hier door te misleiden, wyl hy geen vooruitgezigt heeft konnen hebben, dat dit ooit tot bewys van, of voor deszelfs eer zoude konnen dienen, of te pas gebragt worden, gelyk het nu doet. Want hier door valt nu die gansche vertelling die men gemaakt heeft; (als of VAN DYK door *Rubbens* als van de straat was opgeraapt, en opgevoed, zonder te weten van wien hy voortgesproten was) van zelfs om veer.

Eene zaak brengt my wat belemmering aan: dat is, dat ik verschil onder de Schryvers, in opzigt van het jaar zyner geboorte vind. Wie zal regter wezen? en nogtans wilden wy wel zeker wezen in onze aantekeningen. *Korn. de Bie* steld het jaar zyner geboorte als boven in zyn Boek ook onder zyn pourtret. Maar *Moreri* in zyn algemeen Woordboek: *dat hy is geboren in 't jaar* 1598. nu kan ik dit als geen drukfout aanmerken dewyl hy ook het jaar van zyn sterven vervroegt: dog *Moreri* staat hier in alleen tegen alle getuigenissen: en wy zullen den meesten hoop volgen, maar ik vind by gemelden Schryver zaken in zyn leven voorgevallen die van anderen meede beschreven zyn, dog by hem veel naaukeuriger, en met meerder oplettentheid geboekt. Gelyk onder anderen wie zyn eerste meester in de Konst is geweest; dat hy een vrouw gehad heeft met wie hy getrouwd was, ook van wat geslagt, daar andere zoo maar wat in 't wilt (als men gemeenlyk zeit) over geschermt hebben, en in twyffel getrokken of hy ook wel een egte vrouw gehad heeft; als ook byzondere berigting aangaande zyne naarlatenschap, en meer

byzonderheden, die wy op haar plaats zullen te pasbrengen. Welk alles my geruſtheid geeft van hem daar in te mogen volgen. Maar dat hy ſteld, dat, *Henrik van Balen* zyn eerſte onderwyzer in de Konſt zoude geweeſt zyn; zoude hy, indien hy geweten had dat zyn vader een Konſtoeffenaar geweeſt waar, niet gezegt, maar die eer aan zyn vader gelaten hebben; wyl het bedenkelyk is dat hy zyn Zoon van der jeugt aan naar mate zyner bevattinge in de gronden der Konſt zal hebben onderwezen.

En niet alleen was de vader van VAN DYK een Konſtoeffenaar, maar ook zyne moeder een berugte Konſtenareſſe met de Borduurnaald. Onder hare geſtikte werken word geprezen een ſchoorſteenkleed, waar in zy door allerhande koleur van zyde de Hiſtorie van Suſanna afgebeeld had, de Beelden van een vaſten omtrek, en de vermenginge der kleuren naar den aart van elk ding, als ook den boord van 't kleed met loſſe ranken zoo konſtig door malkanderen gevlogten, dat dit eene ſtikwerk alleen genoeg was om haar vernuft te roemen. Daar by word ook verhaald dat zy inzonderheid met yver daar aan gewrogt heeft, in dien tyd als zy van ANT. VAN DYK (wiens beeltenis hier over ſtaat) zwanger ging.

Of VAN DYK nu het onderwys van *van Balen* gehad heeft voor hy by *Rubbens* kwam, daar van is geen zekerheid; maar dat hy een Leerling van *Rubbens* geweeſt is, is by allen bekend, gelyk ook dat hy zoodanig in de Konſt onder zyn leiding is toegenomen, dat hy hem ſtelde aan zyne beſte werken te ſchilderen. Hy heeft nog by zyn meeſter zynde, deszelfs pourtret, dat van zyn vrouw en verſcheide anderen gemaakt, als mede zommige ſtuk-

Jak. Houbraken Sculp.

ſtukken met verſcheiden Beelden van welke alle hy meerder roem als geld oplei, uit oorzaak dat *Rubbens* by alle Grooten aangezien (gelyk ik meer gezegt heb) hem in alle voordeelen te veer voor uit was, om het tegens hem op te halen.

De twee eerſte ſtukken waar aan hy zyn vermogen in de Konſt dede zien, wanneer hy van zyn meeſter was, waren, de Gevangenneming van Chriſtus in den Hof; en daar hem door de Roomſche Krygsknegten de Doornekroon word op 't hoofd geplant.

In dezen tyd was Italïen in vollen bloei; en ſcheen yder uit te lokken tot een renloop in de Konſt om een onſterfelyke eerekroon; ja men ſprak van Romen niet anders als de Grieken van Athenen, even als of de Konſtgodes daar haar zetel gevest had; waar door men dagelyks zag uit alle oorden Konſtenaars daar na toe vloeijen; waar door onze VAN DYK meê den reisluſt in 't hoofd kreeg, daar hem zyn meeſter mede toe aanzette, en voortſtuwde; om inzonderheid de Konſt van *Titiaan* tot Romen en Venetien te gaan zien: Dog men verhaald dat hy dezen raad van *Rubbens* verdagt hield; even als of hy 't maar deed om hem van honk te helpen, op dat de ſtralen van zyn ryzende zon, zyn ligt niet zouden benevelen. Het zy daar meê zoo 't wil: verſcheiden ſtalen hebben ons egter doen zien dat *Rubbens* VAN DYK opregt bemind heeft.

De reis ging egter aan, en de Heer *Nani* was een der genen die hem op den weg naar Rome verzelde. Dog de uitreis duurde zo lang niet als zy zig wel hadden voorgeſteld, vermits de peſt in verſcheiden Italiaanſche Steden in dien tyd merkelyk toenam. Echter was hy daar zoo lang dat, toen

hy weder te rug kwam, men aan de behandeling van zyn naakt wel zien konde dat hy de penceelkonſt van den grooten *Titiaan* wel doortuurt had. Want men zag van dien tyd aan, meer een peerlemoeragtige tederheid in zyn naakt doorſpelen als wel voorhenen.

Naar dat hy zig in Vrankryk dan een lange wyl had opgehouden, zonder nogtans veel voordeel te doen, is hy weder te rug naar Antwerpen gekomen, daar hy welkom was, inzonderheid by zyn Meeſter *Rubbens*, die (zoo de vertelling anders waar is) hem onder genoegzame verſtaanbare omſtandigheden zyn Dochter aanbood, 't geen hy op een beleefde wyze van de hand wees, *onder voorwending dat hy van voornemen was de Roomſche reis nog eens weder te hervatten.* Maar dit was (gelyk men gemeenlyk in zulken geval zeit) *de Bootſchap niet*, maar dit; *Dat hy een algemeene liefde voor het moederlyke beeld hadde*, *en zyne geneigtheid tot geen een of enkel voorwerp bepalen konde :* hoewel hy naderhand nog in Engeland getrouwd is geweeſt.

Het eerſte groot ſtuk dat hy maakte, na dat hy was van zyn reis wedergekomen, was het hoog Altaarſtuk in 't Klooſter van d'Auguſtinen t'Antwerpen, waar door zyn naam rugtbaar werd. Dog het Goud dat hy daar voor in zyn beurs ſtak, kon hy gemakkelyk dragen, door dien de Broederſchap, die meer van 't hebben en houden, als van geven hielden, daar vry veel op wiſt te vitten, en wel op 't voornaamſte van 't werk, te weten 't beeld van St. Auguſtyn ; voorgevende dat het ſcheen als of hy dronken zynde, agter over viel : daar VAN DYK de verwonderinge, op 't beſchouwen van 't Hemelſche gezigt, door die geſtalte verbeeld had.

Wei-

Weinig tyd hier naar werd hy ontboden van Frederik Hendrik Prince van Oranje, om zyn pourtret en dat van de Princes, en Zoon te ſchilderen; het geen hy tot hun groot genoegen uitvoerde. Wedergekeert tot Antwerpen, maakte hy een altaarſtuk voor de Capucynen te Dendermonde, dat zoo wel uitviel dat het voor een van zyne beſte werken geſchat wierd.

Daar aan volgde het ſtuk voor de Cordeliers, verbeeldende een dooden Chriſtus in den ſchoot van Maria. Deze drie ſtukken die elk op zyn ſchoonſt geſchildert, den roem van hun maker melden; al had hy niet meer als deze ſtalen van zyn Konſt de waereld naargelaten, waren genoeg geweeſt om te doen zien, dat hy de Fenix onder de Schilders van die eeuw geweeſt is. Straks hier op vloeide hem van alle kanten gelegentheid toe tot het ſchilderen van pourtretten, die zoo wonder wel gelukten, dat het ſcheen of hy daar toe geboren was, zulks dat de eerſte luiden van aanzien hem daar om aanzogten: onder deze was Izabella Klara Eugenia, Hertogin van Braband enz. in Nonnekleeding door hem geſchildert, daar J. Vos dit vaers op maakte:

Dus zietmen Izabell de hooffche praal verdryven.
Zy leid het purper om de Nonnekleeding af.
Haar hoofd behaagt geen kroon, dan die van vreede-olyven.
Zy kieſt den palmtak voor den gouden paarelſtaf.
De toppen van haar Deugt gaan hooger dan de wolken.
De Deugt der grooten ſtrekt een baak voor alle volken.

Inmiddels werd hy bekend by de Engelſen door 't ſchilderen van zyn overkonſtige pourtretten. En 't leed niet lang of hy wierd door den Ridder *Digby*

verzogt, om naar Brittannien over te ſchepen, gelyk hy ook deed. Deze bragt hem by Koning Karel, dien hy verſcheide malen ſchilderde, als ook de Koninginne Henriette de Bourbon, en de Princen Karel en Jakob, voorts de meeſte Lords en grooten van Engeland, waar door hem de beurs vry wat dikker opzwol als wel voorheenen. Daar by vereerde hem de Koning met de Ridderſchap en een goude keten met 'sKonings pourtret, omzet met diamanten; en een jaarlyks inkomen. Waar door zyn yver en luſt magtig werden aangeſpoort. Dog het is te beklagen dat veele van zyne beſte werken, die hy voor den Koning gemaakt heeft, verſtrooit en verbrand zyn.

'T is waar, zyn yver en luſt nam toe, terwyl zyn beurs aangroeide, maar 't leed niet lang of hy wierd door 't ſchoon praten van een bedrieger, die zig voor *Alchimiſt* of Goutmaker uitgaf, (daar deze menſchen nogtans altyd goutzoekers zyn en blyven) zodanig betovert en misleid, dat hy een *Laboratorium* liet opregten, en duizenden daar aan te koſte lei zonder dat 'er eenig voordeel uit quam; als dat hy daar door geleerd was zulks niet meer te ondernemen, en klaar bevond dat zyn Schilderkonſt de beſte en zekerſte goudmyn voor hem was.

Hy die nu dagelyks aan 't Hof verkeerde, en zoo menig behaaglyk voorwerp zag, liet zyn oog vallen op de ſchoonſte, die hy (wyl hy op geen andere wys, als door den weg van Huwlyken daar bezitter van worden konde) trouwde met goedkeuring van den Koning. Dit was een van de ſchoonſte en eerſte Dames van 't Hof, en van een oud adelyk geſlagt uit Schotland, Dochter van den *Lord Ruten*, *Comte de Gorie*. Maar hy had met haar niet ten Huwelyk dan hare ſchoonheid en Adeldom. Ik

Ik heb my niet genoeg konnen verwonderen als ik in Engeland zynde, zag, zoo menig pourtret met een zelve jaarmerk beſtempelt: waar uit ik beſluiten moet dat hy een ongemeen vaardig penceel moet gehad hebben. De meeſte van de Hovelingen en Grooten van dat Koningryk zyn nevens hare Vrouwen, ook de Dames van Staat in dien tyd door hem geſchildert, waar van 'er verſcheiden in print uitkomen.

Op *Winſingdon*, het Landhuis van den Lord *Warthon* heb ik 32 pourtretten, waar onder 14 ten voeten uit, in een vertrek geteld, elk in 't bezonder van hem op 't heerlykſt en konſtigſt geſchildert, inzonderheid de beelteniſſen der Vrouwen: waar omtrent ik heb opgemerkt, dat hy een volmaakt ſchoon model tot het ſchilderen van de handen gehad moet hebben: als mede dat hy een zeker getal uitgekipte welſtandige buigingen en grepen van handen doorgaans in zyne werken gebruikt heeft; en dus een en de zelve handen aan verſcheiden Beelteniſſen te pas gebragt. En terwyl ik van zyne ſchoone en konſtig gevormde handen ſchryf, ſchiet my in den zin, een grappig antwoord dat hy de Koningin daar op toeſchoot. Deze dan door zyn konſtpenceel een en andermaal afgemaald, vraagde hem, waarom hy hare handen, meer dan haar wezen had *geflatteert*; waar op hy tot antwoord gaf: *Om dat ik van de zelve belooning wagt.* Maar het is te beklagen dat zulk een voorligter in de Konſt zoo ontydig door de dood wierd weggerukt. Dog wat zal ik zeggen? Hy had zig (dus is my in Engeland door verſcheiden geloofwaardige menſchen verhaald) aan de vlam van Kupidoos fakkel gezengt, en de Hulpmeeſters, om dien brand te koelen, hadden zyn

zyn levensvuur met een uitgebluſt, zoo dat 'er geen verwarmen aan hem was. Koning Karel, die een groote zugt voor hem had, beval aan zyn geneesheer, geen koſten ontrent hem t'ontzien, maar alles wat helpen konde in 't werk te ſtellen, met belofte van aan hem 300 *Guinea's* voor zyn herſtelling ten geſchenk te zullen geven. Dees deed dan een Rund keelen, de ingewanden in aller haaſt daar uittrekken, en hem (latende maar een weinig opening tot ademſcheppen) daar naakt in naaijen, om zyn bloed te verwarmen, en de levensgeeſten te doen opwakkeren: Maar 't was te vergeefs; hy leefde daar na nog maar een korten tyd, en ſtierf in 't jaar 1641, en werd in de Kerk van St. Paulus te Londen begraven.

Alle de genen, die men wel wenſte dat lang leefden, om dat zy nut geven, zullen veeltyds vroeg ſterven: en de genen, die nergens goed toe zyn, leven 't langſt, zeit Gratiaan.

JODOCUS DE MOMPER, nevens andere van zyne Konſt- en tydgenooten, wier levens begin en eind ons onbekend is, hebben wy agter *van Dyk* geplaatſt, aan wien zy dank verſchuldigt blyven, voor dat hy hunne gedagteniſſen door zyn Fenixpenceel heeft vereeuwigt. *K. van Mander* gedenkt aan de Momper in zyn Boek op p. 208 aldus; *Nog is t'Antwerpen een* JOOS DE MOMPER, *die uitnemend is in Landſchappen, hebbende een geeſtige handeling. Zyn penceelwerken by allen Konſtſchilderen bekend, geven te kennen dat hy een braaf meeſter in dien tyd is geweeſt.* Zyn beeltenis is door den grooten *van Dyk* met eigen hand op 't koper geëtſt.

Zoo ook de Haagſche pourtretſchilder JOHANNES VAN RAVESTEYN, en KORNELIS DE VOS

VOS *van Hulſt*, aan wiens vaſte wezens trekken wel te zien is dat hy een ſchrander vernuft is geweeſt.

ADAM DE KOSTER.

DANIEL MYTENS, die volgens zeggen van *Korn. de Bie* een Hollander is geweeſt, en vele aanzienlyke luiden met roem heeft geſchildert, aangezien hy een vleezige en vleijende wyze van ſchilderen had.

ARTUS WOLFART Antwerpenaar: Die niet alleen berugt is door 't ſchilderen van zedebeelden, maar ook Fabelen en potſeryen. En

THEODORUS VAN LOON van Leuven, die aan de behandelinge van zyne kloeke beelden, genoegzaam deed blyken dat hy Rome gezien had. Met dezen Konſtſchilder zullen wy deze Eeuw ſluiten.

Dus gaan de Eeuwen en te gelyk de Jaren van 's Menſchen leeven voor hy, en die, welke zig d'een na d'ander levendig op den Schouburg lieten zien, zyn thans als agter de Toneelgordyn begraven. Op de ſpelling van dit woord word ik indagtig zeker berigt daar myne bedenkingen al voor lang van zwanger gingen, belangende het begraven der doode lyken, en de verſchillige behandelingen welke d'oude daar omtrent gebruikten; aangezien dat ik van tyd tot tyd opgemerkt heb, dat de Konſtſchilders daar ontrent door onkunde dikwils misſlagen begaan hebben; en veel meer ontrent der Joden als der Heidenen oulingſe gebruiken. Want door dien de voornaamſte lyken der Grieken en Romeinen met groote pompe verbrand wierden, en eenen breeden omſlag met zig ſleepten, zoo hebben hunne tydſchryvers, inzonderheid He-

ro-

rodianus het zelve niet alleen met alle omſtandigheid geboekt, maar is ook de gedagteniſſe daar van levendig gehouden door de beſtempelingen van dien toeſtel op de Keizerlyke muntſtukken. Hierom willen wy ons tot de Hebreeuwen (waar ontrent het wat ſtilder in zyn werk gegaan heeft, en dus de Schryvers zoo niet in 't oog geloopen hebben) wenden. Onze pen thans vlot zal tot in Egipten uitweiden, om den oorſpronk der wyze hunner lykbeſtellingen na te ſporen. Leerbegerige jeugt, de Konſtſchool van Pictura gewyd, laat dit u tot geen laſt ſtrekken.

Al 't geen dat nut geeft, moet een Leerling niet verdrieten.

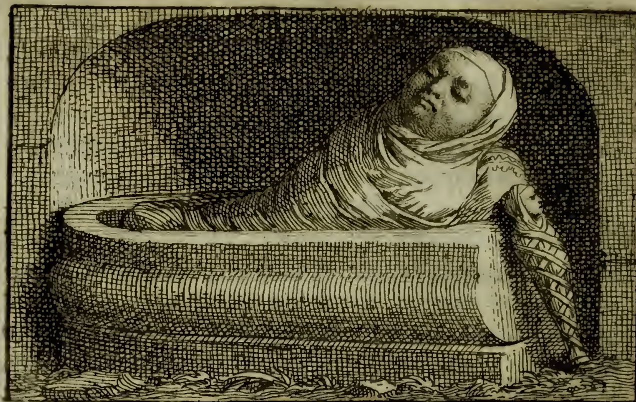
De lichamen der afgeſtorvenen in ſpeceryen geleit, werden met een (*Sindon*) wit laken omwonden, en met windels of zwagtels omwoeld van den hoofde tot de voeten, uitgezondert het hoofd, 't geen met een byzonderen doek bedekt werd. Dit word van Herodoot beveſtigt, daar hy ſprekende van d'Egiptenaren zeit: *Als zy den dooden gewaſſchen hebben, bewinden zy zyn ganſche lichaam in een linne Sindon, met afgeſneden windels. Gelyk de Joden ook voor gewoonte hebben*, zeit de Evangeliſt Joh. in zyn 19 Hoofdſtuk, 't geen nader in 't 11 Hoofdſt. beveſtigt word daar de Text van Lazarus zeit: *En de geſtorvene kwam uit, gebonden aan handen en voeten met grafdoeken.* Gelyk wy 't dus ook in de groote Bybelſche figuuren, die door den Heere vander Mark ſtaan uitgegeven te worden, hebben vertoond.

De Prince *Radzivil* die Egipten bereiſt, de Grafſteden met opmerkinge bezigtigt heeft, en by de lyken

lyken kleene gevormde beeldekens ontdekt heeft, zeit van de zelve: *Die beelden zyn van klei of potaarde, hemelsblaauw of roodagtig van koleur ter groote van een vinger, de gedaante van een Kind met zwagtels omwonden, met lettermerken bestempelt. Gelyk nu die Beeltjes zyn, zoo zyn ook de lichamen met linnedoeken omwonden.*

Kircherus noemt verscheiden soort van dusdanige gebakerde poppen: de groote die onder de draagbare huisgoden geteld worden, werden van de Egiptenaars *Serapes* genoemt. Deze (zegt hy) dat zonder zienlyke armen en beenen, handen of voeten, maar gans in windelen omwonden en bedekt waren, en men gelooft dat het de zelve waren welke de Hebreen *Teraphim* noemden; hoedanige Rachel haar Vader Laban ontstal. Zie Gen: 31. Een kleinder soort was'er welke de Priesters aan hun hals, en in hun gordels droegen; en nog een bysoort; welke d'Egiptenaren gewoon waren in de windselen der Mumyen te naaijen. Sommige van die hadden een vrouwen aangezigt, andere hadden de gedaante van kinderen, dog 't hoofd altyd overkapt, gelyk wy straks vertoonen zullen, gevolgt naar de printverbeelding die W. Goeree, in zyne *Mosaïse Histori der Hebr. Kerke* 't II D. p. 556. doet zien. En om hier van nog klaarder beduid te geven, zeit Byneus in het XX Hoofdst. van zyn gekruisten Christus, niet alleen, dat de doode lichamen der Egiptenaren en Hebreen van den hals tot de voeten toe met windelen omzwagtelt wierden, zoo dat de armen langs het lichaam onder het zelve lagen, maar hy doet ook een printverbeelding uit *Chiffletius* (gevolgt naar een oud marmerstuk van Rome gebragt, daar P. P. Rubbens bezitter af was) zien, verbeeldende een gebakert Kind.

Kind. Waar van wy het namaakſel, nevens een omzwagtelt Lyk- of Grafbeeltje in Plaat

alhier vertoonen; om met een aan te duiden de tweederhande wyze van omzwagtelen by d'Egiptenaren en Joden gebruikt. Dus ſtelt ook de Griekſe Schryver *Artemidorus* een gelykheid tuſſchen gebakerde Kinderen, en de lichamen van de dooden met windelen omwonden, wanneer hy zeit: *Dat te dromen van kinderen in de luyeren gewonden aan een zieken betekend dat hy zal ſterven*, en geeft 'er deze reden van: *om dat ook de Dooden in geſcheurde doeken gewonden worden, gelyk de kinderen enz.* Overzulks hebben wy klaar genoeg aangeduid voor de leerbegeerige ſchilderjeugt (om alle misſlagen diesaangaande te vermeiden) dat de oude Egiptenaars en Hebreers hunne dooden in lywaat gelegt en omzwagtelt hebben wanneer zy die in 't graf leiden. De Grieken daar en tegen lieten hun doode lyken door vuur verbranden: dog dit was zoo algemeen niet in gebruik,

bruik, dat geen ſtalen tot het tegendeel zouden konnen aangetoont worden, waar by blykt, dat vele derzelve ook wierden ter aarde beſteld. Homerus, wanneer hy zingt van *Patroclus* Lyk, gebruikt deze woorden: *zy hebben hem bedekt met fyn lynwaat van den hoofde tot de voeten enz.* Dog dit onderſcheid is'er in op te ſpeuren, dat'er van geene omzwagtelinge gemeld word. Dus is het doen der zulken te beriſpen die het waardige lichaam van den Heere Chriſtus verbeelden op die wyze dat het naakt op een laken, of, dat nog arger is, zonder het zelve behulp by de beenen en armen getorſt in 't graf geleid word.

Geen minder misſlagen zyn'er begaan in de verbeeldingen van het kruis. d'Oude Konſtſchilders hebben hier in grootelyks gedoolt, en vele door hun voorgaan verleit, hebbende zig de minſte bemoeit om het ware gebruik na te ſporen. Aangezien dan dat zulks te verbeelden nog dikwils den Konſtſchilders voorkomt, en wy door leesluſt geſpoort de waarheid daar van ontdekt hebben, willen wy onzen Konſtgenoten die ook meedeelen.

De kruiſſen hebben gehad een regt opgaande hout en een dwarshout, daar het opſtaande hout met den top uitſtak, nevens een middelhout of uitſtek waar op de Leider zat, de beenen wederzyds afhangende, wanneer hy door handen en voeten met nagels aan het zelve vaſt geklonken wierd. Dit beveſtigt *Irenæus*, daar hy zeit: *Het kruis heeft vyf einden, twee in de lengte, en twee in de breete en een in het midden, op welke die met ſpykers vaſtgehegt word, ruſt.* En Tertullianus noemt die paal, welke in 't midden van het opſtaande kruishout was, zeer nadrukkelyk *Sedi-*

lis excessum. Dat is: *Den uitstek van de zitbank* En die middelste uitstek of zitbank, was aan de kruissen nootzakelyk; eerst op dat de lichamen niet straks van de kruissen vielen, *welk zou* (gelyk Ant: Byneus wel aanmerkt) *geschied zyn binnen korten tyd, wanneer de leden beginnende te verrotten, en de wonden in de handen verder open te scheuren, de zwaarheid van het lichaam geduurig na beneden zakkende, het zelve zou doen ter neder storten; tegen het oogwit en gebruik der Romeinen, die de lichamen aan de kruissen lieten hangen, tot dat zy door de vogelen gegeeten, of door de lucht verteerd wierden.*

Ten tweede diende deze uitstek, opdat de gene die gekruisigt zoude worden, aan het kruis mogte worden gehangen, wanneer 't zelve opgeregt stond, en niet op d'aarde leggende eerst aangenagelt, en daar na met het zelve opgeregt; gelyk 't de Konstschilders van ouds af dus hebben verbeeld, verleid zynde door een verkeerd begryp welk zy van de kruissen gehad hebben.

Door nasporing heeft men ontdekt dat de kruissen zoo hoog niet geweest zyn, als men dezelve veeltyds verbeeld ziet, 't is zeker dat deze doling haren oorspronk heeft genomen uit de eerste verbeelding die anderen (zonder nazoek) slegts hebben gevolgt. Gelyk men ook ziet dat de schilders hooge ladders bedagt hebben, wanneer zy de afneminge Christus van 't kruis wilden verbeelden. Uit die zelve dwaling komt het ook dat *Rubbens* en anderen den krygsknegt die de zyde van Christus doorstak te paerd zittende verbeeld hebben; aangezien zy niet kosten goed maken, dat een soldaat uit de Roomsche voetbende dit zou hebben kon-

konnen verrigten met een lans, of korte worp-ſpies. Eindelyk ten bewys dat de kruiſſen niet hoog uit den gront geſtaan hebben, heeft men maar agt te geven op 't geen Petronius, en andere daar omtrent hebben geboekt, namelyk, dat de gekruiſigden door krygsknegten bewaart wierden op datze niet van de kruiſſen zouden worden genomen, niet alleen terwylze nog leefden, maar ook na hun dood. *De Soldaat die de kruiſſen bewaarde* (word'er gezegt) *op dat niemant de lichamen daar van aftrekken zou om te begraven.* En by Plutarchus in 't leven van Cleomenes, *weinig dagen daar na hebben die genen die het gekruiſte lichaam van Cleomenes bewaarden enz.*

'T is waar dat de Roomſche Stedehouders zig in dit opzigt hebben gevoegt naar der Joden gewoonten, en toegeſtaan, (verzogt zynde) dat de lichamen der gekruiſſigden voor den ondergang der zonne afgenomen en begraven wierden, in welk opzigt Ulpianus zeit: *dat de lichamen van de genen die ter dood veroordeeld worden, aan hun Vrienden niet geweigert worden*; ingevolge van het beleefde antwoord van Diocletiaan en Maximian: *Obnoxios criminum digno ſupplicio enz.* dat is: *wy verbieden niet dat de ſchuldige behoorlyk geſtraft zynde begraven worden.*

Dog dit maakt niet dat de kruiſſen niet altyd op dezelve wyzen als van ouds hebben geweeſt. Daarenboven wanneer men agt geeft, dat de veroordeelden hun kruis moeſten dragen of torſchen naar de gerigtsplaats, gelyk dus van de Evangeliſten in opzigt van de Heere Jeſus is geboekt, zoo is klaar genoeg te beſluiten dat de kruiſſen van zulke hoogten en zwaarten niet zyn geweeſt als vele Schilders hebben verbeeld, maar zoo datze van

een menſch konden voortgeſleept of gedragen worden.

Eindelyk beſpeurtmen ook doorgaans een grove vergiſſinge in de wyze van het kruis te dragen, alsmen ziet dat het kruis met deszelfs dwarshout, op en neer ſtaande op den ſchouder word getorſt, daar blykt dat de misdadigen met de armen langs het dwarshout uitgeſtrekt, en de handen aan de einden van 't zelve vaſt gebonden, het lange hout met hun rug of ſchouders onderſchorende droegen: even als de *Patibulum*, of *Furca* werd gedragen, waar van Plautus zeit: *Diſpeſſis manibus patibulum cum habebis.* Dat is: *Als gy in uw uitgeſtrekte handen, een * Patibulum zult hebben:* waar van wy de gedaante, als ook de wyze hoe de kruiſſen gedragen wierden, hebben vertoond in het meergemelde boek *van den gekruiſten Chriſtus.*

Ook is 't een misſlag als men Chriſtus, en Simon van Cyreenen te zamen het kruis dragende, verbeeld; te meer als men ziet dat Chriſtus het bovenſte en Simon het agterſte, of onderſte end van 't kruis torſt, aangezien dat zulks niet kon dienen om dien laſt te verligten maar om den voorſten drager daar door te bezwaren; daar de toeleg van de Krygsknegten was om den Heere Chriſtus, die het kruis dus veer door Jeruſalem alleen getorſt had, en door zwakheid, en door de zwaarte daar onder ſcheen te bezwyken, daar in te verligten, of daar van t' ontheffen. Dus zyn oulings Origenes, Athanaſius, Auguſtinus; en later Claudius Salmaſius, Gerardus Johannis Voſſius, en meer andere

* Dit was een regt hout met twee ſchuins opgaande dwarshouten, als de Letter Y. dog het neergaande hout was langer.

andere van gedagten, gelyk zy ook uit de omſtandigheid, en reden hebben beweert dat Chriſtus eerſt, en Simon daar na alleen het kruis heeft gedragen; 't geen ook duidelyk uit den text blykbaar is; want by geen van de Evangeliſten word gezeit dat Simon dien laſt heeft helpen onderſchoren of dragen: maar wel nadrukkelyk by Lukas: *Datze het kruis op hem* (te weten Simon) *leiden, dat hy het agter Jeſus droeg.* Waar om wy 't ook dus hebben verbeeld in de Bybelſche Tafereelen die eerſtdaags ſtaan in 't ligt te komen, door den Heere Hend. vander Mark Heere van de Leur.

Iemand zal ligt zeggen: de Evangeliſten melden niet dat Chriſtus op dusdanige wyze (als ik aangetoond heb uit Plautus) het kruis gedragen heeft. Dit zy zoo; maar aangezien Chriſtus na de gebruikelyke wys gekruiſſigt is, zoo is het ook bedenkelyk dat hy ook naar de gebruikelyke wyze het kruis getorſt heeft. De Evangeliſten vermelden ook niet, dat boven de Moordenaars, die met Chriſtus gekruiſt werden, hunne beſchuldiging geſchreven ſtond: en nogtans is dit een waarheid; die ontegenzeggelyk is; om dat het dus de gewoonte was, en van velen is beweerd. Een duidelyke plaats uit den Griekſen Schryver Dio vertaald, beveſtigt dit gezegde, waar in verhaald word dat de Zoon van Cæpio een ſlaaf heeft laten kruiſſigen, en daar by gezegt: *met een opſchrift, te kennen gevende de oorzaak waarom hy gedood wierd.*

Wil dan een Konſtſchilder iemand ter ſtraffe geleit op zyn Tafereel verbeelden, hy doet een krygsknegt een bordeken met het opſchrift der beſchuldiginge voor uit dragen, op dat het van

ieder gelezen en gezien worde, aangezien het dus in dien tyd (zelf ontrent andere wyze van doodstraffen) de gewoonte was. Dus leestmen by Eusebius, dat de Martelaar Attalus eerst in de Schouburgh onder al het volk rond geleid, en een bordeken voor hem gedragen wierd, waar op in het Latyn geschreven was: *Deze is Attalus de Christen.* Daar en boven werd de beschuldiging somwylen door den Tyteldrager voor het volk uitgeroepen.

Eer wy onze tusschenrede eindigen moeten wy nog iets tot onderrigt, hier voegelyker als elders, omtrent de Grafteikenen der oudtydze volkeren melden.

De onderzoekers der oudheid beweeren (zeit *Korn. van Alkemade in zyn berigt ontrent de Lykbegravenissen der oude volken*) dat d'eerste Tombe of Grafteeken geweest is die van Rachel, daar van wy in 't 35 Hoofdst. van 't *Boek der Schepp.* leezen: *Jakob rigte een gedenkteken op boven haar Graf.*

Dit gedenkteken is geweest volgens de getuigenis van *Bochart*, een verheven pyramide of grafnaalt, rustende met den voetstut op twaalf steenen, naar 't getal van Israëls Zoonen. W. Goeree doet ons twee byzondere afschetsingen daar van zien in het I. Deel van zyn *Mosaize Oudheden*; dog ik derf die mynen Konstgenoten niet voor egte afbeeldingen aanpryzen; alzoo min als de penningbeelden van Gideon, Jephta, Barak, Debora, Hagar, Ismaël, Judas den verrader enz. in de *Waereld en Kerkhistorien.*

De oude Hebreen tot op den tyd van Christus, en nog lang daar na maakten hunne Graffteden buiten de Steden in steenagtige gronden, en steen-

rotsen

rotſen, waar van *Alkemade* deze rede geeft: *Dan, nademaal het menſchelyk vernuft nog geen doodvaten, of kiſten had uitgevonden, zoo waren de lyken onderworpen om van het gedierte, in de aarde levende, en voor al van de wormen geſchonden en verteert te worden. Om welk voor te komen hebbenze in plaats van de zelve onder de aarde te verbergen, uitgevonden zekere uitgeholde plaatſen in Bergen en Steenrotſen, alwaar de lyken het gewormte minder onderworpen zyn. En om de lichamen te meer voor het bederf te verzekeren, hebbenze daar en boven uitgevonden en gebruikt ſterkruikende kruiden, ſpeceryen en olyen* &c. Zie zyn Boek van 't *Ceremonieel der Begraveniſſen* p. 33. 't geen my doet beſluiten dat der Joden Grafſteden weinig uiterlyke verſieringen gehad hebben. Alleen word getuigt van de Joden in later tyd, als ook van d'eerſte Chriſtenen, *dat zy de welfzels, en wanden der ingangen tot den Grafkelder of Grafſteden, met beelteniſſen, en zinnebeelden van de ſterffelykheid deden beſchilderen : wel te verſtaan, door bloemen, loof en dergelyk verbeeld; want de Joden vermogten niet eenig afbeeldzel van levendige ſchepzelen af te malen.*

De graven van min vermogenden werden jaarlyks ſchoon gemaakt, en de ingang en 't wulfzel gewit met kalk, gelyk by ons de muuren in de huizen, waarom zy de zelve noemden *Sepulchra dealbata*, geſchilderde Graven. Deze Grafplaatſen waren gemeenlyk overwelft, zes ellen diep, en vier ellen breed, en daar in agt of meer uitgehakte holten of Cellekens, om de dooden in te leggen, welke onderſcheide holten met een ſteen geſloten werden. Den Grafkelder of verwelfde ſpelonk noemden de Hebreen *Magnara*, de byzon-

 dere

dere Graven *Cucim*, en den ſteen, die de mond van het Graf ſluit *Golel*, Wentelſteen.

Ook hadden de Joden voor gewoonten dat zy boven hunne Grafſteden, dus of dergelyk dede ſchryven: *Dat de ziele ga in den Hof van Eden*, amen. *Of in het bundelke der levendigen.* Sela.

Deze gewoonten is oud en al by de Trojanen in gebruik geweeſt als uit het zeggen van Homerus blykt, 't geen dus vertaald word: Op dat uwe broeders en medegezellen u beſtellen ten grave, en met een grafſchrift vereeren: dewyl dit het loon is der ſtervenden.

Dit is overgegaan tot de Chriſtenen in alle landen en koninkryken en blyft nog in gebruik, inzonderheid ontrent mannen die om hunne dappere bedryven zulks hebben verdient. Onder alle aan de geletterde waereld voldoende Grafſchriften (zeit *Alkemade*) munt om zyn kortheid en allerkragtigſte uitdrukſels, boven andere uit, dat van den Rotterdamſchen Zeeheld Egbert Meesze Kortenaar, die voor 't Vaderland vegtende, op 't bedde van eer geſtorven is, ſtaande op zyn Tombe, enz. Dit ſchreef den groote Hiſtorieſchryver en Dichter Gerard Brand aldus luidende:

De Held der Maas, verminkt aan oog en regterhand,
En egter 't oog van 't Roer, de vuiſt van 't Vaderland,
De groote KORTENAAR, *de ſchrik van 's Vyands Vlooten,*
D'ontſluiter van de Zont, legt in dit Graf beſlooten.

Inzonderheid geſchied dit (als ik gezegt heb) aan die om hun dappere bedryven zulks hebben verdient, en voor menſchen daar iet zeldſaam van gezegt kan worden, als by voorbeeld dat een man drie Eeu-

Eeuwen gezien heeft, gelyk zulks John Bailes gebeurt is, op wiens Graf ik te Northampton in Engeland dus vond geſchreven:

Here under lyeth JOHN BAILES, *Born in this towne*; *He was above* 126 *years Old*, *and had his hearing*, *and ſight*, *and memory to the laſt. He lived in* III *Centurys*, *and was Buried the* XIV *of April* 1706.

Dat is:

Hier onder leid Johan Bailes geboren in dit Dorp; hy was boven de 126 jaren oud, heeft drie Eeuwen beleeft, en had zyn gezigt gehoor en geheugen tot het laatſte van zyn leven. Hy werd begraven den 14 van Grasmaand 1706.

De Grieken waren zoo overpragtig in 't bouwen van hun Grafſteden en Tomben, dat de Richters van Athenen daar een wet tegens maakten. De Romeinen bouwden elk naar zynen ſtaat een Tombe, van welke *Georgius Fabricius* de menigvuldige cieraden beſchryft. Ook plagten de Grieken hunne graven te vercieren met de kenteekenen van des overledens Konſt en oeffening: als blykt aan't graf van den vermaarden Archimedes verciert met een Spheer en Cylinder volgens de getuigenis van *Cicero*. By *Homerus* bid Elpenor aan Ulyſſes, dat hy zyn graf vereere met een ſcheepsriem. En *Virgilius* zingt van de lykpragt van den Trompetter Miſenus:

At pius Æneas ingenti mole ſepulcrum Imponit, *&c.*

Dat door Vondel dus vertaald is:

Maar dees Godvrugte Vorſt Eneas bouwde voort
Den man een heerlyk graf, hangt 's mans Trompet
en Wapen
En Gordel aan den berg.

Dus kan een weetluſtige vele oudtydſche gebruiken opſpeuren, welke de Hiſtoriſche verbeeldingen groot cieraat byzetten. Maar ſchynen dusdanige voorwerpen een wakker Konſtſchilder wat te gering om 'er agt op te geven: wel aan, dat hy verbeelde de berugte Koningin Artemiſia in 't midden van hare pragtig uitgeſtreeken Hofſtoet, in weduwe gewaad, met een goude kelk, of ſchaal in hare hand, gereed om de gemengde Lykas van Mauſolus (een zeldſaam voorbeeld van vrouweliefde) in te drinken; om zelf een Tombe te verſtrekken tot haar mans gedagtenis: en vertoone in 't verſchiet de overpragtige Grafſteê, geſchat voor een van 's Waerelds wonderen, *Mauſoleum* genoemt, en ſpeur de Bouwgeſtalt na van dat groot gevaart uit d'oudſte ſchryvers. Of vertoone de begravenis van een Egiptiſchen Koning, en de pragtige uitvaart naar zyn Graf, verzeld met een groote Lykſtatie, Fluit- en Ratelſpel, en menigte van Fakkelligten, terwyl de Prieſters op het aankomen vaſt reukwerk en gebeden offeren aan de Zon, op den kruin * van zyne hemelhoog opgemetſelde pyramide, in de valeijen van Memfis.

Om-

* Aangezien dat reizigers van ſommige pyramiden of grafnaalden een trapswyzen opgang van buiten hebben ontdekt, en op den kruin een breede oppervlakte, is de geleer-

Omtrent de vertooningen der Bybelſche Hiſtorien behoorde een Konſtſchilder zig min, als omtrent de Heidenſche te vergiſſen; aangezien dat zy doorgaans maar eenen ſchryver daar in hebben te volgen, daar en tegen heeft men tot de Heidenſche Hiſtorien en tydgevallen ſomwylen verſcheide ſchryvers welke een en dezelve gebeurteniſſen verſchillig geboekt hebben, waar ontrent de geloofbaarſte dienen gevolgt te worden om 't minſt te doolen. Maar wel meeſt zal een Konſtſchilder het ſpoor der waarheid misloopen, wanneer hy de Dichters daar ontrent navolgt; aangezien dat die de vryheid nemen van doorgaans de zaken te ſchikken naar hun oogwit, en zoo als het hun in hun kraam beſt en cierlykſt te pas komt om het oor van hun lezers te vleijen, zonder zig eens te bekreunen of zy de waarheid of hunne eigen verdigtſelen volgen, als by voorbeeld. Herodotus verhaald dat Cyrus in een veldſlag tegens Tomiris Koningin van Scytien omkwam, dat

leerde *Spencer* zedert van gedagten geweeſt, dat deze groote gevaarten, verſtrekt hebben tot geweide hoogten en het oppervlak voor een Altaar, waar op de Prieſters oudtyds offerden; om dus nader by de Zon, die zy voor haar God eerden te zyn: en tot Grafſteden der Koningen. Iſouf (ſchryft de *Turkſche Spion*) heeft binnen een dezer groote gevaarten geweeſt, en gevonden in het midden een groot vierkant vertrek, welkers muuren van Thebaiſch marmer gemaakt waren, en in het zelve een kiſt van denzelven ſteen. Buiten twyffel (zeit hy) had het lichaam van den ſtigter daar in geleegen. *Diodorus Siculus* Lib. 1. Cap. 5. geeft van de ledigheid dier Grafſteeden deze rede: De minſte van de lyken der Egiptiſche Koningen in die Pyramiden of Grafnaalden gelegt, zyn daar in gebleeven; want het volk werd door 't bouwen derzelve zoodanig belaſt en verbitterd, dat zy de doode lyken der Koningen daar uit wierpen; waarom ſommige Egiptiſche Koningen zig heimelyk in onbekende plaatſen lieten begraven.

dat zy hem onder de Dooden liet opzoeken, den kop afſlaan en den zelve in een lederen zak met Scytiſch bloed gevult ſteken, zeggende : *Bloedhont gy hebt myn Zoon en Volk met * liſt overrompelt en vermoort; zuip nu zoo veel bloed als gy kont.* Welk ook de groote *Rubbens* dus (alleen met in ſteê van een ledere zak een koper bekken of koelvat met bloed te vertoonen) verbeeld heeft. Maar die den Franſchen Tooneeldichter *Monſr. Quinault* in zyn Treurſpel van Cyrus volgt, zal hem verbeelden daar hy van Tomiris in den veldſlag gevangen gekregen, zig zelven door drie ſteken in zyn grootmoedige borſt, met een degen den wagters ontweldigt, om 't leven helpt, om dus het ſtrafſchavot, reeds voor de legertent van Tomiris opgeregt, te ontgaan. Welk wy ook (niet by vergiſſing, maar om zyn vertaalde Treurſpel door W. den Elger, te cieren) op gelyke wys hebben vertoond.

Fontenelle (en hier meê maken wy een einde van onze tuſſchenreede) zinſpelende in zyne t'zamenſpraak der Dooden, op de vryheid die de Dichters zig toematigen, merkt aan dat Virgyl Eneas met Dido paart die 300 jaren na hem eerſt ter waereld kwam : dog laat zulk doen door den ſprekenden Geeſt van Stratonica ſpotswyze aldus tegens Dido verdedigen: *Hy was weduwenaar, gy weduw, beide zyt gy genootzaakt geweeſt uw Vaderland te ver-*

* Liſt] Cyrus deed een menigte vaten met wyn vullen, en week af als was hy bevreeſt voor de veldmagt van Tomiris, en liet die in zyn Legerplaats leggen. De Scythen, die hem vervolgden, dien drank ongewoon, ſlobberden daar zoo rykelyk van dat zy beſchonken gins en herwaards neervielen, en in ſlaap raakten, waar op het leger van Cyrus zig in allereyl wende, en de Scythen doodſloeg.

verlaten: beide zogt gy uw geluk in vremde Landen; dat zyn zaken die veel overeenkomſt met malkander hebben. Het is waar dat gy drie honderd jaren naa hem ter waereld zyt gebragt: maar Virgyl heeft zoo veel reden gehad om u met malkander te voegen, dat hy oordeelde, dat die 300 jaren, welke u van den andere ſcheiden, geen zaak van aanbelang was.

Maar
De Konſten ſtaan aan eeuw nog tyd gebonden:
Vernuften gaan en komen op hun tyd:

zeit de Prins der Nederduitſche Dichteren. Dit paſſen wy tot een voorbereidſel toe op den beroemden JAN LIS, anders *Pan*, konſtig ſchilder van Beelden en Hiſtorien; heel en half levens groot.

Oldenborg zyne geboorteplaats heeft zyns gelyken voor hem, nog na hem in de Konſt voortgebragt. Naar dat hy den grond tot opbouw der Konſt geleid had (by wien in die landſtreek weet ik niet) kwam hy afzakken naar Nederland en begaf zig by *Hendrik Goltzius*, welks wyze van ſchilderen hy uitkeurde onder anderen tot zyn voorwerp, en kwam in korte jaren door vlyt en naarſtigheid zoo veer dat hy verſcheide ſtukken zoo tot Haarlem als t'Amſterdam heeft gemaakt, zoo gelyk naar de handeling van zynen meeſter zwemende, datmen ze daar voor zoude aangezien hebben. Daar na vertrok hy naar Parys, Venetien en Romen, daar hy een andere wyze van ſchilderen aanving die hem gelukte.

Hy betuigde groote agtinge te hebben voor de *Antike* wyze, maar hy begreep met een, zoo hy daar geheel op wilde toeleggen, dat hy dan van

vo-

voren af aan zoude moeten beginnen. Waarom hy niet lang te Romen bleef maar weder naar Venetien vertrok, 't geen toenmaals de Bloem der Konſt van *Paul*, *Veronees*, *Tintoret*, *Titiaan* inzonderheid *del Fetti* bezat, om zig daar met vlyt en oplettentheid naar te oeffenen. Onderwylen ſchilderde hy in de Kerk *Alli Tolentini* te Venetien Hieronimus levensgroot, daar hy in de Woeſtyn met een pen in de hand zit te ſchryven, en nevens hem een Engel die op een Bazuin blaaſt, naar welken de Gryſaart zyn hoofd omwend; als ook een Adam en Eva, daar zy de dood van Habel beſchreijen, in welke wezens hy daar benevens een verwonderlyke verbaaſtheid (dewyl zy de eerſtemaal een dood menſch zagen) had geſchildert. Deze en andere ſtukken verſpreiden zyn roem alom, zulks hy voornemens wierd de faam te vervolgen; trok naar Nederland, en maakte daar verſcheiden ſtukken zoo van Hiſtorien als vrolyke gezelſchappen, daarmen de zang- en ſpeelkonſt oeffend, zynde de beelden op de Venetiaanſche wyze gekleed. Maar hy bleef daar niet vele jaren, zoo om dat hy 'er niet kon aarden, als om dat hy de hulp van d'*Academie* miſte; dus trok hy weder naar Venetien daar hy bleef.

Onder zyne ſtukken word inzonderheid geroemt de val van * Faëton om de geeſtige buitelinge en de

* Faëton was de Zoon van de Zon of Apol, en de Nimf Klymene, volgens ſchryven van Naſo. Maar Pauſanias en Heſiodus noemen hem de Zoon van Cefalus, en Aurora. Van zyn dwaze begeerte, en treurigen uitſlag van dezelve zingt de brave Dichter L. Rotgans, in zyn *Zedeleſſen uit de oude verdigtzelen* aldus:

Klimenes zoon ontruſt door Epafus verwyt,
Bezoekt zyn Vader in 't Paleis der Zonneſtralen,

En

de konstig geschilderde Waternimphen, die daar over met verbaastheid opzien. In dit stuk zyn de beelden ontrent drie spannen groot, gelyk ook dat was 't geen ik by den Heere Gerard van *Hoogeveen* tot Leiden gezien heb, verbeeldende de Historie van den verloren Zoon, 't geen braaf geschildert dog meer op de *Moderne* wyze gekleed is als hy gewoonlyk deed; want hy anders d' *Antike* en *Moderne* wyze van kleedingen heel bevallig wist door malkander te mengelen. De konstlievende Heer *Siewert vander Schelling* heeft een veel gelukkiger keur gedaan: (*wel te oordeelen* zeit de spreuk *is een konst die al de waereld niet verstaat.*) en een stuk van JAN LIS in zyn konstvertrek dat zoo heerlyk geteekent, kragtig en teer geschildert is, als of *Rubbens* en *van Dyk* t' zamen de hand daar in ge-

En klaagt dat anderen op zyn geboorte smaalen.
Betuigme, zegt hy, God, dat gy myn Vader zyt:
Vergun my eenen eisch, dien ik u voor zal draagen.
Apollo stemt zyn bee. Vermeetle Faëton
Verzoekt, ter kwader uur, de paarden van de Zon
Te mennen eenen dag, en stygt op Febus wagen;
Schoon 't woord dien God berouwd om 't dreigende gevaar:
Hier vogld hy 't Zonnespoor hovaardig en vermetel,
Maar smoort in 't schuimend zout, geklonken van den Zetel
Door bliksemschichten van Jupyn den donderaar.

Maar volmaakter afbeelding van Faëton is te vinden in het Treurspel van dien naam by den grooten Agrippiner, waar aan Antonides gedenkt in zyn Lykdicht:

Vermeetle Faëton, ten Zonnewagen op
Gestegen, en gevoert tot in des Hemels top,
Rooft nu het Aartryk met zyn gloeijende gareelen.
Smelt dan de Starren zelfs, die met verbrande keelen
Om aemtogt hygen, steekt den Regenboog in brant,
En zengt de Goden, tot Jupyn met felle hant
Hem blixemt, daar hy uit de Zonnekoets geklonken
Van boven stort, en legt in d'Eridaan verdronken.

gehad hadden: over zulks ik hem op deze proef alleen wel derf onder de grootſte meeſters in de Konſt tellen.

Hy had zig aangewent (zeit *Sandrart*) lang te bedenken, maar als hy van eenig werk begin had gemaakt ging hy 'er ſpoedig meé voort. Hy was graag by gezelſchap, en liet zig (als het ſpreekwoord zeit) met een ſtroo binden, waar door het dikwils gebeurde dat hy twee of drie dagen en nagten agter den anderen uitbleef zonder dat men wiſt waar hy was, tot dat zyn beurs leeg was. Wanneer hy dan in den nagt t'huis kwam, maakte hy zyn verwe en alle toereedzelen tot zyn werk gereed eer hy zig zette om uit te ruſten, of te bed te gaan: waar na hy dan met zulk een yver aanvang maakte van zyn werk, dat hy niet af hield (ſchilderende ſomwylen drie dagen en nagten zonder ſlaapen, zoo dat hy zig naauw tyd gunde om te eeten) voor dat het voltooit, of ten minſten zyn voornemen of oogwit voldaan, en hy vernoegt was. En ſchoon hem dikwils gezegt wierd dat zulke wyze van leven hem ſchadelyk, en zyne gezontheid nadeelig was, 't mogt niet helpen. Dus Sandrart hem van Venetien, en van zyn gezelſchap zogt af te troonen, gelyk hy hem al zoo veer had overgehaald dat hy zyn woord had gegeven, en hem belooft te volgen naar Romen. Dit was in den jare 1629. Maar hier meê ſleurde hy zoo lang (wie kan zyn noodlot ontgaan) tot dat de peſt, die toen te Venetien toenam dit voornemen belette en hem in ſteê van naar Rome naar de eeuwigheid deed reizen, in den bloei van zyn leven. Hy liet geen Kinderen of Weduw naar: want hy had zig gedragen naar de Italiaanſche ſpreuk, welke op dezen zin uitkomt:

Zoo

Zoo lang men van melk voor geld gerieft kan worden, hoeft men geen Koei op ſtal te houden.

En aangezien wy den regten tyd van zyn geboorte niet weten, hebben wy hem hier geplaatſt; om door hem en JOAN DE HEEM, een der berugtſte Bloem- en Fruitſchilders, het jaar 1600 luiſter by te zetten.

Wy hebben ontrent het leven van ſommige Konſtſchilders aangemerkt, dat, gelyk der menſchen levenstyd verdeelt word in Lente, Zomer, en Herfſt, de Konſt ook gelyk als van de kindſche jaren opklimt, hare hoogte heeft, en weder daalt: zoo dat, die mannen in de Konſt waren, naderhand met den ouden dag, kinderen daar in wierden. Maar daar van is het tegendeel in onzen DE HEEM gebleken; wiens Konſtzon, na dat zy eens ten kimme was verrezen, nimmer daalde; want het is bekend dat hy tot zyn t'zeventigſte jaar geleeft en de Konſt geoeffent heeft; en egter zyn laatſte penceelwerk het beſte en konſtigſte was. Onder alle muntte uit zeker groot Tafereel, gemaalt met een krans van allerhande Fruit en Bloemen, 't geen hy voor den Konſtminnende *Johan vander Meer*, die ook als Konſtſchilder op zyn beurt ten Toneel zal komen, ſchilderde, die hem daar voor betaalde de ſomme van 2000 gulden.

Dezen *vander Meer* die een Loodwitmakery en treffelyke woning buiten Utrecht hadde, trof het ongeluk, dat de ſoldaten in den jare 1672 dit alles tot den grond toe verwoeſten, zoo dat hy daar door in een ſlegten ſtaat raakte. Dit ſtuk ter naauwer nood voor de woede geborgen, ſcheen hem de eenigſte hoop te wezen tot herſtelling; des hy beſloot met goedkeuring van den Heer van Zuile-

ſtein dit ten preſent te ſchenken aan zyn Hoogheid den Prince van Oranje, naderhand Koning van Engeland, met verbeelding van eenig ampt daar door te zullen verkrygen, en des te meer, om dat de ſoldaten van den Staat wel voornamentlyk de oorzaak van zyn bederf waren geweeſt. Dit geſchiede. Dog hy liet voor af, om het te meer ſmakelyk te maken aan den Stadhouder, deszelfs beeltenis in 't midden van gemelde Fruit en Bloemkrans ſchilderen. Maar *gelyk 'er* (als het ſpreekwoord zeit) *niet eerder vergeten word als weldaden*, zoo verliep'er ook een geruime tyd dat de Prins aan hem niet dagt, niettegenſtaande hy het zelve door voorſpraken en verzoekſchriften levendig hield. Anderen hebben aangemerkt dat het ſterven van den Heer van Zuileſtein voor Woerden (die 't wel met hem vóor had) zyn ongeluk was. Eindelyk ſtelde de Prins hem in de Vroedſchap tot Utrecht, dat hem even zoo veel dienſt doen konde als 't vyfde rad aan den wagen. De Raad van Utrecht met hem verlegen zynde, aangezien hy in zyn oogmerk miſte, gaf hem het Tollenaars ampt of *Controleurſchap* aan de Vaart anders Vreeswyk. Dit was het loon voor zoo heerlyk Konſtjuweel 't geen ik niet weet waar zedert vervaren is.

Verſcheiden buitenlandſche Hoven hebben zyne konſtwerken behaagt, en het teeken van de Ridderſchap dat hy droeg is een bewys van de agtinge die zyn Konſt gehad heeft, tot dewelke hy (behalve de natuurdrift) geene andere leidinge gehad heeft als die van zyn Vader *David Davidze de Heem*, die te gelyk met zyn Zoon in den jare 1660 nog leefde, als uit dit Rym van *Korn. de Bie* te ſpeuren is,

Hier

Hier leven twee door Konſt, de Zoon met zynen Vader.

Beider neiging liep tot het ſchilderen van allerhande ſoort van oog- en ſmaakſtreelende vrugten, als Druiven, Perſiken, Abrikoozen, Kerſen, Oranje, Sitroene en Granaatappelen. Beide waren zy afgerigt op 't nabootſen der ſchoone natuur; zoo dat'er gezeit word by gemelden *de Bie*:

De Zoon doorploegt zoo wel, zoo zuiver en zoo wakker,
Gelyk de Vader doet, Picturaas vrugtb'ren Akker.
Die 't werk van Vader en van Zoon ſtelt by malkander,
Kan geenzins onderſcheid beſpeuren........

Dog inzonderheid word JAN DE HEEM geprezen, om dat hy het Goud en Zilver als ſchotelen, ſchalen enz. natuurlyk wiſt na te bootſen als of het waarlyk Goud en Zilver was. Op het een en ander ziet het volgende vaers:

Wanneer DE HEEM, *vol vuurs, op 't onbezielt paneel,*
't Nieuwsgierig oog verſchalkt door ſtreken van 't penceel,
Verwondert zig Natuur, die voor den gloed der verven,
Haar Ooft, hoe glansryk ziet verbleeken en beſterven.
'T is ydel datmen van den vrekken Midas rept;
Hier heeft de Konſt de verf in klinkklaar goud herſchept.

Zyn Beeltenis ſtaat in de Plaat K onder *Ant. van Dyk*, wiens Beeld van de Schilderjeugt met verwonderen word aanſchouwd.

Hy ontweek in den jare 1670 met zyn vier Dochters en twee Zoonen, den moetwil der Fransche ſoldaten, die kort daar aan het Sticht overſtroomden, naar Antwerpen, maar ſtierf 1674 na dat hy meer dan ſeventig jaren bereikt had. Beide zyn Zoonen oeffenden zig meê in de Konſt. Van KORNELIS die wel 't veerſte gevordert was in de Konſt vintmen naam: maar van den anderen ziet men zelden ſtukken die met zyn naam gemerkt zyn, aangezien hun Vader voor gewoonte had hunne werken met zyn konſtpenceel t' overloopen of over te polyſten, gelyk ook de ſtukken van *Minjon* die eenige jaren by hem woonde om de Konſt te leeren. Men mag hem wel meê onder de gelukkige ſchilders tellen.

J. Sandrart verhaald dat Tomas Keyzer t' Amſterdam hem voor twee kleine ſtukjes ſchildery aanbood de ſomme van 450 gulden; maar dat hy dezelve, ſchoon hy een vrient van hem was, niet geven wilde.

Behalven *Abrah. Minjon* (waar van wy naderhand melden zullen) word ook de Utrechtſe HENRIK SCHOOK onder de Leerlingen van JOH. DAVIDSZ. DE HEEM geteld, alſchoon hy eerſt *Abrah. Bloemaart*, en *Jan Lievenze* den ouden tot onderwyzers gehad heeft, en in de Hiſtorien al een wyden ſtap gevordert was. De luſt dreef hem (*wie kan zyn geneigtheid altyds paal zetten?*) om eens een Bloemſtuk te maken, 't geen hy aan JAN DE HEEM, aan wien hy kennis had vertoonde, die het zoo fraai keurde dat hy hem ried op dien voet voort te gaan, en zig geheel daar aan te houden, ſprekende openhartig (gelyk hy dus voor alle jonge Schilders gewoon was te doen) van de Konſt, en de behandelinge der zelve met een gegrond oordeel,

waar

waar door gemelde *Schook* zig aan hem overgaf; te meer om dat hy befpeurde dat dit deel van de Konft hem ligter toeviel als de Hiftorien.

JOHAN PARCELLES, wiens netten geboortetyd wy meê niet weten, plaatft *de Bie* by *Hendr. vander Borght* geboren 1583. en *Joh: Wildens* geboren 1600, en op de lyft der Konftfchilders, die wy in de befchryving van Haarlem vinden, ftaat hy by *Pieter Molyn*, *Karel de Hooge*, *Jakob Pinas* en *Salomon de Bry*, geboren 1597. Wy hebben het zeker voor het onzeker genomen, en hem geplaatft in 't begin van de XVI Eeuw.

JAN PARCELLES, Leerling van *Vroom*, fchilderde natuurlyk en konftig Zeefchepen, Zeeftormen, en Zeeftrantjes, met fraaije Beeltjes. Ik heb'er van hem gezien, verbeeldende, hoe de Viffchers hunne pinken over rollen op 't ftrant flepen; en weer daar zy met hun vragt in manden op hun fchoften het Duin op torfchen; maar inzonderheid fteekt zyn penceelkonft uit in het natuurlyk verbeelden van Zeeftormen, waar in hy de onweerwolken, die den dag in een nagt zetten, en de geweldige blixemftralen, die uit de t'zaamgeperfte wolken doorbreken, zoo natuurlyk tegen rotfen, ftranden en in 't fchuimende Pekel doet flikkeren, dat een Hannekemajer wel fchrik zou krygen voor 't Zeewater.

Hy was, meent men, van geboorte uit de Kaag een Dorp in 't Meer by Leiden. Dog de Ridder *Karel de Moor* heeft my verzekert dat hy tot Leiden geboren is, en tot Leyerdorp begraven. Hy had een Zoon JULIUS genaamt, die hem zoo na by in die Konft kwam dat'er dikwils in gedoolt word, te meer om dat hy meê als zyn

Vader J. P. onder zyne ſtukken ſchreef.

Onverſchillig was hy, en even natuurlyk in 't verbeelden van zyne voorwerpen: 't zy hy een geplaveid ſtrand met hooge ſantduinen ſchilderden, daar in 't verſchiet de ſcheepjes voor en agter, met malkander ſpelemyen. Of een ſtille Zee daar de Dichters Galatée in een ſchulp, ontvlugtende den vreeſſelyken Eenoog Polefemus, zonder ſchroom zouden durven overvoeren, of daar Eoöl door zyn geblaas de Zee beroert, en de baren aan 't woeden maakt, even als

Wanneer de Tritons (als de Strantreus zwaar verbolgen
Door ſpyt en minneſmart zyn Galatée vervolgen,
In 't vlugten ſtuiten wil, en dwingen tot zyn min)
De golven klooven met hun vinnen, om haar in
Dien nood te bergen, en met opzigt te verzellen;
Om ſpoedig over Zee na 't drooge ſtrant te ſnellen,
Den Zeeweg vloeren voor de blonde Galatée:
Dan golven golf op golf elk naar een goede ree,
En ſtaap'len zig gezweept, op een tot hooge bergen
Die in hun woede zelf de lucht en 't onweer tergen.
De Zeehulk gins en weer, gefoltert in dien drang,
Maakt 't ſcheepsvolk angſtig en het hart des ſtuurmans bang,
Zig ziende in dezen nood geperſt aan alle zyden;
Nu 't ſtuur niet luiſt'ren wil om rots en klip te myden.

JAN EN JAKOB PINAS van Haarlem ſchilderden Beelden en Landſchappen. JAN was wel 't veerſte in de Konſt gevordert, en heeft in den jare 1605 met P. Laſtman geboren 1581 verſcheiden jaren in Italien geweeſt om zig naar de beſte voorbeelden te oeffenen. Zyn penceelwerk helde

helde naar den bruinen kant, waarom vele geloo-ven dat Rembrant hem daar in na geaapt heeft.

Vondel gedenkt aan hem in zyn voorberigt voor 't ſpel van *Joſeph* in *Dothan* met deze woorden: *Joſephs verkooping ſchoot ons in den zin, door het Tafereel van Jan Pinas, hangende nevens meer konſtige ſtukken van P. Laſtman, ten huizen van Docter Robbert vander Hoeven; daar de bloedige rok den Vader vertoond word.*

PIETER MOLYN zyn tyd- en ſtadge-noot was een fraai Landſchapſchilder, helder en dun in zyn verſchieten, als ook natuurlyk gloei-jend op de voorgronden.

Nevens hem verſchynd een geheel rot Konſt-ſchilders, zyne tydgenooten van verſcheiden oor-den, dog meeſt Antwerpenaren ten Toneel: als *Warnard van Valkert, Remigius van Rheni, Lowys de Vadder, Marten Rykaard, Andries van Artvelt, Jakob van Es.*

WARNARD VAN DEN VALKERT is geboren tot Amſterdam, maar in wat jaar van de vyftiende eeuw, weet ik niet, maar aan een groot ſtuk dat ik van hem gezien heb, waar op hy met eigen hand geſchreven had, dat hy het zelve had voltooit op den 10 van Herfſtmaand 1623 was wel te zien, dat het van geen Jonge-ling gemaakt was. Wy hebben hem daarom ne-vens andere zyne tydgenooten, welker geboorte-tyd ons niet bekend is, geplaatſt. In dit ſtuk kwamen verſcheide Pourtretten levens groot, met nog andere beelden, en zyn eigen pourtret boven aan. En in 't verſchiet vertoonde zig St. Jan predikende in de woeſtyn. Dit beeltje was inzonderheid konſtig geteekent en ront geſchil-dert, gelyk ook het ander werk op de wyze

van Hend. Goltzius, by wien hy de Konst geleerd had.

REMIGIUS VAN RHENI geboren te Brussel, was een groote yveraar, om na te speuren al 't geen dienen konde om de Konst een groote kragt by te zetten, en had het veer gebragt, als aan de konststukken die hy voor Hendrik Graaf van Wolfegh in Duitschland gemaakt heeft, bleek. Hy heeft in 't jaar 1600 by dien graaf gewoont op zyn slot, 't welk naderhand door de woede der Zwitsers, met al de Konst is verbrand. Ook is 'er in dien tyd geweest een uitstekent meester in de Konst, PETER VAN LOON genaamt; dog deze had een heel andere handeling van penceel als de voorgemelde: dog was vernuftig in 't schilderen van *perspectiven* en gebouwen, die hy loflyk en net uitvoerde. Hy is gestorven daar hy geboren was, namelyk t'Antwerpen; maar in wat jaar weet ik niet.

LOWYS DE VADDER geboren te Brussel, was een fraai landschapschilder en byzonder yverig in 't naspeuren van den aart, en eigenschap der boomen, gronden enz. minder en meerder wykingen, naar mate van hunnen afstant, en wat meer om een goed landschapschilder te wezen dient in agt genomen te worden. Men zegt van hem; *dat hy* (eer Aurora met glans gehult 't hoofd boven de kimmen stak om den komenden dag aan te kondigen) *al op de been was om agt te geven hoe de nagtdampen allengskens door haren gloed verdunt zynde, de dingen zig klaarder en klaarder aan 't oog ontdekken, tot aan 't uiterste verschiet,* 't geen hy met een konstig oordeel in zyn stukjes heeft waargenomen. Daar by zietmen overal in zyn werk zulke zoete spiegelingen van boomen en gron-

gronden in de zoetvloeijende beken, die hy doorgaans te pas bragt, dat zyn werk yders oog ſtreelden. Deze had tot zyn Leerling

LUKAS ACHTSCHELLINKS mede van Bruſſel, die een goed landſchapſchilder was; en zyn meeſters handeling heel wel wiſt na te bootſen.

Dat het zaad der Konſt, eens in een vrugtbaren ſtamgrond geworpen, naderhand nieuwe ſpranten uitſchiet, is gebleken aan den landſchapſchilder MARTEN RYKAARD, Broeders Zoon van den ouden *David Rykaards*. Zyne handeling zweemde na die van *Joos de Momper*.

Nu ſteld zig voor onze oogen

ANDRIES VAN ARTVELT van Antwerpen. Deze was fraai in 't ſchilderen van water, inzonderheid van onſtuime Zee, tempeeſten daar de zoute plas door het bulderend geblaas van Eolus, het Zeeſchuim tot aan de zwarte wolken opjaagt, tegen de ſchitterende blixemſtralen;

'T geen ARTVELT *heeft zoo fraai geſchildert naar het leven*
Natuurlyk, kragtig, en zoo na de Konſt verzoet,
Of hy van Jongs af aan op Zee was opgevoet.

Hy heeft nevens andere zyne tydgenooten d'eer gehad dat zyn Beeltenis door den grooten *A. van Dyk* in 't koper gebragt is.

JAKOB VAN ES, mede een Antwerpenaar, ſchilderde heel natuurlyk, Viſſchen, Vogels, Bloemen, inzonderheid alle ſoort van ſmakelyke Vrugten, waar op dit vaersje ziet:

.... Want ziet de Muscadellen
Hoe levendig zy ſtaan; men zou haar kernen tellen.

Zyn Beeltenis is in print, van W. Hollar geſneden.

GUILIAM EN GILIS BAKKEREEL, ſchilders van Antwerpen, waren twee gebroeders, gelyk in naam maar gans verſchillig in aart, geneigtheid en verkiezinge hunner konſthandelinge. Want de een was een landſchapſchilder, de ander had zig tot het ſchilderen van groote Beelden gezet.

De een hield altyd den ſpot met 's Waerelds yd'le pragt,
Maar d'ander heeft te meer den ſtaat en d'eer geagt.
Zy bleven naa hun dood geſcheiden van malkand'ren.
D'een ſtierf te Romen, en t'Antwerpen ſtierf den and'ren.

Daar is geen geſlagt bekend waar onder de Konſt zoo vele jaren agter een heeft gebloeit als het geſlagt der *Bakkereelen.* Van ouds af heeft'er altyd een of twee te Romen gewoont; en de laatſte was niet geſtorven, of'er trok ſtraks weder een ſtuk of twee van Antwerpen na toe, om de plaats te vullen. *Sandrart* verhaalt: *dat hy'er in zyn leven 7 of 8 van gekent heeft, die veel geld door hun Konſt wonnen, maar ook alles weer in vrolykheid verteerden.*

JOANNES WILDENS was een landſchapſchilder van Antwerpen. Zommigen hebben hem den naam van Pourtretſchilder gegeeven, misleid door dit volgende vaerſje:

'T

'T was WILDENS, *welkers Konſt ontfing haar eerſte leven*
Door Rubbens, *in dien tyd den grootſten in de Konſt*,
Zy heeft uit dankbaarheid ook eindelyk die gonſt,
In zyne Beeltenis, aan hem weerom gegeven.

Maar dit is de waarheid dat *P. Paul. Rubbens* dezen WILDENS veel gebruikte om de gronden en agterwerken met landſchappen te beſchilderen, het geen deze volgende regelen zeggen willen:

Als WILDENS *had den grond aan Rubbens Konſt gebragt*,
Zoo kwam'er 't leven in, met een veel grooter kragt.

Wie zou den tyd, indien hy wezentlyk was, niet met ſcheve oogen begluren, om dat zoo menig konſtwerk, door den zelven zoodanig vergruiſd is dat'er byna niets overblyft, om des werkmeeſters roem te beſtempelen? Gelukkiger zyn daarentegen geweeſt, zulke welker konſtwerken de woedende klauwen der oproerige Beeldſtormers ontrukt, of door byzondere voorzorge bewaard, voorhanden zyn: om den naam van hunnen maker in ſpyt van den tyd eeuwen te doen leven op de tongen der konſtlievenden, en tot voorbeelden van naarvolging te ſtrekken. Dus is het gegaan met de konſtſtukken van den Hollandſchen PIETER VAN DE PLAS, tot welkers loffelyke gedagtenis *Korn. de Bie* van hem zeit: *Hy verdient een groote eer, en afgeſcheiden te wezen van alle konſthatende beriſpers, als die in veel deelen van de Konſt anderen overtreft en te boven gaat, waarom de re-*

de vereiſt hier te gedenken aan de treffelyke ordonantien die Pieter vander Plas heeft in zynen tyd door zyn konſtpenceel, tot verwonderinge van alle liefhebbers, voortgebragt, mits daar in is te beſpeuren dat de natuur hem mild begonſtigt heeft met de gaven van de uiterſte volmaaktheid die in't leven kan gezien worden, gelyk tot Bruſſel en in andere uitlandſche ſteden nog van zyne werken te vinden zyn, welke getuigen dat hy zonder beroeminge niemant in onze eeuw in grooter volmaaktheid naar reden, proportie en eiſch van eenige ſchilderkonſt behoefde te wyken. Hy is binnen Bruſſel geſtorven.

Hier aan laten wy volgen den konſtoeffenaar JAKOBUS DE GEEST ſchilder van Antwerpen, op welks dood den Dichter Jan Vos deze lykklagt gemaakt heeft:

Antwerpen, treur, ei! treur, uw Konſt is nu in nood:
Laat al de tranen vry langs uwe kaaken loopen.
Vraagt gy: om welk een reên? uw ſchilders Geeſt, is dood.
Wie zynen geeſt verlieſt, heeft op geen Konſt te hoopen.

Dit volgende paſte dezelve dichter op de konſtſchilder Gerret Bartels, die door den val van een ſteen ſturf:

Twee ſteenen rukten 't lyf van Bartels van ons af;
D'een die hem 't hoofd verplet; en d'ander op zyn Graf:
Men hoord zyn krooſt vergeefs by deze ſteenen ſteenen.
De dood verſchoond Geen geeſt; zy lagt als and'ren weenen.

Nu

Nu volgt de Antwerpenaar
PIETER NEEFS. Deze ſchilderde Vorſtelyke Paleizen, en Galeryen in *Perſpectief*, maar inzonderheid gezigten van Tempels, en Kerken inwendig te zien, met al der zelver *ornamenten*, *Balkons*, verheve Choren, Altaren, Predikſtoelen, en wat inwendig aan en tot dat werk behoord. Een arbeidſame verkiezing, die ik liever wil zien dan zelf maken.

Hier by zal niet kwalyk voegen de Hollander THEODOOR BABUER. Dog ik weet van hem niets te zeggen, als dat ik uit zekere omſchryving begryp, dat zyn Konſt beſtond in een diergelyk werk als dat van den voorgemelden.

'T geen niet minder als naar gewyde Tempels en Kerken geleek was de verkiezinge die KRISTOFFEL en JAKOB VANDER LANEN, tot hunne behandelinge in de Konſt, hadden uitgekeurt, beſtaande in het verbeelden van gezelſchappen daar men vryt, ſpeelt, drinkt, en allerhande vrolyke en zinſtreelende tydverdryven oeffent.

Wy hadden byna overgeſlagen, en vergeten HENRIK DE KLERK, die geroemd word om de zinryke Poëtiſe vindingen die hy in zyne penceelwerken heeft te pas gebragt; ook om zyn fraaije zeedeſtukken, waar van 'er nog hier en daar te Bruſſel in Kerken te zien, en uitvoerig gemaakt zyn. Hy was een Leerling van *Marten de Vos.*

Van ANTHONI SALART zyn mede nog eenige ſtukken te zien tot Bruſſel, daar hy geboren en ook geſtorven is. Ook is GULIAM MAHUE, Pourtretſchilder, te Bruſſel geboren en begraven.

In dien tyd waren ook om hunne Konſt in agting

ting AUGUSTYN BRUN, en HANS HOLSMAN Schilders van Keulen, mitsgaders FREDERIK BRENTEL, en JAKOB VANDER HEYDEN te Straatsborg geboren, welke om hunne Konſt by Vorſten geëerd werden. Gelyk ook DANIEL VAN ALSLOOT, van Hertog Albert.

Eindelyk komen mede op de naamrol de Antwerpenaars ABRAHAM MATTYS, en EGIDIUS VAN TILBURG, van deze weet ik niet te ſchryven, als dat de laatſte Boerekermiſſen, en Markten ſchilderde, en de eerſte een goed Landſchapſchilder was. Gelyk ik ook niet van onzen Rotterdammenaar DAVID DE HAAN weet te zeggen, als, dat ik uit dit volgende rym beſluit dat hy te Romen geweeſt is;

Die uit het Hollands lant
Naar Romen was gevlogen,
Alwaar zyn groot verſtant
Werd yv'rig opgetogen.

Deze vind ik alle ten opzigt van hunnen geboorte- en ſterfdag ongemerkt, zoo dat 'er geen jaartal aan te beſpeuren is. Wy willen hen ook ongemerkt laten deurgaan.

Het maakt my dikwils onluſtig, als ik Schryvers ontmoet, die meer dan een halve eeuw voor my, en gevolglyk zoo veel nader aan den levenstyd der zulken, welker bedryf zy voorgeven te beſchryven, geweeſt zynde, egter daar niet van zeggen dat 'er van gezeit moeſt wezen. Ja 't ſmart my nu ik zoo laat aankom dat 'er veele zaken in de vergetenheid geraakt zynde, ik gevolgelyk van de zel-

zelve, niet zoo ſchryven kan als ik wel wilde. Ik heb wel over meer als twintig jaren bedagt hoe nodig het was, dat ymand eens de pen verſneed om over die ſtoffe te ſchryven, en zedert my zelven gevleid dat 'er wel ymand zou opkomen, die zig het verlies der gedagteniſſe van zoo vele brave Konſtſchilders zoude ter harte nemen: maar daar is niets van gekomen, als dat nu en dan deze en gene, een ſtukswyze verhandelinge van de zelve in druk hebben gegeven in de Franſche taal, zulks wy 't ons moeten getrooſten, en de Lezer met ons, dat het met velen mager uitkomt.

Als by voorbeeld met

JUSTUS VAN EGMONT, geboren tot Leiden in 't jaar 1602, die zoo veer in de Konſt gevorderd is geweeſt, dat de Koning van Vrankryk Lowis de XIV daar een welgevallen in gehad, hem een lange wyl aan zyn Hof gehouden, en met loffelyke geſchenken beloond heeft; nogtans vind men van hem niets geboekt, by wien hy de Konſt geleerd heeft, of wat behandelinge hy hadde; maar alleen dat hy een Hiſtorieſchilder was.

Dat waereldſche zaken in geſtadige veranderingen beſtaan, heb ik meer als eens gezegt. En hoe de wiſſelingen de ganſche levens jaren van den eenen menſch met tegenſpoeden aaneenſchakelen; en die van een ander in voorſpoed doen uitloopen, zoo dat al zyn tyd van het geluk zonder ebbe beſpoelt word, heeft de bevindinge ons ook meer als eens doen zien. 'T laatſt gezegde zal door dit volgende levens verhaal beveſtigt worden.

PHILIPS DE CHAMPANJE werd geboren te Bruſſel in 't jaar 1602. Zyne ouders waren van

van geringe geboorte, maar hadden veel geld, en zynde een eenige Zoon hadden zy veel met hem op. Zyn geneigtheid liep al vroeg op 't leeren van de Schilderkonſt, 't geen zy hem inwilligden, dog deden daar ontrent geen goede keur, 't geen hem dikwils van meeſter deed veranderen, verdrietig maakte, en deed beſluiten zig buiten eenig onderwys naar 't leven te oeffenen, 't geen wel gelukte.

Zyn borſtbeeld vertoont zig aan d'overkant, tusſchen de beelteniſſen van *J.v. Bronkhorſt* en *P: J. van Aſch*, in de Plaat L. waar by zig een *Academie* beeld, afgeſchetſt op papier, nevens een pourtret doet zien.

Met zyn 19 jaar kwam hem het reizen in 't hoofd; waar op hy beſloot door Vrankryk naar Italien te trekken, maar bleef eenigen tyd in Vrankryk ten huize van een Duitſcher, een gemeen ſchilder. Naderhand ging hy op zig zelf wonen in het *Collegie* van *Laon*, waar *Nikolaas Pouſyn* toen een woning nam, en met Philips groote vriendſchap onderhield. *Chesne*, een Schilder maar een zottebol en windbuil, had aangenomen eenig werk te ſchilderen in het Paleis van Luxenburg, en gebruikte daar toe deze twee jonge konſtenaren. CHAMPANJE maakte het groot, en *Pouſyn* het kleen werk tot de cieraden van dat vertrek, en zy verſtonden elkander daar in. De Koningin nam zeer groot genoegen in het werk, inzonderheid dat van CHAMPANJE van wegens des zelfs helderheid, in vergelyking van dat van *Pouſyn. Chesne* die hier door bemerkte *dat hy zig uit het neſt* (als men zeit) *geſtooten had*, en hem ligt geen ander werk meer zoude worden aanbeſteed, werd nayverig op CHAMPANJE, en veroorzaakte moeilykheid. Maar CHAMPANJE die den vrede beminde ont-

L. P. 224.

ontging dit, en vertrok naar Bruſſel, om zyn Broeder te bezoeken. Wanneer hy eenigen tyd daar geweeſt hadde, werd hy andermaal voornemens naar Italien te gaan, maar zyn reis niet door Vrankryk maar door Duitſchlant te nemen: dog eer hy zig op reis begeeft komt de Abt van St. Ambroſius, *Sur-Intendant des Bâtimens*, tot Bruſſel, met berigt dat *Chesne* die hem hartig was, geſtorven was, en verzoekt hem weder te komen tot Parys.

CHAMPANJE was niet zoo haaſt te Parys gekomen of hy wierd opzigter gemaakt over de Konſtkabinetten van de Koningin, met een inkomen van 1200 gulden jaarlyks. Zy liet hem ook eenige groote werken ſchilderen, in de Kerk en 't Klooſter der Carmeliten, in welken tyd hy ook trouwde met de Dochter van meergemelde *Chesne* die veel geld hadde. Zie hoe de gevallen zig van begin af aan ſchikten tot zyn geluk? en hoe ſommigen in deze waereld altyd tegen ſtroom en wind moeten oproeijen, terwyl anderen gemakkelyk voor den wind zeilen.

De Kardinaal de Richelieu zogt hem door anderen te lokken uit den dienſt der Koningin, met aanbiedinge dat hy zoo veel zoude eiſſchen als hy begeerde om voor hem te ſchilderen, maar hy ſloeg dit op een beleefde wyze af, en voegde daar by: *Dat hy den Kardinaal* (indien hy zulks begeerde) *wel een ſchilder zoude aanwyzen die hem genoegen zoude geven, en verzogt vorder in zyn gunſt te mogen blyven.* Dit antwoord by den Kardinaal overgebragt, was oorzaak dat hy te meerder agtinge voor hem kreeg, om dat hy niet ontrouw wilde wezen aan die hem wel beloonden, en liet hem zyn afbeelding op verſcheiden wyzen ſchilderen.

Hy was yverig en van een werkzamen aart, en heeft veel beroemde konſtwerken in dat Koninkryk gemaakt.

In 't *Cabinet des ſingularitez d'Architecture, Peinture, Sculpture, & Graveure &c. Par Florent le Comte, I. D. p.* 78. is een lyſt van al zyne berugte werken, waar ontrent inzonderheid geroemt word zeker ſtuk, waar in Louys de XIII, knielende voor een Mariabeeld, dat hy zyn Rykskroon aanbied, verbeeld ſtaat. Dit ſtuk had hy geſchildert voor de Zilverwinkelhouders te Parys, en 't is in de Kerk van *Notre-Dame*, of de Lieve Vrouwe Kerk, opgehangen; gelyk dezelve uit een oud gebruik jaarlyks gehouden zyn te doen; waar toe zy dan een der voornaamſte konſtſchilders uitkeuren. Welk konſtſtuk voor af op den Feeſtdag van Maria, van den morgen tot den avond, voor de Kerk te pronk hangt, om van allen beſchouwd te worden.

Monſr. Poncet Raadsheer in 't Hof der Aydes, kwam hem eens op eenen zondag bezoeken om van hem geſchildert te worden, maar hy weigerde zulks te doen (ſchoon hy een groot man en byzonder vriend van hem was); om dat hy zwarigheid maakte van de Kerkelyke beveelen, en het gemeen gebruik te overtreden; hoe gretig hy ook op winſt was.

In dien tyd werd de roem van *C. le Brun*, toenmaals nog in Italien, door geheel Vrankryk getrompet, en zyne aanhangers maakten zyne bekwaamheden nog veel grooter dan zy waren (gelyk het gemeenlyk gaat als men iemant gunſt bewyzen wil) om hem tot Hofſchilder van den Jongen Koning Louys den XIV in te dringen. Maar CHAMPANJE kreunde zig daar niet aan. *Hy*

had

had (als het ſpreekwoord zeit) *zyn Schaapjes op 't droog*, en ſtorf in 't jaar 1674, oud 72 jaren.

Geen enkel, maar verſcheiden voorbeelden hebben ons doen zien, dat het konſtzaad in 't ſtambloed verſpreid, van d'eene tot d'andere Eeuw nieuwe konſtbloeizels heeft voortgebragt.

De Boeken van *J. Sandrart* doorbladerende vind ik in het 3. Boekdeel van zyn Teutſche Academie op pag. 69. gemeld van eenen VAN AELST, die niet alleen een hoogvlieger in de Schilderkonſt, maar ook een voornaam Bouwmeeſter was; waarom hy ook door den Magiſtraat van Antwerpen werd uitgekeurd om de Eerepoorten, naar zyn beſtek, te doen vervaardigen, tegens d'intrede van Filippus den tweeden, Zoon van Karel den vyfden, in den jare 1550. Van wien ook de Boeken:

Siciliæ & Magnæ Græciæ Hiſtoria, ex antiquis numismatibus illuſtrata. (met Medaljes) en

De Romanæ & Græcæ antiquitatis monumentis é priſcis Numismatibus erutis, per Hubertum Goltzium Herbipolitanum Venlonianum, civem Romanum, geſchreven zyn.

Deze VAN AELST is de zelve dien *K. v. Mander Pieter Koek van Aelſt noemt*, en die overleden is tot Antwerpen kort na den jare 1550. Want zyne naargelaten ſchriften van de Bouwkunde werden in den jare 1553 door zyn Weduwe *Maayken Verhulſt* in druk uitgegeven. Hy liet ook een Zoon na PAULUS genoemt, die ook de Konſt oeffende, en getrouwd is geweeſt, uit wien gelooft word (ſchoon *van Mander* alleen van zyne Weduw meld, en

zeit: *Dat zy naderhand getrouwd is geweest aan Gillis van Koningsloo.*) dat van AELST in de beschryving der Stad Delf op 't jaar 1602 aangetekent (thans het voorwerp voor onze pen) zyn oorspronk heeft.

EVERT VAN AELST, is geboren te Delf in 't jaar 1602. Hy was een braaf schilder in allerhande soort van stilstaande leven, inzonderheid Fruit, dat hy heel natuurlyk wist te verbeelden, als mede yzere Harnassen, Stormhoeden, en alle soort van glansige Metalen, die hy hunnen behoorlyken glans en weerschyn naar vereisch wist te geven. Hy stierf 1658. naarlatende tot naarvolger in de Konst WILLEM VAN AELST, Zoon van zyn Broeder *Jan van Aelst*, *Notaris* te Delf, die deze Konst van zynen Oom zoo wel geleerd heeft, dat hy nog jong zynde, hem te boven ging, ja zodanig in de Konst toenam, en het leven zo natuurlyk wist na te bootsen, dat zyn penceelwerk geen schildery, maar het leven zelf scheen te wezen. Hy heeft in zyn jeugt vier jaren in Vrankryk en zeven jaren in Italien de Konst geoeffent, en in dien tyd by Kardinalen, Vorsten en groote Heeren in aanzien geweest. In den jare 1656 weder in zyn Vaderland gekeerd, heeft hy zig met 'er woon eerst te Delf, daar na tot Amsterdam begeven, alwaar zyne Konst by alle konstkenners hoog geagt is geworden, en tot een hoogen prys verkogt. Waar uit men klaarlyk ziet, en daar uit besluit kan maken in 't algemeen hoe alle konsten en wetenschappen niet van eersten af aan in hare volkomenheid zyn uitgevonden; maar dat de vinder, of anderen op dien grond voortvarende trapswyze hebben ontdekt, en uitgevonden, 't geen daar aan ontbrak, om ze te bren-

brengen tot hare hoogſte volkomenheid. WILLEM, anders GUILHELMO, was een man (na dat hy in Italien geweeſt had) die een grootmoedigen inborſt bezat, en die niemant, inzonderheid als hy wat boven zyn peil gedronken had, ontzag. 'T is gebeurt, dat de Borgermeeſter Maarzeveen met hem geſchil kreeg, over d'eene of andere zaak, waar door zy in woorden kwamen.

VAN AELST, die voor een Borgermeeſter van Amſterdam niet wilde 't zeil ſtryken, in een zaak daar hy meende regt in te hebben, ſtoof op, trok zyn boven rok open, en toonde op zyn borſt den gouden penning, en keten die hy van den Groothertog van Toskanen had gekregen, zeggende: *Gy zyt met een geldzak om uw hals geboren, en dat is 't al; maar dat ik ben, ben ik door verdienſte.* Maar *of hem die worſt* (als het ſpreekwoord zeit) *naderhand niet opbrak*, daar twyffelde zelf, die 't my verhaald heeft, niet aan.

Een man (zeit Gratiaan) *verlieſt zyn agting door een hardnekkige verdediging*; *want zulks is niet de waarheid voorſpreken, maar eer zyn koppigheid vertoonen.* En op een andere plaats. *Zommige vertrouwen zig zoo zeer op hunne verdienſten, datze ganſch geen zorg dragen, om zig te doen beminnen.*

Schoon hy (gelyk ik even gezegt heb) een grootmoedigen inborſt bezat, nogtans trof hem Venus zoon met zyn vlammende ſchicht, zoodanig dat hy verſlingerde aan zyn dienſtmeit, dat een dikke moffekop was, de zelve trouwde, en drie ſchoone kinderen by haar teelde. In dien tyd woonde hy op de Princegraft, by het Waale Weeshuis daar hy ook geſtorven is, in't jaar 1679: Maar het jaar zyner geboorte heb ik niet kon-

nen te weten komen, en heb daarom zyn levensbedryf aan dat van zyne tyd- en konſtgenooten geſchakelt.

Jan Vos maakte op een zyner voornaamſte bloemtafereelen dit volgende vaersje:

Hier komt de lieve Lent by wintertyd verſchynen.
Natuur, die al wie maalt door haar penceel verdooft,
Begint, nu zy dit ziet, van enk'len ſpyt te kwynen.
Aurora, *leg uw pruik vol roozen van uw hooft:*
Hier groeijen roozen die uw hulſel overtreffen.
Zoo word VAN AELST, *door Konſt, de waereld door beroemt.*
Wie and'ren overwint behoord men te verheffen.
Zyn hand, vol geeſten, heeft het blad van dit gebloemt
Beſchildert met een glans, die nimmer zal verſlenſen.
Het loof dat heet en koud verduurt zal eeuwig ſtaan.
Vrouw Venus *zou haar krans om dit gewaſch verwenſſen;*
Om, als zy hoogtyd houd, te pronken met de blaân;
Of als zy 't hart van Mars *aanminnig komt beſtryen.*
'T cieraad der Vrouwen is de lyſt der Schilderyen.

Zyn Weduwe vertrok na zyn dood met de kinderen (dit was in 't jaar 1680) naar haar land, waar een Brouwer verlokt op de harde Ryksdaalders die zy meê gebragt had, haar trouwde. Maar 't leed niet lang of een droevig ongeluk trof den oudſten van de kinderen, zynde een welgemaakte jongen, want hy viel in den Brouwketel en verbrande.

De

De bevindinge heeft den Landman doen zien dat de groeibaarheid niet alleen van de gesteltheid der zaden, maar byzonder van een wel doorbouwden en gemesten grond afhangt.

De jeugt die zig tot d'oeffening der Konst begeeft by een Akker geleken, en de leerlessen van haar onderwyzer by het zaad, zullen wy zien dat zy beide meer of min van een zelven goeden aart moeten wezen. Want zoo die grond niet is doorbouwd met oordeel; en doormest met vernuft, yver, en leerzugt, is 'er weinig hoop van eenen ryken oegst te maaijen. In tegendeel als die grond goed is, gaat de verwagting zeker zelfs buiten verwagting. Dit is gebleken aan JAN VAN BRONKHORST, die door yver, aangeboren leerzugt, en aangewende opmerkinge (schoon hy maar een gering zaad van onderwyzingen in den akker van zyn begeerte ontfangen had) dat zaad zoo wel heeft gebroed, dat 'er van hem word getuigt, dat, al mogt iemant het geluk gebeuren van het doorluchtigste verstand, en den grootsten meester in de Konst tot zyn onderwyzer te hebben, zoo konde hy niet beter in de uiterste wetenschappen van de Konst ervaren wezen.

Elf jaren was hy pas oud als hy besteed wierd by een Glasschryver geheeten *Jan Verburgh*, om de grondbeginzelen der Teekenkonst te leeren, alwaar hy een en een half jaar zig met grooten yver en naarstigheid heeft geoeffent, en daar na nog by twee andere gemeene Glasschilders, zoo lang tot dat hy in 't jaar 1620 lust kreeg om een reis naar Vrankryk te doen, om daar zyn Konst verder voort te zetten, dus nam hy de reis over Braband, maar werd door zeker toeval in den voort-

gang geſtuit; want tot Atrecht kwam hy gevallig by eenen *Peeter Mathys* konſtig Glasſchilder, daar hy zig ophield ontrent een en een half jaar, in welken tyd hy gelegentheid had om veel fraaije werken te helpen maken. Van daar trok hy naar Parys, daar hy een heel bekwaam meeſter in 't Glasſchryven, *Chamu* genaamt, aantrof, daar hy eenigen tyd bleef en toen weer naar zyn geboorteſtad geraakte, alwaar hy als meeſter in die Konſt de zelve met vlyt en yver voortzette; nogtans altyd by zig zelven onvergenoegt, wyl dit doen hem te gering ſcheen te wezen. Dit was de regte ſlypſteen om zyn brein te ſcherpen tot grooter ondernemingen; te meer werd dit voornemen in hem opgewakkert, toen hy gelegenheid had van met *Kornelis Poelenburg* om te gaan, en hem te zien ſchilderen, welke aangename en bevallige handelinge zyn gemoet zoodanig trok dat hy onveranderlyk by zig zelven beſloot, tot het ſchilderen in Olyverf over te gaan, en op de handeling van *Poelenburg* zig te zetten. Dog dit ſleurde nog al een tyd lang, zelfs na dat *Poelenburg* al was naar Engeland getrokken. In 't jaar 1637. heeft hy het Glasſchilderen nog al gehanteerd, dog in het jaar 1639 ontſloeg hy zig geheel daar van, yverende dagelyks zonder onderwys, en bragt het zoo ver dat de tyd zyn roem niet ligt zal afmaaijen. Hy was geboren t'Utrecht in 't jaar 1603.

De nieuwe Kerk tot Amſterdam pronkt nog heden neffens het Koor met drie van zyne konſtig beſchilderde kerkglazen. Men ziet daar in verbeeld hoe de Vrede den Oorlogsgod Mars boeid, en kluiſtert, en den Kryg en zynen aanhang vertreed. Hoe de welvaart van zee en land bloeid,

als

als de met ſlangen geparuikte Twiſt verbannen word. Zy word vertoond door den Overvloetshôoren, die allerhande ſlag van uitheemſche Koopmanſchappen uitgeeft; gelyk ook door de Boeken te kennen word gegeven, dat geleertheid, konſten en wetenſchappen, in tyden van vrede 't ſchoonſte bloeijen. En op de deuren van het Orgel zietmen door zyn konſtpenceel met olyverf verbeeld, de Triumf van David over den verſlagen Goliat: de zalving van Saul tot Koning, en hoe hy van zyn troon David voor hem ſpelende aan zyn ſpeer meende te ſpitten.

Zyn Beeltenis kan men beſchouwen in de Plaat L boven aan daar zig nevens aan een beſchildert kerkglas vertoont.

In dit zelve jaar 1603 kwam NICOLAES KNUFTER te Leipſig ter waereld. Hy, als van natuur tot de Konſt geboren, deed van der jeugt aan in ſte van zyn ſchoolleſſen te leeren niet anders als zyn boeken met beeltjes, en beesjes bekladden. Waar over hy dikwerf van zyn meeſter gehekelt en gekaſtyd werd. Dog alles te vergeefs; want wierd hem papier en inkt onthouden, hy bediende zig van houtkool en betekende de wanden zoo hoog als hy ze bereiken kon: Daar over hy van de huismeid dikwils heel onzagt gehandeld werd. Zyn Vader ziende dat alles wat hy aanwende zyn drift niet ſtuiten konde, dagt in 't eerſt nog dat dit ontſtond, om dat hy geen geneigtheid hadde tot het leeren van talen. Dus bedagt hy alle ambagten die hy konde, ſchreef die op een blad papier, en leide dit zyn Zoon voor, zeggende, *hy konde een van alle verkiezen wat hy wilde*, dog hy verkoos niet anders dan 't ſchilderen te leeren. Maar dit moet ik nog vooraf zeggen;

dat ook wel de voorname reden, waarom de meid over het begruizen der muuren hem zoo hard viel, was: dat hy zyne Beelden zoo Paradysagtig natuurlyk met kool overal door 't huis op de wanden affchetfte, dat zy al zoo wel als Eva konde zien datze naakt waren. Gelyk hy onder andere ook heel geeftig had afgefchetft, daar Uliffes naakt by Naufieae komt, gevolgt naar de befchryving van *Homerus.* Zyn Vader befteede hem dan gevolgelyk by eenen fchilder genaamt *Emanuel Nyfen*, daar hy twee jaren by woonde; maar daar viel het niet tot zyn voordeel uit, terwyl hy in fteê van hem de Konft te leeren hem voor knegt gebruikte om zyn mantel agter hem te dragen wanneer hy uitging. Dit hem tegen de borft zynde liep hy weg, en kwam tot Maagdenburg daar hy eenigen tyd zyn koft won met penceelen te maken voor fchilders, dog daar hy weder afraakte, en zig begaf by een kladder, daar hy by bleef tot het jaar 1630, wanneer hy tot Utrecht kwam, en gelegentheid aan de hand kreeg, om zyn grooten yver en zugt die hy tot de Konft hadde aan *Abraham Bloemaart* te kennen te geven, die ziende zyn natuurlyke drift, en hoe veer hy reeds meer door zyn leerluft als grondig onderwys gevordert was, hem een plaats in zyn huis fchikte, alwaar hy door goed onderwys en naarftigheid in korten tyd zoo veer kwam dat hy op eigen wieken konde dryven, ja zoo hooge vlugt in de Konft maakte dat hy d'eer gehad heeft van voor den Koning van Denemarken te fchilderen drie ftukken; vertoonende veldflagen, waar in des zelfs voorzaten d'overwinninge bevogten hadden. Waar, of wanneer hy geftorven is, heb ik niet konnen nafpooren.

In

In dit zelve jaar 1603 is tot Antwerpen geboren JOHANNIS COSSIERS een man daar de Brabanders veel van roemen, inzonderheid om een konſtſtuk dat te Mechelen in de Kerk van het groot Begynhof hangt, 't geen alleen genoeg is om zyn roem te trompetten, zoo veer als 'er ſchilderkonſtminnaars gevonden worden. Hy is na dat hy vele Hoven bezogt, en overal blyken van zyn konſtpenceel gelaten heeft geſtorven. Dat 's zeker, maar in wat jaar weet ik niet.

Dit jaar 1603 vrugtbaar in konſtoeffenaars te teelen bragt ook voort den gedagteniswaardigen SIMON DE VOS. Deze was een man die zig op de fondamenten van de Konſt grondig verſtond, en daar van met oordeel bedient heeft. Zyne ſtukken in Braband inzonderheid bekent, getuigen wat vermogen zyn penceel heeft gehad.

Van JOAN BYLERT, hunnen tydgenoot geboren te Utrecht, weten wy niet veel te zeggen, als dat hy, naar het ons heeft toegeſchenen, eerſt van een los en ongebonden leven is geweeſt, en naderhand een afkeer daar van gekregen hebbende, zig tot de oeffeninge der ſchilderkonſt begeven, een gelukkigen voortgang daar in gemaakt, en in die keurwiſſeling roem behaald heeft.

Eer wy dit jaar 1603 eindigen moeten wy ook gedagtig wezen den Delfzen Konſtſchilder PIETER JANZE VAN ASCH. Deze was een braaf landſchapſchilder, inzonderheid in 't klein. Men ziet maar zelden van zyne penceelwerken, om dat hy niet veel gemaakt heeft: wyl hy op een andere wys (om zyn ouden Vader en Moeder te bezorgen) zyn tyd heeft moeten beſteden; maar 't geen datm'er van ziet is goed. Hy was deugdzaam en vroom van le-

leven, en bereikte eene hoogen ouderdom. Want de konſtſchilder Johannes Verkolje, geboren 1650, nog omgang met hem gehad, en ook zyn beeltenis in koper gebragt heeft, die wy (geen ander voorhanden zynde) gevolgt hebben. Zy ſtaat onder aan in de Plaat L nevens een tafereeltje waar op een landſchapje geſchetſt ſtaat.

Na hem volgt

KRISTIAEN VAN KOUWENBERCH geboren te Delf op den 8 van Herfſtmaand 1604. Hy heeft tot Leermeeſter in de Konſt gehad *Johan van Nes*, is daar naa gereiſt naar Italien, van waar hy, byzonder in de Konſt gevordert, wedergekeerd is in zyne geboorteſtad Delf. Daar heeft hy vele konſtſtukken zoo Hiſtorien als naakte Beelden levensgroot geſchildert en daar door veel roem behaald. Behalven op andere plaatſen zietmen ook van zyne penceelkonſt in de Princelyke luſthuizen Ryswyk, en t'huis in 't Boſch. Daar na ging hy zyn Fortuin volgende te Keulen wonen, alwaar hy overleden is den 4 van Hooimaand 1667. Onder zyne ſtad-, tyd- en konſtgenooten worden opgeteld:

Leonard Bramer, *Pieter van Aſch*, *Adriaan van Linſchoten*, *Hans Jordaans*, *Kornelis de Man*, en *Johannes Vermeer*.

Deze alle waren, als Dirk van Bleiswyk Evertz in 't jaar 1667 zyn Boek, de beſchryving van Delf eindigde, nog in leven.

Nu eiſcht ook eene plaats

DANIEL VAN HEIL geboren te Bruſſel in 't jaar 1604. Gelyk dezes geboorteſtad met die van den voorgaanden in tuſſchenſtand verſchilde, zoo verſcheelden zy nog meer in de verkiezinge van hun penceelwerk. Want de voorgaande ſcheen

tot

tot verluftiginge van 't gezigt, deze op een ontroeringe in de ziel der aanfchouwers toe te leggen. Want hy fchilderde meeft Brandftigtingen en diergelyke voorwerpen die yflelyk zyn om aan te zien.

Nochtans('t geen tot zyn lof getuigt word)was alles zoo natuurlyk dat 'er niets als de hette aan ontbrak. Onder zyne voorname ftukken worden geteld de ondergang van Sodom en Gomora met de ganfche landftreke, door een vuur uit den Hemel &c. en het verbranden van Troje, daar men ziet, hoe,

Toen Sinons *toorts de ftad verdelgde door haar vlam*
De Koning Priam *lag voor 't oog van zyne maagen,*
Geharnaft op den grond door Pyrrhus *zwaart verflagen;*
Daar Hekuba *den val van haar beroemden ftam*
Betreurde, op 't bloedig lyk van haar' gemaal gezegen;

Of daar Eneas *torft* Anchifes *op zyn fchouders,*
En geeft Askaan *de hand in 't midden van 't gekerm;*

teekenen die diergelyke Hiftorifche verbeeldingen kenbaar maken.

Wy hadden byna vergeten den braven Dordrechtfe konftfchilder JAKOB GERRETZE KUIP, wiens penceelkonft al vroeg de konftminnende bekoord heeft, te gedenken; maar wierden hem indagtig als wy zyn Zoon Albert Kuip ten Toneel zoude voeren. Hy fchilderden Osjes, Koetjes, Schaapjes enz. De verfchieten agter de zelve waren meeft land- en watergezigten die zig om en by Dord doen zien, welke hy tot zyn gebruik naar 't leven afgeteekent heeft, en zyn wyze van fchilderen was helder gloeijend en fmeltende.

Deze

Deze JAKOB GERRETZE KUIP, Dortenaar, leerling van *Abr. Bloemaart* IZAK VAN HASSELT, KORN. TEGELBERG beide landſchapſchilders, en JAQUES GRIEF, anders *Klaau*, die ſtil leven ſchilderde, waren de hoofden of aanleiders welke in den jare 1642 het konſtgenootſchap van St. Lukas te Dordrecht hebben opgeregt, na dat zy uit het Gild, genoemt het Gild van de vyf Neringen (volgens beding als in de Acte van ſcheiding ſtaat uitgedrukt) waren uitgegaan. Maar eer ik eenige byzonderheden (om den Lezer berigt te geven van 't geen van tyd tot tyd, rakende de Konſtſchilders is voorgevallen) voortbreng, zal voor af dienſtig wezen aan te wyzen hoe de Konſtſchilders in St. Lucas Gild, en andere Ambagtgilden zyn betrokken: van wien de naam van St. Lucas Gild, zyn afkomſt heeft; en hoe de Schilders in verſcheiden ſteden uit die Gildens uitgegaan, Broederſchappen hebben opgeregt, welke beſtonden uit enkele Konſtenaars, en Konſtlievenden.

Hoedanig oulings de Konſtſchilders en hunne werken by de grootſten van de waereld zyn geagt geweeſt, hebben vele ſchryvers breedwydig gemeld; het geen den leer- en weetluſtigen is bekend: dus zal 't niet nodig wezen uit de twyffelagtige oudheid menigte van voorbeelden op te delven, maar wy zullen alleen van de zelve, en van later tyden zoo veel ontleenen, als tot aanleiding van ons oogmerk dient.

Leonard da Vency, was van wegen zyne Konſt zoodanig by den Koning van Vrankryk geagt, dat deze Vorſt verſcheidenmalen, hem, daar hy op zyn ziekbed lag, kwam bezoeken, en handreiking aanbood, zulks hy ook eindelyk in 'sKonings

nings armen den geeſt gaf. Zie *K. van Mander* p. 57.

Den moord van Polidoor heeft de Raad van Romen zoo euvel opgenomen, dat den Moorder zoo zwaren ſtraf wierd aangedaan, als of hy eenen van den Raad om 't leven had gebragt. Dit merkt Philips Angels in zyn lof der Schilderkonſt aan op p. 22. en voegt daar by, dat de Venetianen nog in later eeuwen, zig door de Konſt zoo verëerd agten dat zy aan brave meeſters jaarlyks 300 kroonen ten geſchenk gaven, op dat zy die binnen hunne muuren mogten behouden. En hoe meer men in d'oudheid te rug treed, hoe meer men zal ontdekken de groote agtinge die men voor de Konſt en Konſtenaars over hadde. 'T waaren Apelles en Praxiteles die het geluk alleen hadden, dat de grootſte waereldvorſt hunne Konſt beminde; waar op zeker Dichter zinſpelende, zeit:

Apelles werd, uit veel', alleen geſteld,
Te ſchilderen den grooten Alexander;
Praxiteles, bad oorlof, en geen ander,
Een marmer beeld te ſnyden naar dien Held.

D'eerſtgemelde ſchilderde daar nevens voor den Vorſt een naakte Venus, *Anadyomene*, zeit Plinius dat is, *vers uit Zee opkomende:* waar toe hem de ſchoone Campaspe, Alexanders byzit, tot een levendig model om naar te ſchilderen vergund werd. Maar wat gebeurt 'er? De ontvlamde drift, hoe zeer hy ze tragte te bedekken was niet zoo te ontveinzen, of het wierd van Alexander bemerkt. Die ziende zyne grootmoedigheid hier door ter proef geſteld, beſluit, daar hy tot dus veer de waereld bedwongen had, ook zyn neiginge te bedwingen. Hy ſtapt

van

van zyn lieve Campaspe af, en ſchenkt die aan Apelles.

Gemelde Plinius merkt ook aan, hoe na dien tyd een Grieks Vorſt, wanende de Konſt hier door in eere en aanzien te houden, door een wet gebood dat niemant de Konſt van ſchilderen vermogt te leeren, of de zelve te oeffenen, ten zy hy edel geboren was. En uit een even zo nadeelig begryp, voor de Konſt was't, dat 'er zulk een hooge prys geſteld wierd, voor die dezelve begeerden te leeren. Want hier door werden bekwame geeſten, en de ſchranderſte vernuften, om dat zy van een ſlegte geboorte waren, geſmoort en tot den ploeg gebruikt: daar en tegen vernufteloozen als zy ſlegs van groote geboorte waren, tot het penceel opgebragt: 't geen een merkelyk verval in de Konſt veroorzaakte, tot dat Keizer Maximiliaan deze konſtbreuk heelde, by zeker voorval verklarende, dat hy van honderd Boeren wel honderd Edellieden, maar van honderd Edellieden geen een goed ſchilder maken konde. Dezelve Vorſt heeft met een de Konſtenaars in 't algemeen geadelt; daar hun verkregen blazoen (zynde drie zilvere ſchilden op een blaau veld) nog de gedagtenis van draagt. *K. v. Mander* meld van dit voorval in 't leven van Albert Durer, op pag. 131. B. Als ook een diergelyk in 't leven van Hans Holbeen p. 143. Edog hoe dit gemelde wapen aan den naam van St. Lucas wapen komt, ſtaat t' onderzoeken.

De ſchryvers die ſomwylen hun werk hebben gemaakt van de oudtydſe veranderingen, zoo Kerkelyke als Waereldlyke, te doorſnuffelen, hebben aangemerkt; wanneer deze Landen, in magt van Menſchen en Steden aangegroeit, de Roomſche

Gods-

Godsdienſt, en het waereldlyk beſtier gezetelt was, datmen toen voor de Ambagt- en Hantwerklieden Gilden of Broederſchappen heeft opgeregt, dezelve met voordeelen en voorregten begiftigt, en dezen of genen Heilig tot patroon of beſchermengel toegevoegt: als by voorbeeld het Timmerluiden Gild aan St. Joſeph: de Smits aan St Elooi: de Schoenmakers aan St. Kriſpyn: de Kleermakers aan St. Joan den Dooper: de Schilders aan St. Lucas, en zoo voort; welke in de Kerke een byzonder Kapel en Altaar hadden: en aan welke zy op zekere tyden Kerkdienſt pleegden en offerhanden deden, van waar de ſpreekwyze: *St. Lucas moet op zyn oud kleed een nieuwe lap hebben* oorſpronkelyk is. Dus ook verſcheidene andere Broederſchappen, als van St. Huibregt, die de vrye Jacht ten voorregt hadden, en diergelyke meer, welke zekere wyze van Godsdienſtige plechtigheden, d'een meer d'ander min, volgens de inſtelling, verpligt was aan zynen patroon of patroneſſe; als by voorbeeld de Konfraterniteit, of Maria's Broederſchap, welke volgens de inſtellinge verpligt was op de Feeſtdagen van Maria Miſſen te laten doen, en gebeden voor de afgeſtorvene Broederen op gezette tyden: 't welk zy, als de Stad 'sHertogenboſch aan de Heeren Staten 1629 over ging, in de Kapitulatie bedongen onverhindert te mogen onderhouden; gelyk het ook zoo gebleven is, uitgezondert dat zulks in 't verborgen, om geene ergerniſſe te geven, geſchiede, tot den jare 1642, wanneer het meeſtendeel uitgeſtorven was, latende ſommigen die van den Hervormden Godsdienſt waren zig daar by inſchryven, 't welk van de Heeren Predikanten in dien tyd euvel opgenomen werd, die daar *Claſſicale* handelingen over beleid-

den in verfcheide fteden, en opftellen maakten, die zy aan de *Univerfiteiten* afvaardigden. De Predikanten op het *Claffis* te Gornichem vergadert in Juni 1643. waren de eerften die dit werk ter hand namen, en hunne voorftellingen en vragen daar omtrent den Profefforen te Leiden in fchrift toezonden. Jakobus Trigland, en Fredrik Spanheim waren toenmaals hoogleeraren in de Godgeleerdheid. Dien 't luft kan het Boekje, *Oordeel van verfcheiden Leeraars enz. over de Mariaanfche Broederfchap, door een liefhebber der waarheid, enz.* gedrukt 1645, nazien: terwyl wy reeds te verre van 't fpoor geweken, te rug ftappen moeten, tot dien tyd, waar in Keizer Karel de V. deze landen beftierde, om te zeggen dat hy fommige fteden met voorregten heeft begiftigt; als ook de Gilden der zelve, bevoordeelt met zeker regt, waar door zy al 't geen hunnen handel en hanteringen hinderlyk en naadeelig was, buiten de fteden hielden: zulks, die deszelfs voordeelen wilden deelagtig zyn, genootzaakt wierden, het Borger- en Gilderecht dier fteden met geld te koopen.

Nu was het by vele van de Konftfchilders dies tyds in gebruik gekomen, dat zy openbare winkels, en verkoopdagen van Schilderyen hielden, en dus zig, om hun voordeel te bejagen, met het voorregt van een Gild dekten. Maar als met'er tyd het Glasfchilderen geheel ten onbruik wierd, in enkel Glazemaken verkeerde, en door de flegte tyden gemeene Konftfchilders mede tot den kladpot vervielen, en het getal der Groffchilders hielpen vermeerderen; en dus het Gildebroederfchap meeft in ambagtsgezellen beftond; hebben de Konftoeffenaars daar wat tegens aan gezien, als waar

waar het der Edele Konſt oneer aangedaan, onder ambagtslieden geteld te worden. Waarom zy dan gelegentheid zogten om die Broederſchap te ontgaan, en een Konfraterniteit van enkele Konſtoeffenenden op te regten. Ook heeft men in ſommige ſteden de konſtlievenden daar mede onder betrokken; het welk die van Dordrecht in den jare 1641 werkſtellig maakten, door een verzoekſchrift het geen zy aan de Eedele Heeren Borgermeeſteren en Schepenen dier Stad preſenteerden, die hun die ſcheiding van den Gilde der Glazemakers, op eenige voorwaarden niet alleen hebben ingewilligt, maar den Konſtſchilderen ten voordeel door een *Acte*, ondertekent *M. Berk*, in den X *Artykel* vergunt en toegeſtaan: *Dat niemant vermogt met eenige Schilderyen langs de ſtraat te loopen, om die langs de deuren te veilen &c.* XI. *Dat niemand van buiten in komende vermogt eenige openbare verkoopingen van Schilderyen aan te regten enz.* En in eene nader verklaring van dezen XI Art. verleent 1643. *Dat niemand wie hy zy van buiten ofte van binnen, onder wat voorwendzel het zelve ook zoude mogen wezen, op geenerhande wyzen eenige verkoopingen van Schilderyen zal vermogen te houden, als alleen die van het Konſtgenootſchap van St. Lucas, gezeit de Fynſchilders, enz.*

Dit ſpoor hebben de Konſtſchilders in verſcheide Hollandſche ſteden gevolgt.

Die van 'sGravenhage, als my uit de aantekening, die daar van gehouden is, is gebleken, kwamen in den jare 1656 op den 15 van Sprokkelmaand by den anderen, om over de wyze van ſcheiding te beramen, en een verzoekſchrift diesaangaande te preſenteren aan den Raad dier plaats: en waren de verzoekers 48 in getal, en onder

deze DIRK VANDER LIS, toen Regerende Schepen.

In 't zelve jaar wierd hun verzoek van ſcheiding uit het Gild van Glazemakers, Stoelemakers en Boekbinders toegeſtaan, en eerſt het bovenſte der Boterwaag, naderhand vier vertrekken boven de Korenmarkt tot hun vry gebruik gegeven. Het grootſte vertrek dient tot de verkooping van Schilderyen, die uit ſterfhuizen, of anderzins voorvallen, waar van de konfraterſchap zyn voordeelen trekt.

De zoldering van deze zaal, van onder te zien, is verdeelt in vier hoekſtukken met een ovaal in 't midden, alle met beeldwerk konſtig beſchildert. Het eerſte hoekſtuk door THEOD. VANDER SCHUUR geſchildert, verbeeld de drie hoofdkoleuren. Het tweede door DANIEL MYTENS, daar de Deugt de Hiſtorien op den rug van de Faam ſchryft, die door haar worden uitgebazuint. Het derde door AUG. TERWESTEN, waar in de Perſpectief, Doorzigtkunde en Architecture, of Bouwkonſt zig vertoond. Het vierde door ROBB. DU VAL waar in de *Aſtronomie* of Starrekunde, en *Geometrie* of Meetkonſt gezien word. Het middelvak, door WILL. DOUDYNS beſchildert, vertoond de Haagſe ſtedemaagt, onder welker beſcherming zig de Schilderkonſt, Beeldhouwery, Glasſchildery en Graveerkonſt, aanbieden. Hier nevens aan zietmen Pallas verzeld met de Konſtliefde, de Groſſchilders met ladder en kladpot: De Boekbinders met ſchroef en pers, en de Stoelmakers met hun gereedſchap, in yver ten konſthemel uitbonzen. En in het ſchoorſteenſtuk door MATT. TERWESTEN geſchildert, ziet men de jeugt door Merkuur opleiden, tot de konſtſchool, aangeſpoort door roem en beloning.

Het tweede vertrek dient tot hun vergaderplaats, en pronkt met een glazekas vol Konſtboe-

boeken met vergulde banden, by 't affterven van dezen en genen tot hun gedagtenis aan de Konſt-kamer vereert, als ook in twee lyſten, de Lyk-vaarzen, op d'uitvaart der berugte Konſtſchilders Daniel Mytens, voorgevallen op den 19 van Herfſtmaand 1688, en Willem Doudyns,'t eene door J. STERRENBERG, 't ander door SILVIUS, berymt.

Het derde vertrek tot de gemeene Tekenplaats of *Academie* opgeregt in den jare 1682. Het vierde vertrek dient tot gebruik van den knegt van 't Konſtgenootſchap.

Haarlem, een der oudſte Steden van Holland, heeft al vroeg een bloeijende Konſtſchool, en talryk Konſtgenootſchap binnen zyn ringmuur gezien. Maar om niet alles op te halen, uit vreeze dat het den Lezer verdrieten mogt, zal ik maar alleen van het Konſtgenootſchap der Antwerpſe Schilders iets melden: eerſt om dat hun Konſtgenootſchap vroeger in tyd is begonnen, dan een der Konſtgenootſchappen van Nederland: ten tweede dat ook geen der zelve met zulke voordeelen is begunſtigt, dan dat van Antwerpen. Inzonderheid heb ik de gedagtenis daar van willen ververſchen; op dat alle Stedebeſtierders door dit loffelyke voorbeeld geſpoort mogten worden, om dergelyke hulpmiddelen tot opbouw der Konſt, en roem der Steden aan de zelve te ſchenken.

Ik vind in het MEMORIAAL van de Schilders kamer tot Antwerpen geboekt, dat dezelve begin genomen heeft met het jaar 1450, en dat 1454 de Konſtſchilders zig tot een voegden en een Konſtgenootſchap aanvingen, waar van JOAN SNELLAERT en JOAN SCHUERMAEKER de eerſte Regenten of Overluiden waren. Sedert welken tyd de Konſt daar met grooten luiſter gebloeit heeft, gelyk het Konſtgenootſchap ook (op

dat de Konſt zig meer en meer voortzetten zoude) een *Academie*, of oeffenplaats om naar 't naakte leven te teekenen, heeft opgeregt in den jare 1664. en in den jare 1695 een pleiſter-*Academie* waar toe zy de keurlykſte afgietſels der geagtſte Antiken hebben opgezogt. Welke *Academien* of konſtſcholen vergroot en verbeterd zyn in den jare 1694 en 1695 zedert welken tyd dezelve kamer pronkt met het marmere Borſtbeeld van den Hertog van Beijeren, toen Gouverneur van de Spaanſche Nederlanden en groot beminnaar van Konſten, inzonderheid de Schilderkonſt, als ook een yverig voortplanter dier oeffening.

Het geld tot onderhoud van gemelde twee *Academien* en verdere koſten die daar op loopen, word gevonden uit 12 vrybrieven door de Gouverneurs uit order van den Koning van Spanjen aan het Konſtgenootſchap vergunt, om de gemelde koſten tot opbouw der Konſt goed te maken.

Yder der zelve word waardig geſchat 800 gulden meer of min, na die ſchaars te bekomen zyn, en zy worden van het konſtgenootſchap verkogt aan gegoede Borgers; om van alle Borgerbeamtingen, die koſtbaar en laſtig vallen, vry te zyn voor hun leven: als Gildemeeſter-, Kerkmeeſter-, Wykmeeſter-, Vaandrig- en mindere Officierſchappen van de Borgerwagt. Welke vrybrieven, de bevoordeelden overleden zynde, ſtraks weder vervallen aan het konſtgenootſchap dat dezelve weder op nieuws aan anderen verkoopt, en tot onderhoud der konſtſchole zig van die penningen bedient.

De twee laatſte der gemelde vrybrieven zyn hun door gunſt der Keurvorſt van Beyeren bezorgt, wanneer zy hem tot *Protector* van de Konſt, en het

het konſtgenootſchap inwyden. Dit geſchiede op den 2 van Sprokkelmaand 1693. De ſchilderskamer was rykelyk behangen met penceelkonſt van uitmuntende Meeſters, en de Heer Jan Babtiſt Gryns oud Borgermeeſter, en hoofdman der konſtkamers, en Dekens haalde den Vorſt op, geligt door menigte flambouwen, tot de konſtzaal, daar een tafel met koſtelyke ſpyze ſtont aangeregt om zyne Doorl. te onthalen. Waar by zig allerhande konſtig ſnarenſpel deed hooren, en naar het eindigen opende zig een Toneel, daar zig de Antwerpſche Steedemaagt treurig leunende op een waterkruik (verbeeldende de *Schelde*) op vertoonde. Straks verſcheen Apol die haar naderende dus aanſprak: *Hoe leid de Stedemaagt zoo treurig? wat reden zyn 'er die u de zilte tranen langs de bleeke wangen doen rollen? gryp moet; de Goden zyn door uw klagten bewogen. Als ik in het morgenkrieken* (vervolgde de Zonnegod) *myn hengſten uit het pekel opmende*, *zag ik een Held uit het huis van Ooſtenryk tot u naderen; om u in zyne beſcherminge te nemen*, *waar door de Konſten weder als voorheen in vollen luiſter zullen bloeijen enz.* Ook kwam een Beeldhouwer en Schilder op het Toneel. Deze met een beſchildert doek, daar de belegering van *Belgrado* op afgebeeld ſtond, en boven dezelve de Faam, die des Vorſten roem trompette: 't welk ook de voorname toeleg van dit ſpel is, 't geen ook *B. Ogier* huisvrouw van *Guil. Kerricx* die hetzelve berymt heeft, te kennen geeft. En zeker dit ſpel verdient dat men 't pryze, te meer wyl het in zoo korten tyd opgeſlagen is.

Tweemaal vier en twintig uuren,
Tusschen dag en tusschen nagt,
Heeft dit op 't Toneel gebragt.

Maar het geestigst in 't spel was dit, dat gemelde *Kerricx* het borstbeeld van den Vorst naar een geschildert afbeeldsel in marmer gemaakt had, zonder dat de Vorst daar iets van wist, en het zelve met pleister overtogen, werd als of 't een ruwe blok steen waar, op het Toneel gebragt. De beeldhouwer die onder 't spel somtyds den Keurvorst aanzag, als wilde hy zyn beeltenis in marmer uithouwen, gaf somwyl een slag met den hamer op het zelve, waar door dan eerst een brok af sprong, die de bovenkruin ontdekte, dan eens het eene oog, dan het andere, de neus en zoo voorts, tot het beeld zig volkomen deed zien. Waar over de Keurvorst verwondert stond te kyken, en verklaarde dat hem nooit zulk vermaak aangedaan was. Dit borstbeeld staat nog op de Konstkamer. Beter was 't voor de Konst geweest zoo hy zelf waar tegenwoordig gebleven. Ja het is te beklagen dat verwisseling van Staat zyn Konstvuur gedooft heeft; want dat deed ook anderen ontvonken, zoo dat de Konst tot groote waarde steigerde.

Hier meê willen wy onze Redenvoering eindigen, en de Toneelgordyn openen met de Konstschilder

AALBERT KUIP geboren te Dordrecht in 't jaar 1605. Deze was de Zoon van JAKOB GERRITZE KUIP een braaf schilder, by wien hy de Konst geleerd heeft, hoe wel hy in handeling veel van zyn Vader verscheelde; want hy wat meer aan den netten kant was: ook zoo ruw in zyne penceelbehandeling niet als zyn Neef BENJAMIN KUIP die een medeleerling met hem was: hoe-

hoewel ik 'er dingen van gezien heb, die meesterlyk aangetoetst waren. Daarenboven hield zig zyn Vader aan eenerhande verkiezinge. Hem daarentegen scheen het evenveel te wezen wat hy ook maakte Ossen, Koeijen, Schapen, Paerden, Fruit, Landschap, stil water met Scheepen; 't scheen hem alles onverschillig te wezen, en daar men zig over verwonderen moet, is, dat hy alles even fraai en natuurlyk schilderde. Daarenboven heeft hy inzonderheid wel in agt genomen de tydstonden waar in hy de voorwerpen verbeelde, zoo dat men den benevelden morgenstond van den klaren middag, en dezen weer van den saffraanverwigen avondstond in zyn tafereelen kost onderscheiden. Ook heb ik verscheide maanligten van hem gezien die heel natuurlyk verbeeld waren, en zoo geschikt dat dezelve een aangename spiegeling in 't water maakten. Onder zyne Konststukken zyn wel de voornaamste, daar hy de Dordsche Beestemarkt in verbeeld, als ook de Pikeurbaan, daar hy dan de schilderagtigste Paerden die daar gewoonlyk kwamen, in te pas bragt, zoo dat men dezelve kost onderkennen. Dat 'er na zyn dood geen modellen of teekenen van andere meesters by hem gevonden wierden is een bewys dat hy alleen de natuur tot leiding nam. 't Was ook zyn aart niet geld daar aan te besteeden, want hy had altyd tot zinspreuk: *In harde Ryksdaalders komt de mot niet.* Egter was hy een man van onbesproken leven, en ouderling van de Gereformeerde Kerk.

Hy heeft in zyn tyd menigte van landschapgezigten zoo buiten Dordrecht als elders getekent, die met zwart kryt omgetrokken, en met sapjes opgewasschen, geestig en natuurlyk behandelt zyn.

PIETER DANKERS DE RY is geboren t'Amſterdam in 't jaar 1605. Hy was een goed ſchilder van pourtretten. Zyn penceelkonſt was zoo in Nederland als in andere geweſten geagt, als aan dit onderſtaande vaersje, in zyn tyd tot zyn lof gerymt, blykt.

O wyd befaamde Konſt die menig Ryk doorwandelt,
Als gy uw eel penceel wel naar het leven handelt,
Gelyk aan 't Poolſche Hof heeft menigmaal gedaan
DE RY, *daar van zyn hand veel brave ſtukken ſtaan.*

Gelyk de luiſter der Zonne, die 's morgens uit den dageraad geboren is, uitgeſchenen, in eenen benevelden avondſtond wegzinkt: even dus is het ook met het menſchelyke leven. Het jaar 1606 heeft verſcheide Zonnen aan de kimme van den konſthemel zien opgaan; en weer andere na zy de waereld alom beſchenen hadden, zien ten grave dalen. Onder deze was KAREL VAN MANDER Konſtig ſchilder, en Schryver van het leven der Konſtſchilders. Ook zouden wy (om zyne verdienſten) verpligt zyn geweeſt, hem onder de braafſte Nederlandſe Konſtſchilders te gedenken, ten ware zyne levenswyze, en wat hy gewrogt heeft, uitvoerig ware beſchreven, 't geen in den tweeden druk van 1618. agter zyn werk geplaatſt is. Dus wy van hem niet te zeggen hebben als (wyl door verzuym het jaar, en de maand waar in zyn ſterftyd is voorgevallen, daar in is vergeten) dat hy zynen levensloop geëindigt heeft op den 11 van Herfſtmaand, in 't jaar 1606. oud 58 jaren, en dat de puikdigter J. v. Vondel 't zyner eere dit vaers op zyn beeltenis gemaakt heeft:

SIC ITUR AD ASTRA.

Men ziet den Geeſt van ouden KAREL *zweven,*
In deze prent, maar levender in't werk
Van't Schilderboek, waar'in de Schilders leven,
Na hunnen tyd, zyn pen, in't worſtelperk
Der Schilderkonſt, de leerb're jeugt leert ſtryen
En worſtelen, op't voorbeeld van Natuur,
En haar ontvouwt den zin der ſchilderyen
Van Nazoos Dicht, dat Jovis blixemvuur
Braveert met zyn geſtalte wiſſelingen,
Zoo goddelyk en konſtiglyk verknogt
Als MANDER *haar ontknoopte, en op dat zingen*
D'Orakels van dien Held te voorſchyn brogt.
Wat eiſcht dit beelt? geen gout, nog geen juweelen,
Een Schilders kroon van d'edelſte penceelen.
MDCLVII.

Als mede dat hy een Zoon naargelaten heeft KAREL genaamt, zyn Vader niet ongelyk in Konſt en vernuft. Inzonderheid was hy berugt door 't ſchilderen van Pourtretten, waarom hy ook door den Koning van Denemarken is ontboden geweeſt, daar hy zig door zyn Konſt en gedrag bemind heeft gemaakt, en van daar veel roem en voordeel weg gedragen. Dit beveſtigt de Prins der Nederduitſche Dichteren in 't hoofd van 't vaars dat hy op't afbeeldſel van zyn Koninglyke Majeſteit, te Denemark, Noorwegen en Gotten, Frederik den III, door onzen van Mander geſchildert, gemaakt heeft, daar hy hem noemt Hofſchilder van zyn Majeſteit, en vorders zig dus laat hooren:

Den

Den geest van Mander, om de Majesteit te malen
Van Koning Frederik, ontbreekt geen verf, maar vier,
Dat uit vier Kroonen gloeit met levendige straalen,
Of uit zyn Noordstar geeft een' Goddelyken zwier.
Wat raat? de Schilder zit bekommert, en verlegen.
In groote zaaken mist de Konst haar kragt, en eisch.
Penceelen zyn te ligt om Scepters op te weegen;
Dies maald hy in 't verschiet de Zee, en 't Zeepaleis,
De Sont, en Kroonenburg, op dat men 't beeld mogt kennen.
De flaauwe schildergeest met merken van de Kroon
Zyne onmagt sterken mogt, eer hy verflaaude in 't rennen.
Zoo strykt de Konst haar vlag voor 's Konings glans en troon.

En gelyk deze alleen door de verstandige leerlessen tot die hoogte in de Konst geklommen is geweest, zoo zyn 'er ook meer brave mannen door zyn onderwys voortgesproten, als JAQUES DE MOSCHERO, KORN. ENGELSZ, HENDR. GERRETZ., FR. VENANT enz. inzonderheid FRANS HALS.

'T schynd my toe dat des ouden Karels Zoons Zoon meê een oeffenaar dier Konst geweest is, uit dit vaers, dat Vondel op zyn eigen Afbeelding door hem geschildert maakte, dat dus luid:

Ik sloot een' ring van tienwerf zeven jaren,
Toen Mander, wiens penceel, zoo ryk begaaft,
Op 'sGrootvaêrs spoor en faam ten hemel draaft,
My schilderde, bezaait met gryze haaren,

Daar

Daar Fredriks Kroon ontzien .word, en benyd.
Zoo kan myn ſchyn nog leven na myn' tyd.
MDCLVII.

Wy hebben tot nog toe gezien dat Antwerpen wel de grootſte lyſt der Konſtſchilders heeft opgelevert tot onzen Schouburgh; maar andere Steden brengen hunne vernuften meê op de Rol, gelyk Mechelen.

PEETER FRANCOIS *Lucasz.* geboren in 't jaar 1606 op den 20 van Wynmaand. Hy heeft de Konſt eerſt by zyn Vader, daar na by *Gerard Segers* tot Antwerpen geleerd. Zyn geneigtheid ſtrekte wel meeſt tot het ſchilderen van Landſchappen met kleene Figuurtjes, die hy wonder net en zuiver ſchilderde, zoo dat ook de Aartshertog Leopoldus een goed behagen in zyne werken gehad heeft, en hem langen tyd in zyn dienſt gebruikt. Hy is geſtorven den 11 van Oegſtmaand 1654. en wy laten zyn Konſt haars meeſters lof melden.

In dit zelve jaar 1606 is ook tot Bruſſel geboren LUDOWICUS anders LOUIS PRIMO gebynaamt *Jentiel.* Deze, na dat hy dus veer in de Konſt gevordert was (maar onder wiens opzigt weet ik niet) *dat hy zig op zyn Konſt* (als men zeit) *bedruipen konde*, trok naar Romen, waar hy 30 jaren zig gehouden heeft. Zyne handelinge van ſchilderen was uitvoerig, zinlyk en net, daar het Brabands woord *Jentiel* zyne oorſpronk uit genomen heeft. Zyn Konſt heeft d'eer van in des Paus Paleis, onder de beſte Konſt, geplaatſt te wezen. Hy was 1660 nog in leven.

Sandrart die hem mede gedenkt onder de Konſtenaren, wil, dat hem de bynaam *Jentiel*, als hy hem

hem in den jare 1626 te Romen in de Bend begaf, is gegeven; *om dat hy zig wel wist voor te doen, zig by groote luiden vervoegde, en als een geboren Edelman gedroeg.*

Dit jaar 1606 byzonder vrugtbaar in 't voortbrengen van brave Konstenaars deed ook op den 15 van Wiedemaand aan den Ryn buiten Leiden REMBRANT te voorschyn komen.

Zyn Vader werd door de wandeling Herman Gerritzen van Ryn geheeten, zynde een mulder op de Korenmolen tusschen Leyerdorp en Koukerk aan den Ryn, en zyn moeder was Neeltje Willems van Zuitbroek genaamt, welke door dat beroep eerlyk aan den kost konden geraken.

Onze REMBRANT VAN RYN een eenige Zoon zynde, wierden zyne Ouders voornemens van hem de Latynsche taal te laten leeren, en hem tot de geleerdheid op te voeden, tot welken einde zy hem te Leiden ter schoole deden. Maar de byzondere drift, die hy tot de Teekenkonst hadde, deed hen van besluit veranderen, gelyk zy ook gevolglyk hem bestelden om de fondamenten dier Konst te leren by *Jakob Izakzen van Zwanenborg*, by welken hy bleef omtrent den tyd van drie jaren, in welken tyd hy zodanig gevordert was, dat yder zig daar van verwondert hield, en besluit maakte dat uit hem wat groots te verwagten stond, des besloot zyn Vader (om dat hem geen gelegentheid zoude ontbreken van een vasten grond, tot opbouw van de Konst) hem by *P. Lastman* t'Amsterdam te brengen, by den welken hy zes Maanden bleef, en na dien tyd nog eenige maanden by *Jak. Pinas* tot hy besluit nam van voortaan by zig zelven de Konst te oeffenen, 't geen hem wonder wel van eerst af aan gelukte. Anderen willen dat *Pinas* zyn eerste on-

onderwyzer in de Konſt zou geweeſt zyn. En Simon van Leewen, in zyn korte beſchryving van Leiden, zeit: *dat Joris van Schoten de leermeeſter van Rembrant en Jan Lievensz. geweeſt is.*

Terwyl hy dan yverig en met grooten luſt by zig zelven aan zyner Ouders huis, dagelyks de Konſt voortzette, kreeg hy nu en dan bezoek van konſtlievenden, welke hem eindelyk aanwyzing deden aan een Heer in den Haag, ten einde hy zeker ſtukje 't geen hy toen gemaakt had aan den zelven zoude vertoonen en aanbieden. REMBRANT trok daar op met het zelve te voet naar den Haag, en verkogt het voor honderd gulden. Hy, wonderwel in zyn ſchik en niet gewoon zoo veel geld in zyn buidel te hebben, verlangde ſtraks om op 't alderſpoedigſte t'huis te komen, op dat zyne Ouders deelgenooten wierden van de verheugenis die hy daar over hadde.

Te voet gaan was nu te gering, met de Jachtſchuit te varen te gemeen, des ging hy op de wagen zitten, die naar Leiden reed.

Wanneer zy nu aan 't huis den Deil pleyſteren zouden, en elk van den wagen afging om zig te ververſchen, bleef onzen REMBRANT alleen op den wagen zitten, by zynen buit, vertrouwende den zelven niet alleen. Wat gebeurt'er? de kreb naauw weg gezet, terwyl de wagenaar vaſt met de reſt van 't volk aan kwam treden, raken de paerden op den hol, en rennen met hem voort, zonder zig aan 't keeren te ſteuren tot binnen de Poort van Leiden, en bleven voor hun gewoone Herreberg met den wagen ſtil ſtaan daar elk zig over verwonderende, hem vraagde hoe zulks waar by gekomen; waar tegens hy niet veel praat hield, maar zig van den wagen en met den buit weg-

maakte

maakte naar zyne Ouders, wel vergenoegt dat hy dus voor niet en zonder eenige koften fpoediger als anders tot Leiden gebragt was.

Thans deed hem dit blinkend beginfel de hoop van geldwinning vooruit zien, en zyn konftdrift op die wyze gefpoort nam zodanig toe in de Konft dat hy aan alle konftkenneren genoegen gaf. *Dus kreeg hy* (als het fpreekwoord zeit) *de handen vol werk.* En dewyl hy naderhand zoo om 't fchilderen van pourtretten als andere ftukken, dikwils genootzaakt was tot Amfterdam te komen, vond hy goed (ziende dat die Stad inzonderheid hem gonftig fcheen te wezen, en zyn opkomen daar in te voorfpellen) zig met 'er woon daar na toe te begeven, 't geen was ontrent den jare 1630.

Daar zynde vloeide hem het werk van alle kanten toe; gelyk ook menigte van Leerlingen, tot welken einde hy een Pakhuis huurde op de Bloemgraft, daar zyne Leerlingen elk voor zig een vertrek (of van papier of zeildoek affchoten) om zonder elkander te ftoren naar 't leven te konnen fchilderen. En gelyk'er onder de Jeugt, inzonderheid als'er veel by een zyn, wel fomtyts iets klugtig voorvalt;zoo gebeurde 't hier ook.Want een van dezelve een vrouweleven tot model noodig hebbende, bragt het zelve in zyn afgefchoten vertrek. Dit lokte de anderen tot nieuwsgierigheid, zoo dat zy op hunne koufen (om niet gehoord te worden) by beurten door eene kleine fcheur, met voordagt daar toe gemaakt, het fpel betuurden. Nu was het op een warmen zomerfen dag wanneer dit voorviel; des de teekenaar of fchilder zig zoo wel als het model moedernaakt ontkleeden. Wat dertele behandelingen en reden-

denwisseling tusschen die twee voorvielen, konden de aanschouwers van dit blyspel melden. En gebeurde 't op den zelven tyd dat REMBRANT kwam om te zien wat zyne Leerlingen deden, gaande om hen te onderwyzen naar gewoonte by den eenen voor en den anderen naa, tot dat hy ook eindelyk by het vertrek daar deze naakte gelieven by een zaten kwam, dat hy wel digt gesloten vond, en van de zaak verwittigt eenigen tyd stil dit spel door de gemaakte splete beschoude, tot dat hy onder meer woordenwisselingen hen hoorde zeggen: *Zeker nu is 't even of wy Adam en Eva waren in 't Paradys, want wy zyn beide naakt.* Waar op hy met zyn schilderstok op de deur klopte, en met een luide stem tot beider verbaastheid hun dus toeriep: *Om dat gy naakt zyt, daarom moet gy het Paradys uit*, noodzaakende door bedreigingen zyn Leerling van binnen de deur te openen; zoo dat hy binnen kwam, het spel van *Adam* en *Eva* stoorde, 't blyspel in een treurspel deed verwisselen, en den gewaanden *Adam* en zyn *Eva* met slagen uitdreef, zoo dat zy ter naauwernood in 't afloopen van de trappen nog een gedeelte van hunne kleederen om 't lyf kregen, om niet naakt op de straat te komen.

Hy was in opzigt van de Konst ryk van gedagten, waar om men van hem niet zelden een menigte van verschillige schetzen over een zelve voorwerp ziet verbeeld, ook vol van veranderingen zoo ten opzigt van de wezens, en wyze van staan, als in den toestel der kleedingen; waar in hy boven anderen (inzonderheid zulken, die dezelve wezens en kleedingen, even of het al tweelingen waren, in hunne werken te pas brengen) is te pryzen. Ja hy munte daar in boven allen

uit: en niemant weet ik dat zoo menige verandering in affchetzingen van een en 't zelve voorwerp gemaakt heeft; 't welk ontspruit uit aandagtige bedenkingen der menigerhande Hartstochten, die op zulk een zaak noodzakelyk bewogen, en gaande gemaakt in der menfchen wezens inzonderheid door vafte kentrekken zig doen zien, en ook uit de onderfcheidentlyke beweginge der lichamen zig vertoonen. Om een voorbeeld te ftellen: daar Chriftus zig door de brekinge des broods aan zyne Difcipelen die met hem naar Emaus gegaan waren, doet kennen, zyn'er verfcheiden fchetfen (behalven de twee die 'er in druk uitgaan) by de beminnaars van de teekenkonft bekend. En geen minder getal affchetzingen zyn'er van de geftalte der twee Difcipelen als Chriftus uit hunne oogen verdwenen was, waardoor zy verzet, verbaaft en verwondert ftonden. Wy hebben een der zelve die ons beft beviel, om den Hartftocht van verwonderinge die daar in waar genomen is, en het verbaaft ftaaren met het gezigt op den ledigen ftoel, waar in Chriftus een oogenblik te voren gezeeten, nu daar uit verdwenen was, tot leidinge voor de nog onbedreve fchilderjeugt in plaat gebragt, en hier nevens vertoont.

De bedrevenen moeten myn yver niet ten kwade duiden; 't is om de jeugt aanleiding tot opmerken te geven, en die niet ondankbaar zyn, zullen myn moeite met dank loonen; want zulke voorbeelden, *zyn* (gelyk de Spaanfche zinfpreuk zeit) *als de hand die de Offen met den muil by 't water leid.*

Maar een ding is te beklagen dat hy zoo fchigtig tot veranderingen, of tot wat anders gedreven, vele dingen maar ten halven op gemaakt heeft;

zoo

P. 258

zoo in zyne ſchilderyen, als nog meer in zyn geëtſte printkonſt, daar het opgemaakte ons een denkbeeld geeft van al 't fraais dat wy van zyne hand gehad zouden hebben, ingevallen hy yder ding naar mate van het beginſel voltooit hadde, als inzonderheid aan de zoo genaamde honderd guldens print en andere te zien is, waar omtrent wy over de wyze van behandelinge moeten verbaaſt ſtaan; om dat wy niet konnen begrypen hoe hy het dus heeft weten uit te voeren op een eerſt gemaakte ruwe ſchets, gelyk blykt dat hy gedaan heeft aan het pourtretje van Lutma dat men eerſt in ruwe ſchets, daar na met een agtergrond en eindelyk uitvoerig in print ziet. En dus ging het ook met zyne ſchilderyen, waar van ik 'er gezien heb, daar dingen ten uiterſten in uitgevoert waren, en de reſt als met een ruwe teerkwaſt zonder agt op teekenen te geven was aangeſmeert. En in zulk doen was hy niet te verzetten, nemende tot verantwoording *dat een ſtuk voldaan is als de meeſter zyn voornemen daar in bereikt heeft*, zoo ver dat hy om eene enkele parel kragt te doen hebben, een ſchoone Kleopatra zou hebben overtaant. Een ſtaal van zyne koppigheid omtrent diergelyke wyze van behandelingen ſchiet my te binnen. 'T gebeurde dat hy een groot pourtretſtuk onder handen had, waar in Man Vrouw en Kinderen ſtonden; dit ſtuk ten deelen afgemaakt, komt onverwagt een aap dien hy had te ſterven. Hy geen anderen doek gereed aan de hand hebbende, ſchildert dien dooden aap in 't gemelde ſtuk, daar die luiden veel tegen hadden, niet willende dat hunne pourtretten by dat van een afſchuwelyken ſtervenden aap zouden te pronk ſtaan. Maar neen: hy had zoo veel liefde voor dat model van den dooden aap dat hy

liever dat ſtuk onvoldaan wilde aan zig houden, dan hun ten gevallen de kwaſt 'er op zetten, gelyk ook geſchiedde; waarom het gemelde ſtuk ook naderhand, tot een afſchutting gedient heeft voor zyne Leerlingen.

Egter zyn 'er nog vele van zyne konſtſtukken, welke in 't geheel doorſchildert en uitgevoert zyn, in de voornaamſte Konſtkabinetten te zien, alſchoon 'er eenige jaren verleden vele tot hoogen prys opgekogt naar Italien en Vrankryk zyn gevoerd.

En ik heb opgemerkt dat hy in zyn vroegen tyd wel meer gedult gehad heeft om zyne konſtſtukken uitvoerig te bewerken dan daarna. Onder verſcheide bewys-ſtalen is dit inzonderheid aan dat ſtuk te zien dat by den naam van St. Pieters ſcheepje bekend is, 't geen veel jaren in 't kabinet van den Heere Jan Jakobzen Hinloopen, voorheen Schout en Borgermeeſter tot Amſterdam, gehangen heeft. Want de werking der beelden, en wezens trekken zyn daar zoo natuurlyk naar de geſteltheid van het geval uitgedrukt als te bedenken is, daar benevens veel uitvoeriger geſchildert als men gewoon is van hem te zien. Ook is ter zelver plaats een ſtuk daar Haman Heſter en Aſſweer vergaſt, door *Rembrant* geſchildert, waar van de Dichter *Jan Vos*, als een verſtandig konſtkenner, den inhoud des zelfs, nevens de kragt der byzondere gemoedsdriften, daar in te beſpeuren, dus uitdrukt:

Hier zietmen Haman *by* Aſſweer *en* Heſter eeten.
Maar 't is vergeefs, zyn borſt is vol van ſpyt en ſmart.
Hy byt in Heſters *ſpys: maar dieper in haar hart.*
De Koning is van wraak en raazerny bezeeten.

De

De gramſchap van een Vorſt is ſchrik'lyk alsze raaſt.
Die alle mannen dreigt, word door een vrouw verbaaſt.
Zoo ſtort men van den top in 't dal der tegenſpoeden.
De wraak die langzaam komt gebruikt de ſtrengſte roeden.

Dus is ook het ſtukje 't Vrouwtje in overſpel bevonden, genaamt, by den Heere en Meeſter Willem Six oud Scheepen der Stad Amſterdam. Als ook het ſtukje de predikinge van Johannes den Dooper, in 't graauw geſchildert; verwonderlyk om de natuurlyke verbeeldingen der toeluiſterende wezenstrekken, en veranderlyke bekleedingen by den Heere Poſtmeeſter Johan Six mede tot Amſterdam te zien. Waarom ik ook vaſt moet beſluiten dat hy daar inzonderheid zyn werk van gemaakt, en op de reſt zoo veel agt niet gegeven heeft. Hier in word ik te meer verzekert, om dat verſcheiden van zyne Leerlingen my hebben verklaard, dat hy ſomtyds een wezen wel op tienderhande wyzen afſchetſte eer hy 't zelve op paneel bragt; ook wel een dag of twee konde doorbrengen om een Tulleband naar zyn zinlykheid op te tuigen. Maar wat het naakt belangt daar ontrent heeft hy zoo veel voorbereidſelen niet gemaakt, maar daar meeſtentyd ſlordig over heen geloopen. Zietmen een goede hand van hem 't is zeldzaam, wyl hy dezelve, inzonderheid by zyn pourtretten, in de ſchaduw wegdommelt. Of het mogt een hand zyn van een oude berimpelde Bes. En wat zyn naakte vrouwtjes aanbelangt, de heerlykſte voorwerpen voor 't konſtpenceel, en daar alle berugte meeſters van ouds af, al hun vlyt op hebben gelegt; die zyn (als het ſpreekwoord

 zeit)

zeit) *te droevig om 'er van te zingen, of te ſpelen.* Want het doorgaans vertoonzelen zyn daar men van walgen moet, en zig verwonderen dat een man van zoo veel vernuft en geeſt zoo eigenzinnig in zyne verkiezingen geweeſt is.

'T zal den Lezeren niet vervelen, inzonderheid den genen welke geneigtheid hebben om de behandelingen der Konſt volgens de rede en zekerſten grond te kennen, 't zy om die tot gebruik te maken of daar van te konnen ſpreken, op dat zy weeten en verſtaan de grondleidingen der onderſcheiden begrypen die groote meeſters in het behandelen dezer Konſt hebben gehad, en die zy zig als een grondwet hebben voorgeſteld; dat ik eens twee groote lichten in de Schilderkonſt in opzigt van hunne wyze van doen in vergelyking breng, en dan myn oordeel, met dat van *K. v. Mander* gepaart, vryborſtig uitzeg. Deze verhaalt dat *Michael Angelo* plag te zeggen: *Dat alle ſchilderwerk, 't zy wat, of van wien gemaakt, maar kinder- en beuzelwerk is, zoo niet alles naar 't leven geſchildert is, en datter niet goet of beter kan wezen, dan de natuur te volgen; over zulks hy niet eenen enkelen ſtreek deed, of hy zette het leven voor zig &c.* Van deze meening was ook onze groote meeſter REMBRANT, ſtellende zig ten grondwet, *enkele naarvolging van de natuur*, en alles wat daar buiten gedaan werd was by hem verdagt. Wat beſluit nu *van Mander* op dit geſtelde? Dit: *Dat het geen kwade weg is om tot een goed einde te komen: want naar teikening (of zy ſchoon na 't leven komen) te ſchilderen, is zoo gewis niet als het leven voor zig te hebben, en de natuur met al haar verſcheiden verwen na te volgen; dog behoeftmen eerſt zoo veer gekomen te wezen in verſtant,*

ſtant, dat men 't ſchoonſte leven uit het ſchoon onderſcheiden kan, en weet uit te kiezen. Hier leit de knoop: *Het ſchoonſte uit het ſchoone te konnen verkiezen*, dien wy nog wat vaſter zullen tragten te leggen.

Wy willen graag toeſtemmen dat naar 't leven te ſchilderen nootzakelyk en goed is, maar dat dit niet tot zoo een algemeenen grondregel kan gebragt worden, dat het leven enkel te volgen de eenige weg zoude wezen om volmaakt in de Konſt te worden; want dan zoude nootzakelyk moeten volgen, dat de genen die zig meeſt gewenden naar 't leven te ſchilderen de beſte meeſters in de Konſt waren, dat niet algemeen doorgaat, maar in tegendeel ontrent velen onwaar bevonden word. Want my zyn ſchilderyen voorgekomen, waar in alles met grooten arbeid, en met de uiterſte uitvoerigheid naar 't leven was geſchildert, en nogtans was 'er in dezelve nog houding, nog wyking, nog ſchikking, nog teekening. En weder andere die zoo ſtip niet naar 't leven gevolgt waren, maar daar de geeſt des ſchilders meer in doorſtak, die in allen deelen van de Konſt welſtandig waren, en voor goede en deugtzame ſchilderyen konden doorgaan.

Daar beneffens is 'er een onnoemelyk getal van dingen, en voorwerpen, die yder op hun beurt in het ſchilderen te pas gebragt worden, daar het leven niet toe gebruikt kan worden; als by voorbeeld vliegende, buitelende, ſpringende, of loopende beelden, welker beweging en werking alle oogenblikken veranderen, waar door de ſchilder zig op die wyze daar van niet kan bedienen. Egter zyn'er ten allen tyden meeſters geweeſt die tot hun grooten roem diergelyke voorwerpen wonderlyk

naar de Konſt hebben weten te ſchilderen, buiten behulp van 't leven. Ja hoe zouden zulke die groote vaſte ſtukken ſchilderen 20 of 30 voeten van den grond, op ſteigeringen en ſchragen, het leven hebben konnen gebruiken? by gevolge hebben zy hun vaſte denkbeelden, en modellen ten voorwerp moeten gebruiken om daar na te ſchilderen. Nog eens.

Stel eens, men moet vreugd, blydſchap, droefheid, ſchrik, toorn, verwondering, veragting enz. dat is, de menigerhande leidingen van de ziel, door vaſte en kennelyke wezenstrekken vertoonen. Hoe zal men 't daar meê maken? gy zult ligt antwoorden: men kan het levend model gebieden te lachen, te ſchreijen &c. en op dusdanige wyze 't leven gebruiken. Ja, maar dan is 't ook wel ſchreijen dat m'er om lachen zou, en treurig zien of m'er meê ſpotte, om dat het lichaam de vereiſchte aandoening niet hebben kan zonder drift der ziele; en over zulks de wezenstrekken niet natuurlyk zyn; dewyl zy niet door aandrift der geeſten, maar gedwongen het wezen plooijen. By gevolge kan door navolging van 't leven in dit opzigt onmogelyk voldaan worden aan de Konſt, maar het werk moet noodwendig gebrekkig blyven; om dat in het voorwerp vermiſt word, 't geen in 't konſtwerk word vereiſcht.

Ook blyven vele gemoedsdriften zoo lang niet in ſtant; want de wezenstrekken ſtraks op de minſte veranderlyke aandoening van gedaanten verwiſſelen, zoo dat'er naauw tyd is van naſchetſen, ik laat ſtaan van te ſchilderen, en by gevolge kan'er geen andere wyze bedagt worden waar door een konſtoeffenaar in dezen opzigt zig bedienen kan, dan door een enkele bevatting en vaſt denkbeeld:

of

of men moet zig bedienen van het vernuft van zulken, welke door vaſte regelen en konſttrekken elke byzondere gemoedsdrift tot leiding voor de leerbegerigen in de plaatdruk de waereld hebben meegedeelt. Gelyk daar is dat pryslyk Boek: DISCOURS ACADEMIQUES, 't geen door de meeſters der Koninglyke *Academie* te Parys aan *Monſr. de Colbert* opgedragen is, naar welks voorbeeld wy ook een proefje van dien aart, door andere ontleende voorwerpen hebben opgeſteld, en in het tweede Deel van *Philaléthes* Brieven te pas gebragt.

Ymant zal ligt zeggen, Rembrant heeft zig op het verbeelden der byzondere wezenstrekken wel verſtaan, en word daar in geprezen; heeft hy dit niet op vaſten grond gedaan? Ik antwoord ja: maar op een grond welken ik niet tot een algemeene leiding kan ſtellen; naardien hy door een wonderbaar vaſt denkbeeld, de gemoedsdriften in dien oogenblik, wanneer dezelve zig in het wezen der voorwerpen vertoonden, heeft weten in te drukken, en zig daar van te bedienen: 't welk alleen een zeldſame natuurlyke hoedanigheid is; waar voor onze leerleſſen niet noodig zyn: dienende onze leiding alleen om zulken die dat geluk niet bezitten, door beproefde weegen op te leiden; om daar toe bekwaam te worden.

Om deze zaak aangaande 't gebruik van 't leven, nu nog wat klaarder aan te duiden, zoo zeg ik I. Daar moet voorafgaan een vaſt denkbeeld over het gantſche bewerp van 't geen men maken wil, waar van men geen volmaakt denkbeeld vormen kan, ten zy men weet en kend wat tot het maken van zulk een konſtwerk als men zig voorſteld vereiſcht word: te weten de ſchikkinge der Beelden,

en voeglyke werking onder malkander; om het model voor of daar na te ſchikken eer men tot het na 't leeven ſchilderen komt. Zonder dit ſtaat al het werk op loſſe ſchroeven. Ik zal eens een voorbeeld van een minder beſlag voorſtellen. Om daar nu de proef op te maken, zeg ik: 'T is nootſakelyk datmen in de *Academie* naar 't leven teekent; dit zal ieder met my toeſtemmen, en ligt daar byvoegen: *datmen uit het leven, het leven leert kennen.* 'T ſchynt fraai gezeit, Lezer, maar oordeelt niet te voorbarig; want de meeſte van de jeugt die hier in Holland naar 't naakte leven teekenen, teekenen zonder dat het hun nut doet; om dat zy een zeker oordeel en kundigheid miſſen, dat voor af moet gaan, zoo zy de vrugt van het naar 't leven teekenen willen genieten: Hier in beſtaande, I. Dat zy zig niet genoeg gewennen het naateekenen van fraaije Italiaanſche en andere Printen en teekeningen. II. Dat zy zig niet genoeg bevlytigen in het naateekenen van pleiſter, gevormt naar de fraaiſte antique, als ook boetſeerzels van de geagtſte meeſters, zoo veer, dat zy hier door het ſchoone van het gemeene leeren onderſcheiden. III. Dat zy de Menskunde in den grond niet verſtaan, dat is al de ſpieren in het menſchelyke lichaam niet kennen; om te weten hoe deze en gene ſpieren door beweging en rekking der armen of beenen van vorm veranderen, daar een pranging is opzwellen, daar een rekking is weder in een langwerpige of hoekige gedaante verkeeren. Het ſpreekwoord: *men moet beſlagen ten ys komen*, komt hier te pas. Want zonder deze voorbereidſelen kan 'er niet een voetſtap in de Konſt gevordert, nog het oogmerk dat men voor heeft met naar 't naakte leven te teekenen bereikt worden. Wilje nu de rede weten waarom? de menſche-

ſchelyke lichamen verſchelen van malkander hier in, dat de *Musculen* of ſpieren zig in 't eene lichchaam veel duidelyke vertoonen dan in 't ander. Wat zal nu iemant onbedreven in de Menskunde (wanneer de ſpieren zig door een flaauwe en twyffelagtige tint vertoonen) daar van maken? zulk een zal niet wetende wat hy ziet, ook op het papier brengen 't geen hy niet en weet wat het is, of waarom dat het zoo is, en by gevolge zoo onzeker of 't gedroomt ware. Daarentegen die zig des verſtaat, en de ſpieren in hare beweginge plaats, en gedaante kent, weet van de twyffelagtigſte ontdekkinge zig te bedienen. Dusdanige leidingen tot de Konſt heeft *C. le Brun*, opziender van de *Academie* des Konings van Vrankryk, in gebruik gebragt, en veel fraaije geeſten en berugte ſchilders daar uit voortgeteeld.

Vondel zegt zeer wel in de Aanleidinge der Nederduitſche Dichtkunſte: *Die van zynen geeſt naar den Parnas gedreven, in den ſchoot der Zanggoddinnen nedergezet, en Apollo toegeheiligt word, dient zyne genegenheid en yver door hulp van de Konſt, en leeringe te laten breidelen; anders zal zulk een vernuft, hoe gelukkig het ook zy, gelyk een ongetoomt paert, in het wild rennen; terwyl een ander door Konſt en onderwys getoomt, den hengſt ſlagt, die, onder eenen goeden roskammer en beryder, met roede en ſporen getemt en afgeregt zynde, overal by kenners prys behaald.*

REMBRANT (om een einde van dit pleit te maken) wilde zig aan geene regelen van anderen binden, en nog min de doorluchtigſte voorbeelden volgen van die, welke met het ſchoone te verkiezen zig zelven eenen eeuwigen roem gemaakt hebben; maar vernoegde zig met het leven te volgen, zoo als het hem voorkwam, zonder eenige keur

keur daar ontrent te maken. Waarom ook de brave Dichter *Andries Pels*, heel geeſtig van hem zeit in zyn *Gebruik en Misbruik des Toneels.* p. 36 dat hy,

Als hy een naakte vrouw, gelyk ſomtyds gebeurde,
Zou ſchild'ren, tot model geen Griekſe Venus keurde,
Maar eer een' Waſter, of Turftreedſter uit een ſchuur;
Zyn' dwaling noemende naarvolging van natuur,
Al 't ander ydele verziering. Slappe borſten,
Verwrongen handen, ja de nepen van de worſten
Des ryglyfs in den buik, des kouſebands om 't been,
'T moeſt al gevolgt zyn, of natuur was niet te vreên,
Ten minſten zyne, die geen regels, nog geen reden
Van evenmatigheid gedoogde in 's menſchen leden.

Ik prys deze vryborſtigheid in *Pels*, en verzoek dat de lezer myn openhartig oordeel ook zal ten beſten duiden, als niet geſchiet uit haat tegen des mans werk, maar om de verſchillige begrypen, en onderſcheiden behandelingen der Konſt met elkander te vergelyken, en den leerbegerigen tot naarvolging van het pryſſelykſte aan te ſporen. Want buiten dit moet ik zeggen met den voorgemelden Dichter:

Wat was 't een ſchade voor de Konſt, dat zig zoo braaf
Een hand, niet beter van haare ingeſtorte gaaf
Bedient heeft! Wie had hem voorby geſtreeft in 't ſchilderen?
Maar ag! hoe grooter geeſt, hoe meer hy zal verwildren,
Zoo hy zig aan geen grond, en ſnoer van regels bind.
Maar alles uit zig zelf te weten onderwind!

Dog

Dog dit alles overgeſlagen; zyn Konſt werd zoodanig in zyn tyd geagt en gezogt, *dat men hem* (als het ſpreekwoord zeit) *moeſt bidden en geld toegeven.* Vele jaren agter den anderen heeft hy het met ſchilderen zoo druk gehad dat de menſchen lang naar hunne ſtukken moeſten wagten, niettegenſtaande dat hy met zyn werk vaardig voortging, inzonderheid in zyn laatſten tyd, toen het 'er, van na by bezien, uitzag of het met een Metzelaars truffel was aangeſmeert. Waarom hy de menſchen, als zy op zyn ſchilderkamer kwamen, en zyn werk van digteby wilden bekyken, te rug trok, zeggende: *de reuk van de verf zou u verveelen.* Ook word 'er getuigt dat hy eens een pourtret geſchildert heeft daar de verw zoodanig dik op lag, datmen de ſchildery by de neus van de grond konde opligten. Dus zietmen ook geſteente en paerlen, op Borſtcieraden en Tulbanden door hem zoo verheven geſchildert al even of ze geboetſeerd waren, door welke wyze van behandelen zyne ſtukken, zelf in wyden afſtand, kragtig uitkomen.

Onder een menigte van roemwaardige pourtretten die hy gemaakt heeft, is'er een geweeſt by den Heere Jan van Beuningen, dat hy naar zyn eigen wezen had geſchildert, 't geen zoo konſtig en kragtig uitgewerkt was, dat het kragtigſte penceelwerk van *van Dyk*, en *Rubbens* daar by niet kon halen, ja het hoofd ſcheen uit het ſtuk te ſteken, en de aanſchouwers aan te ſpreken. Niet min word ook, 't geen in de Galery van den Groothertog van Florencen nevens de pourtretten, van F. KONING, F. MIERIS, G. DOU, B. VAN DER HELST, FERDINANDUS VOET van

van Antwerpen, M. MUSSCHER, G. SCHALKEN, G. LAIRES, A. VANDER WERF, K. DE MOOR, en VANDER NEER, hangt, om de kragt van 't ſchilderen gepreezen.

Dus veel oordeelen wy genoeg gezeit te wezen aangaande zyn penceelwerk. 'T luſt ons (ſchoon zyn levensrol zig al vry wyd en breed heeft uitgeſtrekt) nog van zyn natuurlyke en onnavolgelyke etskonſt wat te zeggen, 't geen alleen genoeg zoude geweeſt hebben om zyn roem op te houden. Van deze zyner ettelyke honderden onder de printkonſtlievenden bekend, gelyk ook geen minder getal van ſchetſen met de pen op papier, waar in de driften van 't gemoed ontrent allerhande voorvallen zoo konſtig en duidelyk zig in de wezenstrekken vertoonen dat het te verwonderen is. Toren, haat, droefheid, blydſchap, en zoo voort, alles ſtaat zoo natuurlyk afgebeeld dat men uit de pentrekken lezen kan wat elk zeggen wil. Onder vele die onder die menigte uitſteken is de verbeeldinge van Chriſtus laatſte Avondmaal 't geen ik by den konſtminnenden vander Schelling heb gezien, thans in handen van meergemelden Heere Will. Six, het geen meer als twintig Ducatons waard geſchat word, ſchoon het maar een enkele ſchets met de pen op papier is. Waar uit men beſluiten moet: dat hy magtig is geweeſt op de beſchouwinge der menigerhande gemoetsdriften, zig een vaſt denkbeeld in te drukken.

Veel geeſtige Hiſtorien, Beeldjes, Pourtretjes, en een menigte van Manne-en Vrouwe-Kopſtukjes zyn door hem met de naald ten eerſten, en vele onder die heel uitvoerig in koper geëtſt, die tot genoegen der liefhebbers door den druk verſpreit zyn.

Hy

Hy had ook een eige wyze van zyne geëtfte platen naderhand te bewerken en op te maken: 't geen hy zyne Leerlingen nooit liet zien; 't is ook niet te bedenken op wat wyze 't zelve gedaan is; dus is die vinding (even als de wetenfchap van het Glas te koleuren, gelyk het *Dirk* en *Wouter Crabet* van Gouda hebben gedaan) met den uitvinder ten grave gedaalt.

Men ziet van het Pourtretje van Lutma (om een voor alle ten voorbeeld te ftellen) drie onderfcheiden drukken: eene die ruuw gefchetft is, een wat meer opgemaakt, met byvoeging van een glasraam, en eindelyk een uitvoerig en kragtig uitgevoert. Men ontdekt ook aan het pourtretje van Silvius, dat het op gelyke wyze eerft ruuw geëtft is, de teedere tintelfchaduwe en kragt daar naderhand is ingebragt, en zoo eel en zagt gehandelt, als door de fchraapkonft kan gedaan worden. Dit doen bragt hem grooten roem en niet min voordeel by: inzonderheid ook het kunsje van lichte verandering, of kleine en geringe byvoegzelen, die hy aan zyne printjes maakte, waar door dezelve andermaal op nieuw verkogt werden. Ja de drift was in dien tyd zoo groot dat zulke luiden voor geen regte liefhebbers gehouden wierden, die het Junootje met en zonder 't kroontje, 't Jofephje met het wit en bruine troonitje en diergelyke meer, niet hadden. Ja het Vrouwtje by de kachel, fchoon van zyn geringfte, moeft elk met, en zonder 't witte mutsje, met, en zonder het fleutelkacheltje hebben, 't geen hy door zyn zoon Titus (kwamfuis te gering voor hem) liet uitventen.

Daar benevens had hy zoo groot een menigte van Leerlingen die hem yder jaarlyks 100 Gulden opbragten: dat Sandrart die omgang met hem gehad heeft,

heeft, getuigt *dat hy konde berekenen dat* REMBRANT, *jaarlyks van zyne Leerlingen meer dan 2500 Gulden inkomen had.* En nogtans was hy (geldgierig luid niet wel) zoo geldliefdig dat zyne Leerlingen dit bemerkende, by wylen uit potſery op den vloer of elders, daar 't hem in 't oog moeſt komen, ſtuivers, dubbeltjes, ſchellingen enz. ſchilderden, daar hy dikwerf de hand vergeefs naar uitſtak, dog verlegen zynde, daar van nooit iets deed merken.

Geld ſtopt geen begeerten.

Doe hier by het geen hy met het penceel won, want hy zig voor zyn ſchilderen wel liet betalen. Zoo moeſt hy noodwendig een groote ſomme geld opgeleit hebben; te meer nog dewyl hy geen man was die veel in de kroeg of gezelſchappen verteerde, en nog min binnens huis, daar hy maar borgerlyk leefde, en als hy aan zyn werk was, dikwils met een ſtuk kaas en brood, of met een pekelharing zyn maaltyd deed. Niettegenſtaande dit alles, heeftmen van zyn groote nalatenſchap niet hooren trompetten, na zy dood, welke voorviel in 't jaar 1674.

Hy had ten Huisvrouw een Boerinnetje van Raarep, of Ransdorp in Waterland, wat klein van perſoon maar welgemaakt van wezen, en poezel van lichaam. Haar Pourtret zietmen nevens het zyne in een van zyne printjes, daar wy ons van bedient hebben, en zyn Beeltenis doen zien in de Plaat M. onder Ann. Mar. Schurmans.

Hy verkeerde in den herfſt van zyn leven wel meeſt met gemeene luiden, en zulke die de Konſt hanteerden. Miſſchien dat hy de wellevens wetten, door Gratiaan beſchreven, gekent heeft; want die

Schürman

Rembrandt

die zeit elders: *Het is goet met uitſtekende Perſoonen te verkeeren, om zoodanig te worden, maar wanneermen dat is, moetmen zig by middelmatige voegen.* En hy gaf'er deze rede van: *Als ik myn geeſt uitſpanninge wil geven, dan is het niet eer die ik zoek, maar vryheid.*

Zyne wyze van doen ontrent de Konſt (ſchoon in vele deelen te mispryzen) doet my beſluiten dat hy zulks voordagtig gedaan heeft; want indien hy zig een wyze van ſchilderen, die naar die van anderen geleek, had aangewent, of zyn penceel op den voet van eenige berugte Italiaanen, of andere hoogvliegers geſchoeit, zoo zou de waereld, uit vergelyking van 't een met het ander, zyne verdienſte hebben konnen opmaken, daar hy nu, met het tegendeel te doen, die proefneming heeft vooruit geloopen, en gedaan als Tacitus van Keizer Tiberius zeit: *Dat hy alles vermyde waar uit het volk gelegentheid konde nemen van vergelykingen tuſſchen hem en Auguſtus te maken, wiens gedagtenis hy zag dat by yder aangenaam was.*

Onder de menigvuldige Leerlingen, die hy in de Konſt heeft opgekweekt, worden ook deze volgende genoemt, die, om dat wy den tyd van hunne geboorte niet weten, voeglykſt ſtaan agter hun meeſter geplaatſt, als

PAUDIS, een Nederſakx (ook by Sandrart gemeld) die naderhand geſchildert heeft by den Hertog Albert van Beijeren.

FRANS WULFHAGEN, geboren te Bremen, heeft de behandeling van zynen meeſter met veel roem weten na te bootſen, en zig ook daar aan tot het einde van zyn leven gehouden.

JURIAAN OVENS. Deze was een braaf meeſter in Hiſtorien en Nagtlichten, en bragt

groote kragt in dezelve. Van hem is een groot ſtuk te zien in de Gaandery van 't Amſterdamſe Raadhuis, verbeeldende de t'zamenſweeringen der oude Batavieren in 't heilig of Schaaker Boſch, daar Claudius Civilis de voornaamſte Hoofden en Edelen, op een gaſtmaal genoodigt, in zyn belang overhaald, om 't juk der Romeinen van hunne halzen af te werpen. Hy was 1675 nog in leven en ſchilderde voor den Hertog van Holſteyn in Frederikſtadt. Zyn pourtret, door *G. Dou* geſchildert, hebben wy in de Plaat N geplaatſt onder *Adr. Brouwer.*

Ook worden inzonderheid zyne pourtretten geprezen.

Vondel laat zig op de Afbeelding van den Edelgeboren Heer *Godart Baron van Amerongen*, Heer van *Ginkel* enz. door *J. Ovens* geſchildert dus hooren:

De ſchilder mengelde, om Heer Godart af te maalen,
Opregte ruſtigheid, en Ridderlyken zwier
In d'oogen, daar men d'eer van Utrecht uit ziet ſtraalen;
Gelykze Frederik ontvonkten met hun vier,
Toen hy op 't Baltiſch Hof den borſtſchild hem vereerde:
Nu bruiſt hy moedig door den Spaanſchen Oceaan
Naar Flippus, die in Ooſt en Weſten triomfeerde,
En blixemt op den vloek der Turkſche halve Maan.
Madrid zal juichen op den glans van Amerongen,
En 't Biſſchoplyke Sticht, wanneer de Staatgezant,
Onthaalt op 't groot Paleis, door eenen ſtraat van tongen
Het bontgenoodſchap ſtrekt van 't vrye Nederland.
Dan welkomt d'avondſtar de zevenſtar der Staaten.
Op 's Helds getrouheid mag de Vryheid zig verlaaten.
MDCLX.

's Gra-

'sGravenhage heeft vroegtyds al meê brave konſtenaars voortgebragt om dien roem niet alleen aan bemuurde ſteden te laten.

MONNIKS, OF MONIX (dus ſpelt hy zyn naam) is geboren in 't jaar 1606. De reisluſt en zugt tot vermaarde konſtwerken te zien, dreef hem naar Rome, waar hy dertien agter een volgende jaren, in dienſt van den Paus, met ſchilderen en teekenen heeft doorgebragt.

Hy ſchilderde Gezelſchapjes op de wyze van *Gerarts*, maar men ziet die zelden hier te land: maar van zyne teekeningen vind men 'er nu en dan een by de liefhebbers. Hy ſtierf egter in den Haag ruim 80 jaren oud zynde.

Zyn jaargenoot JAN VANDEN VELDE weet ik niet waar geboren is. Hy is wel-meeſt bekend door de fraaije Landſchapjes die van hem in print uitgaan, en alzins onder de printkonſtlievenden bekend zyn.

Deze had een Broeder, maar of die ouder of jonger dan hy was, daar heb ik niet konnen agter komen. Deze was genaamt

ESAIAS VANDEN VELDE, en ſchilderde Bataljes en andere Ruitergevegten, en ſtrooperyen.

Hy heeft ook veeltyds zyn konſtpenceel geleent om de werken van andere meeſters met beeldjes, paarden en troepen van Ruitertjes op de Spaanſche wyze gekleed te cieren.

Hy woonde in den jare 1626 te Haarlem, en 1630 te Leiden. Zyn penceelkonſt was in dien tyd geagt, en werd duur betaald.

Men gelooft dat *Willem vanden Velde*, de penteekenaar, Vader van *Adriaan* en *Willem vanden Velde* geboren 1610, de Broeder van beide de voorgemelde is geweeſt.

JOACHIM SANDRART Laurenszoon is geboren te Frankfort aan de Mein, den 12 van Bloeimaand 1606. Deze (na dat hy in het leezen en schryven, als ook in de eerste beginzelen der Konst was onderwezen door Theod. de Brie en Math. Nierian) heeft, door begeerte tot de Konst gedreven, in den ouderdom van 15 jaren zig te voet naar Praag begeven, om de Graveerkonst te leeren by den berugten Gillis Sadelaar, die hem zulks af-, en in tegendeel het schilderen aanried, waar ontrent hy zig liet gezeggen. Hy is daar op naar Utrecht gereist, daar hy zig begaf om onderwezen te worden van Gerard Honthorst, die hem mede nam (van den Koning ontboden zynde) naar Engeland, alwaar hy gelegentheid vond om brave konstwerken te zien, gelyk onder andere de XII Keizers en Keizerinnen van Titiaan meer dan levensgroote geschildert, de zelve welke in koper gesneden zyn door gemelden G. Sadelaar; welke konststukken na de dood van den Hertog van Buckingham, nevens meer andere stukken tot een hoogen prys verkogt werden aan Keizer Ferdinand den III; om daar meê zyn Paleis te cieren. Hier door gespoort nam hy zoodanig in Konst toe, dat de Koning (te weten Karel Stuart) hem verscheide stukken liet schilderen en hem voor zyn yver een geschenk gaf. En 't geen hem aan 't Hof meer bemind maakte, was, dat hy voor den Graaf van Arondel de Beeltenissen van Koning Henrik den VIII. Tom. Morus, Des. Erasmus en andere meer, naar de schilderyen van H. Holbeen, zoo konstig wist na te bootsen.

De geneigtheid die hy had om Rome te zien groeide dagelyks aan, des hy in den jare 1627 uit En-

Engeland ſcheepte naar Venetien, daar hy door den Konſtſchilder *Jan Lis* anders *Pan*, en *Nicolaas Ringnerus* verwelkomt werd, als ook geleid om al het fraai dat Venetien bezit, te zien, inzonderheid de weergalooze konſtwerken van *Titiaan*, en *Paul. Veronees* in de Kerk van St. Sebaſtiaan.

Van daar vertrok hy naar Bolonie daar hy minnelyk ontfangen werd van *Mich. le Blon* vermaard Plaatſnyder, zyn vollen Neef van Vaders kant, dewelke hem verzelde eerſt tot Florence, en daarna tot Rome, daar hy onder de Konſtſchilders verſcheiden vond welke hy kende, als onder andere *Piet. van Laar*, of *Bamboots*, met den welken hy wel meeſt omgang hield.

De eerſte ſtukken die hy te Rome maakte, waren Hieronimus, en Maria Magdalena, welke door den Kardinaal Barbarini gekogt, ten geſchenk gezonden werden aan den Koning van Spanjen, naderhand een Altaarſtuk in de Kerk van de Heilige Maria, verbeeldende de 12 Miſterien van den Rozekrans, waar door zyn naam berugt werd. Zoo dat als toen de Koning van Spanjen gelaſt had 12 ſtukken ſchildery van twaalf der voornaamſte ſchilders die te Romen gevonden werden te koopen, hem gezonden wierden een van Guido, Guerchin, Joſepin, Maſſimi, Gentileschi, Pietre de Cortone, Valentin, Andre Sacchi, Lanfranc, Dominikin, Pouſſin, en een van Sandrart.

Naderhand gaf hem den Hertog Juſtiniaan het bewind over de graveerders der beelden van zyn Galery.

Eenige jaren te Romen in 't oeffenen der Konſt beſteed hebbende, vond hy zig geneigt om andere ſteden van Italien te bezien. Tot dien einde

vertrok hy eerst naar Napels in Sicilien, daar hy verscheiden konstwerken maakte, en teffens zig verlustigde met verscheiden afschetzingen te maken van den vuurbrakenden Berg Vesuvius, en den ingang tot de Elizeesche velden, daar Virgyl aan gedenkt. Van daar vertrok hy naar Malta daar zyn Konst byzonder geagt werd: en schoon hy daar door veel benyders kreeg, wist hy dezelve door beleeftheid en gedienstigheid tot zyn vrienden te maken.

Ons lust geen lyst te maken van al de steden welke hy bereist heeft, maar wy zeggen alleen in 't voorby gaan, dat hy allerwegen in dien waereldoort alles naar 't leven afteekende, waar van d'oudé Dichters zoo vele vertellingen te boek geslagen hebben: Als de Vulkaansche Eilanden, den Berg Etna, en de gevaarlyke klippen Scilla en Caribdis. En na hy nu alles tot zyn genoegen beschouwt had, keerde hy weder naar Frankfoort en trouwde met Johanna de Milkau.

Maar aangezien de Pest en Hongersnood meer en meer daar omstreeks in Duitschland toenam, en reets zyn zwager door een deel hongerige boeren in zyn huis overvallen was die hem meenden te verworgen, en dan voorts alles weg te stroopen, dagt het hem daar niet veilig te wezen, over zulks vertrok hy in aller yl met zyn Huisgezin naar Amsterdam, daar hy gelegentheid vond om zyn Konst te oeffenen. Gelyk hy dan behalven meer andere konststukken; in 't Gasthuis op den Kolveniers Burgwal de inhaling van Maria de Medicis geschildert heeft, en voor den Heer Bikker, en Spieringer gezant van Zweden de pourtretten hunner Huisgezinnen, en hield zig eenige jaren daar op tot dat hem eene erffenis te Stockau by

In-

Ingolſtadt in 't Hertogdom van Neubourg te beurt viel. Maar bewuſt dat het Landhuis en de Luſtgaarden byſter vervallen waren, verkogt hy al 't gene hy tot Amſterdam bezat, zoo van ſchilderyen, teekeningen als andere fraajigheden, te weten aan gemelde Spieringer 2 Boeken met Italiaanſche Teekeningen voor de ſomme van 3500 gulden.' Nog is in een openbare verkoping voor zyne Teekeningen gekomen 4555 gulden, en van zyne Schilderyen 40566 gulden, om het zelve weder te herſtellen. Maar toen het naauwlyks was herbouwd, en de Landeryen in ſtaat gebragt om vrugten te geven, werd het ten eenemaal verbrand door de Franſen. Dog hy bouwde het zelve weder op, ſchooner dan het geweeſt was, en bedugt voor een tweeden inval, verkogt het, en ging zig nederzetten tot Augsburg, daar hy vele konſtwerken voor Maximiliaan Keurvorſt van Beijeren, en Keizer Ferdinant (die hem een goude keten met een medalje vereerde) gemaakt heeft, als inzonderheid verſcheiden Martelifatien van Heiligen, en de vindinge van 't Heilig Kruis † door Helena § te Brinna in Moravia. In

§ Helena.] De Vrouw van Flavius Valerius Conſtantinus Chlorus, en Moeder van Conſtantyn den Grooten geboren in Brittanje in 't jaar 272 na de geboorte van Chriſtus.

† Heilig Kruis] Sulpicius Serverus verhaald deze wonderbare Kruisvinding dus: Dat Helena, boven gemeld, in 't omgraven van den heuvel, of ſlechten van den Berg Kalvaria, om een Tempel op die plaats te ſtigten, drie kruiſſen vond, van welke zy door openbaring het Kruis van Jeſus, hier door uit die der Moordenaren wiſt te onderkennen, dat een doode door het zelve aangeraakt, aanſtonds levendig wierd: hoedanig een vermogen in de andere twee kruiſſen niet gevonden werd. Dit zou volgens des ſchryvers zeggen voorgevallen zyn in 't jaar 326 na Chriſtus geboorte.

In dien tyd nam hy ook onderhanden zyn Boekwerk, de *Duitsche Academie*, waar aan hy bezig is geweest tot in zyn ouderdom.

In den jare 1672 (zyn Vrouw overleden zynde) verliet hy Augsburg, en ging wonen tot Neurenberg, en trouwde in dat zelve jaar den 5 van Slagtmaand met Hester Barbara Dochter van den Raadsheer Wilh. Bloemaart.

De voornaamste inhoud van zyne Boeken, daar wy van gemeld hebben, behelst het levensbedryf van de Schilders, waar in hy Vasari en Rudolfi in opzigt van de Italianen, of anders *K. van Mander* in zyn geheele schikking en orde gevolgt heeft, en daar hy in zyn tyd omgang met veele Schilders had, heeft hy der zelver leven en konstwerken beschreven, daar aan toegedaan, en dus het getal veel vergroot, in de Latynsche en Hoogduitsche Tale doen drukken: welk nut een prysbaar werk, be-

Dog de geloofbaarheid van dit verhaal is door P. Rabus, die het kantschrift op gemelde boek van Sulpicius gemaakt heeft uit Salmazius genoegzaam verydelt, met aan te toonen dat, gelyk de genen die gekruissigt zouden worden hun kruishoud naar Golgotha droegen, ook de kruissen met de doode lichamen wierden weg genomen. En neem, zy waren niet weg genomen, maar blyven leggen, en men heeft 300 jaar lang tot aan Konstantyn zulke straf op die plaats geoeffent, hoe is het dan by gekomen dat 'er maar drie kruissen onder 't puin van den Berg zig hebben laten vinden? Wil dit egter iemand gelooven, hy doe dit zonder betwisting, mits hy my daar in drage, dat ik het niet geloof, 't welk de rede en billikheid eischt; aangezien ik niet weet dat iemant regt vergunt is van over een anders begrip te heerschen, veel min zyn evenmens te verketteren om een verschillig begrip, als *Korn. de Bie*, in zyn Schilderboek op pag. 269 in diergelyk geval doet.

Die meer van deze stof belust is te weten, zie na Ant. Byneus *Gekruisten Christus* XVII. Hoofd. p. 484. en Wil. Goeree in zyn Waereld en Kerkhistorie op pag. 401.

behalven het aankleven van dien, en de menigte der konſtplaten, alleen genoeg is om zyn naam onder de gedenkwaardige mannen te tellen.

Wat arbeid, moeite, en yver,
En nazoek dat een Schryver
Steets doen moet, weet niemant;
Als die 't zelf neemt ter hand.

Zyne laatſte penceelwerken (ten bewys dat zyn oordeel en yver tot de Konſt met de jaren niet afgenomen hebben) worden byzonderlyk van zynen Levensbeſchryver, in den Latynſchen druk, geprezen.

Deze waren de verbeelding van de laatſte ſterfuur van Chriſtus, waar by vertoond ſtonden, Maria de Moeder des Heeren, Johannes, en * Longinus

* Longinus], is by de Romeinen voor een naam gebruikt nu als blykt aan Velius Longinus Grammaticus, en Dioniſius Longinus Rhetor. 't Is gelooflyk (zeit Byneus) dat het verdigtzel van Longinus zynen oorſpronk genomen heeft uit het Grieks woord, 't welk het ſcherp van een Lans, Speer of Spies beteekent: gelyk dit woord dus by Xenophon Strabo en anderen gebruikt word. Of uit de beteekenis van lang; alzoo tot de bende der Spiesdragers (even als by ons) de langſte perſoonen gekeurt werden. En overzulks loopen zy de meening der Euangeliſten mis, welke hier eenen Longinus verdigten, die zwak van gezigt, door het bloed uit de zyde van Chriſtus beſpat genezen werd, en naderhand als Martelaar om de Chriſtelyke belydenis gedood is. Dewyl zy alleen zeggen dat een der krygsknegten zyn zyde doorſtak enz. en wel inzonderheid uit de beteekenis van 't Grieks woord, een uit de krygsknegten te voet.
In het Perſiſch Euangelium van Xaverius, en in de Boheemſche vertaling leeſtmen dat het een Ruiter is geweeſt. Dog deze misvatting is ontſproten, om dat de ouden door onkunde en verkeerde beelteniſſen misleid, de kruiſſen veel hooger gewaant hebben te wezen, als men naderhand door naſpeuringe heeft bevonden. Waar van wy boven op pag: 194 hebben geſprooken.

nus met gebogen knien. Ook het laatſte oordeel, waar aan hy in zyn zeven en zeventigſte jaar de laatſte hand leide, en kort daar aan uit deze waereld verhuisde.

Gelyk der menſchen aangezigten van den anderen in kennelyke weezenstrekken verſchillen, zoo verſchilt ook hun aart, en geneigtheid, naar mate dat d'een meer of min beſtier over zyne Hartstogten oeffent, en nog meer wanneer de gemoedsdriften niet alleen de volle toom word gegeven, maar ook wanneer zy in haren aart gevleid worden; waar ontrent

EMANUEL DE WITT uitſtak, die als een tweede Diogenes Cynicus, elk in de veeren zat, en als Momus elks doen beſchimpte, en laſterde.

Hy is geboren tot Alkmaar in 't jaar 1607. zyn Vader was een Schoolmeeſter geoeffent in de Meetkonſt en een goede Redenaar, in welke wetenſchap EMANUEL in zyn jeugt zig ook geoeffent heeft, waar door hy de Redenkonſt boven het gemeen verſtond: maar ook daar door menigmaal zintwiſten en onluſten in gezelſchappen veroorzaakte, inzonderheid wanneer 'er van een Bybelſtof geſproken wierd, zig niet ontziende die wyze van Redenvoeringen te dwarsboomen, en het zakelyke in twyffel te trekken, zeggende: *dat met zyn vyftiende jaar, hem de ſchellen al van d'oogen geligt waren.* En ten waar de brave Konſt die hy bezeten heeft zulks niet vorderde, zyne levenswyze had ons niet bekoort, om hem een plaats onder de Konſtenaars in te ſchikken. Trouwens hy ſtaat 'er niet alleen; wy hebben meer ſchurfte Schapen onder de kudde ontdekt. Zyn waarde penceelkonſt

konſt moet ten voorbeeld van naavolging, maar zyne levenswyze tot een afkeer en verfoeizel ſtrekken.

Hy heeft de Konſt geleerd te Delf by *Evert van Aelſt Willemſz.*, waar van wy op pag. 228. geſproken hebben. Als hy zig de gronden van de Konſt verſtond oeffende hy zig in 't ſchilderen van Beelden, Hiſtorien en Pourtretten, gelyk ook nog het pourtret van de Vrouw van *Juriaan van Streek* door hem geſchildert, by deszelfs Zoon te zien is. Dog hy begaf zig naderhand geheel met'er woon tot Amſterdam, en tot het ſchilderen van Kerkjes, waar in niemant hem gelyk was, zoo ten opzigt van de geregelde Bouwkonſt, geeſtige verkiezinge van lichten, als welgemaakte beeldjes. De meeſte Kerken binnen Amſterdam heeft hy van binnen op verſcheiden wyze naar 't leven afgeteekent, geſchildert, met Predikſtoel, Orgel, Heere- en gemeene geſtoelten, Grafſteden en andere vercierſelen, zoo dat dezelve te kennen zyn. In ſommige heeft hy den Predikdienſt, in andere daar het volk te Kerk komt, vertoond, elk in zyn gewoone dragten.

Het voornaamſte zyner konſtwerken is geweeſt het ingezigt van het Koor en dat gedeelte van de Nieuwe Kerk daar de Tombe, of Marmere Grafſteé van den Admiraal de Ruiter ſtaat. Dit ſtuk was hem door Jonker Engel de Ruiter voor een goede ſomme geld aanbeſteed, maar die ſtierf eer het gelevert was. De Predikant Bernardus Somer met de Dochter van den Admiraal getrouwd, niet veel werk van ſchilderyen makende, bood onzen *Emanuel* 200 en eindelyk 300 gulden voor het zelve, maar hy bleef ſtyfnekkig ſtaan op het regt van zyn gemaakt verding, en ſchold den Pre-

Predikant voor al wat leelyk was, die hem daar voor zoo lang liet naloopen, dat hy van kwaadheid een mes nam, (niettegenſtaande hy geen een ſtuiver in zyn zak had) en ſneed het ſtuk aan riemen. *Het is ſlegs een kleen gebrek* (zeit een wys man) *dat uwe bejeegeningen ruw zyn; en nogtans is dat genoeg om een yder afkeerig van u te maken. In tegendeel is de vriendelykheid yder bevallig.*

Zyn brave Konſt maakte hem al dikwils goede vrienden, *maar hy wiſt zig* (volgens de Spaanſche ſpreuk) *daar zoo lang niet van te bedienen, tot hy dezelve niet meer noodig had.* Hem werden in zyn tyd twee ſtukken voor den Koning van Denemarken aan beſteed. De tyd binnen dewelke zy gedaan moeſten wezen, lang verſtreken, kwam des zelfs *Conſul* daar na omzien, zeggende dat zyn Koning onvergenoegt was; dien hy met een norſchen kop dus toegraaude. *Als de Oſſenkoning die ſtukken niet begeerde, dat hy dezelve wel aan een ander verkoopen konde.* Dus maakte hy door zyn onbeſnoeide tong zyn vrienden tot vyanden; *en werd van elk* (als men zeit) *met den nek aangezien:* zelf van de Konſtenaars, door dien hy van elks doen met veragting ſprak. De ſchilderyen van *Lares* vergeleek hy by de Prince Vlag, ja de beſte Konſt was niet vry van belaſtering.

'T gebeurde op een laten avond dat *Lares* in de herreberg kwam daar de *Witt* zat, een ſtuk kryt nam en eenige lynen op de tafel trok; om de *Witt*, die gewoon was op zyn meetkunde te ſnorken, te trotſeeren. De *Witt* die zulke ſchuld niet lang borgde, maakte met kryt op de tafel een ſchets van 't kanon, waar meê hy zeide *dat hem zyn neus afgeſchoten was.* 't Welk *Lares* euvel opnam; en *Emanuel* kwam niet onge-

ge-

geteiſtert daar van daan. 's Morgens vroeg met den dag ontmoette hem een van zyne bekende, die hem eerder aan zyn kapot als wezen kende, want hy twee blaauwe oogen, een dikke neus, en verſcheide krabben in zyn aangezigt had. Dees zeide tot hem: *wel hoe Vader de Witt! hoe dus geteiſtert, en waar zoo vroeg na toe?* die tot antwoord kreeg, *zie: dit pourtret hebben zy my giſter avond dus mismaakt in den donker gedoodverſt, en daar gae ik weer na toe, om het by den dach te laten opmaken.*

'T ſchynt of de *Witt*, naar de verkeerde zinſpreuk, *De minſte vrede beſt*, leefde. Wat noodwendigheid was het dat hy *Lares* zoo ſtekeligen antwoord toeſchoot, daar de zinſpeling geen grond van waarheid had? Want de Venusziekte had zyn neus dus wanſtallig niet herſchept, maar hy was met dezelve dus geboren, als my gebleken is aan zyn afbeeldzel door hem zelf geſchildert toen hy 17 jaren oud was.

Als hy dan te laat (als men zeit van de Mollen) *oogen kreeg*, en zag dat de Fortuin hem den nek gekeerd had; dat elk ſchuw van hem was, dat hy als een vremdeling in zyn eigen land met het oor wierd aangezien, en tot armoede verviel, wierd hy mistrooſtig by zig zelven, inzonderheid toen zyn Huiswaard hem ſomwylen laſtig begon te vallen om betaling van ſchuld, met verwytingen dat hy zelf oorzaak van zyn ongeval was, en dat hy, als hy naar raad had willen luiſteren, zulks wel had konnen voorkomen.

Meer ſtalen van zyn levensbedryf zouden wy konnen beſchryven. Dog het zouden maar als voren bewyzen wezen van zynen weerborſtigen aart. Een ſtaal moet ik nog aanhalen, dat men zeit van de beleefſte bejegeningen te wezen die iemand

van

van hem heeft ontmoet. Zeker jong konſtenaar, *Janſſens* genaamt, had dan een ſtukje geſchildert dat hem dagt wel het beſte te wezen dat hy gemaakt had. Des verzogt hy de *Witt*, als een oud ervaren meeſter, om het zelve eens te komen zien, in verwagting dat hy zyn yver zoude pryzen, den misſtand aanwyzen, en hem moed geven om daar in voort te gaan. Als het hem dan wierd voor geſteld, en gevraagt wat hy van hem dogt; antwoorde de *Witt*: *ik denk dat gy een vergenoegt menſch zyt; om dat deeze prullen u behagen:* en ging weg.

Gelyk zyne levenswyze van alle andere verſchilde, zoo verſchilde hy ook van andere in de wyze van ſterven; want door dien de rede elk leerd, dat hy zonder zyn wil of toedoen in de waereld komt, en niemant keur, of magt gegeven is dit leven te ſlaken, maar dat dit van 't welgevallen des Scheppers afhangt; heeft hy zig naar allen ſchyn daar ontrent vergrepen, zoo uit de omſtandigheden, welke op dien tyd voorvielen, als uit de getuigen, die het uiteinde beſchouwd hebben blykbaar is.

Ik heb van de onluſten tuſſchen hem en zyn huiswaard gemeld. 't Gebeurde den laatſten avond van zyn leven dat'er hooge woorden tuſſchen hun beide kwamen. Zulks de Huiswaard met een dieren eed zwoer dat hy hem niet langer onder zyn dak wilde hebben. Waar op hy opſtond, en zeide: Dat hy daar al in voorzien of een middel bedagt had dat hy hem zulks niet meer zoude zeggen, en ging de deur uit. Twee van 't gezelſchap die daar tegenwoordig waren ziende dat de *Witt* van gelaat verandert mistrooſtig ſcheen, volgden hem van verre na om te zien waar hy mogt

mogt belanden, maar verloren hem door den duister ontrent Korsjesbrug uit hun gezigt. Dien zelven avond begon het ſterk te vriezen, en 't ys bleef elf weken in 't water, in welken tyd niemant wiſt waar hy vervaren was; dan wanneer 't ys brak, werd hy ontdekt by de Haarlemmerſluis. Hy werd dan opgeviſt, en men bevond dat hy een touw om zyn hals had, waar uit men beſluit gemaakt heeft, dat hy zig aan de leuninge by het ſekreet aan de Korsjesbrug heeft willen verhangen, het touw gebroken, en hy verdronken is.

Men bragt het Lichaam in 't Gaſthuis, en van daar naar 't Peſthuiskerkhof, op den Overtoomzen weg, daar het begraven werd, in 't jaar 1692, in den ouderdom van 85 jaren.

Wanneer een Konſtſchilder door zyne levenswyze ſtigt, en door zyne penceelverbeeldingen t' effens 't oog vermaakt en den aandagt door waarde beſchouwingen opbeurt, door voorwerpen welke leerzaam en ſtigtelyk zyn, zoo gaat vermaak en nut gepaart.

Beelden en Schilderyen zyn Boeken voor de leken zeit de Concieliefpreuk, maar ze moeten 'er ook na wezen. Een dartel Bachus Feeſt, daar men de geile Satyrs volgezopen, de Veldnimfen ſnoepluſtig ziet na jagen, om den ſluyer die haar naaktheid dekt te rooven, of uit geilheid hun hoofd onder 't hemd ſteken, hoe konſtig verbeeld, zou weinig aanleidinge geven tot godvrugtige gedagten.

Het pryſſelyke heeft de Konſtſchilder PIETER VAN DER WILLIGEN van Bergen op den Zoom, in agt genomen, die door zinnebeelden en beelteniſſen, op zyne tafereelen heeft afgebeeld de ydelheid der aardſche ſchatten, de ver-

vergankelykheid van 's menſchen leven, en den onwiſſen wiſſen ſterftyd. Men moet waarlyk zeggen van zulke geſchilderde Beelteniſſen te teekenen van de ſterflykheid:

Elk is een Doods Herout, die zeit:
Gedenk ô menſch, dat eens uw luiſter,
Uw ſchoonheid, roem en heerlykheid,
Zal worden in het graf geleid,
En door een zark bedekt in 't duiſter.

Heeft het konſtpenceel geldzakken tot barſtens toe opgevult, Juweelen en andere waereldſchatten verbeeld, de aandagt daar in ſpiegelende, en door de rede den aart dier zaken beſchouwende, onderwyſt het gemoed uit de gevolgen, dat

Die zig aan 't blinkent goud vergapen,
En zoeken hunne ruſt in 't gelt,
Steeds onruſt vinden die hun kwelt:
Zoo wel in 't gretig zamenſchrapen,
Als in 't bezitten van hun wenſch;
Dog ſchoon het zelve nog genoegen
Nog ruſt, maar onruſt baart na 't zwoegen,
'T blyft egter 't doelwit van den menſch.
Dus was 't voorhenen, en nog heden.
De Muntgod word ſteeds aangebeden.

'T is zeker, zeit Iſidorus, *dat de leerzame vonden van 't menſchelyk vernuft ontſpruiten uit goede opvoedinge, of uit natuurlyke geſteltheid. En daar een deugdzame geeſt het penceel geleid, is de verbeelding leerzaam.* Hier in word ook LEONARD VAN ORLY geprezen, als mede een DAMMORI VAN LUIK welke door hun konſtpenceel meeſt

meeſt Emblematiſche Tafereelen, en zeedebeelden vertoonden, die een aandagtig gemoed tot deugd konden opwekken.

ABRAHAM VAN DIEPENBEEK werd geboren in 's Hertogenbosch. Den tyd wanneer hy geboren is, weet ik niet, maar hy leefde nog in den jare 1662. Hy heeft van der jeugt af, en voorts den meeſten tyd van zyn leven met het behandelen van doorluchtige voorwerpen doorgebragt, dat is glas, 't welk hy zoo konſtig met beeldwerk en hiſtorien heeft weten te bewerken door 't penceel, dat hy in zyn tyd voor den beſten meeſter in die Konſt wierd geagt. *Korn. de Bie* zeit:

Hy wierd in Nederland genoemt de kloekſte geeſt:
Was mals in 't ſchilderen, heel los en poezelagtig,
Ook vaſt geteekent: en zyn kleuren wonder kragtig.

Hy heeft de ſchilderkonſt geleerd by den grooten Pet. Paul. Rubbens; en van een edelmoedigen geeſt zynde, heeft hy zig niet vernoegt met den lof dien hy door 't glasſchilderen behaald had, maar begaf zig ook tot het Tafereelſchilderen. Hier by ('t geen wy in de beſchryving van Gouda gevonden hebben) kwam nog een tweede reden, te weten (nademaal het glas na het beſchildert is, in een oven moet gegloeit worden) dat dit hem in Italien zynde verſcheide malen mislukte, waar om hy 't zelve vervloekte en zig geheel tot het paneelſchilderen begaf, 't geen hem zoo wel gelukt heeft, dat de Prins der Nederduitſche Dichteren, J. vanden Vondel, zyn Pourtret door hem zelf geſchildert, met dit vaers vereerde:

Dus teekende ABRAHAM *zig zelven naar het leven.*
Wy kennen hand en geeſt aan ommetrek en ſtreek.
Zy vloeijen evenryk, gelyk een DIEPENBEEK.
'T wel ſchikken van natuur aan weinigen gegeeven
Is 't veld waar in hy weid met zyn begaaft penceel.
De vond van 's mans vernuft ontziet geen zonneſtralen
Nog zelfs Apelles oog in Kerken en in Zaalen.
Laat tuigen print en doek, en koorglas en paneel.

Hier aan laten wy volgen deszelfs tydgenoot JAN THOMAS, geboren te Iperen. Deze had met den voorgaanden een zelve konſtzog gezogen. De reisluſt en drift om in de Konſt volkomener te worden, dreef hem al vroeg naar Italien, berugt door zyne uitſtekende meeſters in de Konſt. Door geſtadigen vlyt en yver in de Konſt opgeklommen, is hy ſchilder geweeſt van den Biſſchop van Ments. En in den jare 1662 was hy ſchilder aan 't Hof van den Keizer Leopoldus.

Op hem volgt zyn yverige tydgenoot THEODOOR VAN TULDEN. Deze heeft door zyn onvermoeit blokken genoeg te verſtaan gegeven dat het hem om een onverwelkelyken roem te doen was; gelyk hy daar van ook proeven gegeven heeft, welke ten ſpyt zyner hateren, zyn vermogen in de Konſt melden zullen, zoo lang zy in wezen zyn. Hy heeft vele roemwaardige Altaarſtukken geſchildert: dog daar zyne neiginge wel meeſt naar helde, was het verbeelden van Boerekermiſſen, Bruiloften, en alle ſoort van geeſtige bootſeryen. Hy heeft ook een goede handelinge van 't etſen gehad, als men zien kan aan den Uliſſes van Primatisco van Bolonien, dien hy te Parys gemaakt heeft. 1662 woonde hy in 'sHer-

'sHertogenbosch, zyne geboorteplaats, en was om zyne Konst by yder geagt. Zoo ook

JUSTUS ZUSTERMANS van Antwerpen; die om zyn brave Konst by den Groothertog van Florencen in groot aanzien is geweest, en by alle de hovelingen bemind. Zoo werd ook

JAKOB SANDRAART van Amsterdam, zyn tyd- en konstgenoot, om zyn welstandig ordoneren, en bevallig schilderen aan 't Keurvorstelyk Hof van Beijeren geagt, en geëert.

Nu verschynt de berugte.

PAULUS DE VOS, geboren te Hulst in Vlaanderen. Deze is door de fortuin, alwaar zy zig wende, zoo in Spanjen als andere Koningryken en andere Vorsten Hoven, gevolgt, en met gunst en voordeelen bekroont. Hy was een uitstekend schilder in Beestejagten, waar meê hy verscheiden zaalen verciert heeft voor den Hertog van Aerschot, daar hy in 't jaar 1662 nog bezig was. Zyn Beeltenis nevens die van Theod. van Thulden en Just. Zustermans, gaan onder de pourtretten van van Dyk, en Diepenbeek door Pontius gesneden in print uit.

In dit zelve jaar 1607 den 19 van Slagtmaand is dat groote licht in de Konst ERASMUS QUELLINUS tot Antwerpen geboren. Deze was eerst in talen en letterwetenschappen zoo veer gevordert dat hy *Magister Philosophiæ* was, dog hy begaf zig naderhand tot de oeffeninge der schilderkonst, en was van wegen zyn kloek penceel en ordoneren van Historien beroemt, gelyk tot Antwerpen in de *Reefter* of Eetzaal van de St. Michiels Heeren, welke hy geheel beschildert heeft met Historien uit het Nieuwe Testament daar men eet en drinkt; (als onder anderen daar

Chriſtus aan tafel leit en Maria hem de voeten zalft) te zien is. Deze als ook andere zinryke verbeeldingen die hy met een volgeeſtig oordeel, en konſtige behandelinge op de voorwerpen heeft weten toe te paſſen, doen ons zien dat hy een groot meeſter in de Konſt is geweeſt.

Dit, en niet anders heb ik van den grooten PET. PAUL. RUBBENS zynen onderwyzer in de Konſt konnen zeggen; ook weet ik niet dat zyne verheve Konſt, die van zynen meeſter overkraait; gevolglyk agt ik voldaan te hebben aan den lof dien hy verdient. Waar en tegen *Korn. de Bie* het zeil van zynen luiſter zoo hoog in top vyzelt; dat het bezwarelyk den wind van tegenſpraak zal konnen uithouden. Dus zegt hy:

Zoo dunkt my dat de geeſt van Zeuxis of Urbin
Gemengt is met de ziel in 't lichaam van Quellin,
Uit reden dat zyn Konſt heeft zulk een kragts vermogen,
Of hy het eerſte zog had uit Pictuur gezogen
Zoo wonder ſchemeroogt zyn Konſt op 't punt van d'eer;
....

Dit is onzen ſchryver niet genoeg maar hy vervolgt aldus deszelfs Konſt ten roem

Daar Griekenland voor zwygt, zoo het op Konſt wil ſtoffen,
En meent de waereld door zyn ſchilders te overpoffen,
Om dat Protogenes in niet een Koningryk
(Zoo 't ſcheen) in 't konſtpenceel vond ymand zig gelyk.
Maar neen, Erasmus kan hun roemluſt ſtil doen zwygen,

Wan-

Wanneer zyn waarde hand een proefſtuk toont........
Dit gaat een toon te hoog.

De marmere beelden (de ſchilderyen zyn door de tyd uitgewiſt) welke uit Griekenland naar Romen vervoert zyn, zyn ſtalen die onwederſprekelyk toonen dat de Konſt te dier tyd tot den hoogſten top geklommen was.

Al 't geen d'ouden tot roem derzelve geſchreven hebben voor blaaskakery te agten, en QUELLINUS Konſt zoo hoog op te heffen, dat niets van al 't geen d'oude Konſtenaars berugt gemaakt heeft daar by ophalen kan, ſchynt my wat naar ſnorkery te zweemen. Had *de Bie* gezeit: dat QUELLINUS konſtſtukken in Konſt en kragt, dat waard geſchatte tafereel dat St. Lucas naar de Heilige Maria geſchildert, veer overtroffen heeft, dewyl het tegen de zyne niet konde ophalen, 't waar ligter te gelooven; want het is gebeurt dat aan een konſtkenner een tafereel van St. Lucas geſchildert (zoo men voor gaf) vertoont wierd, die het zelve met aandagt beſchouwende, eindelyk zeide: *Lucas, Lucas! wat zyt gy gelukkig dat gy dood zyt; want zoo gy thans leefde, en den koſt met ſchilderen winnen moeſt, gy zoud naau droog brood konnen verdienen.*

Het eerſtgemelde ſtuk van St. Lucas was in dien tyd, als myn meeſter S. v. Hoogſtraten aan 't Hof te Weenen was, zoodanig door ouderdom uitgeſleten, dat het zyne kragt byna geheel verlooren had: om welke rede Keizer Ferdinant het hem deed copieren. Maar waarom getwiſt? onze ſchryver is een Dichter, en de Latynſche ſpreuk van Horatius gelt hier:

.... Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Zyn Zoon Joannes Erasmus Quellinus was in 't jaar 1660 te Rome, toen pas 27 jaren oud, daar hy grooten opgang in de Konſt maakte.

Onze ERASMUS wiens Beeltenis zig in de Plaat N onder aan doet zien, heeft ook een Broeders Zoon gehad Artus Quellinus genaamt, welke de Beeldhouwers Konſt oeffende. Vondel noemt hem *het ligt der Beeldhouwery*, *en Nederlandſchen Fidias*, en laat zig dus op zyn Beeltenis door Held Stokkade geſchildert hooren:

STOKKADE *maalde aldus de helft van 't zigtb're deel*
Van Artus Fidias. Waarom hem niet geheel,
Of t'effens lyf en ziel, zyn Konſt met al haar vonken?
Zo heeft QUELLYN *zig zelf in marmer uitgeklonken.*

De Lezer zal ligt wel opgemerkt hebben, dat ik in 't begin van Quellinus levensbeſchryving, wanneer ik den inhoud van eenige zyner penceelwerken aantoonde, gezegt heb: *aan tafel leit*; om aan te duiden dat de Joden voor gewoonte hadden, op bedden aan te leggen in hunne maaltyden: egter zal het niet ondienſtig wezen dat myn pen hier omtrent wat breeder uitweid; op dat de ſchilderjeugt zig daar van bediene, wanneer zy dergelyke voorwerpen vertoonen wil, en het dwaalſpoor van velen hier in myden.

Van waar, en wanneer de gewoonte van op de maaltyden aan te leggen onder de Joden ingekropen is, kan niet zeker gezegt worden. Hugo de Groot is van gevoelen dat deze gewoonte onder de Joden gekomen is, door naarvolging van de Aſſyriers

N p.294.

riers en Perſen; want dus lezen wy Eſth. 7 vs. 8. Dat *Haman was gevallen op't bedde daar Eſther op lag.* 'T kan ook wezen dat zulks eerſt tot de Grieken, en van die tot de Joden over gegaan is. By Plato leeſtmen: *Jongens trekt Alcibiades de ſchoënen uit; op dat hy aanlegge.* Dus, de voeten ontſchoeit, en agterwaarts van het bedde afſtekende, en Chriſtus die wyze van aanleggen volgende, is het gemakkelyk te begrypen hoe Maria de zuſter van Lazarus de voeten van Chriſtus gezalft heeft.

Wy vinden by A. Byneus een opmerkelyke plaats aangetrokken uit Ariſtofanes, alwaar de oude Philocleon onder andere dienſten die hem bewezen wierden opteld: *En voor eerſt myn dochter waſt my, en zalft myn voeten; en kuſtze nederbukkende.* Dus zeit ook Lucas in zyn Euangelium Cap. 7. vs. 38. *Ende ſtaande* (te wete Maria) *agter aan zyne voeten, begon zy zyne voeten nat te maken met tranen, en zy droogdeze af met het hair van haar hoofd, en kuſte zyne voeten, en zalfdeze met zalve.*

By de Joodſche meeſters word ook gewag gemaakt van 't zalven der voeten. Johannis Lichtforus heeft een plaats uit het *Tractaat Menachot*, waar uit dit te zien is. *De Meit* ſtaat'er, *bragt een gouden vat vol oly, daar mede hy gezalft heeft zyn handen en voeten.*

Wy hebben ook niet ondienſtig geagt de wyze van aanleggen aan tafel aan te wyzen, door een ſchets getrokken uit een zeer ouden marmerſteen, waar op verbeeld is een beddeke by een tafel met drie pooten, waar aan een man met zyn vrouw leggen, welke *Fulvius Urſinus* doet zien. En wy hebben dezelve na geboottſt in de Plaat N nevens

de Beeltenis van Eraſ. Quellinus. Waar nevens wy ook een uitgedompte graflamp doen zien; ten zinteeken dat die bovenſtaande konſtlichten door den tyd, hun roem benydende, uitgedooft zyn.

Om dezen tyd vinden wy ook gemeld van eenen KAREL ERPARD, en van *de Bie* in zyn *Gulde Kabinet* pag. 520. geprezen.

Doordien zyn konſtpenceel vol levensaardigheid.
Den geeſt verlokt, en door bevalligheid verleid.

Leiden, dat nevens andere Hollandſche ſteden mede heeft konnen roemen over het voortbrengen van ſtedelingen, die als heldere fakkels in de ſchilderkonſt uitflikkerden, bragt ook in den jare 1607

JAN LIEVENSZ. op den 24 van Wynmaand voort. Zyn Vader Lieven Hendrikze, was een konſtig Borduurwerker, naderhand een Pagter. En ziende de groote geneigtheid, en drift die zyn Zoon tot de ſchilderkonſt hadde, beſtelde hem nog maar acht jaar oud om de gronden en beginzelen dier Konſt vaſt te leggen by eenen JORIS VERSCHOTEN. Toen hy ontrent tien jaar oud geworden was, zyn Vader ziende dat hy in die drift volhardig bleef, nam beſluit van hem daar in te laten voortgaan, en bragt hem by den vermaarden ſchilder PIETER LASTMAN tot Amſterdam; by welken hy twee volle jaren bleef, en braaf in de Konſt vorderde.

Naa dezen tyd heeft hy de Konſt by zig zelven geoeffent, gebruikende het leven tot zyn onderwyzer, en bragt het zoo veer door vlyt en naarſtigheid, (en 't geluk viel hem toe) dat alle konſtkenners zig verwonderden dat een jongen van

twaalf

twaalf of weinig meer jaren, zoo veel door de Konſt vermogt. In dien tyd ſchilderde hy den Democriet en Heracliet van KORN. KORNELISZ van Haarlem na, zoo even gelyk, dat men geen onderſcheid tuſſchen die beide konde beſpeuren.

Tot een ſtaal van zynen byzonderen yver, en onophoudelyke drift, verhaald de ſchryver van Leiden, dat wanneer in den jare 1618, binnen Leiden op den 4 van Slagtmaand een groote oproer ontſtond tuſſchen de Remonſtranten, Waartgelders en andere Borgers, zoodanig dat de Borgermeeſters genootzaakt waren, de Schutters in de wapenen te doen komen, om de beroerte te ſtillen, hy met dusdanigen yver zat te teekenen, dat hy daar geen agt op gegeven had, of zig des bekreunde.

Hy heeft al vroeg fraaije pourtretten gemaakt; als inzonderheid dat van zyn Moeder Machtelt Jans van Noortzant, dat verwonderlyk konſtig geſchildert was: als mede fraaije ordonantieſtukken. Onder deze was 'er een verbeeldende een Student, geeſtig van muts en kleederen toegetakelt, zittende by een brandend turfvier in een boek te lezen. Dit was levensgroot, en zoo konſtig geſchildert dat de Prins van Oranje 't zelve dede koopen, en vereerde 't aan den Ambaſſadeur van Engeland, die het wederom vereerde aan zyn Koning, die daar groot gevallen in had. Dit was ook de reden wel, als hem de geneigtheid om andere landen te bezien aankwam, dat hy zig naar Engeland begaf, daar hy wellekom was; en den Koning, Koningin, Prins van Wallis, en veel van de grootſte Lords ſchilderde, daar hy rykelyk voor beloont werd. Dit was in 't jaar 1631. als hy ontrent 24 jaren oud was.

In Engeland ontrent drie jaren geweeſt zynde is hy wederom te rug gekomen op Calais; van daar op Antwerpen, daar hy zig neerſloeg met'er woon, en met de Dochter van den berugten Steenebeeldhouder Michiel Colyns trouwde. Vele roemwaarde groote ſtukken heeft hy in dien tyd voor Kloosterpapen, en byzondere perſoonen, gemaakt: gelyk ook in den jare 1640, voor den Prins van Oranje, en Borgermeeſteren van Leiden twee groote ſtukken, waar van het eene verbeeld de berugte daad van den Roomſchen Scipio Africanus, daar hy de ondertrouwde Princeſſe hem aangeboden haren Bruidegom ongeſchonden te ſchenk weder geeft.

Hy heeft ook de eer gehad van op 't Raadhuis te Amſterdam (nevens GOVERT FLINK, en FERDINANDUS BOL) een voornaam ſtuk te ſchilderen, daar J. v. Vondel dit volgende byſchrift (door den berugte pen- en penceelſchryver Koppenol daar onder geſchreven) gemaakt heeft.

*De * Zoon van Fabius gebiet zyn eigen Vader*
Van 't paert te ſtygen, voor Stads eer en agtbaarheid.
Die kent geen bloed, en eiſcht dat hy eerbiedig nader.
Dus eert een man van ſtaat, het ampt hem opgeleid.

Dit ſtuk hangt in Borgermeeſters kamer voor den ſchoorſteen.

Zyn

De Borgermeeſter * Sueſſo gebood zyn eigen Vader G. Fabius Maximus, door den Raad van Romen als gezant aan hem gezonden, van 't paert te ſtygen, door dien 'er een wet was, dat niemant te paert zittende een Borgermeeſter mogt naderen, om aan te ſpreken. De Vader gehoorzaamde dit bevel met eerbied, en bewees zyn Zoon dien pligt welke hem als Borgermeeſter toekwam.

Zyn brave schilderkonst is ook door de Fenixpen van denzelven Vondel vereeuwigt. In zyne Lofdigten op Schilderyen &c. op pag. 340 hebj'er een op de beeltenisse van den Borgermeester Lamb. Reinst, en Mevrouw Alida Bikkers &c. en nog een zynde een gesprek tusschen Schilder en Poëet, op den Leeuw door hem geschildert,

Poëet. *Wie voertme nu in een Woestyn?*
Hier leit een Leeuw, en niet de schyn.
Hy vlamt op roof en Menschespieren.
Schild. *Hy heeft zyn' wilden aart verleert.*
Zoo temt de Konst den Vorst der dieren,
Die over alles triomfeert.

Hy heeft ook d'eer gehad dat hy de Afbeeldingen van Michaël de Ruiter, Opper Admiraal en Kornelis Tromp, Onder Admiraal van Holland door zyn konstpenceel heeft afgemaald, op welk laatste Vondel zig dus laat hooren:

Als Jurk, de Britsche Turk, de Zee wil overgapen,
En vlooten slikken in zyn onverzade maag,
Dan voert hy op den mast den Bezem tot een wapen,
En dreigt uit nieuw Algiers de magt van s'Gravenhaag.
Hoe lange toch? tot dat de Zeeleeuw TROMP, *verwildert*
Getergt van wrake, met gevangens moordend bloet,
Een schoone waterverf, zig naar het leven schildert,
Om's Vaders dood ontvonkt van nimmer bluschb'ren gloet.
Hy vaagt in Oost en West met 's roovers bezemroeden
De beide straten van dit haven schennend slyk,
En geesselt het, dat borst en lenden vreeslyk bloeden,
Ter straffe van geweld, geleên in Christenryk.

Dan

Dan hoord men Askué, en Monken, en Barklaien,
Geweldenaren van de vrye en ope Zee,
Zig t' enden adem op 't ſchavot der baren ſchreijen.
En deerlyk jammeren om 't afſlaan van den Vreê.
Wie beezems voeren wil, geef TROMP *de roên in banden.*
Dees voert het Scherpregt uit, in 't aanzien van twee ſtranden.

En 't blykt aan dit volgende vaers dat hy onder anderen ook de beeltenis van Jan Vos geſchildert heeft,

Dus maalt my LIEVENZEN, *om na myn dood te leeven.*
Ik poog de dood vergeefs t' ontvlugten door myn ſchacht.
'T penceel is magtig om de verf en ziel te geeven.
En die de dood verwint, heeft overgroote kracht.
Ik word door LIEVENS *hand onſterfelyk geſchapen.*

Philips Angels die in den jare 1642, het lof der Schilderkonſt ſchreef, meld van hem met roem aangaande zyne bedrevenheid in Hiſtorykunde, pryſt ook onder andere een ſtuk waar in hy de geſchorte offerhande van Izak volgens de beſchryving van Fl. Joſefus, welke zeit: *na Godt het voornemen van den aartsvader geſtuit had, zy malkander omhelsden en kuſten,* natuurlyk en konſtig afgebeeld: als ook zynen grooten geeſt, en zyne vernuftige bedenkingen die hy ontrent de verbeeldinge van Bathſeba heeft doen blyken, daar hy 't alles naar de bedenkelykſte wyze, en zoo als het waarſchynelyk zig ontrent het geval heeft toegedragen, heeft afgebeeld. Maar hier in taſt onze Schry-

Schryver mis, als hy ook het byvoegzel, te weten een Kupido ('t welk hy noemt *het Waereld-beroerend kind*) in de lugt van 't ſtuk gemaald, *met een vlammende pyl in ſteê van een geſcherpte ſlits, in welkers dunne rook men de teere leden zoetelyk ziet wemelen*, pryſt. Aangezien dit wel een zinnebeeldige beduiding van den ontſteken minnebrand in 's Konings hart aanduid, maar die in Bybelſtof nooit te pas komt. Maar 't gaat gemeenlyk als Junius zeit: *Dat de Schilders en Dichters van eenen geeſt gedreven, veeltyds iet nieuws plagten te ondernemen.* Zyn beeltenis ſtaat in de Plaat N, op de hooge zy van Pallamedes. Volgt

FERDINANDUS BOL. Dezen (alzoo ik zyn geboortejaar niet heb konnen opſpeuren) heb ik voeglyk gedagt agter zynen konſt- en tydgenoot te plaatſen. Dordrecht matigt zig de eer van zyn geboorte, gelyk Amſterdam die van zyne opvoeding aan. Hy was twee of drie jaren oud, als hy in Amſterdam kwam, waar hy tot redensgebruik gekomen, en zig geneigt vindende tot de Konſt, onder den Grooten REMBRANT zig daar in geoeffent heeft. De natuur en de fortuin waren hem beide gunſtig. Dus hy grooten roem, en veel geld, tot dienſt van zyn ouden dag overgewonnen had; want hy ſtierf in een goeden ouderdom, op 't jaar 1681.

Nevens een groot getal pourtretten, natuurlyk en kragtig geſchildert, ziet men ook menigte van zyne roemwaarde konſtſtukken, zoo in Godshuizen als anderzins, die zyn konſtroem wel altyd zullen ſchragen.

Inzonderheid gedenkt de groote Agrippyner een zyner Konſtwerken, 't welke hy in zyne Lofdigten op Schilderyen enz. noemt het heerlyke

ſtuk

ſtuk van FERDIN. BOL, voor den doorluchtigen Zeeraat te Amſterdam, in 't Reisjagt geſchildert aldus:

De groote Zeevoogdin bezweert den waterheilig
En Opperadmiraal, in haren dienſt getreên,
Dat hy de Zeevaart voor 's Lants Vrede en Vryheid veilig,
En zeegene den bouw en koopvaardy der Steên.
De Zeevoogt om dien laſt gehoorzaam uit te voeren,
Neemt daatlyk Sterkheid, en Voorzigtigheid te baat.
Nu durft geen rover, nog geen ſtorm de vinnen roeren.
Dus groeit de handel aan, ten wasdom van den Staat.

Ook zietmen nevens het grootſte gemelde groote ſtuk, nog verſcheiden Konſtſtukken van hem, op 't Amſterdamſche Raadhuis, als een op de Raadkamer, boven den ſchoorſteen, waar in verbeeld ſtaat de verkiezing der oudſten in Iſraël, om neffens Jetro den ſchoonvader van Moſes, het volk te rigten. En in der Schepenen Kamer, daar Moſes de Wet in ſteene tafelen op Sinai ontfangen hebbende, afbrengt, en die het volk voorhoud, daar dit vaers op ziet:

Hebreeuſche Moſes heeft de Wet van Godt ontfangen,
Waar mede hy naar 't volk van boven wederkeert:
Dat hem eerbiedig groet, en welkomt met verlangen.
De Vrye Staat luikt op, als 't Volk de Wetten eert.

Nog een proefſtuk van zyn penceelkonſt ziet men in 't Borgermeeſters Vertrek, waar onder meergemelde Vondel dit byſchrift tot verklaringe van den inhoud gemaakt heeft:

* *Fabricius houd ſtant in Pyrrhus legertenten.*
Het gout verzet hem niet, door ſchandelyke zugt,
Nog Elefants gebrieſch, en felle dreigementen.
Zoo zwigt geen man van Staat voor gaven, nog geſchenken.

Nevens deze verſchynt PALAMEDES PALAMEDESZ STEVERS. Deze word onder de Konſtſchilders van Delf geteld, alhoewel hy te Londen geboren is. Zyn vader die een Vlaming, en konſtig werkbaas, om kroezen, koppen, vazen, enz. van Jaſpis, Porphier, Agaat en diergelyke koſtbare geſteenten te maken, was, woonde te Delf, als hy wegens zyn Koning Jakob van Schotland, wierd ontboden; en alzoo hy eenen geruimen tyd aan 't hof opgehouden wierd, kwam zyn vrouw die hy meé genomen hadde, in de kraam van dezen PALAMEDES, dog hy kwam met zyne ouders weder te Delf, daar hy voorts is opgevoed, en zyn leven lang is blyven wonen. Hy is genoegzaam zonder meeſter, meeſter geworden, hebbende zig alleen geoeffent met de konſtſtukken van den vermaarden ESAIAS vanden VELDE, na te ſchilderen, waar door hy met den tyd zodanig, niet alleen aan die hande-

* Cajus Fabricius werd na den Veldſlag by de Rivier Liris van wegen de Romeinen in Gezantſchap aan Pirrhus, Naneef van Achilles en Koning van Epieren, gezonden, die zyn aanbrengen toeſtond, dog zogt hem op zyn zyde te trekken, eerſt door geſchenken, door dien hy gehoord had dat hy arm was, daar na door bedreigingen des doods, door een vervaarlyk brieſſenden Olyfant, maar de Romein bleef ſtandvaſtig en onverzettelyk, niettegenſtaande hy hem het vierde deel van zyn ryk aanbood, zoo hy by hem wilde blyven, en toonde dat een edelmoedig Romein, de deugd en getrouwheid meer dan 's waerelds ſchatten agt. *Zie Livius in zyn Rom. Hiſt.*

handeling, maar ook aan dezelve wyze van ordonantien, gewent werd, zoo dat hy Ruitergevegten, roérende en ſtilſtaande legers, en andere krygsgevallen zoo wel heeft weten te verbeelden, dat hy by alle konſtkenners in zyn tyd roem behaalde.

In de Plaat N ſtaat zyn Beeltenis op de lage zy van J. Lievenſz.

Hy had zoodanigen zugt, en begeerten om grooter te worden in Konſt, dat hy altoos voor een ſpreekwoord hadde: *nog eerſt te zullen beginnen*, dog zyn edelmoedig voorneemen is door de alvernielende dood voor altoos belet geworden, op den 26 van Lentemaand 1638, nog maar 31 jaar oud zynde. Hy liet een ouder broeder na, ANTONY PALAMEDESZ STEVERS genaamt, die ook een goed ſchilder was, zoo in Pourtretten, als gezelſchappen. Deze kwam in 't jaar 1636 tot Delf in 't St. Lucas Gild, en was 1673 voor de laatſte maal Hoofdman van gemelde Gild.

NAARDIEN wy met een verandert Toneel ſtaan te beginnen, en die toeſtel een weinig tyd vereiſcht, willen wy den aanſchouwer, op dat het wagten hem niet verdriete, ondertuſſchen met een korte redenvoering onderhouden: dienende tot meerder berigt van 't geen wy op pag. 97. 98. gezegt hebben, van de Offerhanden der Heidenen met der zelver gereedſchappen, en byvoegzelen: te weten, dat een Konſtſchilder moet bedagt wezen, wanneer hy eenige Heidenſche offerhanden met hun aankleven verbeelden wil, daar by het Beeld van die Godheid aan, en voor wie het offer geſchied, op een verheven voetſtal, of in een holle nis te plaatſen: 't zy naakt, of bekleed, daar een konſtoeffenaar vryheid toe heeft; aan-

aangezien de ervarenheid ons doet zien, dat de Heidenſche Godenbeelden, 't zy man of vrouw, naakt verbeeld of gevormt, in hunne Tempelen by de altaren ſtonden, ook zomwylen met ſluiers, pragtige kleederen en andere koſtbare vercierſelen omhangen wierden. Om dit eerſte gezegde te beveſtigen dienen deze regels uit Statius Papinius:

De gryze Koormaagd voed ter haardſte 't waakvier
aan,
En zal geen oog op de geheime ſchaamte ſlaan.

en tot het tweede ontbreken geen getuigeniſſen die zulks beveſtigen. Trebellius Pollio verhaalt, dat de Dwingeland Celſus met den purperen ſluyer van de Godinne Celeſtis verciert wierd. En Vopiskus, dat de Tyran Saturninus, wanneer hy van de ſoldaten tot Keizer uitgeroepen was, het purper kleed van Venus nam, en in 't byzyn der krygsknechten met een vrouwen rok bekleed, wierd aangebeden. De Kerkroover Dionyſius rukte Jupiter Olympius den gouden mantel van de ſchouderen, onder voorgeven dat die des zomers te zwaar, en 's winters veel te koud was; en gaf hem eenen van laken in de plaats, die des zomers dekken, en des winters verwarmen konde.

Ook moet een konſtſchilder weten, wanneer hy de Feeſtvieringen van Mars en Venus zal ſchilderen, dat de afgodendienaars dezelve hebben geviert met verwiſſelde kleederen: Dat de Vrouwen een mannen lyfkolder of panſier aantrokken, een helmet op 't hooft zetten, en de mannen zig in vrouwengewaad verkleedden. Dus deden inzonderheid de Aſſyriers volgens de getuigenis van Julius Firmikus: en Herodoot verzuimt niet dus-

danige dingen van de oude Babiloniers en Egiptenaren aan te teekenen, welke gewoonte naderhand tot de Grieken, en voorts tot de Romeinen over gegaan is. Door welke wyze van doen zy de deur openzetten tot dartele onkuisheid. Waarom ook Israëls wetgever het Hebreeusche volk, geneigt tot de afgodery der nabuurige volken, zulk doen scherp verbied, als uit menigte van bewyzen te zien is.

De reden waarom de oude Heidenen tot gemelde Godsdienst-pleging hunne kleederen verwisselden, willen sommigen dat deze geweest is; dat zy waanden in dusdanig gewaad die Godheden aangenamer te zyn. Maar andere vernuften hebben op zekerder grond besluit gemaakt, dat zulks uit loutere onkunde, en om dat zy onzeker waren of hunne Godheden die zy dienden tot het mannelyk of vrouwelyke geslagt behoorden, ontsproten is. Hier van daan is deze twyffelagtige aanspraak welke in dusdanige offerhanden plag gebruikt te worden, by Arnobius te boek geslagen: *Sive tu Deus es, sive Dea?* dat is: *Het zy gy een God, of een Godinne zyt?* ja deze dwaling ging zoo veer, dat zy zelf sommige hunner Godenbeelden in de gedaante van beide de geslagten gevormt, offerdienst toegebragt hebben. Onder deze mag men de Cyprise Venus wel de eerste tellen.

Deze was (volgens de getuigenis van Makrobius) met een vrouwenbekleeding en met een mannenbaart afgebeeld, en werd van de mannen in vrouwen gewaad, en van de vrouwen in mannenkleederen gedient. Dusdanig had het blinde Heidendom oulinx ook de Fortuin (in het boekje van den Heer Spon, van den Altaar der onbeken-
de

de Goden aangewezen) afgebeeld. Men kan die beeltenis, gevolgt naar het marmer by W. Goeree in het II. Deel van zyne Mofaifche Hiftorie pag. 579 zien, met dit byfchrift.

FORTUNÆ BARBATÆ &c.
DE GEBAARDE FORTUIN.

Dus dient een konftfchilder agt te geven in hoedanige gedaante de Afgodsbeelden by de onderfcheiden oudtydfche volkeren verbeeld wierden; want in een heel andere gedaante werd Jupiter by de Lydiers, als by de Sicioniers afgebeeld.

Deze verbeelden hunnen Jupiter in de gedaante van een van onderen breed vierkant, en gedraaide fpits opgaande piramide, daar mede te verftaan gevende, dat het natuurlyk verftant (by de *Bafis* geleken) niet magtig is om de Godlyke en Hemelfche dingen te doorgronden, als die niet anders als door fcherpziende verligte oogen (door 't fcherp opgaande fpits afgebeeld) konden befchouwt werden: en wanneer de Priefters 't zelve wilden raadvragen, droegen zy dat Beeld met veel plegtigheid en gevolg (in een verguld fchip, omhangen met zilvere kroezen en drinkfchalen) op hunne fchouderen door de ftraten om, zingende eenige heilige liederen.

Anders werd zyn Beeld in Lydie gezien; te weten met een Geitevel, *Diphtera* genoemt, in welk binnenfte men fchryven konde, om aan te duiden dat Jupiter al de bedryven der menfchen op aarde in zyn geheugen (even als door letteren op Perkament) houd; op dat hy de goeden op hun beurt beloone, en de kwaden door zyn blixem ftraffen zoude.

Ook werd zyn Beeld by hen zonder blixem in de vuiſt vertoont, hebbende een byl in de hand, waar van Plutarchus deze reden geeft: Herkules, hebbende Hippolite de Koninginne der Amazoonen gedood, heeft nevens andere wapenen van die overwinninge ook een byl mede gebragt, welke byl hy ten geſchenk gaf aan zyn beminde *Omphale*, die van het geſlagte der Lydiers was: die dezelve als heilig bewaarde, gelyk ook de Koningen een namaakſel daar van hebben gedragen, tot op de Regering van Candaulus, die dezelve van een dienaar zig agter na liet dragen. En dus hadden de Lydiers tweederhande Beelteniſſen van Jupiter, waarom zy hem *Jupiter Labradus* genoemt hebben, want in die ſprake wierd de Byl *Labroum* geheeten, en met een Degen op de zyde, *Carius* genaamt.

De Thebaners, en verſcheide Afrikaanſche volken verbeelden hunnen Jupiter Hammon met Ramshoornen aan beide zyden van 't hoofd; en zoo wy met Servius, dien grooten uitlegger van Virgilius, over de reden van dit vreemd Hoofdcierſel raadplegen, hy zal ons zeggen: Dat Jupiter Ammon daarom met Ramshoornen afgebeeld word, om dat zyne Antwoorden of Godſpraken zoo veel draaijingen en wendingen hadden als zulke Hoornen. En die van Creta eerden Jupiter (volgens zeggen van Euſebius) in de vuurſtenen, en zwoeren by hem, dus: *Zoo ik wetende bedriege zoo moet my de Vader van den dag (alzoo zweer ik by dezen ſteen) uit alle myne goederen uitwerpen.*

Anders was de Beeltenis van Mercurius gevormt, of van houd of ſteen gebeeldhout, als hy voor den God der welſprekentheid geëerd wierd. Anders als

als zy hem dienden als begunftiger der vrye konften. En weder anders, wanneer zy hem aanzagen voor bevrediger der gefchillen : Dan zagmen aan zyn voeten leggen een witte roede, om welke twee flangen gevlogten waren, ter gedagteniffe dat hy twee flangen vegtende ziende, dien ftryd door het tuffchenkomen van zyn roede hadde gefcheiden. Waarom oudtyds de gezanten tot het maken van vrede afgezonden, diergelyk een teeken met zig droegen. Om dezelve reden werd ook zyn beeltenis in de Galeryen en Twiftfcholen der oude Filofoofen geplaatft, nevens het beeld van Minerva. Van welke beeltenis zig dan een konftfchilder (als een noodwendig bycieraad) wanneer hy een fchool of gezelfchap van oudtydfche Letterwyzen, en Redenaaren verbeelden wil, zig bedienen kan.

In een andere gedaante is Diana verbeeld geweeft by de Heidenen, daar zy dezelve eerden voor Befchermgodin van de Jagt en Boffchen : Anders als zy voor de Maan genomen, als de Ligtbrengfter by nagt geëert wierd : want dan werd zy verbeeld met een brandende fakkel in beide handen. Gelyk men haar deeld dus beftempelt ziet op een penning van Fauftina, met het byfchrift DIANA LUCIFERA.

Weer in een heel andere gedaante ftond haar beeld te pryken by die volken welke haar hielden voor voedfter, en voortbrengfter van alle levendige fchepfelen. Dus werd zy geëert van de Ephefers. Waar af het ruggeftuk des pennings van Keizer Klaudius de beftempeling draagt, waar op men haar ziet in een Tempel portaal ftaan, met dit byfchrift DIAN. EPHE. Waar van ons Fr. Perrier een duidelyke afteekening, (gevolgt

naar een uitgehoudent marmerſteen, uit Griekenland te Romen gebragt) in print, onder zyne Roomſche Statuen doet zien. In welk opzigt ook Hieronimus in zyne voorreden van den Brief tot de Epheſers zeit: *dat zy niet Diana de Jagerinne, maar die met de veele mammen eerden.* Dit was om de kragt der opvoedinge te beteekenen; gelyk door de omzwagtelinge van den navel der beelds, benedewaards, (daar tuſſchen zig verſcheiden koppen van dieren doen zien) dat zy door 't ontſluiten van den band der geboorte de ſchepſelen te voorſchyn doet komen. Waarom Diana ook van de Grieken Genethlios genoemt werd, om dat zy het bewind over de geboorte heeft.

Ligt zullen myne konſtgenooten zeggen: wie zal daar juiſt zoo naauw agt op geven, zoo alles zoo ſtipt naar de oudheidkunde niet is waargenomen? Ik antwoord; niemant dan zulken die daar in geoeffent zyn. En dus is het ook met de Hiſtoriſche verbeeldingen gelegen: niemant zal de misſlagen daar in begaan opmerken dan die, welke in de Hiſtorien ervaren zyn, van wien men de berispingen te wagten heeft, en naar wiens opmerkingen de onbedrevene luiſteren. Meer zouden wy ter zake dienende konnen zeggen, zoo de Toneelgordyn reeds opgeſchoven ons niet gebood af te breken.

Tot nog toe heeft de Schouburgh niet als Konſtſchilders vertoond. Voortaan zullen ook de berugte Schildereſſen daar op verſchynen, en op haare tydbeurten nevens de Mannen ten Toneel komen; om den lezer door die veranderinge op nieuws te verluſtigen, en zynen yver door wakende begeerten tot het gene zy zeggen zullen op te wakkeren.

De

De oude gedenkschriften melden van eene *Vestaalse* maagt *Lala* 1 genaamt, die de Konst van schilderen verstond. Maar wat hoeven wy in de 2 twyffelagtige oudheid voorbeelden op te zoeken? de voorgaande eeuw levere ons 3 *Marietta* Dochter van den berugten Italiaanschen schilder *Tintoret*, in dezelve Konst tot verwonderinge van alle

1 *Lala* van *Cyzicus*, of *Spiga*. *Deze* (zeit Plinius) *was zoodanig bedreven in de penceelkonst dat haar werk ongelyk waardiger geschat wierd, als dat van den schilder Sopilos: schoon dit tot een hoogen prys verkogt wierd.*

2 *Twyffelagtige oudheid.* Wy spreken dit niet tegen, nog min den volgenden roem der doorluchtige vrouwen, maar zeggen dat de Dichters somwylen de palen van vryheid wel wat veer uitzetten, en gevolgelyk zoo heel veel staat niet op dezelve is te maken: terwyl wy ondertusschen gedagtig zyn aan de spreuk van Gratiaan: *De waarheid komt zelden zuiver voor onze ooren, voor al wanneer zy van veere komt; want dan vat zy eenige verf van de hartstogten, die zy op haren weg ontmoet.*

3 *Marietta Tintoret* geboren te Venetien, leerde de Konst by haar Vader, waar toe zy zoodanig geneigt was; dat zy gewoon was zig, toen zy nog jong was, in jongens gewaat te verkleeden, om by haar Vader (wanneer die groote werken buitenshuis schilderde) te mogen wezen, welke haar ook inzonderheid lief hadde, zoo dat zy voor zyn Zoon wierd aangezien. Zy heeft uitgesteken in het schilderen van pourtretten, schilderende veel *Dames*, die graag by haar waren, wyl zy dezelve, door haar zang en snarenspel, waar in zy beroemt was, wist te vermaken. 'T geen haar inzonderheid berugt maakte was het pourtret van den Bisschop Marco, en dat van den Opperhofmeester van Keizer Maximiliaan: welk pourtret zy aan den Keizer vereerde, en zig daar door zoo beroemt maakte dat zy daar door gelegentheid kreeg om Philippus den tweeden Koning van Spanje, en den Aartshertog Ferdinand te schilderen. Zy stierf in 't jaar 1590, oud zynde maar 30 jaren, en werd begraven in de Kerk van *Sante Maria dell Horto*. *Dus melt Sandrarts Tuitsche Academie*, pag. 170.

alle die het zagen gevordert. 4 *M. Propertia de Roſſi* beeldſnydſter van Bolonien, die konſtig in Perzikſteenen en marmer geſneden heeft: gelyk de Roomſche 5 *Claudia Stella* onverbeterlyk in koper deed. Andere hebben weder haar brein geſcherpt op taalgeleertheid, of andere pryſſelyke wetenſchappen. Vele Vrouwen hebben de eedle zwaneſchagt gevoert, en de wysheid boven alle vergankelyke ſchatten bemind en uitgekozen.

Men leeſt van 6 SAFFO, *en haar hooggeroemde Dichten,*
Zoo lang als Febus *blyv' de pronkpraal aller lichten.*
7 ASPASIA *bezat de gaven van verſtand.*

8 THE-

4 *Propertia.* Deze ſchoon en welgemaakt van lichaam, en van de natuur begaaft met een ſchoone zangſtem, verſtond zig meeſterlyk op de behandelinge van 't ſnarenſpel, en andere fraaije konſten en wetenſchappen, maar het geen haar meeſt berugt gemaakt heeft, was haar graveerkonſt op een Perzikſteen. Anderen zeggen op een Porfierſteen, de grootte van een perzikſteen. Daar tot verwondering van getuigt word: *dat zy de ganſche Paſſie, of het Lyden van Chriſtus en elk deel deszelfs onderſcheidentlyk daar had op afgebeeld.* Zy maakte ook pourtretjes heel uitvoerig en konſtig in marmer, Paus Clement de zevende van die naam was begerig om haar te zien, en zond om haar, maar te laat, want zy een week te voren was overleden. Zie *J. Sandrarts, Academie* p. 203.

5 *Claudia Stella.* Weergaloos in 't behandelen van 't graafyzer, aan de bekende print, naar de Schildery van N. Pouzyn (daar Moſes de Rots ſlaat) te zien.

6. SAPPHO, geboren te *Mitylene* een voorname Stad, op het Eiland *Lesbos.* Zy werd in haar tyd genoemt de tiende Zanggodin. Zy leefde ontrent de vierenveertigſte *Olympiade*, ten tyde van *Pittacus* den tyran. Zie *Baſilius Kennet*, in de *Levensbeſchryving der Griekſche Dichteren*, op p. 90.

7. ASPASIA, van *Mileten*, muntte niet alleen uit in Konſt van Welſprekentheid, maar heeft vele door hare leidinge daar in tot volmaaktheid gebragt, waar onder was ook Socrates, die zig niet heeft geſchaamt zulks zelf te bekennen. Zie *Thomas Stanley, in zyn boek van de oude Wyzen* p. 78.

8 THEANO *hield het ſchool van haren man* in ſtand.*
9 ARETE *heeft haar Zoon geleerdlyk onderwezen.*
TERENTIA *de vrouw van* Cicero *geprezen,*
Om haar verſtand, is door de ſnelgewiekte faam,
En tallooze andere, roemrugtig door haar naam;
De Deugd van vele bralt op elpenbeene troonen,
Zy leven na de dood gecierd met ſchoone kroonen,
Als eertyds in triomf de groote Vorſt Auguſt;
Der Vrouwen deugd is aan geen volken onbewuſt,
Al d'aard verheft haar lof ten trots van 't laſtrend drukken.
10 MARIA *brak de fles met Narduszalve aan ſtukken*
En gootze vrolik uit op 's Heilands heilig hoofd.

Al deze pryſſelyke hoedanigheden, konſten en wetenſchappen, in zoo veele voorbeelden aangewezen, en die yder op zig zelf genoeg zyn, om de bezitters der zelve een berugten naam te maken, en in roem te doen leven, bezat onze waardig gedagte Juffrouw ANNA MARIA SCHUURMANS

8. TEANO van *Creta*, thans Kandia, vrouw van *Pythagoras*, nam het beſtier der School na de dood van haren man waar, tot dat zy *Ariſtæus* trouwde, die *Pythagoras* in de wyze van leeren gevolgt heeft. Dezelve p. 306.
9. ARETE, van haar vader *Ariſtippus* volkomen in de wysheid onderwezen, leerde het zelve voort aan haren Zoon. Zie den voorgemelden ſchryver op p. 134.
10. Dit ziet op het gebeurde te Bethania Mark. Cap. 14. v. 3. beſchreven. Waar aan zig Judas ſtiet: waar op zig N. van Brakel dus heeft uitgelaten.

Godvrugte Maria, uw weldoen kan dien ſnooden,
Den buideldrager niet behagen; waar toe is't?
Blaft hy haar toe, waar toe is dit verlies van noden;
Waarom deze Oly, dus zoo reukeloos verkwiſt?
Men kon de zelve tot een hoogen prys verkoopen.
De Lydende Chriſtus, p. 9.

* Pytagores.

MANS te gelyk. Zulks als men ziet dat zy de Schilderkonſt, graveeren in koper, 't beeldſnyden, en Boetſeerkonſt verſtond, inzonderheid ook de Taalgeleertheid en Godvrugt bezat. Men met reden beſluiten moet dat de milde natuur, of om beter te zeggen de ſchikking des Hemels, heeft gewilt dat alle gaven van 't vernuft in haar te gelyk zouden uitſteken.

Zy is geboren te *Utrecht* in 't jaar 1607. tot grooten luiſter dier Stad. Met haar 3 jaren kon zy onderſcheidentlyk lezen, en op haar 6 jaren konſtig met de ſchaar velerhande dingen ſnyden. Met hare jaren groeiden haar begryp, geneigtheid en zugt tot geleertheid, en geagte wetenſchappen, ruſtende zy niet voor zy hare beooginge verkreeg; waar omtrent zy zonder voorbeeld gelukkig was, om dat zy een vernuft bezat dat fix alles begreep, een geheugen dat zonder miſſen alles onthield, en handen die tot alle behandelingen zig wiſten te voegen. Wy hebben haar beeltenis konſtig geëtſt en voort met het graveeryzer opgemaakt, op haar XXXIII jaar CIↃ. IↃC. XL. door haar zelf in koper gebragt met dit Latyns vaers:

Cernitis hic picta noſtros in imagine vultus:
Si negat ars formam, gratia veſtra dabit.

Dat is:

Gy ziet myn wezen op dit tafereel gemaalt.
Uw gunſt voltooit het werk, indien'er Konſt aan faalt.

Welke printverbeelding wy voor d'andere hebben gekeurt om na te volgen in de Plaat M boven aan, ſtaande op het voetſtuk, welk het Tafereel ſchraagt, Pallas vogel.

Al

Al vroeg had zy zig een behandeling met het penceel aangewend, en ſchilderde allerhande ſoorten van Bloemen heel natuurlyk, als ook velerhande ſoort van gedierten, als Slangen, Hagediſſen, Rupſen en Flintertjes; het welke zy dog maar voor uitſpanningen hield, wanneer haar geeſten door 't veel blokken in vremde talen haar eene ademhalinge vergden. Vorder word van haar gezegt, dat zy alleen met een mes, (zonder ander Beeldhouwers gereedſchap te gebruiken) van Palmhout heeft geſneden haar Moeders, Broeders, en haar eigen pourtret, zoo konſtig en met zoo goede gelykenis dat yder daar van verwondert ſtond te kyken. Ja men verteld dat de Konſtſchilder HONTHORST dat van haar Broeder inzonderheid heeft geſchat op 1000 gulden. Hier beneven had zy ook haar beeltenis halver lyf van was geboetſeert waar door zy veel roems behaalde. Maar het gene haar boven alle berugt gemaakt heeft, was haar weergalooze taalgeleertheid. Want men zegt dat zy negen talen in den grond verſtond, en ſpreken konde. Daar en boven was zy dooroeffent in de Natuurweetkunde, Bybelſtof en Redenkonſt. Ja zoo dat zy het fynſte der talen begreep, en 't pit en merg der Filoſofy en Bybelſchriften bevatte, en daar over met de geleerde Mannen van hare eeuw brieven wiſſelde. Maar al dezen roem dien zy van wegen hare Konſt en geleertheid bekomen had, heeft zy eensplots verſneden, wanneer zy onder voorwending van den nederigen Jezus in eenvoud te willen dienen, tot de Labadeeſche dweepery verviel; die haar ook van Utrecht, en hare vrienden aftrok naar Altena, daar een zamenlevinge van eensgevoelende opgeregt werd. Op welke wyze van verandering de Dichter

ter onder haar pourtret, dat door Munnikhuizen gefneden is, aldus zinfpeelt.

Hier ziet gy d' eedle Maagt, genaamt weergadeloos,
Eer zy voor 's Waerelds lof het befte deel verkoos.
Zy was als zaamgeftelt van Wysheid, Geeft en Deugd:
Haar liefde was gekruift, het kruis was hare vreugd,
Konft, Talen, Wetenfchap, Geleertheid, Grootheid, Eer,
Met blyfchap ley zy't al voor Chriftus voeten neer.

Zy is geftorven te Altena in 't jaar 1678 in den ouderdom van 71 jaren. En haar roem voor het grootfte gedeelte met haar.

Nevens haar verfchynt MARGARITA GODEWYK ten Toneel.

De Lezer wil het niet kwalyk nemen, dat ik voor eene enkele reis myn voorgeftelde perk overtredende, MARGARITA GODEWYK fchoon jaren later geboren nevens haar ten Toneel breng. Dit gefchied, om dat al 't geen ik tot roem van Anna Maria Schuurmans gezegt heb, en de loffelyke voorbeelden daar toe aangehaald, teffens, op beide te gelyk zouden konnen toegepaft worden.

MARGARITA werd in den jare 1627, op den 31 van Oegftmaand te Dordrecht, (alwaar haar Vader in dienft van de Latynfche School was) geboren. Zy van de milde natuur met veel vernuft befchonken, was zonderling ervaren in de Griekfche, Latynfche, Italiaanfche, Franfche en Engelfche tale; begrypende mede de Hebreeufche Boekftave, en rymde geeftig op Dichtmaat. Zy wift konftig met de naalt te ftikken, Landfchappen, Hoven, Huizen, Bloemen en allerlei flag van Scheepsgevaarten, gelyk ook alles door Oly- en Waterverf konftig af te malen. Tot welke

Pen-

Penceeloeffening zy NICOL. MAAS, tot onderwyzer gehad heeft. Zy wist ook geestig met de Pen en Potloot alle voorwerpen pryſſelyk te verbeelden: kon ook geeſtig op glas ſchryven, en verſtond zig de Maatzang en Klavecimbalſpel. Daar en boven begreep zy ook de Hemelloopkunde, en wat des meer is.

Math. Balen die van haar in zyne beſchryving van Dordrecht meld, getuigt dat hem na haar dood vertoont zyn verſcheiden van hare geſchreven Boeken, als hare Latynſche, Franſche, en Nederduitſche zinnebeelden, met beelteniſſen, door haar vernuft en Konſt opgeciert: hare Latynſche gedichten van verſcheiden ſtoffen, ook hare Latynſche brieven aan geleerde Mannen, inzonderheid aan den Heere Arnoldus Senguerdius Profeſſor in de Filoſofy tot Amſterdam, over verſcheiden ſtoffe geſchreven. Deze drie ingebonde ſtukken nevens hare loſſe nagelaten ſchriften, en verſcheide ſtalen van hare Konſt, beruſten ter dier tyd in het Kabinet van den Heere Samuel vander Heiden.

Gemelde Balen heeft ook zyn Boek van Dordrechts afkomſt met de beeltenis van die ſchoone paarl (gelyk zy die zelf naar 't leven gemaakt had) geciert. Waar onder zig dit volgende byſchrift doet zien, gedicht door den Heer Samuel van Hoogſtraten:

Dus maalde MARGARIET *haar uiterlyken ſchyn,*
Als ſtontſe voor ons: maar om haren geeſt in taalen,
In Konſt in kennis, en in godvrucht t' agterhaalen,
Scheen Neſtors levenstyd nog wel te kort te zyn.

Zy ſtierf te Dordrecht op den 2 van Slagtmaand 1677.

Hoe

Hoe verfchillig men de menfchelyke geaartheid, en gevolgelyk de neigingen bevint, is min te verwonderen, alsmen opmerkt dat dit aan de menfchelyke natuur eigen is, zoo veer, zelf tweelingen van eener dragt, niet alleen in geaartheid zullen verfcheelen, maar zelf door een gants ftrydige genegenheid gedreven worden; een vaft gevolg dat de onderfcheidene driften uit de verfchillige natuurs gefteltheid voortfpruiten, en over zulks de uitwerkingen door verfchillende en byzonder geaarde gemoedsdriften aangevoert, ook verfchelen. Egter hoe verfchillig iets is, zoo is 'er niets dat meer het genoegen ftreelt, als het opvolgen van de natuurlyke geneigtheid; nog zyn de lichamelyke werktuigen (in opzigt van eenige behandelinge of uitwerkinge) gereeder, om dat het werk van zelfs zig vlyd. Het levensbedryf van

ADRIAAN BROUWER zal ons gezegde als in een fpiegel doen zien. Deze zyne genegenheid opvolgende, die tot boerterye helde, heeft niet anders beoogt als de zelve op het natuurlykft door 't penceel af te malen, ('t geen hem boven anderen gelukt is) en daar door den eernaam van een groot meefter bekomen.

Potfig was zyn penceelkonft, potfig zyn leven.
Zoo de man was, was zyn werk.

Sommigen willen dat hy geboren is te Oudenaarden in 't jaar 1608. Maar een gefchrift door den Heere *Nicolaas Six* Leerling van den Leidfchen Ridder en puikfchilder *Karel de Moor*, onder de papieren van zyne voorzaten gevonden, en my ter hand gefteld, doet my zien dat hy een Haarlemmer van geboorte is. En als men op waarfchynlykheid bouwen

wen mag, wanneer 'er geen zekerder bewyzen voor handen zyn, moet het hier plaats grypen; aangezien dit gefchrift eene zekere handleiding daar toe aan my ontdekt.

Voor eerft dat hy een Leerling van *Frans Hals* is, die te Haarlem altyd gewoont heeft. Immers my is nooit gebleken dat Hals in Braband gewoont of zyn Konft geoeffent heeft, en BROUWER hier door gelegendheit zou gehad hebben om van hem de Konft te leeren.

Ten tweede om dat my toefchynt dat hy van geringe ouders geboren, en by gevolge niet van Oudenaarden tot Haarlem gezonden is, gelyk luiden van vermogen wel gewoon zyn te doen, wanneer 'er in hun ftad geen bekwame meefters daar toe gevonden worden: maar het tegendeel blykt; want BROUWER werd van *Frans Hals* die een vluggen geeft in hem befpeurende ingenomen en tot de Konft gebragt, waar omtrent dat meergemelde gefchrift onder meer omftandigheden meld: dat BROUWER nog jong zynde van zyn moeder wierd gehouden om loofwerk en vogeltjes met inkt op lywaat te trekken, het welk hy dan naderhand overftikte met de naald, en tot mutfen en borftlappen gefneden, aan de Boerinnen verkogt.

Dat *Frans Hals* gevallig daar voorby komende en ziende hoe los en geeftig hy dit werk behandelde, hem vraagde: of hy niet wel zin zou hebben om een fchilder te worden? daar hy ftraks ja op antwoorde, indien zyn moeder zulks wilde toeftaan. F. HALS vraagde het zyn moeder, die zulks inwilligde, mits hy haar jongen den koft geven wilde.

FRANS befpeurende in korten tyd dat'er een groote

groote geeſt in den jongen ſtak, en dat hy dagelyks in de Konſt buiten gemeen toenam, zette hem op den zolder, afgeſcheiden van zyn andere Leerlingen, alleen. Maar de nieusgierigheid de jeugt eigen dreef hen om ter ſluik zomwyl by hem te komen; om te zien wat hy maakte, en zy verwonderden zig telkens over zyn vaardigheid, geeſtigheid en vindingen, waarom zy verding met hem maakten van heimelyk voor hun wat te ſchilderen, 't geen hem in de gedagten kwam; gelyk hy dan voor hun maakte de vyf Zinnen, de twaalf Maanden, en dergelyk, daar zy een ſtuiver of twee voor 't ſtuk aan hem voor betaalden. Deze dingen los en geeſtig opgeſmeert bevielen hun zoo wel, dat zy hem ſpoorden om wat meer tyds daar aan te beſteden met beloften van het loon te verdubbelen.

Maar alzoo BROUWER veel voor zyn meeſter werken moeſt, en weinig te eeten kreeg (want het wyf van FRANS, BROUWERS hollen romp wel met wind zou hebben willen opvullen) werd hy verdrietig by zig zelven, en opgeſtookt door de andere Leerlingen, waar van OSTADE een was, beſloot hy van zyn meeſter weg te loopen, gelyk hy deed. Maar niet wetende (naar dat hy de ſtad doorkruiſt had) waar te belanden; aangezien zyn moeder toen al geſtorven was, en hy vriend nog kennis had, liep hy met den avondſtond in de kerk en zette zig onder het Orgel (daar men des winters avonds gewoon is, tot vermaak der Borgers, op te ſpelen) bedroeft en radeloos neer, daar hy van iemant die hem kende (terwyl die wel aan 't huis van zyn meeſter kwam) gezien werd, die hem ziende zoo bedrukt en met de tranen op de wang, vraagde wat hem ſcheelde.

de. BROUWER biegte zuiver op, deed beklag over zyn mishandeling, toonde hoe weinig hy om en aan had, en dat het van binnen nog ſchraalder geſtelt was, dat hy daarom van zyn meeſter was weg geloopen, dat hy nu niet wiſt waar te geraken, en egter niet weder dorſt t' huis komen bedugt voor ſtokſlagen. De goede man met den jongen verlegen, bood zig ten voorſpraak voor hem aan, en beweegde hem onder zyn geleide weder te gaan naar 't huis van zyn meeſter, die vaſt aan alle hoeken van de ſtad naar hem had doen zoeken, om hem wederom te lokken; dewyl hy reeds groot voordeel van hem trok; want elk even gretig werd om een ſtukje ſchildery van dien vremden meeſter (dus wiſt *Frans* het werk te doopen) te hebben.

BROUWER kwam dan met hangende vlerken weder in zyn huis. FRANS toonde zig geſtoort en gebood hem uit zyn gezigt naar boven te vertrekken, met bedreiging in dien hy zulks weer kwam te doen, hem dit en dat te leeren. Maar onderwyl wiſt onze vriend, FRANS zoo wel zyn pligt ontrent den jongen aan te wyzen, dat hy beloften daar ontrent deed. Voor BROUWER werd ook een pak op de voddemarkt gekogt, maar 't was zoo nieuwerwets of 't met Noachs Ark van de eerſte waereld was overgebleven, en 't paſte hem (want hy kleen naar zyn jaren was) als David het harnas van Saul. 't Moeſt wel paſſen; want FRANS zey: 't kleed ſtaat wel, en of 't aan je lyf geſchildert was. BROUWER kreunde 't zig ook niet veel, was 't wambus hem te wyd, hy hoefde 't weer niet te ontknoopen wanneer hy 't aan, of uit trok.

Hy met dit pak wat te vrede geſtelt, begon

weer naarſtig te ſchilderen, en FRANS deed groote winſt met zyn penceelwerk; aangezien alle liefhebbers even gretig waren om wat van dien nieuwen meeſter (daar FRANS alleen bezitter van was) te hebben.

Dog dit duurde niet lang, aangezien ſommige van zyne meedeleerlingen, welke agter dien geheimen handel van FRANS, als ook agter den prys gekomen waren, hem dagelyks opſtookten, zeggende: dat hy een groote zot was, indien hy zig langer dus door zyn meeſter liet blintdoeken. Dat hy te groote meeſter in de Konſt was, en al te groot voordeel aanbragt, om zoo ſlegt behandelt te worden. Zy rieden hem eindelyk andermaal uit de ſlaverny te ontvlugten, en zig naar Amſterdam te begeeven, alwaar zy wiſten dat zyne ſtukken tot een hoogen prys verkogt wierden. BROUWER nam zyn ſlag waar als FRANS uit was, en peurde voort naar Amſterdam, zonder zig van eenig berigt aan den eenen of anderen konſtminnaar te voorzien. Zulks hy daar gekomen zynde niet wiſt tot wien hy zig zoude wenden: maar vernemende naar eenig konſtkooper of iemant die handel met ſchilderyen dreef, geraakte hy by eenen *van Zomeren* toen waard in 't ſchilt van Vrankryk, die in zyn jeugt de Konſt geoeffent had, en zelf een Zoon had HENRIK VAN ZOMEREN genaamt die fraaije Hiſtorien, Landſchappen en Bloemen ſchilderde. Deze nam hem in, en zette hem te ſchilderen. Hier kreeg onze BROUWER een vetter keuken dan hy gewoon was te hebben, 't geen hem wonder wel geleek, en naderhand verklaarde oogen, om de waardy van zyn penceelkonſt te zien.

Nu ſchilderde hy met grooter luſt en yver eeni-

nige kleene ſtukjes: dog zyn huiswaard ziende dat zulks zoo gemakkelyk ging, beſloot daar uit dat hy tot grooter ondernemingen bekwaam was. Des ried hy hem, iets van meerder beſlag op een kopere plaat te ſchilderen, om daar meê aan te toonen wat hy in de Konſt vermogt, gelyk hy deed. Hy ſchilderde een gevegt tuſſchen Boeren en Soldaten, ontſtaan (zoo 't ſcheen) uit het ſpelen met de kaart, waar van de bladen alzins over den grond verſtrooit lagen. Hier ſlaat de een den anderen met een bierkan op den kop, daar leit 'er een op den grond geſlagen, die de doodverf al gezet heeft, egter zig ſchynt te willen wreeken door zyn degen, welken hy tragt onder 't worſtelen uit de ſcheê te trekken. Aan den anderen kant ziet m'er een in volle gramſchap, met het mes in de vuiſt van zyn ſtoel opryzen, als wilde hy tuſſchen de kampioenen indringen. In 't verſchiet ziet m'er een in allen haaſt met een tang in de hand den trap afkomen, enz.

Alles was zoo natuurlyk naar den aart der hartstogten, in de wezenstrekken verbeeld, en zoo verwonderlyk vaſt geteekent, en los geſchildert dat het wel tot een proefſtuk van zyn Konſt kon verſtrekken.

Ondertuſſchen had het gerugt al verſpreit dat BROUWER die nieuwe meeſter was, welkers Konſt een tyd lang door FR. HALS was uitgevent, en dat die van hem weggeloopen zig tot Amſterdam onthield, daar ſtraks de liefhebbers van de ſchilderkonſt jagt op maakten, om na te ſnuffelen in wat hoek hy tot Amſterdam zat. 't Lekte eindelyk uit dat hy by *van Someren* t' huis lag. Des de Heer *du Vermandois*, die groote begeerte had om een ſtuk van hem te hebben hem daar kwam opzoeken, en het gemelde konſtſtuk ziende

ſtraks bevallen daar in had, en naar den prys vraagde. Nu had zyn huiswaard hem voor af al berigt dat'er zoo een Heer, die ook al verſcheidenmalen had komen vragen om iets van hem te mogen zien, komen zoude, en dat hy 100 Ducatons voor 't gemelde ſtuk eiſſchen moeſt, 't welk hy met ſchroom deed, niet denkende dat iemant hem voor een ſtuk zoo veel geld zou geven: waarom hy ook, wanneer gemelde Heer 't hem vraagde, een lange wyl ſtond te dralen, zyn knevels op te ſtryken, en dikwerf te zeggen: *ik hebb'er veel arbeid aan beſteed*, eer't 'er wilde uitkomen dat hy'er 100 Ducatons voor hebben moeſt, 't geen gemelde Heer *du Vermandois* hem ſtraks bewilligde, en verzogt hem mede te gaan aan zyn huis, om zyn vollen eiſch in Ducatons te ontfangen, ADRIAAN ſtond te kyken, denkende als nog dat de Heer met hem ſpotten wilde, dog *Zomer* knikte hem toe, dus nam hy de ſchildery onder zyn arm en ging met den Heer meê, die hem zyn geld, wel vergenoegt met dien koop zynde, aantelde. Dit ſtuk heeft naderhand gehangen in 't kabinet van den konſtminnenden Keurvorſt van de Palts.

Hy niet gewoon zoo veel geld te handelen wiſt van blydſchap niet hoe hy ras genoeg met dien buit zou gaan ſtryken, en ſtorte (t'huis gekomen zynde) het geld uit op zyn bed, en wentelde zig daar in.

Eindelyk verzamelde hy de zilvere ſchyven weer by een, en ging daar meê ten huis uitſtryken, zonder dat men wiſt waar hy vervaren was. Na 't verloop van negen dagen kwam hy zingende en fluitende in den laten avond weer t'huis, en gevraagt: hoe hy zoo vrolyk was, en of hy zyn geld nog had? gaf hy tot antwoord: *dat hy zig*

van

van dien ballaſt ontſlagen had. Op deze wyze leefde hy doorgaans, en was zig niet magtig, als hy geld had, van drinken, zwelgen en Boerteryen te onthouden.

Deze nette verhandeling bepleit genoegzaam het geding over BROUWERS geboorteſtad, en wyſt die aan Haarlem toe: egter willen wy geen uitſpraak daar over doen, om geen onregt vonnis te wyzen, en d'een of ander Stad hare geboortelingen ontwringen, terwyl hy ook in vroeger tyd met zyne ouders kan uit Vlaanderen in Holland vervoert wezen: of 't kan wezen dat *Frans Hals*, BROUWER met zig uit Vlaanderen heeft meê gebragt; aangezien wy uit de aanteekeningen, welke *Vincent vander Vinne* de oude, op de agterzyde der Begraafnisbriefjes van *Frans* en *Herman Hals* gehouden heeft, zien, dat zy te Mechelen geboren waren. Dat hy in Braband geſtorven is, en over de wyze van zyn ſterven en begraven daar over valt geen geſchil, wyl alle gedenkſchriften en geheugeniſſen daar in eens zyn, uitgezondert dat de een in zyne aanteekeninge wel wat netter is, gelyk ik meergemelde geſchrift in dit opzigt bevind en dat op 't end aantoonen zal.

Hy was van der jeugt aan tot boerteryen geneigt, en beluſt om allerhande potſen uit te voeren. 't Gebeurde dat hy voorby een wolſpinders winkel komende (hoedanige winkels gewoon zyn des zomers met open veinſters, en 's winters met dooroliede papiere raamen geſloten te worden) zyn kop door den raam ſtak, om te vragen, hoe laat het aan de klok was, dog zig zonder antwoord af te wagten voortpakte. Deze aart groeide in hem met de jaren op. Nogtans was hy niet misdeelt van verſtand, maar heeft dikwils zyn vernuft

onder zyne potſemakeryen doen blyken. Waarom wy een Aap nevens zyn Borſtbeeld vertoonen in de Plaat O. Men kan niet zeggen dat de fortuin zig ontrent hem als een ſtiefmoeder gedragen heeft, maar dat hy zelve door zyn loſſe veranderlykheid, en verwareloozing in armoede is vervallen die hem heeft doen omzwerven. 't Is gebeurt (verhaald *Korn. de Bie*) dat hy tot Amſterdam eens naakt en bloot (op Zee van roovers geplondert) aangeland, het penceel te hulp nam om aan geld te geraken. Dus voornemens iets uit te voeren waar by hy lang bedagt kon blyven, laat hy een ruuw linnen kleed en mantel maken, beſchilderende dezelve met vremde looveren en bloemen; zoo dat het een nieuwe ſtof ſcheen te gelyken, hier ging hy na dat het wel glanzig met fernis overſtreken was mede langs de ſtraat, daar ſtraks 't oog van de Juffrouwen (die gemeenlyk op wat nieuws gezet zyn) op viel; gelyk ook in den Schouburgh. Maar dit ſcheen hem niet genoeg te wezen dat hy de waereld dus ſtilzwygende bedroog. Wat doet hy? Hy maakt juiſt als de Komedie eindigde op het *Theater* te wezen, en treed in dat gewaad met een natte doek in zyn hand voor 't oog van al de aanſchouwers, die heel verwondert toezagen, in verlangen wat daar van komen zoude.

Als hy zig dan dikwerf had om en omgekeerd; zoo dat zy hem genoeg van agteren en van voren bekeken hadden, ſprak hy hen alle op dusdanige wyze aan: *Dames en Heeren, gy ſtaat met verwondering te zien naar dit vremde kleed, ja vele Juffrouwen hebben reeds al in de winkels doen vernemen of diergelyke ſtof ook ergens te bekomen is; maar gy moet weten dat ik'er de maker af ben, en niets meer daar van is dan gy ziet. 't En is zulks niet als gy*

waant

O. P. 326.

waant dat het is: want als gy wist wat het was gy zoud het niet begeren: Hy nam daar op den natten doek, veegde al de met waterverf geschilderde loovers en bloemen van het zelve af, en vervolgde met zyne aanspraak aldus: *Gy alle meende dat het een kostelyke gefigureerde stof was, maar ziet nu dat het is een rouw linnen kleed. Dus is het ook met des waerelds schoonheid, daar yder zoo na tragt, gelegen. Haar glans is maar blanketsel van bedrog en ydelheid, en die afgevaagt, is zy niet anders dan dit slegte kleed, dat niemant van u zou begeren.*

Mundus exteriora rerum ostendit, interiora tegit.

Des waerelds schoonheid is maar schyn,
Van binnen vals en vol fenyn.

Korn de Bie, na dat hy van onzen schilder gezeit had dat hy

Was traag in 't schilderen, en mild in het verteren.

mengt in zyn Rym een verhaal, wat wyze Brouwer somtyds gebruikte om aan geld te komen (als hy in de kroegen door de waarden gekerkert wierd) en zig zelven te lossen; te weten dat hy dan inkt en papier deed komen, een schets of teekening maakte, en hen daar meê by den een of den ander konstkenner zond, om 'er twee of drie hondert guldens voor te halen; en wanneer 't gebeurde dat'er minder voor geboden wierd, het liever aan de vlam opofferde, dan dat hy zyn vollen eisch daar niet voor zou genieten. *Non credo.* Dog zoo ik 't gelooven moest, wil ik 't eerder gelooven als 't geen hy voor de waarheid verhaald

op pag. 269. te weten. *Dat een Petrus Cavallinus, Roomſch ſchilder* (dog van een Heilig en Godvrugtig leven) *een gekruiſten Chriſtus geſchildert heeft, die in St. Paulus Kerk te Romen opgehangen, tegens de Heilige Brigitta geſproken heeft.*

Dit word verhaald voor waarheid, en geen wonder, 't ſtaat aangeſchreven en gedrukt, *Nelle vite de ſancti del ordine de F. Seraf. Razzi.* Maar dit overgeſlagen.

Zyt gy beluſt lezer, om te weten den inhoud van zyn konſtſtukken die hem zoo veel roems nadragen, ik heb de moeite genomen om ze na te ſchryven.

Zyn ſchilderkonſt beſtont in ſnakery en boetſen,
Die hy zoo geeſtig wiſt met zyn penceel te toetſen,
Dat niemant zyns gelyk, in deze tyd en is.
Dies 't werk komt over een met zyn geſteltenis.
Hier ſtaat een lompe boer van dronkenſchap te ſpouwen,
En 't wyf met eenen ſtok gereed zyn huit te touwen,
Daar zietm' een bootsgezel met 't pintje in zyne vuiſt,
En hier een fielenrot dat met de kaarten tuiſt.
Daar zuipt een gulzigaart den pot uit onder 't pypen,
Of wil de huiswaardin kwanzuis na 't voorſchoot grypen.
Daar vegtmen om 't gelag met bezem bank en ſtoel,
Daar zietmen boers gevry, en diergelyk gewoel.

Na dat BROUWER dan eenige jaren tot Amſterdam gewoont en zyn Konſt met veel roem geoeffent had, kreeg hy geneigtheid om zyne konſtgenooten tot Antwerpen te gaan bezoeken, en begaf zig in die drift op de reis, zonder eens in agt te nemen dat de Staten toen met de

Spaan-

Spaanſche Nederlanden in oorlog waren, en zig van een vrye pas te verzien. Waarom hy ook zoo haaſt hy te Antwerpen kwam van de Spaanſche ſoldaten voor een ſpion aangezien, opgevat, en op 't Kaſteel gevangen gezet wierd. Menigmaal zugte hy over zyn los bedryf. Menigmaal beklaagde hy zyn voornemen, en wenſte zig te vergeefs in Amſterdam. *Dog geen ongeluk zoo groot* (zeit de ſpreuk) *of daar is een geluk by.*

Wat gebeurt'er? de *Hertog van Aerdenborg* zat in dien tyd ook op 't Kaſteel gevangen, dog egter zoo dat hy vryheid had om binnen den ringmuur, verzeld met twee ſoldaten te mogen gaan waar 't hem luſte. Deze op een tyd voorby de tralien der gevangenis waar in BROUWER zat wandelende, wierd van hem wanende dat hy de Gouverneur was, toe geſproken, en om zyn verloſſing gebeden, aangezien hy daar onſchuldig gezet was. De Hertog vraagde hem wie, en van waar hy was, en wat hy in Braband kwam doen. 't Antwoord was; dat hy een ſchilder was, en van Amſterdam was gekomen om zyn Konſt tot Antwerpen te oeffenen. *'t Eerſte* (antwoorde de Hertog) *moet ik gelooven, maar van het laatſte zal ik de proef nemen, en vervolgde, ik zal u verwe, en al 't geen daar toe meer noodig is bezorgen,* waar meê BROUWER in zyn ſchik was, hopende dat dit een beginzel tot zyn verloſſing mogt wezen: gelyk het ook gebeurde.

De Hertog die dagelyks van groote luiden bezogt werd, ook van PET. PAULUS RUBBENS, welke dien zelven naamiddag hem kwam bezoeken, nam dit waar, en verzogt aan RUBBENS dat hy door een van zyne Leerlingen ſchildergereedſchap wilde laten brengen, alzoo daar een ſchil-

der gevangen zat dien hy tot zyn vermaak wat wilde laten maken dat RUBBENS ſtraks inwilligde en daags daar aan vroeg morgens het verzogte deed brengen.

BROUWER was niet traag om zig tot een begin te ſchikken, en 't geval wilde dat hem een voorwerp in 't oog kwam waar van hy zig bediende. Sommige Spanjaarden die zig om een hoek neerzetten om een kaartje te ſpelen, plaatſten zig juiſt zoo dat zy hem tot model verſtrekten, van welke hy ſtraks een affchetzing maakte, (den yver in 't ſpelen, en den ernſt der wezenstrekken prente hy voorts in zyne gedagten) en voorts met de penceel aan 't werk in weinig dagen een konſtig tafereel voltooide, waar in de Hertog groot gevallen had; om den ernſt dien zy in 't ſpeelen betoonden, en de natuurlyke verbeelde magere getaande Spaanſche troonien. En inzonderheid om een die in 't verſchiet zat te kakken, waar in het drukken, als wilde het zig niet gemakkelyk ontlaſten, zoo natuurlyk en potſig vertoont was, dat men 't zelve zonder te lachen niet konde aanzien.

RUBBENS die (als ik gezegt heb) kennis aan den Hertog had, kwam hem kort daar aan bezoeken, en vergat uit nieuwsgierigheid niet te vragen: wat die arme ſchilder voor hem gemaakt had? 't geen de Hertog hem vertoonde. Die dit ziende ſtrak uit verwondering zeide: *op myn ziele... 't is van* BROUWER! en bood den Hertog ſtraks 600 gulden voor 't zelve, dog die wilde het om de geeſtige verbeelding tot zyn vermaak, en ter gedagtenis van dit voorval, behouden.

RUBBENS, die niet dulden kon dat zoo brave konſtenaar zoo ſlegt gehandelt wierd, ging ten

eerſten

eerſten naar den Gouverneur, welken hy te kennen gaf, dat'er een konſtig ſchilder, uit Holland gekómen, op enkel vermoeden dat hy een beſpieder mogt wezen door de ſoldaten was aangehouden, en in de gevangenis gebragt: dat zy te onregt vermoeden op hem hadden opgevat, dat zyn Hoogheid daar ontrent wel geruſt mogt wezen, dat hy met dien toeleg niet tot Antwerpen gekomen was: maar alleen om zyn Konſt te oeffenen, en over zulks, dat hy mogt in vryheid geſteld worden, 't geen de Gouverneur op't woord van RUBBENS toeſtond. Dus werd hy uit het gevangenhuis gelaten, en was bly over zyne verloſſing. RUBBENS nam hem meê naar zyn Huis, liet hem ſtraks een pak kleeren maken, zette hem nevens hem aan zyn tafel, en nam hem meê by braaf gezelſchap, dat geregelt leefde, en toonde met dit doen dat hy groote agting voor hém had. Máar onzen losaart, ſtrekte dit niet alleen tot een laſt, maar 't ſcheen hem een veel enger gevangenis te wezen dan waar uit hy gered was. Des ontweek hy RUBBENS, en volgde het oude ſpoor van zyn ongebonden leven.

'T leed niet lang of hy verliefde op de Vrouw van een Bakker die konſtminnende was en ook handel daar meê dreef. Deze maakte verbant met BROUWER dat hy hem in zyn huis zou nemen mits hy hem in de Konſt onderwees. Dit was een regt kolfje (als men zeit) naar zyn hand; om gemelde reden. BROUWER onderwees hem niet alleen in de Konſt, zoo, dat hy een goed ſchilder wierd (gelyk wy van hem zullen melden) maar maakte ook dat hy pluimgraaf wierd. Zy waren knapen van eenderhande leven, en voerden te zamen menige pots uit, waar onder waren van dien

aart,

aart, waar door de Schout gewoon is een theater op te regten. Des nam hy voor, wanneer de kerfſtok vol was, een reis naar Vrankryk te doen, denkende dat ondertuſſchen die ſchult wel vergeeten zou worden. Zyn Reistoeruſting was ras vaardig; aangezien hy niet anders met zig nam dan zyn goudgevende penceelen. Hy verliet Antwerpen, maar niet zyn loſſe wyze van leven. Na dat hy eenigen tyd te Parys en elders om gezworven had; en Venus en Bacchus teſſens te yverig gedient had, kwam hy ziek zynde te rug tot Antwerpen, en arm zynde tot het Gaſthuis, daar hy na verloop van twee dagen kwam te ſterven, en voorts by de dooden in den peſtput geworpen met ſtroo en kalk gedekt werd. Dit viel voor in 't jaar 1640 wanneer hy pas 32 jaren oud was, en liet meer na dan hy konde meê dragen: en wilje weten (Lezer) wat?

Men hoorde na zyn dood niet om het goed krakeelen;
Want hy niet agter liet als morſige pencelen,
En Ezel, en Palet.......

Een Leerling van RUBBENS, die by geval het overlyden van BROUWER hoorde verhalen, maakte dit terſtond aan zyn meeſter bekend, de welke zulks met ontſteltheid en tranen in de oogen aanhoorde. Zyn edelmoedige inborſt, tot medelyden bewoogen (hoe wel BROUWER zig des onwaardig gemaakt had) gaf ſtraks order dat het doode lichaam opgegraven en in een kiſt gelegt wierd, niet konnende dulden dat zulk een groot konſtenaar zoo onwaardig gehandelt wierd, en liet het zelve in de Kerk der Karmeliten begraven.

Gelyk zyn levenswyze van die van anderen verſcheel-

ſcheelde, zoo was ook de wyze van zyn begraven, want hy tweemaal begraven wierd; eerſt veragtelyk, daar na van een deftige Lykſtatie gevolgt in een ander graf (daar dit Vlaams gedicht op zinſpeelt) geleit:

Niet om zyn edeldom of dappere oorlogsſlagen,
Wierd BROUWER *na de Kerk van 't Kerkhof heen gedragen.*
Maar d' eerſte grafſteê was voor zynen roem te kleen.

Men verhaalt dat RUBBENS voornemens wierd om ter gedagtenis hem een aanzienlyke *Tombe* te laten opregten, en dat het *Model* daar toe al gereed was; maar alzoo die berugte Konſtenaar zelf kort daar aan kwam te ſterven, is zulks agter gebleeven.

Niemant moet zig verwonderen als ik zeg, dat 'er in des menſchen geeſt eene *ſympatie* is of verborgen trekking ingeſchapen tot zulke die van een gelykgeaarde natuur zyn. Dit willen wy niet alleen door het gemeene ſpreekwoord, *Elk mint zyns gelyken*; maar klaarder door dit volgende voorbeeld beveſtigen. Van

JOOST VAN CRAASBEEK. Deze was van zyn ambagt een Broodbakker, te Bruſſel, maar door de dagelykze verkeering die hy met *Adr. Brouwer* en *Brouwer* met hem had, wierden zy als Broeders met malkander, zoo dat in wat drinkwinkel de een was de andere daar ook moeſt wezen. Want als JOOST zyn dagwerk verrigt had, was hy ſtraks by *Brouwer*, welken hy dan onder 't ſmooken van een pypje en potteke bier gezelſchap hield, tot dat *Brouwer* dan mede

zyn

zyn penceelwerk volbragt hebbende, zy te zamen naar de kroeg gingen om wat te kouten, en de een of de andere pots aan te regten.

JOOST die een oplettenden geeſt moet gehad hebben, ziende hem dagelyks zyn werk beginnen, aanleggen, en voltooijen, kreeg een bevatting van 't zelve, en ſloeg de hand mede aan 't penceel.

Brouwer dit ziende onderſteunde dit beginzel door vaſte leerleſſen, en ſtookte dit konſtvuur nog ſterker aan; dat zoo veer ging dat *Brouwer* in hem zyn regte Beeltenis in ſteê van een ſpiegel konde zien; want hy was hem niet alleen gelyk geworden in ſlordig leven, drinken, potzemakeryen, maar ook in de penceelkonſt zoo veer dat het den konſtkenneren genoegen gaf. In Braband zietmen nog op verſcheide plaatſen van zyne ſtukjes die om hunne koddige vindingen en wyze van ſchilderen geagt zyn by zulken die niet vies vallen om ze aan te raken uit vrees van zig te bevuilen. Want al wat uit zyn penceel kwam waren ſchyters, ſpouwers, dobbelaars, tuiſſchers, bordeelders, luizeknippers en diergelyke walgelyke drolligheden, daar de kamer van *Rhetorica* dit vaers op *gecomponeert* heeft:

Al 't geen' wierd afgemaalt door 't konſtpenceel van Brouwer,
Was eenen ſatterick, een ſchyter ofte ſpouwer,
En zoo de meeſter was zoo was ook zynen knegt,
Want GRAASBEEK *ſchilderde meê tuiſſchers of gevegt.*

Men verhaalt onder de potſen die hy uitgevoert heeft, dat hy vermoedende dat zyn vrouw wel liever een ander dan hem zag, daar op deze wys

wys proef af nam. Hy trok zyn wambes open en befchilderde zyn bloote borft even als of hy zwaar gewond was, en zyn lippen en wangen met wit beftreken, maakte een luid moortgefchreeuw en ging voorts op den grond als of hy dood was uitgeftrekt neer leggen. Zyn vrouw daar op boven toe gefchoten maakte groot misbaar, viel huilende op het lyk zoo zy waande neer, waar na hy ftraks oprees, zeggende: *Nau ghy zottinne houd u bakhuis, ik zie wel dat gy my lief hebt, ik ben niet dood.*

Zulke en diergelyke potfen heeft GRAASBEEK meer gefpeelt, waar door hy *Brouwer* niet alleen in zyn Konft, maar ook in zynen klugtigen handel van leven heeft willen naarvolgen. Ik verwonderde my dat niet een der Brabandfche Plaatfnyders zyn Pourtret in koper gebragt hadde, tot my berigt wierd, dat hy dat zelf met verf beter heeft gedaan, dan de befte Plaatfnyder, want die konde maar het weezen verbeelden. Maar hy maalde by het wezen zyn aart, en ganfche levensbedryf. Want fomtyds heeft hy zig gefchildert gapende, fpouwende, 't aangezigt getrokken als of de brandewyn op zyn tong beet, of ook wel met een plaafter op 't oog. Waar door zyne gedagtenis levendig blyft. Had GRAASBEEK aan den Dichter *Jan Vos* kennis gehad en zulke tafereelen aan hem vertoont, hy zou wis gezeit hebben, als hy deed aan L. den Schilder, wanneer die hem zyn fchildery vertoonde:

Ik min dit Beeld; want 't is heel los gemaakt: maar gy,
Dat haat ik, zyt zoo los als uwe fchildery.

JA-

JAKOB BAKKER (want die volgt nu) is geboren te Harlingen, maar heeft den meeſten tyd zyns levens te Amſterdam doorgebragt. *Joach. Sandrart* gedenkt aan hem in zyn *Duitſche Academie*, dog zonder eenig tydmerk. Hy is geſtorven in den jare 1638. op zyn dertigſte jaar als uit dit vaers af te leiden is, 't welk zeit: dat hy

Was dertig jaren oud als hy ley't leven af;
Als hem de bleeke dood kwam rukken in het graf.

en dus geboren in 't jaar 1608. Volgens ſchryven van *K. de Bie.* Maar onder zyn Beeltenis door *T. de Keyzer* geſchildert, en door Theod. Matham geſneden ſtaat: OBIIT XXVII AUG. Anno MDCLI. ÆT. XLII. by gevolge geboren in 't jaar 1609. welk afbeeltzel van ons gevolgt, wy vertoonen in de Plaat M nevens *Rembrant.* Hy is berugt geweeſt, inzonderheid van wegen 't ſchilderen van Pourtretten, welke hy konſtig, met een goede gelykenis en vaardig opmaakte.

'T is byna niet te gelooven 't geen van zyne uitſtekende vaardigheid in 't ſchilderen verhaald word, namelyk: dat hy een vrouw van Haarlem gekomen om uitgeſchildert te worden, met kraag, kleederen, twee handen levensgroote ruim halverwegen en wel geſchildert, op eenen dag voltooide, en zy met het ſtuk voor den avond naar Haarlem vertrok.

Hy heeft ook by de Konſtbeminnaars veel roem behaald met het ſchilderen van Hiſtorien, tot ſchoorſteenſtukken, als anders.

Jan Vos heeft op een zyner Konſtſtukken verbeeldende een Harderin, die van *Chimon* begluurt word, geplaatſt in de groote zaal van Abrah. van Baſſe, dit volgende vaers gemaakt: . VAN

VAN BASSEN *hou tog ſtant; de Nimf die gy ziet*
ſlapen,
Is niet door't groot penceel, maar door natuur geſchapen.
Laat Cimon tog bezien, wie hem de borſt doet
braân.
Men kan den luſt, by wyl, door d'oogen ook verzaan;
Dies zyt een weinig ſtil; hier moet geen voetzool kraken.
Gy zult, zoo gy u rept, de Veldnimf wakker maken.
Zy brand ons nu zy ſlaapt; indien zy wakker wert,
Zoo maaktze ons heel tot aſch; want 't oog ont-
ſteekt het hert.

En *Lud. Smids* laat zig op d'*Iphigenia* van *Cy-prus*, door J. BAKKER gemaakt, dus hooren:

Mars, tredend in een zaal, die men verkeeren zou
In eenen Heemel, door de geeſtigſte penceelen,
Zag op een veldtapyt, een ſluimerende vrouw.
Hy boog zig, en begon haar witte borſt te ſtreelen,
En ſchoof zyn gladden helm van 't voorhoofd, om
die mond
Te kuſſen, daar Natuur voor opgetogen ſtond.

Vrouw Venus! ſprak hy: (dog het was een Herderinne,
*Dien * Cimon vind in 't Boſch) hier is den Oorlogs-*
god!
Waak op; gun hem de vrugt eens van uw wederminne;
Met week hy, ſchamende zig het gewaand genot!
Hy meende Venus lag hier voor zyn dartele oogen:
Maar was, door BAKKERS *konſt, en verf, en doek,*
bedrogen.

Ik

* *Bokkatius* in 't 19 Cap. zyner vertellingen zeit: dat *Cimon* een plompaard, dog van grooten huize, door het gezigt van deze ſchoonheid, veranderde in een verſtandig minnaar,

Ik had byna vergeten (en zou dus zyn roem by verzuim benadeeld) van zyne uitſtekende wyze van teekenen te melden. Zeker hy heeft zyne Academiebeelden, inzonderheid de vrouwtjes zoo konſtig op blaau papier met zwart en wit kryt geteekent, dat hy daar door de kroon van alle zyne tydgenooten heeft weg gedragen. 't Is ook haaſt aan de zugt der papierkonſtminnaars, wanneer 'er van zyne teekeningen op een verkooping komen, te zien wat agting zy voor dezelve hebben.

BARTRAM DE FOUCHIER geboren te Bergen op den Zoom, by gelegentheid dat zyn Vader Paulus de Fouchier, die uit Vrankryk kwam om de Nederlanden te bezien, en de belegering van Ooſtende by te wonen in den jare 1596, komende te Bergen op den Zoom, verliefde op de Dochter van Joan Spruit die een eenigé Dochter was en veel geld bezat, en met dezelfde trouwde; uit welk Huwelyk onze BARTRAM ontſproot op den 10 van Sprokkelmaand 1609. die al vroeg door zyn geneigtheid blyken deed dat hy tot de Konſt geboren was; waarom zyn Vader hem beſtelde by den berugten Ant. van Dyk die toen te Antwerpen woonde, by wien hy zoo veer in de Konſt vorderde dat hy een goed pourtret konde ſchilderen. Maar alzoo gemelde van Dyk door zyn veelvuldig werk, en bezoek van groote Heeren, zig zoodanig in zyn tyd bezet vond, dat hy weinig agt op zyne Leerlingen geven konde, ſcheide hy van hem af, en begaf zig in den jare 1634 naar Utrecht by Joan Bylaert, by welken hy twee jare bleef, wanneer hy naar Bergen op den Zoom, tot zyn ouders trok met voornemen om de Konſt by zig zelven te oeffenen. Dog 't leed niet lang of de Reisluſt dreef hem na Rome, daar

hy

hy zig naar brave voorbeelden, inzonderheid de penceelwerken van Tintoret oeffende.

In dien tyd ſtond het Roomſche Kerkbeſtier aan Urbaan den achtſten die Konſtminnende zynde veel gelegentheid gaf tot het aankweken en voortzetten van jonge meeſters, daar hy zekerlyk groote opgang gemaakt zou hebben, zoo niet een tuſſchenval hem en zynen konſtgenoot JOAN FREDERIK VAN YSENDOREN, door een gevegt tegen twee Spanjaards, die hen voor Ketters hadden uitgemaakt, en gedreigt aan den Raad der *Inquiſitie* aan te klagen, van dat voordeel had berooft; want zy zig hier door genootzaakt vonden Rome in alleryl te verlaten, en zig ſtil naar Florence te begeven, daar zy een wyl hun verblyf hielden, en hun Konſt oeffenden. Van daar reisden zy naar Parys, en kort daar aan naar Antwerpen, alwaar zy afſcheid van malkander namen. YSENDOREN begaf zig naar Wyk te Duerſtede in 't Stigt, (daar hy naderhand nog Opperſchout geweeſt, en geſtorven is in 't jaar 1684.) en FOUCHIER naar Bergen op den Zoom daar hy vele jaren de Konſt geoeffent heeft; dog ziende dat zyne behandeling op de wyze van Tintoret geen deurgang vont, ſtapte hy in tyds daar van af, en ſchilderde gezelſchappen op de wyze van Adr. Brouwer, daar hy veel beter by ſtond. Ook oeffende hy het glasſchilderen daar hy veel geld meê won, en dus meê onder de gelukkige mag geteld worden.

Hy ſtierf, na hy eenige dagen ziek geweeſt had, en werd in de Groote Kerk van zyne geboorteſtad begraven in 't jaar 1674.

De zon in 't prilſte van de lieve lent uit de blaaubenevelde ooſterkim opgerezen, verbeeld de

jeugt; in vollen luister aan den Hemel opgeklommen, de volkome jaren van begryp en oordeel; en hellende naar de westerkim, den avond van het menschelyke leven, die eindelyk in den donkeren nagt van de dood verdwynt. De Konst heeft meê haar jeugt; dat is haar beginzel en opgang, die met de jaren aanwast, tot in hare volle hoogte, waar na zy weder, of door gebrek van kragten of oordeel, allengskens afneemt, min of meer na zy eenen korten of langen levens avond heeft. Dusdanige verschilligheid heeft men konnen bespeuren in het penceelwerk van

HERMAN ZACHTLEVEN. De stukken van zyn eersten tyd waren eenvoudig, zynde de natuur, zoo in schikking als koleur gevolgt, ik heb'er gezien die my wonder wel gevielen. Maar naderhand, zoo't schynt, niet te vrede met de schikkinge der natuur; dat is de voorwerpen te schilderen zoo als ze hem in 't leven voorkwamen (wyl die zig allezins niet even behaaglyk voordoen) zoo heeft hy een eige schikking, of om wel te zeggen een byeenschikking, van verscheiden behaaglyke voorwerpen te gelyk in zyn werk gebragt; uitgezondert eenige gezigten die hy aan den Ryn vlak naar 't leven gevolgt heeft, die ook door kenbare teekenen de plaatsen aanduiden, en van zyn ander werk duidelyk te onderscheiden zyn. Dit zeg ik niet, om dat ik oordeel dat hy met zulks te doen tegen de konstregelen misdaan heeft, geheel niet; in tegendeel moet ik zyn groot vernuft en fraaije vindingen in dit opzigt pryzen, dewyl hy al het schoone heeft weten uit te kiezen, en by een te schikken, zoodanig dat zyne penceelkonst (de mode mag hare rol daar meê onder spelen zoo alsze wil) altyds plaats zal ingeschikt worden in

de

de beroemfte konftkabinetten. Ja ik moet tot zynen roem zeggen, dat my onder de Nederlandfche Landfchapfchilders geen bekend is, die zyne verfchieten zoo helder en dun, als ook de graden of trappen van wyking, beter en bevalliger heeft waargenomen, of ook zyn werk woeliger, en cierlyker geftoffeert, te weten dit zy gezegt van ftukken die van zyn beften tyd zyn; want zyn laatfte werken voldoen myn oog zoo wel niet, om dat zy al te bontkleurig zyn. Hy was buiten zyn fchilderen ook by uitnementheid vlytig in naar 't leven te teekenen dat hy op een vaardige dog vafte wyze met zwart kryt wift te doen. Hy is geboren te Rotterdam in 't jaar 1609. maar heeft den meeften tyd van zyn leven te Utrecht gewoont daar hy ook geftorven is.

De Puikdichter *J. v. Vondel*, die (nevens andere van zyne tydgenooten) ook kennis aan hem had, en vermaak daar in vond, als hy eens zyn konftboek met zyne voornaamfte teekeningen doorbladerde, maakte daar op dit volgende vaers tot zyn lof:

Luft het iemant ZACHT TE LEVEN,
Lugt te fcheppen naar zyn wil,
Die blyf t' huis, geruft en ftil:
Hy kan ftil den Ryn opftreven,
Van oud Utrecht, en den Dom;
Tusfchen d' oevers van de ftroomen,
Tusfchen wynberg, bofch, en boomen,
Zig verluftigen alom,
Sloten, fteden, eñ landouwen,
Kudden, vee, en dorp, en vlek,
Akkers, en gebuurte, en hek,
Bron, en waterval aanfchouwen,

In zyn kamer, zoo hy maar
Opsla deze konstpapieren,
Zoo vol levens, zoo vol zwieren,
Dat natuur by wylen daar
Stom staat, toornig, en verbolgen,
Over dat, en over dit,
Over zwart, en over wit,
Ligt en schaduw, snel in 't volgen
Van haar wezen: kan de Konst.
Kan de hand van dezen trekker
My dus volgen tot den Nekker?
Heeft hem Pallas met haar gunst
En genade dus bescheenen?
Zeker laat de vlugge Faam
Dan braveeren met zyn' naam:
Laat hem dan zyn' naam vry leenen
Van het LEVEN: *want hier leest*
Wat hy trekt met duim en vingeren,
Los en levendig in 't slingeren,
Dat de bladen leven geeft.
Wien verdriet het op dees blaren,
Dus den Rynstroom op te vaaren?

KORNELIS ZACHTLEVEN, de broeder van HERMAN, schilderde konstig gezelschappen van boeren en soldaten. Ik heb Kordegaarden met soldaten van hem gezien, elk in zyn byzonder bedryf natuurlyk los, en geestig geschikt, en geschildert. Daar drie of vier speelende met de kaart, ginder weer die met malkander zitten te kouten, of een pypje onder den schoorsteen smooken, op de wyze van Adr. Brouwer. Dog doorgaans ziet men dat hy op den voorgrond byeen geschikt heeft allerhande soort van krygsgereedschappen, als vuurroer, degen, piek, hellebaard, vaandel,

trom,

P. P. 34

trom, ook wel een gepluimden hoed, en gebórduurden draagband of zyde ſluier met goude franje enz. 't welk hy alles naar 't leven ſchilderde, en ook natuurlyk wiſt na te bootſen. Dus zietmen ook boerewooningen van binnen in te zien, en allerhande huis- en bouwgereedſchappen op gelyke wyze als voor byeen geſchikt en geſchildert, gelyk ik ook dergelyk van Dav. Teniers heb gezien, wiens wyze van ſchilderen hy nabootſte.

Ik gis dat hy ouder geweeſt zal hebben als zyn Broeder, aangezien men zyn beeltenis meê teld onder de pourtretten van Ant. van Dyk; waarom wy hem ook in de Plaat P boven zyn broeder hebben geplaatſt, wiens borſtbeeld op een ovaal tafereel gemaalt, door een kindje word opgeheven, aan wiens voeten een kleen tafereel word gezien, waar op een Ryngezigt, gelyk hy dezelve dikwerf verbeeld heeft, afgeſchetſt ſtaat.

Onder de beſte Diſcipelen van *Herm. Zachtleven*, word geteld WILLEM VAN BEMMEL, geboren te Utrecht. Deze trok naar hy zyn werk redelyk wel verſtond, naar Romen, zoo om de Konſt naar brave voorbeelden voort te zetten; als om dat zyne geneigtheid helde tot het verbeelden van Italiaanſe Gezigten, of Landſchappen. Overzulks teekende hy met grooten vlyt en yver te *Tivoli*, en bragt de afteekeningen daar na op paneel, zoo geeſtig en natuurlyk dat hy grooten roem daar door te Romen kreeg. Van daar trok hy naar Duitsland, daar zyne meeſte werken zyn, inzonderheid te Norenburg; hy heeft alzins in zyne ſtukken, de wyking, licht, en ſchaduw wel weten waar te nemen; en egter word 'er getwiſt, of zyn vernuft en zinryke geeſt, of zyn penceel meeſt geroemt moet worden.

SALOMON KONING is geboren te Amſterdam, dog van Brabandſe ouders, want zyn vader Peeter Koning was een Juwelier van Antwerpen van geboorte, en der Schilderkonſt genegen, waarom hy ook zyn Zoon tot zyn twaalfde jaar gekomen, namelyk in 't jaar 1621 (want hy was 1609 gebooren) beſtelde by *David Kolyn*, tot Amſterdam, om in de teekenkonſt onderwezen te worden. Naderhand om de Schilderkonſt te leeren, by *François Vernando*, en eindelyk by *Nicolaas Mooyaart*. Naa welken tyd hy de Konſt voor: by zig zelven met veel vlyt en naarſtigheid oeffende: en kwam 1630 in 't Schilders Gild tot Amſterdam. Hy was een goet Pourtret Schilder, dog van natuur meer genegen, tot het ſchilderen van Hiſtorien, zoo in 't kleen, als levensgroot. Tuſſchen dezen tyd en den jare 1660, heeft hy verſcheide brave konſtwerken gemaakt; als voor den Heere Johan Huidekoper, een ſtuk verbeeldende Tarquinius en Lucretia. Voor Ludowyk van Ludick, een David en Batzeba, welk ſtuk naderhand de Ambaſſadeur van Portugal heeft gekogt. Voor Jan Pieterſe Bruyning, daar Judas de dertig zilverlingen voor des Hoogenprieſters voeten nederwerpt. Voor den konſtlievenden Gerard Luiken, de verbeelding van *Salomon* den afgoden offerende, en meer andere. Ook verſcheide ſtukken voor den Koning van Denemarken: waar door zyne gedagtenis nog eeuwen lang zal leven.

JAN BAPTIST VAN HEIL, geboren te Bruſſel, in 't jaar 1609. was een braaf Schilder in devote ordonantien, en pourtretten. Hy werd de beſte, in vergelyking van zyne Broeders DANIEL en LEO in Konſt geagt. Van zyne werken word

word getuigt, dat zy geeftig van vinding zyn.

Want in uw werken, kort gezeit,
Is geeft in overvloedigheit.
Zeit K. d. Bie.

Zy waren alle drie 1661, nog in leven, dus word 'er gezeit, dat de dood niet ligt zal

VAN HEILENS *luifter doen vergaan*
Die in drie levens nog beftaan.

Zyn tydgenoot, ROBERT VAN HOEK, geboren te Antwerpen, fchilderden by uitnementheid klein en net, heele legers, met hun aankleven, als kanon, legerwagens, en tenten, alles in zyn kleen beftek, dat het bezwaarlyk door d'oogen was na te fpeuren, 't welk in dit tweeregelig Referein word te kennen gegeven,

Zeldzaam en veel, al even eel.
Veel en klein, even rein.

't Is veel, zegt Gratiaan, *als de menfchen zig over ons verwonderen; maar nog meer als zy ons beminnen. Het goet geftarnte helpt daar toe iets, maar het vernuft doet het overige; dit voltooit, 't geen 't ander alleen begonnen heeft.* Dit kan in allen deele toegepaft worden, op den braven Konftfchilder

DAVID TENIERS den Jongen, geboren te Antwerpen 1610. Deze werd door de gelukftar van zyn Vaders vernuft en Konft van jongs af aan voorgeligt, waar door hy naderhand agt gevende wat aan zyn Vaders penceelwerk nog ontbrak,

het zelve in zyne tafereelen, volkomender naar de Konſt gewrogt heeft. *Facile eſt inventis addere*, men kan ligt by een anders vinding wat toe doen, zeit de ſpreuk, waar door zyne penceelkonſt haar beminnaars en begunſtigers heeft gevonden.

De Koning van Spanjen is zoodanig op zyn Konſt verlieft geweeſt, dat hy een lange Galery aan zyn Hof liet maken, enkel en alleen om vol te hangen van zyn penceelkonſt. Koningin Kriſtina heeft zulk gevallen in zyn Konſt en Perſoon gehad, dat zy hem ten bewys van hare gonſt beſchonk met een goude keten en medalje, daar hare beeltenis boven op geſtempelt was. Met gelyke gift beſchonk hem ook de Aartshertog Leopoldus, die hem daar en boven Edelman van zyn bedkamer maakte.

De Graaf *Fonſoldani* zond hem naar Engeland om de beſte Italiaanſe Konſt op te koopen, die hy bekomen konde, en ſchonk hem voor zyne moeite een zwaare goude keten. Ook was hy byzonderlyk gelieft van zyn Hoogheid Don Jan van Ooſtenryk. Om kort te gaan, de fortuin heeft hem met veel gedult gedragen, zulks hy wel onder de gelukkige Konſtſchilders mag geteld worden. Hy had een teekenagtig en vleijend penceel, en wiſt zyn beelden een levendigen zweem by te zetten. En wat de verkiezinge zyner voorwerpen aanbelangt, dit geeft *K. de Bie* in dit volgende rym te kennen.

In al de ſtukken die gemaakt zyn van zyn hand,
Is't Boerſche keukengoed, of geeſtige aperyen
Of beeſten of geſpook van helſche razernyen,
Of dronkemans gevegt, byzonder in het klein,
Het werkt natuurlyk, en vertoont zig even rein.

Na-

Natuur en brengt niets voort dat aangenaam kan wezen;
Of 't komt als levend uit TENIERS *penceel gerezen.*
Zyn Beeltenis ftaat in de Plaat P onder aan.

Na deze verfchynen ten Toneel
ADRIAAN en IZAAK VAN OSTADE. Deze waren, zoo ik 't wel heb, Lubekkers van geboorte, maar hebben hunnen meeften levenstyd tot Haarlem gewoont. ADRIAAN is geboren in 't jaar 1610, en geftorven 1685. *Adr. Brouwer* en hy waren op een tyd Leerlingen van *Frans Hals*, en IZAAK VAN OSTADE een Leerling van zyn broeder; dog ftierf eer hy de hoogte van den konftberg beklommen had, waar zyn broeder de laurieren voor zyn yver en moeite plukte. Deze maakte in den jare 1662 al zyne Konft en huisraad, dien hy had tot geld, en kwam van Haarlem met dien buidel naar Amfterdam, met voornemen, om daar meê (bedugt voor de geweldenary der Franfen) naar Lubek te vlugten; dog de Konftminnende Konftantyn Sennepart wift hem zoo fchoon te belezen, dat hy by hem bleef in zyn huis, alwaar hy die konftige gekoleurde teekeningen, die de Heer Jonas Witzen naderhand nevens eenige Teekeningen van Battem kogt, voor 1300 gulden gemaakt heeft: die ik verfcheide malen met groot vermaak befchouwd heb.

Boere hutjes, keetjes, ftalletjes, inzonderheid binnehuisjes, met al hun bouwvalligen huisraad. Herbergjes en kroegjes, met hun gantfchen toeftel, heeft hy zoodanig geeftig en natuurlyk weten te verbeelden, als ooit iemant gedaan heeft. Als ook de beeltjes in hunne bekleeding, en allerhande bedryven, zoo natuurlyk boers en geeftig, dat

dat het om te verwonderen is, hoe hy 't heeft weten te bedenken. Met een woord, hy heeft het gantsche boere leven zoo natuurlyk door 't penceel, als L. Rotgans door de pen afgemaalt. 't Lust ons hem te hooren, daar hy in de Kermisvreugt het dansſen van een boere meid beschryft, en dus vervolgt:

.... en danſte voort op 't klinken van de ſnaren.
Een jonge boer, nog glat van kin, en zonder hairen,
Bekleed haar linke zy, en leid haar met de hand.
De hoed ruſt op een oor. 't Bekwylde pypje brand
Al ſmookende in zyn mond. Zy hupplen op en neder,
En draaijen als een tol, en glippen heen en weder.
Kees Rootneus ſtrykt de veel, en vult terwyl zyn darm
Met bier. De danſſer vat de vryſter in zyn arm:
Zy vangt den adem van boer Tewis aan de tippen,
Na 't ſluiten van den dans, van zyn beſmookte lippen:
Den adem die nog ſtinkt naar 't ingezwolgen nat
Uit boere kroezen, toen hy op de bierbank zat.
Beſchonke Tewes blooſt, en voelt zyn boezem blaken.
De kinkel ſchurkt en grynſt, na 't drukken van haar kaken,
Gelyk een Sater, die, op ſnoepery beluſt,
De Veldgodin verraſt, en met haar weêrwil kuſt.
Het krielt in 't dansvertrek van Vrouwen en van Mannen.
Myn ooren worden doof door 't klappen van de kannen:
Daar zitten in een hoek twee liefjes zy aan zy,
En koozen mond aan mond, verwart in vryery.
Gins klinkt een dorpmuſiek van meer dan dertig keelen;
En wiltzang zonder zin verminkt in alle deelen.
t'Wyl loome Lammert zit op radde Wyburgs ſchoot,
En zingt van Velzens wraak, en lantheer Floris dood.

Zyn

G.P. 348

Zyn Beeltenis kan men zien in de Plaat Q waar by zig sommige van zyne geëtste printjes doen zien, nevens een kintje dat zig over der zelver geestigheid schynt te verwonderen. Dus hebben wy om dat zyne levensbeschryving (by gebrek van meerder berigt) wat schaars uitkomt, het met de print willen goet maken.

KORNELIS BEGA was zyn eerste en beste Leerling die hy in de Konst opgekweekt heeft. Zyn Moeder was Maria Kornelisz. Dochter van den vermaarden *Korn. Kornelisze van Haarlem*, die fraai teekende en schilderde, en zyn Vader een houte beeldsnyder Pieter Janze Begyn genaamt. Hy werd een groot meester in 't schilderen van Boere gezelschapjes, maar teffens een losse knaap, zoo dat zyn Vader hem niet meer voor zyn Kint kennen wilde. Toen wilde hy ook niet langer den naam van Begyn voeren, maar veranderde die in *Bega*. Zeggende: myn Vader zeit tegens my *Bega*, *Bega*, maar.... In wat jaar hy tot Haarlem geboren is weet ik niet, maar wel dat hy in 't jaar 1664. op den 27 van Oegstmaand aan de Pest gestorven is. By welke gelegentheid my verhaald is dat hy een Juffertje had daar hy byster op verlieft was, zoo dat als die door de Pest besmet wierd, hy zig van haar niet wilde onttrekken; schoon zyn Moeder en de Heelmeesters hem zulks met geweld tragten te beletten, en ernstig afrieden digt by haar bedsteê te komen. Zy op het uiterste van haar levens tydstip gekomen, stelde hy zig door liefde verrukt als ontzinnig aan, en wilde haar op 't laatst vaar wel kussen, dog zulks werd hem belet: dus nam hy den stok van een Raagbol, en stak die haar toe, 't welk zy aan 't eene eind, en hy aan 't ander einde drywerf kuste,

ne-

nemende dus van elkander het laatſte afſcheid. Dog hy wierd meê door het peſtvuur beſmet, en volgde haar in kort door dien zelven weg in 't prilſte van zyn levenstyd.

Zyn penceelkonſt geſchat onder de beſte ſoort van dien aart, pronkt in de geagſte konſtkabinetten van Nederland, enz.

Zyn Beeltenis door zyn ſtadgenoot *L. vander Koogen* in zyn jeugt geteekent, gevolgt, ſtaat in de Plaat O neven *J. Ovens*.

Zyn tyd-, ſtad-, en konſtgenoot LEENDERT VANDER KOOGEN, afkomſtig van 's Moeders zyde van de Beereſteins (waar onder groote begunſtigers en voorſtanders van de Konſt oudtyds zyn geweeſt, daar *van Mander* ook met roem van meld in zyn Schilderboek) heeft de Konſt geleerd by Jaques Jordaans, tot Antwerpen.

Onze VAN DER KOOGEN, van zyn meeſter t'huis gekomen, maakte inzonderheid konfraterſchap met Korn. Bega ſporende elkander aan tot den opbouw van de Konſt, en zy tekenden met malkander dikwils naar 't leven. Hy had dezelve zuivere, vlakke, of breede behandeling van de teekenpen als *Bega*: dog kloeker, en eenen weg gearceert. Ook ſchilderde hy zyne Beelden grooter, en veeltyds levensgroot. Hy heeft ook eenige platen geëtſt in koper, redelyk fraai en kloek maar wat ruuw op de wyze als die van *Carrats*.

Dog aangezien hy niet om den broode (als het ſpreekwoord zeit) behoefde te ſchilderen, heeft hy zig zelf ook niet hard aangeport, maar alleen als zyn luſt hem daar toe van zelf aandreef, en dus ook zoo veel niet gemaakt dat hy buiten zyn geboor-

boorteſtad Haarlem (daar hy ook overleden is in 't jaar 1681) is berugt geworden. By gevolge konnen wy weinig van hem aanſchryven ; dog dit zullen wy weer aan den Lezer goed maken met een vreemd potzig en geeſtig voorval, dat hem in zyn leven ontmoet is, daar ik zelf om lachen moet, terwyl ik het ſchryf.

Hy leefde buiten Huwelyk op dien tyd te Haarlem in de Schachelſtraat by iemant zyner bloedverwanten in den koſt, wordende van de Huisgenooten in 't gemeen *Leendert Oom* genoemt, gelyk men dikwils bedaagde vryers dus noemt. Wy willen hem ook voorts *Leendert Oom* noemen.

Wat gebeurt 'er? op een Avondſtond komt zekere Juffrouw, hun allen wel bekend, aanſchellen, en vragen of de Heer VAN DER KOOGEN t'huis was? 't antwoord van de meid die opende was ja ; waar op zy vervolgt hem wel eens te willen ſpreken. De meid met die boodſchap agter komende, had elk ſtraks het oog op *Leendert Oom* ; terwyl de meid ſpottende (niet wetende dat zy een waarzegſter was) zeide : *Leendert Oom daar komt een vryſter om u te vryen.* Men had de Juffrouw dan in een kamer laten gaan. *Leendert Oom*, die wat verzet ſtond over dit voorval, en gehoort hebbende van de meid, dat de Juffrouw zoo net aangedaan was, wou ook zoo ongezien niet voor 't ligt komen, kemde zyn lokken uit, haalde zyn kouzen op, en ſtreek met vinger en duim de kreuken uit zyn breeden bef, zoo goed als hy kon, trad na vore, en groette de Juffrouw. Deze wilde zoo ſtraks haar boodſchap niet zeggen, maar maakte eerſt een voorbereiding, waar in zy hem vergde belofte van zwygen, en 't geen zy hem zeggen zoude aan

geen

geen menſch te openbaren: 't welk hy haar beloofde. Dog onderwyl werd alles door de Huisgenooten, zonder dat zy zulks wiſten, afgeluiſtert.

Haar aanſpraak was dan dus: *Myn Heer, gy zult vremt op hooren, dewyl myn bootſchap heel buiten gemeen is, en hoedanige gy bedenkelyk van uw leven nooit ontmoet zult hebben. Mogelyk zal ze ook van u voor onbetamelyk worden opgenomen. Dog voor my, ik vind 'er geen onvoegzaamheid in. 'T ſpreekwoord zeit: 't is evenveel wie 't vraagt, als 't wel ſlaagt. Gy zyt een Jongman, die by my, en myn vrienden altyd voor hups en eerlyk gehouden is: gy kent my, en weet ook wie ik ben. Ik, en gy, leven beide buiten belemmeringen geruſt van 't geen onze Ouders ons hebben naagelaten. Een geruſt leven is een gewenſt leven. Maar ondertuſſchen gaan onze jaren de een voor en de ander na voorby, en wy worden niet jonger of jeugdiger. Onze vrienden gaan almeê de een na den ander uit de waereld, en dat het ergſt van al is, de beſte ſterven 't eerſt, en wy miſſen hun gezelſchap en aanſpraak. Deze van onze vrienden zyn te groots om ons aan te zien, genen leven wy te lang, om dat zy graag aan 't grabbelen waren. Dit bemerkende trek ik my meer en meer van hun af; maar dus word dit leven hoe langer hoe eenzamer. Dit zoude my te eer doen beſluiten een gezellig leven aan te vangen, en indien gy ook zulks van zin wierd, gy zoud my niet ongenegen vinden.*

Leendert Oom, die nooit zulk een predikatie gehoord had, nog ooit een bootſchap ontfangen welke zyn ingewanden zoo ontroert had, zeide, met een bevenden mond, en lillende beenen. *Wel Juffrouw! wel Juffrouw dat komt my vremt voor!*

Dit heb ik (antwoorde zy) *voor af wel geweten, en*

en daarom zeide ik van 't eerſte af dat het u vreemt zou voorkomen. Maar neem uw beraad, ik verg u niet dat gy my op ſtaanden voet uw beſluit zeggen zult. Onze ſtaat en afkomſt zal niet veel van malkander verſchillen, gy kond het overleggen. 'K heb u myn hart geopenbaart, gaa gy nu met het uwe te rade: en hoe gy het goed vind, wy willen altyd even goede vrienden blyven: en gy weet de gewoone wegen, en middelen (indien gy 't goed vind) waar door die zaak moet behandelt worden, enz.

Hy meer en meer verlegen met dus onverwagt aangeklampt, en overrompelt te worden, was zoo bedeeſt, dat hy niet konde ſpreken als ſtamerende, en met afgebroken woorden: *Wel Juffrouw! wel hoe! ik weet niet, trouwen! wel ja, ik kan 't niet zeggen. Het komt my zoo vremt en onverwagt voor.*

Zy, bemerkende hoe byſter zyne herſenkas door deze boodſchap ontzet was, zeide eindelyk met bedaartheid en op haar vriendelykſt, om hem tot bedaren te brengen, en zyn ongeruſtheid te ſtillen: *dat zy niet kwam om over die zaak te beſluiten, maar alleen om die voor te ſtellen, en dat hy zoo langen tyd van bedenken konde nemen, als 't hem goed dagt.* Hier meê brak zy af, en hy liet de Juffrouw heen gaan naar haar huis.

Zoo haaſt hy nu agter in de keuken kwam, ging het klugtſpel aan. Want zy hadden alles afgeluiſtert, en ſpotten met die vryery. Dog *Leendert Oom* wilde niet zeggen, hoe zeer zy hem op alle wyze zogten uit te halen, maar zat dien gantſchen avond als een ſtokbeeld, kon ook dien gantſchen nagt niet ruſten, en nam vaſt voor zig uit dien ſtrik te ontwarren.

'T geviel als hy voormiddaags uit ging, gelyk

hy gewoon was, naar de markt of elders, dat juist deze Juffrouw als of 't wezen wilde; dwars over zyn weg komt. Hy neemt kort beraad, roept, *hem*: *hem Juffrouw*. Die daar op stil staande, van *Leendert Oom* met bestorve lippen haar paspoort kreeg, met deze woorden: *Juffrouw daar gister avond af gesproken is daar zal niet in gedaan worden. Heel wel, myn Heer*, antwoorde de Juffrouw, en daar meê groeten zy malkander. 't Is zedert onder dat geslagt altyd gehouden voor een spreukje: *Daar gister avond af gesproken is, daar zal niet in gedaan worden*. Hier meê eindigde dit klugtspel.

Hoe door verscheiden wegen en toevallen vele tot de Konst gekomen zyn, heeft *van Mander* en na hem *S. v. Hoogstraten* door verscheide opmerkelyke voorbeelden aangewezen; onder welk getal ook de konstige Scheepteekenaar.

WILLEM VANDEN VELDE wel mag betrokken worden. Hy werd tot Leiden geboren in 't jaar 1610. en tot de Zeevaart geneigt, vond naderhand gelegentheid om in dienst van den Staat met een Zeejacht de Oorlogsvloot in dien tyd te verzellen, en door af- en aanvaren berigten over en weer te brengen.

Hy die nu den Scheepsbouw, en der zelver toerusting in den grond verstond, ondernam door de pen allerhande zoo groote als kleine vaartuigen op papier en gewitte paneelen te teekenen, zelf Admiraalschappen en heele vloten volgens het Zeegebruik in 't zeilen te verbeelden, en dus aan de Staten een zigtbare vertooning nevens zyn woorden tot verslag te geven, welke hem byzonder daar voor loonden, gelyk hy ook tot hun dienst daar toe gehouden werd. Als Opdam in 't jaar 1665 met

met zyn Zeehulk (Dit gebeurde door verzuim van agtgeving op de Boskruidkamer) aan flarden ſprong, had hy den laatſten maaltyd aan boort by hem gegeten, die zig verwonderde dat iemant uit konſtliefdigheid zig zoo na by 't gevaar dorſt begeven: en Gerard Brand in zyn Levensbeſchryving van Michiel de Ruiter op 't jaar 1666 teekent aan op pag. 476. *Dat de vermaarde Scheepteekenaar* WILLEM VANDEN VELDE *in de vloot kwam met voornemen om de voorvallen van 't aanſtaande* * *Zeegevegt naar 't leven af te beelden: ten welken einde zeker Galjootſchipper hem rondom zou voeren, of ter plaatſe daar hy het beſte gezigt voor zyn teekenen zou vinden.*

Naderhand geraakte hy in dienſt (ik weet niet by wat toeval) van Koning Karel, en gevolgelyk van Jakob, voor welke hy vele konſtige afteekeningen van Zeeſlagen, Zeegevallen en andere ontmoetingen, op gewitte paneelen, en opgeplakte doeken geteekent heeft. Hy ondernam ook met olyverf te ſchilderen in zyn ouderdom.

Zyn juiſten ſterfdag weet ik niet, maar wel den dag van zyn grafiegging, uit een Begraafnisbriefje by de Dochter van Adr. vanden Velde ter gedagteniſſe van haar Grootvaders overlyden bewaart, waar op dus (omciert met verbeeldingen van de dood, wyze van begrave, opſtandinge, en Hemelvaart in plaatdruk) te lezen ſtaat *Mr. Wm. V. Velde Senior, late painter of Sea-Fights to their Majeſties King Charles II. and King James.* En dat hy gedragen is uit zyn huis *in Jack Field-ſtreet in Pickadilly, to the Parish Church of St. Ja-*

* Dit gevegt viel voor op den 11. 12. 13. en 14 Juni 1666. tuſſchen M. de Ruiter, en Monk Adm. der Engelſchen omtrent Oſtende, &c.

James's. En daar begraven op den 16 van Wintermaand 1693.

Nu volgt JOHANNES MYTENS, geboren te Bruſſel in 't jaar 1612 den 17 van Bloeimaand. Deze had in zyn jeugt de Konſt geleerd, eerſt by den vermaarden konſtſchilder *Ant. van Opſtal*, naderhand by *Nicol. vander Horſt:* daar hy door zyn natuurdrift, vlyt, en geſtadige oeffening (dingen die te zamen moeten gaan, om in eenige betragtinge, als *Ariſtoteles* zeit, door te ſteken) zoo hoog ten top der Konſt ſteeg dat hy in zyn tyd bekwaam gekeurd wierd om de Beelteniſſen van Graaf Hendrik van Naſſou, en des zelfs Gemalinne de Gravinne van Stirom, den Graaf van Bentem en meer Grooten te ſchilderen, waar door hy grooten roem behaald heeft. Dog hy begaf zig naderhand geheel tot den printhandel. Hy had een Zoon *Kornelis* genaamt, die een braaf plaatſnyder was, als inzonderheid aan 't pourtret van zyn Vader door hem in koper geſneden te zien is.

Hem volgt de groote Landſchapſchilder

..... EMELRAAD. Deze heeft lange jaren te Rome gewoont. Hy was een groot meeſter in die Konſt. De meeſte en beſte van zyne werken zyn met beelden van *Erasmus Quilinus*, en met beeſten door anderen opgeciert. Verſcheide zyner voornaamſte tafereelen hangen in de Kerk van de Karmeliten (*Deſcalters* genoemt) by andere brave Konſt te pronken.

Nevens hem verſchynt de konſtige Glasſchilder

PIETER JANSZEN geboren tot Amſterdam in 't jaar 1612. Hy was een Leerling van den braven Glasſchilder *Jan van Boekhorſt* van Haarlem

lem die zyn levensloop eindigde in 't jaar 1672. van wien nog verſcheiden geſchilderde glazen in de Kerken van Nederland te zien zyn.

PIETER JANSZEN eerſt genoemt, was een konſtig teekenaar op papier, van welkers waarde wy in het levens bedryf van zyn Leerling *Jan Pietersze Somer* zullen melden. Hy ſtierf in een goeden ouderdom in 't jaar 1672.

Hier aan volgende verſchynt

THOMAS WILLEBORTS BOSSAERT geboren te Bergen op den Zoom. Deze was een goed ſchilder van groote beelden en pourtretten. Hy heeft in zyn tyd Romen, Duitsland, Spanje en Engeland zyne Konſt doen zien. Inzonderheid was hy om zyn verſtant, gedrag en Konſt geëert by den Prins van Oranje Hendrik Frederik (naderhand verwiſſelt in Frederik Hendrik) en zynen Zoon Prins Willem. Gerard Segers was zyn leermeerſter in de Konſt geweeſt. Hy is geboren in den jare 1613, en woonde 1660 in Antwerpen daar hy de Konſt met yver oeffende.

Daar is geen reden van te geven, ja ik ben dikwils verwondert over de verſchillende geneigtheid der Konſtoeffenaren in opzigt der verkiezingen hunner voorwerpen. De een valt op droevige, de ander op vrolyke verbeeldingen. Deze op het waardigſte, gene op het veragtſte, en op afſchuwelyke voorwerpen, als

OTTO MARCELIS die byna niet anders dan vergiftige ſlangen, padden, en hagediſſen ſchilderde: en egter heeft hy 'er altyd (om dat hy dezelve zoo natuurlyk wiſt na te bootſen) wel by geſtaan, zoo in Engeland als in Vrankryk daar hy voor de *Reine Mere* ſchilderde, die hem

een vrye kamer, tafel, en een *piſtolet* voor vier uuren daags ſchilderen gaf. Hy heeft ook lang in dienſt van den Groothertog van Florencen geweeſt, en Napels en Romen bezogt, daar Guelhelmo van Aelſt die een Diſcipel van hem geweeſt is, met hem verkeerde, en menige klugt met hem uitvoerde.

In de Bent doopten zy hem met den bynaam *Snuffelaar*; om dat hy allerwegen naar vremd gekleurde of geſpikkelde ſlangen, hagediſſen, rupſen, ſpinnen, flintertjes, en vremde gewaſſen en kruiden omſnuffelde.

Zyn reisluſt voldaan, kwam hy weder in zyn Vaderland, en na dat hy twaalf jaren getrouwt was geweeſt, overleed hy in 't jaar 1673 ruim 60 jaren oud.

Zyne Weduwe, die na hem nog twee mannen overleeft heeft, thans nog in leven, heeft my verhaald: *Dat hy die dieren buiten Amſterdam op een ſtuk laag land daar zy beſt konden aarden, tot dien einden omheint, dagelyks ſpysde: als ook een hok agter zyn huis had, om de zelve gereed tot zyn dienſt aan de hand te hebben, en dat ſommige ſlangen door den tyd zoodanig aan hem gewent wierden, dat, wanneer hy de zelve wilde naſchilderen, hy de zelve door zyn maalſtok op zulk een wyze ſchikte, als hy die noodig had, en zy dus bleven leggen tot hy de zelve geſchildert had.*

Zyn Beeltenis ſtaat in de Plaat R onder aan, en nevens het zelve eenige kruiden waar onder zig een ſlang vertoont.

De menſchen (zeit de gemeene ſpreuk) *leven by veranderingen.* 't Kan den lezer niet onaangenaam wezen dat wy ſomwyle eens van perſoonen verwiſ-

R.P. 358

wiſſelen, op't voorbeeld van den Schouburgh, die niet altyd rimpeltrekkende Katoos ten Toneel voert, maar by beurten ook Democriten die de waereldſche dingen belachen. Droevige ſpelen gaan gemeenlyk met een vrolyke klugt verzeld: of men gebruikt potſemakers om de opgeſpannen geeſten verfriſſing te geven. Dus ſchikt het zig ook veeltyds in onze beſchryving van't leven der Konſtſchilders. Dan voeren wy eens ernſtige bedryven ten Toneel, dan weder klugten. Dog de volgende levensrol loopt verkeert uit; want zy verandert van blyſpel in treurſpel.

PIETER VAN LAAR, anders *Bamboots*, is geboren te Lare buiten Naarden, van eerlyke ouders, die hem zedig borgerlyk en beleeft hebben opgevoed. De Zon van zyne geneigtheid ſtraalden al vroeg door de kimmen van zyn vernuft, en de uitwerkſelen zyner eerſte begrippen deden al vroeg zien waar toe hy in de wieg gelegt was; want daar was niets of 't wierd door hem met kool en kryt beſchreven. Van dit beginſel tot een bekwame handeling zoo van de teekenſtift, als 't penceel aangegroeit (dog ik weet niet wie zyn leermeeſter in de Konſt geweeſt is) had hy het geluk van zig een vaſt denkbeeld te konnen inprinten van alle voorwerpen, of verſchynſelen die hem voorkwamen. Ja 't was hem genoeg die maar eens gezien te hebben, om daar na die op zyn tyd te pas te brengen. Waarom ook de Italianen die met hem verkeert en ommegang met hem gehad hadden, naarmaals getuigden dat hy meer in zyn vernuft als op papier geſchetſt heeft, ja dat hy de menigvuldige ſchilderagtige veranderingen, die in Velden, Valeijen, Bergen, Boomen, enz. door min en meerder Zonnelicht veroorzaakt worden,

zoo natuurlyk in agt nam even of hy diergelyk voorwerp ten model voor zig gehad hadde.

Hy begaf zig al vroeg, eerst naar Vrankryk, en voorts naar Romen, daar hy 16 agtereenvolgende jaren gebleven heeft, yverende dagelyks tot het voortzetten van zyn Konst, dewyl hy aangespoort wierd door zoo veele fraaije voorbeelden die Romen in die tyd hadde. Waar door hy 't eindelyk zoo veer bragt dat hy op de lyst der braafste konstenaars geteld, en by hen ook om zyne wellevendheid en potsemakerye geliefd wierd.

Hy was, wanneer hy aan zyne bezigheden was, stil, en zat heel opgetogen van gedagten. De reden daar van was, gelyk ik al heb begonnen te zeggen, om dat hy onder 't schilderen geen gebruik van 't leven maakte, zelf niet ontrent zyn beeltjes, maar zig van het denkbeeld dat hy daar van gevormt had bediende. Waarom hy ook gewoon was wanneer zyne geesten, door gestadig bedenken, schenen vermoeit te wezen, de zelve weder door een vrolyk deuntje op zyn viool te spelen te ververssen.

De Romeinen gaven hem ten bynaam *Bambootzio*, een naam daar zy zulke luiden, die zig op 't maken der Italiaansche grappen, vremden aart van buigingen of vervringingen der lichamen, en geestige figuurmakeryen verstaan, meê benoemen.

Nu had hem de natuur in zulk een vorm geschapen dat die hem maar aanzag, om zyn wanstaltige figuur moest lachen, want zyn onderlyf was driemaal grooter als zyn bovenlyf, hy had een gants korte borst daar 't hooft tusschen de schouders inzonk, en over zulks geen hals. Daar benevens was hy van een vrolyken en potsemakenden aart, gelyk wy door sommige stalen zullen aantoonen.

Men

Men verhaald dat hy eens uit enkel klugt zig toetakelde met een ſchorteldoek tot onder de okzelen gebonden, en zig dus in een winkel daar veel gegang voorby was aan de poſt van de deur ſtelde, zoo dat die voorby gingen hem voor een grooten baviaan aanzagen, daar hy zelf hartelyk om lachen konde. Dog ik denk dat het diergelyke vernuftelingen geweeſt zullen hebben, als die te Amſterdam voor by een kruitmengers winkel kwamen, daar een gekleede Aap op 't venſter zat, dien zy vraagden, Manneke, wat weg moeten wy gaan naar het Raadhuis?

Maar een geeſtiger en geloofwaadiger klugtſpel door hem bedreven verhaald *Joachim Sandrart* in zyn Teutſche Academie op pag. 311. daar hy aldus (in 't Nederduits vertaald) zeit: *Bambootzio* wiſt zyn bovenlyf nog veel korter in te dringen dan het was, zoo dat het ſcheen wanneer hy danſte dat het alleen een menſchenonderlyf was, daar een hoofd op ſtond, en nogtans was hy zoo ras en gezwint met zyn lange beenen, dat het voor hem geen werk was over een ander heen te ſpringen. 'T gebeurde op een tyd dat hy, *Pouzyn*, *Glaude*, *Lorene*, en ik (zeit gemelde *Sandrart*) uit reden om ons wat te verluſtigen te *Tivoli* gekomen waren; en dat hy ziende een regenbuy opkomen, in aller yl zonder dat wy daar agt op gegeven hadden 't gezelſchap was ontduikt, en weg gereden.

Nu gelyk hy potſig van aart was, zoo had hy wanneer hy de Poort van Romen zoude inryden zig voorover gebukt gehouden, en het paardekleed over kop en bult heen gehaald, en was dus op een galop ter ſtad in gereden.

Wy waren dan verlegen niet wetende waar hy vervaren was, en vraagden zoo haaſt wy aan de

Poort kwamen aan de Schildwagt, of zy niemant voor ons hadden zien binnen ryden, die tot antwoord gaf, dat hy het paart van *Viterinno* wel had zien loopen, dog zonder man daar op, alleen met een bedekt Valies, en weerzyds laarzen.

Des wy by malkander gekomen, t'elkens ons niet konden onthouden van te lachen, als wy 'er maar aan gedagten, dat hy voor een overdekt Valies was aangezien, en de wagt dus bedrogen had. Diergelyke potſen ſpeelde hy meer waarom elk graag in zyn gezelſchap wilde wezen. Maar hoe klugtig en potſig hy was zoo zal nogtans het einde van zyn levensrol doen zien dat het zeggen van *Vosmeer* in Vondels Gysb. van Amſtel:

Ik ben een Goojers Kind, vervallen in Gods toren,
Te Laren opgevoed;

op hem kan toegepaſt worden.

Ondertuſſchen verlangden zyne ouders en vrienden om hem eens andermaal te zien, en lieten niet af met brieven op brieven aan hem te ſchryven, waar onder ook waren eenige Hollandſche konſtminnaars, die hem toonden (terwyl de faam zyn roem al had over gekraait) dat hy in Nederland immers zoo wel zoude ſtaan met den prys voor zyn werk als te Romen. Waar op hy beſluit nam om van daar te vertrekken, gelyk hy dan gevolgelyk in den jare 1639 te Amſterdam aanlande, en van daar te Haarlem by zyn Broeder, die een Schoolmeeſter was, ging inwonen, daar hy vele konſtſtukken geſchildert heeft, die naderhand tot een grooten prys en meer dan hy te Rome daar voor hadde gekregen werden verkogt, zulks dat zyn werk in Italien wierd opgekogt, en naar Holland verzon-

zonden, om een voordeel daar meé te doen. Vele ſtukken heb ik van hem gezien die hoewel bruin, en droevig egter heel natuurlyk verbeeld waren. Gelyk ook andere die my wonderlyk wel bevielen.

Hy ſchilderde veeltyds ſtruikrooverye, en Italiaanſche pleiſterplaatſen. En al 't geen 'er in verbeeld was, zoo paerden als menſchen, was wonder geeſtig van gedagten, en konſtig geſchildert. Verſcheiden van zyne voorname ſtukken komen in print uit, waar onder ook een ſtruikroovery in een rots, en de zoo genaamde Kalkoven.

Tot zyn zeſtigſte jaar gekomen zynde, wierd hy geplaagt met een benaude borſt, 't geen hem den moet uitbluſte. De droefgeeſtigheid, daar hy zig aan overgaf, verzwaarde zyne kwaal, zoo dat hy wars van langer te leven zig zelven in een waterput verdronken heeft. Dit ſchynt *S. v. Hoogſt.* niet duiſterlyk te beveſtigen, als hy in zyn Boek op pag. 311. zeit: *dat Francisko Framenko, door Bernyn verbluft, miſtrooſtig door middel van een ſtrop naar 't huis der ſchimmen voer, daar hem Bamboots, zoo men zeit, naarmaals ging zoeken.*

Dus is het klugtſpel van 's mans leven in een treurgeval verkeert.

'T is gebeurt dat als *Bamboots* te Rome was, hy met nog vier Hollanders geſterkt, zekere Paap, (die hen beſtraft en gedreigt had over het eeten van vlees in den Vaſten) op een eenzame plaats ontmoetten, en den zelven in 't water ſmeten, daar *Andr. Both* mede by, en daadplegtig aan was. En het is opgemerkt, en nageſpoort dat de zelve alle vyf hun einde in 't water hebben gevonden.

De nette tyd van zyn geboorte weet ik niet, maar 't een en ander dat ik van hem weet, doet

doet my besluiten dat hy al vroeg in de zestiende eeuw geboren is; want hy leefde tot zyn zestigste jaar, en in den jare 1675, als S. v. Hoogst. zyn schilderboek schreef was hy al dood, als blykt uit het even aangehaalde. Dus hy om de streek van 1613 geboren is. Zyn Beeltenis staat in de Plaat R boven aan, aan zyn opgekrulde knevels te kennen.

Deze *Bamboots* had ook een Broeder jonger dan hy, die zig ook in de schilderkonst oeffende, en met hem in Italien was: maar deze, wanneer hy over een brug van balken en horden gemaakt, om van den eenen rotsagtigen heuvel tot de anderen, over een kaskade, of waterval, te komen, met zyn Ezel meende te ryden, storte de zelve in, zoo dat hy verdronk met zyn Ezel.

Gelderland, hoe wel op veere na zo vrugtbaar niet in 't voortteelen van penceelkonstenaren als wel andere Nederlandsche Provincien, heeft egter meê in der tyd konstoeffenaars voortgebragt, die door hunne fraaije uitwerkselen verdienen, dat zy om hunne gedagtenisse levendig te houden, nevens anderen eens weder ten Toneel worden gevoert. Onder deze was

NIKOLAAS DE HELT STOKADE, geboren te Nimwegen in 't jaar 1613. Weinig van zyn pryselykste werken zyn hier te Land te zien, aangezien hy zyn beste tyd te Rome en Venetien heeft doorgebragt. Des moeten wy den lof dien zyne Konst verdient, uit het gerugt van Vrankryk (daar hy met *J. Sandrart* verscheide groote werken voor den Koning gemaakt heeft) en Zweden herwaarts over gebragt, afleiden.

Zyne Beelden waren vast geteekent, en zagt, poe-

poezelig en bevallig geſchildert, waarom die ook het oog van Koningin Chriſtina, en 't keurig Hof van Vrankryk behaagt hebben.

Hy was 1662 nog in leven.

Van hem word getuigt dat hy altyds de voorwerpen, ſchoon dezelve menigwerf door anderen waren afgebeeld, in een andere gedaante door zyn konſtpenceel vertoonde, ook daarom voordagtelyk een ander * Tydſtip in de voorwerpen heeft beſpiegelt; als by voorbeeld in zyn Andromeda Doch-

* Tydſtip) Oudtyds hebben de Konſtſchilders geen tydſtip in agt genomen; maar dikwerf de Hiſtorien in haar gevolg verbeeld, als by voorbeeld, verſcheiden Adammen en Evaas, in een zelve tafereel: hier, daar zy door den Schepper gevormt worden, daar waar zy zig aan de verboode vrugt bezondigen, ginder daar zy zig uit verlegenheid verſchuilen. Verder daar zy uit den luſthof worden uitgedreven, en eindelyk in 't verſchiet, daar Adam den Akker boud. Zoo heb ik ook gezien Cain daar hy offert, daar hy zyn Broeder Habel dood ſlaat, en daar hy vlugt, in een zelve ſtuk. Zelf van *Abr. Bloemaard* een van onze oude vermaardſte meeſters heb ik een ſtuk gezien waar in Juno verbeeld ſtond, opgaderende de oogen, uit den afgehouwen kop van Argus, om de ſtaarten van haar Paauwen meê te cieren. En in 't verſchiet was Argus ſlapende, en Merkuur met opgeheven zwaart gereed om den ſlag te geven verbeed. Maar de later konſtoeffenaars hebben den tydſtip in agt genomen; dat is, van een Hiſtorie alleen vertoont, 't geen in een oogenblik daar in voorgevallen is; en dus gelegenheid gevonden, om van andere omſtandigheden, naar mate der menigerhande veranderingen daar in, en by voorvallen, andere tafereelen op te ſlaan.

Dierhalven zeit de Heer Gerard van Loon in zyne *Inleiding tot de penningkunde* pag. 99. *zyn ook zoodanige penningen als wanſchepſels van de hand te wyzen, op welke de verbeelde zaaken van dien aart zyn, datze op een eenigen tydſtip niet zouden hebben konnen voorvallen. By voorbeeld; zoo mag men nooit op een en den zelfden penning, het aanvangen van een beleg, het overgaan der ſtad, en het uittrekken van de vyandlyke bezettinge verbeeden: dewyl dit alles op geen tydſtip kan voorvallen.*

Dochter van Cefeus der † Mooren Koning, en Kaſſiope, om welker hoogmoed, zy dat droevig lot moeſt ondergaan.

De meeſten hebben Andromeda, met betraande oogen ten Hemel geſlagen, of als met de doodverf op de lippen naar het Zeemonſter omziende en dus klagende verbeeld:

O Rots! o Rots! verhoor myn zugten; en ontſluit
Dees ketenen, of ſpuw die yz're krammen uit.
Ik zie 't gedrogt van verr' het ruime pekel ſcheuren.
Help! help! ag! ag! van wien zal my nog hulp gebeuren!

Maar onze Held verbeelde haar, van de rots verloſt, ſchaamrood voor zig neerziende, waar op Lud. Smids ziet, en Perſeus dus ſprekende invoert:

Andromeda! vergun dat ik uw zagte hand
Van dit hard yzer vry: het monſter is verſlagen,
En dobbert hier, met door gekorven ingewand.
Reyk toe. Gy zult in plaats van yzer paerlen dragen.

Schaam u voor Perſeus niet. Hy ſlaat zyn oogen neer,
Om die niet, met den glans der naakte leedematen
Te kwetzen. Ween ook niet, o ſchoone, ween niet meer.
Dwing dog de droefheid, en de ſchaamt' u te verlaten.

Ook

† Andromeda was een Moorinne. Dog niemant van de oude of nieuwtydſche Konſtſchilders heeft myns wetens zig van de waarheid der Hiſtorie, in dat opzigt bedient; maar alle hebbenze Naſo, welke zeit: ten waar een Zeekoeltje haar hairen verwaaid hadde, en Perſeus de laauwe tranen over hare wangen had zien leken, hy zou gedagt hebbe dat het een marmer beeld waar geweeſt, &c. Veel ligt om dat zy 't alle niet geweten hebben; of die vryheid aan zig genomen; aangezien een getaande huid zoo oogvleijende niet is, als een blank vel.

Ook heeft J. v. Vondel, der moeite waart geagt, zyn pen te versnyden, om eenige van zyne konststukken onder zyne Rymoeffeningen te gedenken: als namentlyk de Klelia by den Heere Hoogenhuis. Waar op hy dus zeit:

De Roomsche Klelia ontzwom met d'eedle maagden
De gyzeling: en 't oog der schiltwagt en de doot:
Waarom zy zulks Porsenne en al den Raat behaagden,
Dat d'eerste, op 's Vyands eisch, een Riddersbeeld genoot.

En op het uitdeelen der graanen door Joseph in Epypten.

Geheel Egypte brengt den Ryksvoogt schat en have
En leeft nu zeven jaar by 't uitgereikte graan.
Het vrye volk door noot word 's Konings eigen slave.
Een mans voorzigtigheid kan duizenden verzaân.

Dus ook J. Vos, op 't zelve stuk in de Trezory:

De honger dryft het volk naar Josephs schuur om graan.
De voorzorg is een burg voor land en onderdaan;
Men zorgt aan 't Y, in weeld, tot steun van andre tyen.
De Schatbewaarders zyn tot heil der Burgeryen.

Zyn Beeltenis zietmen in de Plaat R boven aan, op de linkerhand van Bamboots.

'T word voor een van de bevattelykste stellingen der Natuurweetkunde gehouden. Dat de eigen aart en geneigtheid, even als de gelykheid der wezenstrekken en andere kenteekenen in, of door de

de voorttellinge van Vader, tot kind overgaan; om dat de daagelykſe voorbeelden zulk beveſtigen.

Adam Willaerts waar van wy op pag: 60 gedagt hebben, was een braaf Schilder en zyn Zoon ABRAHAM WILLAERTS was daar meê toegeneigt, van der jeugt af aan. Hy is geboren tot Utrecht in 't jaar 1613, heeft de eerſte fondamenten van de Konſt by zyn Vader geleerd; daar na nog een jaar by *Jan Bylert.* Na dien tyd by *Simon Voët* te Parys, daar hy zyn tyd zoo wel heeft waargenomen, en zoodanig in de Konſt door yver en naarſtigheid gevordert is, dat hy weder tot Utrecht gekomen by Graaf Maurits tot Bruſſel ontboden wierd, om voor hem ſommige dingen te teekenen en te ſchilderen. Maar wat 'er aan ſcheelde, of wat de reden was, dat hy voor ſoldaat met de Vloot die toenmaals naar Africa zeilde, en te land gezet meê naar de Stad St. Paulo in Angola trok, is wat twyffelagtig. Dog men zeit dat hy weder gekomen, meer aangezien was by den Graaf dan wel voorheen. Naderhand heeft hy langen tyd de Konſt geoeffent te Amesfoort, ook op de plaats van *Jakob van Kampen*, die een vermaart Bouwmeeſter, en konſtkundige was: daar en boven geneigt, om de jeugt waar in hy een goeden geeſt zag, voort te helpen, en haar van zyn vernuft gulhartig meê te deelen. Gelyk wy hem daar over ook in 't levensverhaal van *Mathias Withoos* zullen pryzen. Willarts was 1660 nog in leven, en woonde binnen Utrecht.

Dit zelve jaar 1613 werd ook geboren te Bruſſel JACQUES VAN ARTOIS. Deze was vermaart om zyn natuurlyke, loſſe en zagte behandelinge, zoo ontrent luchten, verſchieten, als boomen, welker ſtammen met mos begroeit of

met klimop bewoelt, hy geeftig wift te fchilderen, gelyk ook zyn Landfchap met welgevormde Beeltjes op te cieren.

Hier zagmen Celadon by zyn gewolde fchapen.
*Daar zagmen Koridon by * Amarillis flapen.*
Hier werd het Land geploegt omtrent een boers gehugt.
Daar maayt men 't koren af, of and're zomervrugt.
Hier fpoeitmen tot de Jacht, op 't brommen van den horen.
Daar zietmen wind en brak den Haes op 't fpoor nafporen.
Hier zit een Harders knaap, geruft in 't gras, en fpeelt
Den veldtdeun op zyn fluit, terwyl zyn makker kweelt.
Hier ftaat een boere meit, naar ftem, en fluit te luift'ren,
Vergeet bykans haar vee (den Dag reeds aan 't verduift'ren)
Naar ftal te dryven voor het vallen van den Nagt.

De berigten, die in twyffelagtige zaken maar gehouden moeten worden voor giffingen, zouden my al dikwils (zoo ik geen voorzigtige overweginge gebruikt had) in verwarring gebragt hebben; als by voorbeeld omtrent den berugten Konftfchilder *Bartolomeus Breenberg.* Hier van wilden fommigen my verzekeren, dat hy tot Utrecht geboren, en de Meefter van Korn. Poelenburg geweeft zoude zyn. Het

* *Amarillis*, is niet zoo zeer een eigen naam als wel een naamgeving tuffchen gelieven in gebruik geweeft. Waarom ook L. Smits, in 't kantfchrift op de Minnedichten van Nafo zeit: *Dit zeit kwanzuis op het Amarilletje van den kuisfchen Mantuaan; zynde een liefhebber van Kaftanjen, gelyk hy zelf verhaald in 't tweede Herdersgez. &c.*

Het eerſte kon waar wezen, maar het laatſte heeft geen waarſchynlykheid; aangezien dat Poelenburg geboren zynde 1586, en Breenberg geſtorven 1660, al vry veele jaren in dien tuſſchentyd verloopen zyn voor eens menſchen leven. Wy hebben daarom liever hem voorby geſtapt, tot wy klaarder berigt van hem bekomen: en hebben alleen zyn naam geſpelt, op 't einde van dit eerſte Deel; om de Lezers met ernſt te verzoeken, dat, zoo zy iets mogten weten aangaande zynen geboortetyd, en leven, (als mede van Gabr. Metzu. Ger. Terburg, of Gerard van Siïl, Konſtſchilders, waardig een groote Rol op onzen Schouburgh, my mondeling, of zoo de zelve buiten de Stad wonen, door een brief daar omtrent berigten. Gelyk wy ons ook na 't zig toeſchynt met ſchaarſe berigten zullen moeten behelpen, ontrent Bartolomeus vander Helſt, die met Gerard Dou, twee lichtende fakkels in de Konſt, met het openen van ons tweede Deel, nevens hunne Beelteniſſen ſtaan ten Toneel te komen.

WY hebben reeds een goed getal konſtſchilders ten Toneel gevoert, veler verſchillige wyze van penceelbehandelinge gezien, en hunne klugtige levensrol hooren ſpelen. Zeker Picturaas konſtſchool heeft al menigerhande ſlag van konſtkinderen aangekweekt.

Men mag in 't algemeen van deze konſtſchool zeggen: dat zy is een ſchatkamer, waar in alle de Beelteniſſen van de zienlyke Natuur, levendig nagebootſt, en de menigerhande bedryven der waereldlingen zyn opgeſloten, waar uit alle konſtlievenden, hoe verſchillig van neiging en zugt, hun keur en genoege konnen vinden. Sommige

ge ſchryvers verkiezen waardige ſtof, anderen weer beuzelingen tot hun voorwerp: ſommige verſnyden hun pennen om Heldenlof te brommen, en hunne beroemde bedryven voor de vergetenheid op duurzaam perkament te printen: andere in tegendeel hebben zig afgeſlooft op ik weet niet wat, zelf op den lof van den Ezel, en den Uil te beſchryven. Beide bereiken zy hun oogwit, meer of min, na dat zy die ſtoffe volgens haren aart, en vereiſten ſchryfſtyl hebben weten voor te ſtellen.

Het een en ander, zoo wel het Heldhaftige, als het potſige, kan den Lezer om de geeſtige vindingen vermaak geven, nogtans verdienen de eerſte, naar mate van hun waardiger beſpiegelingen, meerder roem.

'T luſt ons *Joan Paſſerats* den ſchryver van *het ware lof des Uils*, van wegen zyn geſchildert Uiltje te hoore: dat dus in vaerzen gebragt is.

Een Uiltje (wie zou 't zoo verzinnen?)
Zat geeſtig op zyn gat te ſpinnen
Als d'oude Besjes by den haart:
'K dagt by my zelf 'k wou wel een webben
Van dezen draad geſponnen hebben.
Zulk was my immers zoo veel waart,
Als 't geen van Herkules geſponnen,
Of van Sardanapaal, verwonnen
Door ligte vrouwen, was gewrogt.
Bekoorlyk Uiltje! geeſtig, aardig,
En by den Athenienzers waardig
Geſchat, als Heiligdom gekogt,
Om hunne Tempelen te cieren,
En uit Godsdienſtigheid te vieren;
'K verwonder my niet dat gy ſpint;
Maar lach ſteets als ik gae bedenken

Dat pallas u die konſt kwam ſchenken ,
En boven alle Voôglen mint.

Dus is het ook geleegen met de Konſtſchilders, 'ſommige zetten zig tot het verbeelden van grootſe en deftige waereldſche gevallen : andere leggen enkel toe op klugt. *Dav. Teniers* heeft meer als eens zulk huiſſelyk bedryf, als het ſpinnen en diergelyke ſoort van handwerk door Apen verbeeld, zoo geeſtig dat die alzulk tafereel beſchouden zig van lachen niet onthouden konden, terwyl zy onder die verbeeldingen, het menſchen levensbedryf zoo geeſtig zagen afgeſchetſt. Ik heb een ſoldaten kortegaard door Apen van hem verbeeld gezien, en een weerga tot het zelve, waar in verbeeld werd een misdadige, die voor zyn Hopman te regt geſteld word. Deze Rechter zat in een kindere kakzetel zoo parmantig als een Boere Schout onder zyn Dorpraaden te pryken in de Nagt, gelykerwys de ouden plegen te vonniſſen. Zyn Geregtsſtaf vertoonde een lange Bengaalze geſchilderdeTabakspyp: voor den zelven verſcheen de misdadige, die zoo eenvoudig langs zyn neus heen zag, als of hy 't niet had konnen gebeteren: Hy werd van twee Apendienders geknevelt met ſoldatelont, weerzyds vaſt gehouden, tuſſchen deze en den Richter ſtond de beſchuldiger met een lange gefronſte bek, als de verkens het ſtroo eeten. Vorders was het ſoldateleven, de gantſche toeſtel, en elk op zig zelven zoo potſig gekleed en toegeruſt, in deze tafereelen vertoont, dat zelf een *Kato* zou gekokermuilt hebben, zoo hy zulks gezien had. Dus konnen ook de menigerhande potſige vertooningen van den koddigen *Jan Steen*, van wien wy in 't vervolg ſtalen zullen aantoonen, de aanſchouwers doen lachen. Men

Men mag van gemelde Konſtenaars zeggen als *Junius* van *Pyrcicus*, *dat hy ſchynt verſtands genoeg te hebben om het groote in de Konſt te volgen, ten waar zake dat hy zig willens tot allerlei geringe dingen begeven hadde. Daar waren weinige die Pyrcicus in de Konſt te boven gingen* (zeit *Plinius*) *maar ik weet niet of hem zyn voornemen bedorven heeft; want alhoewel hy een grooten luſt tot ſlegte geringe dingen hadde, nogtans verkreeg hy hier in den grootſten lof. Hy ſchilderde Baartſcheerders, Schoenmakers winkels, en Ezeltjes, en diergelyke dingen meer: zynde in deze dingen uit der mate vermakelyk, zoo dat de alderſtatelykſte tafereelen van andere konſtenaars, minder plagten te gelden dan deze grollen van Pyrcicus.* 'T is even dus ook met de penceelkonſt van de voorgenoemde *Teniers* en *Jan Steen* gelegen. Hunne potſige tafereelen worden gretig gezogt en wel betaald, terwyl andere Konſt traaglyk aan den man wil. En wy zyn ook met *Junius van gedagten dat zulken geen vernuft ontbreekt om waardiger voorwerpen met roem te konnen verbeelden, wanneer zy zig daar toe ſtelden*, daar wy ook al ſtalen van gezien hebben. 'T is waar dat dusdanige tafereelen met potſige voorwerpen, den eenen tyd min, en den anderen tyd meer beminnaars aantreffen, en dat al de geenen die op een onſterfelyken naam hebben gedoelt, altoos zig met groote gedagten, en waardige verbeeldingen hebben opgehouden: maar wie kan de Natuurdrift paalen zetten? wy willen de zelve ook geen wet voorſchryven; aangezien de konſtlievenden zoo wel met het een als het andere gedient zyn, maar willen wel ten beſte raden. Onderwyl denken wy aan 't zeggen van *Longinus*: *Het en is niet onmogelyk dat die genen welke den geheelen tyd hunnes le-*

levens ontrent geringe en gants slaafagtige bekommeringen verslyten, iets zouden uitrechten het welk de verwondering der volgende eeuwen kon verduuren. En dat een vrolyk gemoed (naar 't zeggen van *Cassiodorus*) *altyd iets ongemeens uitwerkt*, 't geen beide op onze klugtigen *J. Steen* kan toegepast werden, als die altyd vrolyk van geest, door zyn vernuft en penceel dingen heeft konnen uitdrukken, zoo in opzigt van de natuurlyke verbeelding, als wyze van schilderen, die verwonderinge verdienen. Van het eerste gezegde is elk die zyn konst kent bewust, en het laatste word bevestigt door twee stukjes, waar van de Heer de Meester tot Middelburg in Zeeland bezitter is die zoo uitnement (naar het getuigen van den Konstschilder Nicolaas Verkolje) doorwrogt, en konstig uitgevoert zyn, als ooit *Ger. Dòu* gedaan heeft, waar door hy een eeuwigen naam gemaakt heeft.

Beide zyn zy groote Meesters in de Konst geweest, en die elk in het byzonder hunne voorwerpen natuurlyk hebben weten te verbeelden. Maar ook is het te beklagen dat zulke groote Mannen in de Konst niet hebben toe geleid tot het verbeelden van waardiger voorwerpen, wat prys zou groot genoeg geweest zyn om de zelve te betalen?

De Historyschryvers die de gebeurde zaken aan de geheugenisse der volgende eeuwen schakelen, leveren ons menigte van grootmoedige bedryven, en gedachteniswaardige gevallen op, welke verdienen dat de grootste Konstenaars hun vleit, en konstpenceel daar op afslooven. By voorbeeld, verbeeld u eens *Zenobia* Koninginne van Asia, daar zy met haar twee Zonen, gevangen te Rome gevoert, den Zegewagen van *Aurelianus* moet

moet verzellen, om de menigerhande gemoetsdriften die in zulk een vertooning zig opdoen. De moet des Triumfeerders: *Zenobiaas* ſtantvaſtig en onverzetbaar gemoet, in haar wiſſelvallig lot, waar van zy al voorens gezegt had, dat zy daar in niet konde overwonnen worden: de beweeglykheid der genen welke haar ongeval bejammeren: Anderen zyn 'er weer die haar val met een grimlag beſchouwen, wanende dat de luiſter der verwinning als erfpagt Rome alleen toekomt.

Of Martius Coriolanus, daar zyn Vrouw en Moeder (bewogen door 't gekerm en de tranen der Romaninnen) hem te voetvallende ſmeeken, dat hy dog het verwoeſten dier Stad en volk ſtaken wil; en daar tegens over Martius in dien toeſtand, dat hy niet weet tot welken kant, of tot zyn ſtaatzugtig voornemen of tot het verzoek van zyn Vrouw en Moeder, hy overhellen wil.

De Schilder kan zig daar in ook een ander tydſtip voorſtellen, of verbeelden (als by voorbeeld daar de Dichter zeit:

Hy heft zyn Moeder op, omarmt zyn Vrouw....)

zyn grootmoedig voornemen in zyn krachtigſte drift geſtuit. In afſtand buiten de Legertent van den Veltoverſten, kan men ook Roomſche Kerkmeeſters en Prieſters, (het gezantſchap dat hy gehoor weigerde, en 't geen een wezentlyk deel van de kenbaarheid van die Hiſtorie helpt uitmaken) vertoonen, als verlangende wat uitſlag de voorſpraak van *Volumnia* en *Virginia* tot behoudenis der Stad geven zal, en Rome in 't blaau verſchiet.

Of verbeeld Berenice, daar zy door laſt van den Roomſchen Raad geboden het Vorſtelyk Hof

te verlaten, van Titus Vespasianus afscheit neemt. Daar in de kragtige Hartstocht van liefde zig vertoont, op het punt van scheiden, en hoe Titus henen gaande zyne gemoetsdrift, en tranen, strydende tegen de Vorstelyke grootmoedigheid, voor het Hofgezin tragt te verbergen.

Strekt de genegenheid van den konstoeffenaar tot het bewerken van een woeliger tafereel, hy verbeelde *Eteokles* en *Polinices*, Zonen van Edipus Koning van Theben, uit *Jokasta* geboren, met de degens in hun vuist, twistende over 't Ryksbewint, en geeft agt op de hevige drift van toorn en wraakzugt in de wezenstrekken en 't gantsche gelaat. Aan den anderen kant de bezorgtheid van 't Hofgezin om het woeden te stuiten, en onder dat gewoel *Antigone* met *Jokasta* haar moeder, zoekende hare Zonen tot stilte te brengen met dus te smeeken;

Ach, Polinices daagt ge uw' broeder uit ten stryd!
Laat u door 't schreijen van Antigone bewegen;
Myn Zoon, omarm, omarm uw' Broeder, en verblyd
Uw' droeve Moeder; stort zyn bloed niet door uw' degen.
Kom, kom Eteokles voldoe uw' woord en pligt:
Vergun me dat ik weêr twee Zonen mag vereënen.

De Konstenaar kan het tafereel voorts vullen met het vertoonen van een Koninglyk Paleis, en byvoegzelen die zulke Historische verbeeldingen grootsheid en luister byzetten; wanneer zy volgens de Konst tot redding en welstand van de beelden geschikt worden. En om een denkbeeld van de verschillige gemoetsdriften in zulk een voorval te bevatten, wil ik den weet- en leergierigen raden met aandagt, voor hy 't penceel in de hand

neemt,

neemt, het treurſpel door *Racine* berymt te doorlezen.

Of heeft een Konſtſchilder luſt tot verbeeldingen die van een ſtilder aart zyn, en waar in de gemoetsdriften zoo kragtig niet doorſteken, hy maale op zyn tafereel den Macedoner waereldvorſt, daar hy aan *Apelles* tot belooning voor zyn konſtwerk zyn geliefde *Campaspe* ſchenkt. Hy verbeelde *Alexander* als den voornaamſten perſoon in 't midden van 't ſtuk, *Apelles* nevens hem, die hy zyn ſchoone aanbied, houdende met zyn linkerhand de regterhand van *Apelles*, en wyzende met de andere op *Campaspe*, die op een pragtige zetel gezeten, verbaaſt over dit vremd voorval *Apelles* aanziet, die zig voor over bukt, en Alexander met een eerbiedig en neêrgeſlagen wezen zyne dankbaarheid voor het waardig geſchenk te kennen geeft.

Zeker een zeltzaam voorval; dog ik wil het den Lezer te rade geven, wie van beide, of Alexander, of Apelles beſt by dezen handel geſtaan hebben? immers dit is 'er van, dat de meeſte Konſtſchilders thans liever zouden willen dat hun Konſtwerk met harde Ducatons geloont wierd, dan met een halfſlete Hofpop.

Dog dit overgeſlagen zeggen wy, om den afgebroken draad van onze redenvoering weer t' zamen te knoopen:

Indien nu zulke of diergelyke verbeeldenswaardige gevallen (gelyk 'er by menigte in de oudtydſe ſchryvers zyn) met hunnen vereiſten zwier, en onderſcheiden gemoetsdriften door vaſte en kenbare wezenstrekken, door een penceel van zulk vermogen als dat van *Jan Steen*, was afgemaalt, in die uiterſte uitvoerigheid en kragt als dat van *Gerard Dou*, en aan elk deel in 't byzonder zoo veel tyd en ge-

dult aangewend was als hy aan zyn tapyten en teenwerk doorgaans besteed heeft: men zou op een tafereel, de Konst, in vele wyzen van schilderen verdeelt, en de volmaaktheid in vele voorwerpen verspreit, in een enkel konstwerk zien te zamen gevloeit.

Maar wat zal ik zeggen? de gaven der Konst zyn zonderling gedeelt. De een bootst de natuur in 't ruuw, de andere in 't net na. Deze verkiest het waardigste, gene het geringste voorwerp der natuur, elk daar zyn drift hem na toe leid, en dat hem best ter hand staat; en die daar van afstapt loopt gevaar van zyn roem te verliezen, even gelyk iemant die niet zwemmen kan, en zig van grond begeeft gevaar loopt.

In de Redenmeesters en Letterwyzen vind men het even dus gestelt. Sommige hebben de gaaf van wel te schryven, andere van wel te spreken. *Asclepius* onder de Argiven, *Demosthenes* onder de Athenienzers, *Eschines* onder die van Rodus, *Cicero* by de Romeinen, waren boven mate welsprekent, dog wilden nimmer hunne *Oratien*, of Redenvoeringen in geschrift over geven, zeggende: *Dat zy de pen niet dorsten vertrouwen den roem dien zy door hunne tong verkregen hadden.*

Om weder tot de Konstschilders te keeren, zeggen wy: dat wy niet alleen hebben ondervonden, dat dezelve doorgaans voorwerpen tot hun bespiegelingen gekeurt hebben, die met hun aart over een quamen: maar stemmen ook met *Fr. Junius*: *Dat de konstenaars hunnen arbeid ontrent zoodanige dingen gelukkiglyk hebben besteed, tot welke zy door een heymelyke toegeneigtheid der natuur wierden geleit*, waar van wy 't bewys niet veer hoeven te zoeken, maar gereed aan de hand in *J. Steen* bevestigt zien.

De

De ouden hebben daar doorgaans agt op genomen, en uit de werken geoordeelt, van wat aart den maker was. *Parrhasius* schilderde doorgaans niet als tafereelen van ontucht, (van welke stukken by *Suetonius* in 't leven van *Tiberius* gemeld word) waar uit hy besloten heeft, dat hy zyn gantsche vuile wyze van leven daar door te kennen gaf. Dog ik wil dit tot geen vaste regel te boek stellen, zoo min als om dat *Androcydes* by zyn *Scylla* de visschen zoo wonder natuurlyk hebbende afgemaalt, hy daarom voor een grooten visvraat gehouden wierd, en de byzondere lust dien hy daar toe hadde, hem te pas gekomen was in 't schilderen van dezelve. 't Welk *Plutarchus* aanhaald Sympos lib. 4 quaest. 1. Maar wel, dat onder alle voorwerpen, dat gene, waar op de genegenheid kragtigst werkt, volmaakter dan eenig ander verbeeld word. *Plinius* geeft ons daar een zoet voorbeeld tot bestempeling van 't geen wy zeggen aan de hand in zyn XXI Boek daar hy zeit: *Pausanias verlieft zynde op Glycera heeft een schildery naar gelaten die Stephanoplocos, dat is, kransvlegteresse genaamt wierd, en om dat hy de zelve met een zonderlinge toegeneigtheid tot Glycera had gemaakt, zoo geviel dit elk, en werd onder alle zyne konstwerken het beste gekeurt, en hoog geroemt.*

Dewyl het dan dus gelegen is, dat door de verschillige neigingen, deze op dit, gene op wat anders doelt, en dat het geen van iemant uit een natuurlyke geneigtheid verrigt word, 't best gedaan word; zoo willen wy (als gezeit is) ons daar niet tegen zetten, willen alleen de schilderjeugt die het nog onverschillig is, tot wat voorwerpen zy zig wend, en nog niet door gewoonte aan geringe dingen verslaaft is, raden, zig tot waar-

dige

dige bespiegelingen te gewennen, naar het voorbeeld van *Aristoteles, die niet afhield van Protogenes aan te manen dat hy de daden van den Grooten Alexander zoude afmalen; ten aanzien van de eeuwigduurende roem dezer dingen*, enz.

Of eindelyk willen wy aanpryzen Bybelsche geschiedenissen die menigvuldig in getal menigerhande keurstoffen opleveren, als aan de menigvuldige geschilderde en in print verbeelde tafereelen te zien is: inzonderheid het nieuwe Testament, daar een Konstschilder een open veld vind om in te weiden, en uit te keuren zulke voorwerpen waar aan hy toonen kan wat zyn penceel in de Konst vermag, zoo ontrent de Historien, als de natuurlyke verbeeldingen van den veranderlyken aart der tydstonden van den dag en nagt, welke naar mate der verschillige ligten de voorwerpen met verandering van koleuren temperen; een waarneming dienstig om aan te duiden op wat tydstond zulks 't geen de konstenaar verbeeld is voorgevallen. Of lust hem grazige valeijen, Landschappen, stille wateren, onstuimige Zeen, Bergen met groen bewosse kruinen, die hoe veerder hoe meer door de tusschen lugt als met een blaau floers bedekt worden te verbeelden, daar 's keur t'over. Of dunne wolken waar in de voorwerpen allengs door verdikking of afstand verflaauwen. Als in opzigt van dit laatste de Hemelvaart van Christus; waar aan ik gedenkende, teffens ook gedenk aan die fraaije gelykenis die een Dordrechtse Dichter daar op gemaakt heeft, waar door hy met zyn pen, als door verven, het verdwynen van den Heiland Jesus uit het oog van zyne jongeren dus afschildert;

Gelyk een Adelaar zyn wieken
Met vreugde klapt, wanneer hy 't licht

Der

Der Zonne met een hel gezicht,
Ziet in het nugtere oosten krieken,
Dat moedig naar het zuiden klimt,
Wyl hem door de uitgespreide schachten
De zonnestraal in de oogen glimt.
Hy vliegt het naa met snelle krachten.
Tot hy allengs al klynner schynt.
En eind'lyk voor ons oog verdwynt.

In een andere Redenvoering zullen wy ter proef brengen wat de leiding vermag ontrent zulken die van een lagen geest zyn, en of die door deftige voorbeelden aangespoort bekwaam gemaakt konnen worden tot groote ondernemingen in de Konst.

BERECHT.

Tot dienst van den Lezer hebben wy hier agter aan gevoegt een NAAMLYST der KONSTSCHILDERS en Aanwyzing tot byzondere zaaklykheden de Konst betreffende: geestige Antwoorden, potseryen enz. in de levensbedryven der Konstschilders aangemerkt, in dit eerste Deel: als ook een NAAMROL van de Beeltenissen der Schilders, gelyk de zelve volgens de letteren A B C, en de Bladwyzing volgen, en van de byzondere platen; dienende inzonderheid voor de Boekbinders, om de zelve op hare regte plaats in te voegen.

NAAM-

NAAMLYST

DER

Schilders en Schildereſſen.

A.

B.

C.

D.

Kou-

R.

NAAMLYST

EYNDE.

LYST

LYST der voornaamſte zaken en byzonderheden in dit eerſte Deel van den *Schouburgh der Konſtſchilders* beſchreven; om alles op zyn plaats te konnen vinden.

NAAMROL

Van de Beelteniſſen der

Konſtſchilders en Schildereſſen.

In het I. Deel.

Plaat

Plaat Q Pag. 348.

ADRIAAN VAN OSTADE.

Plaat R Pag. 358.

OTT. MARCELIS. PIET. V. LAAR. NIKOL. DE HELT STOKADE.

Pag. 104.

Alle de gereedschappen, Slachtbyl, Vilmessen, Kroezen, enz. van de Heidenen in hun Offerdienst gebruikt, in Print vertoont.

Pag 258.

Printverbeelding van de mannen van Emaus.

EYNDE.

